

2013-2015. На межі

Олександр Карпенко

Хроніка полум'яних літ

Характерна особливість цієї книжки в тому, що до неї увійшли публікації, які були вміщені протягом 2013-2015 років в одній із найбільших українських газет "Сільські вісті", яка здобула славу захисника селянства, землі, національної ідентичності, демократичних засад нашої держави. Тож близько півмільйона читачів мали змогу знайомитися з цим твором під час його народження, так би мовити, в он-лайн режимі і навіть деякою мірою впливати на цей процес із допомогою листів та телефонних дзвінків. Тобто робота над цією хронікою полум'яних літ, можна сказати, була колективною. Прикметно, що автор виступав не лише в ролі літописця, а й громадянина, який намагався активно впливати на розвиток ситуації в країні. Темі нарисів і репортажів охоплюють широкий спектр української дійсності від подій у Верховній Раді, переговорів у Москві та Брюсселі до боїв на східному фронті. Можна погоджуватися чи не погоджуватися з оцінками Олександра Карпенка, проте йому не можна відмовити у щирому вболіванні за долю України та її народу. Та я все ж підтримую думку, висловлену в книжці, що розвинене громадянське суспільство — ключ до нашого європейського поступу.

"У кожного має бути свій Майдан", — такими словами автор завершує свою книжку. Ми знаємо, що Майдан Олександра Карпенка розпочався ще в кінці 1980-х. Він належить до людей, яких називають рупорами народної правди — колючої, гострої, гіркої. Цю місію виконує чесно і принципово, за що йому діставалося і від комуністичного, і наступних владних режимів. Він був і є грозою бюрократів, корупціонерів, кривдників людей праці, захисником землі і вільного селянства. Його книжка змушує думати, спонукає до дії, до перебудови мислення, до рішучих і шляхетних учинків. Він пропонує розв'язок одвічних українських проблем — корупції, бідності, бюрократії, стосунків влади і громади, використовуючи досвід цивілізованого світу, який здобув під час своїх мандрів планетою від Австралії до Бразилії. Відчувається, що всі нариси писані кров'ю серця — схвильовані, непідкупні, полум'яні. Ця книжка гаряча і за актуальністю, і за патріотичною пристрасністю. І ще, сподіваюся, залишиться такою надовго.

**Іван Томич, президент Асоціації фермерів та приватних землевласників,
Народний депутат України**

Борцям за волю України присвячується

Без надії сподіватися

2013-2015-й увійдуть в історію людства як Українські роки, бо все, що відбувалося на території нашої держави, мало для нього доленосне значення. Світ упливав на нас, а ми — на нього. Наше прагнення до свободи було зумовлене подіями у світі, а ми своєю чергою змусили його ворухитися, тобто втягнули в боротьбу за український вибір. Учені кажуть, що із Великого вибуху утворився Всесвіт. Події 2013-2015 років в Україні теж можна назвати Великим Вибухом, з якого мають народитися потужне громадянське суспільство і оновлена європейська держава. Передумови тієї катастрофи накопичувалися протягом усіх 22 років незалежності. Утворилися справжнісінькі авгієві стайні, де нагромадилися бідність, соціальна несправедливість, корупція, самодурство чиновників і правоохоронців, безправ'я. Нам треба було, об'єднавшись у громади, чистити ті гнійники щодня, а ми з цим мирилися (якось воно буде) і нарікали на політиків, хоча треба було нарікати на себе, бо це ми їх делегували у владу.

Коли прокинулися і оцінили масштаби біди, вхопилися за голови. Куди не кинь — всюди клин. На заході — Європа, котра, запрошуючи у своє лоно, водночас зачиняє двері, на півночі — Москва, яка намагається накинути ярмо Митного союзу, всередині — п'ята колона і розпорошеність суспільства. Але найсвідоміша і найактивніша його частина вчинила за принципом лицарів: "Роби те, що треба, і будь, що буде". Так чинить юнак, котрий гине, захищаючи свою дівчину від зграї покидьків. Наш ривок у Європу, битва із системою нагадують втечу з радянського ГУЛАГу, відчайдушну, безнадійну, смертельно небезпечну, коли в'язні наважуються на неї, аби стати вільними хоча б під час цього процесу.

Які наші шанси у цій боротьбі? Принаймні їх більше, ніж у наших предків, які боролися за волю України. Попри всі негаразди понад двадцять років виховання в українському дусі далися взнаки. Ми усвідомили себе нацією, відродили плем'я героїв, почали організовуватися в громадянське суспільство, консолідувалися. Путіну з нами буде дуже важко. Європі також. Оці кілька років історія повинна нам зарахувати як кілька десятиліть. Ми багато чого навчилися, але ще багато чого не вміємо. Наприклад, протистояти інформаційному зомбуванню, формувати і контролювати владу, опиратися підкупу з боку політиків. Ми не довели до логічного завершення розпочате на Майдані: кланово-олігархічна система не знищена, розграбування держави триває. Мало того, олігархи скористалися Революцією гідності для наступу на права людей праці, Захід теж використовує її інструменти для досягнення своїх цілей. Фактично Україна опинилася між трьома вогнями: з одного боку Путін, з другого — клани, з третього — транснаціональні корпорації, яким потрібна наша земля і дешеві людські ресурси. Битва на три фронти буде дуже важкою. Чи вистачить сил вистояти у цій нерівній боротьбі? Адже й так зазнали непоправних утрат, відновивши рух до незалежності. 1991-го нас було 52 мільйони, а скільки зараз: 40 чи 35? Десять-п'ятнадцять мільйонів померлих і ненароджених українців! Коли зможемо залікувати цю жахливу рану? Що робити далі? Позбутися ілюзій, не витати понад хмарами, а реально оцінити своє становище, можливості і діяти відповідно. Навчитися думати,

виробити українську філософію, знищити "п'яту колону" в особі олігархів, корупціонерів і стати хитрими, як змії. Ми унікальний народ індивідуалістів, який завжди байдуже ставився до держави, тому-то й вибудував її дуже слабкою і недосконалою. Тож треба подолати одвічне прокляття бездержавників і від сьогодні і довіку стати суспільними людьми. Україна — понад усе! Інакше не виживемо.

Ця книжка складається з окремих нарисів, репортажів, які описують найяскравіші епізоди нашого Великого Духовного Ривка. Вона містить роздуми щодо розв'язання ключових проблем нації. В цих одкровеннях немає однозначних оцінок. Автор ставить запитання, відповідей на які не знає ніхто. Він сумнівається в усьому, закликаючи читача думати, шукати розв'язок проблеми. Понад усякий сумнів лише такі цінності, як Бог, Вітчизна, незалежність, демократія, справедливість, воля, мужність, моральність, героїзм українських патріотів. Як хотілося б подивитися на Україну 2050-го! Втім, ця книга адресована не тільки далекому, а й нинішньому поколінню, намагаючись спонукати його до думки і дії.

Бог із нами, він має допомогти. Ми так настраждалися за останнє тисячоліття! Хай перетворить Україну на територію вічного миру. Без надії сподіватись і боротися до кінця...

Олександр Карпенко.

Між двома полюсами

*Розп'ято нас між
заходом і сходом, що не
орел — печінку нам довбе.
Зласкався, доле, над моїм народом,
щоб він не дався знівечить себе!*
Ліна Костенко

Павутина Третьої імперії

Неправда, що всі імперії рано чи пізно руйнуються і зникають. Поки існуватиме людство, житиме прагнення одних народів підпорядкувати собі інші. Щоправда, імперії, аби вижити, демократизуються, переходять із юридичних та географічних у культурно-духовні та економічні форми. Як на мене, досі є британська, іспанська, португальська, французька імперії. Зрештою ЄС — це теж імперія, але витончена, демократична, освічена, в якій народи не почуваються поневоленими, хоча насправді не зовсім вільні. Проте російська імперія, незважаючи на всі трансформації, залишилася такою ж агресивною і кривавою, як і в часи свого зародження.

Проіснувавши близько 300 років, на початку ХХ століття вона стала занепадати.

Але не вмерла, як дехто вважає, в жовтні 1917 року, а трансформувалася в СРСР. Соціалістична революція під проводом Леніна — це не інакше, як спроба реанімувати імперію на комуністичній основі, знайти привабливішу обгортку та дієвіші механізми підкорення народів, а також захистити московську Євразію від наступу цивілізованого Заходу. Якби 1917 року революційний процес у Росії завершився буржуазним переворотом, то вільний капіталістичний світ поглинув би її ще 70 років тому, залишивши незалежною, але знівельювавши монголо-татарську суть. Проте ленінська соціалістична революція її врятувала, заморозивши на довгі роки напівфеодальний устрій.

Якщо царську імперію згубила християнська м'якотілість, то більшовизм позбавив її будь-яких докорів сумління і моральних гальм. Гадаєте, чому молодше покоління білого офіцерства стало масово переходити під час громадянської війни на бік радянської влади? В останній воно інстинктивно відчувало порятунок ідеї Великої Росії. Ці служаки царю і Отчеству знали, що фактично приречені (так воно й сталося, бо Сталін більшість із них розстріляв або згноїв у концтаборах), проте все одно ставали до лав червоної армії, служили в ній фанатично і самовіддано, поки зрештою не допомогли комуністам створити нову тюрму народів на чолі з великоросами. Грізний ведмідь, ніби хамелеон, перефарбувався в червоний колір.

Свій великодержавний шовінізм це чудовисько стало маскувати під ідеологію інтернаціоналізму, ключовими фразами якої були: "Кожна нація має право на самовизначення аж до від'єднання", "Нації мають зближа— 8 тися через розквіт", "Без єдності російських та українських пролетарів вільна Україна неможлива" тощо. Хоча між рядками цих догм слід було читати: "суцільна русифікація", "знищення національної ідентичності", "змішання народів". Антинаціональні плани ВКП(б)-КПРС видавала лише теза про формування нової історичної спільноти під назвою "радянський народ". Програма розчинення інших культур у російській (асиміляція) була розрахована на тривалий період і мала прихований характер. При цьому важливі рішення, на кшталт валуєвських указів, не оприлюднювались, а відверті прояви шовінізму ВНК-КДБ демонстративно карали так само жорстоко, як і націоналістичні. Промивання мізків поєднувалось із заходами фізичного впливу: розстрілами, ізоляцією в концтаборах, винищенням цвіту націй, а щодо таких союзних республік, як Українська, де міг відродитися визвольний рух, було застосовано навіть штучний голод, який на рефлексивному рівні мав стерти національне самоусвідомлення.

Проте з роками, у міру підвищення освітнього рівня суспільства, ці гайки стали слабнути, а вигадати щось нове, аби втримати під контролем багатонаціональний 250-мільйонний народ, апарат КПРС-КДБ не спромігся. Щоправда, наприкінці 1980-х Горбачов висунув ідею "оновленого Союзу", який мав базуватися на засадах демократії і децентралізації. Але це не спрацювало. Бо демократія і комуністична імперія — речі несумісні. Імперія впала, залишивши, однак, по собі страшні наслідки. Програма денаціоналізації частково досягла своєї мети. Російська мова як "язык межнационального общения" стала панівною на одній шостій земної суші, національні

культури загальмувалися в розвитку, як мінімум, на півстоліття, в усіх республіках з'явилися індустріальні російськомовні регіони. Тобто імперський спрут, утративши політичний контроль над величезною територією, зберіг у всіх республіках свої щупальця.

Відразу після розпаду СРСР стали виношуватися плани створення Третньої імперії. Але для цього потрібна була нова ідеологія — щось таке, що поєднало б у собі елементи ідеологій усіх попередніх імперій: духовність православного монархізму, аморальність більшовизму, людоненависництво гітлеризму, наполеонівську амбітність, жорстокість і зажерливість Чингісхана. Ідеологічні пошуки велися на базі вчення Леніна, філософії російського месіанства Бердяєва, постулатів Фрідріха Ніцше, євразійства Петра Савицького і Льва Гумільова. Варто ще раз нагадати, що, згідно з постулатами Петра Савицького, до речі, українця з походження, Росія, яка є синонімом Євразії, не належить ні до Сходу, ні до Заходу, а є самостій-

ною субстанцією, заснованою ще Чингісханом, котрий допоміг їй зберегти свою геополітичну самотність, духовну незалежність від агресивного романо-германського світу. Водночас у вченні нашого земляка є рятівна ідеологічна соломинка для України. Петро Савицький стверджував, що Євразія не має нічого спільного з Київською Руссю. Проте послідовник євразійців, неоевразієць, лідер так званого Міжнародного євразійського руху Олександр Дугін ігнорує цю "дрібницю", його Євразія — це увесь пострадянський простір. Дугін мріє про російську фашистську революцію на цій території та створення нової "євразійської" людини — щось на кшталт советського челавека. Відтворений заново й очищений від усього "західного", цей суперетнос має сповідувати архаїчні цінності росіян — євразійців. Нова дугінська цивілізація має втілити у життя надсучасний проект, здатний пов'язати фантастичне майбутнє Євразії з "найкращими" епізодами її минулого. Мета "дугінців" — цілком перевлаштувати як Росію, так і євразійський континент, а згодом і цілий світ.

Пошуки ідеології новітньої імперії не завершилися. В суперечність із неоевразійством вступає ідеологія російського фашизму — рашизму, адже нову євроазійську спільноту неможливо створити в умовах відвертої зверхності однієї нації над іншими. На ідеологічній основі рашизму на початку 1990-х було засновано масштабний геополітичний, неоколоніальний, неоімперський та шовіністичний проект "Руський мір". Його концепцію розробили такі російські інтелектуали, як Петро Щедровицький, Юхим Островський, Гліб Павловський, Валерій Тишков та інші. "Саме російська мова та російськомовна чи радянська культура разом із історичною пам'яттю об'єднують і конструюють цей світ", — вважає директор Інституту етнології і антропології РАН ім. Миклухо-Маклая академік Валерій Тишков.

Рашизм проповідує богообраність російської нації, місія якої полягає в очищенні світу від скверни, яку поширює розтлінний, так званий західний, світ. Але для цього вона, ця нація, має відновити свою попередню силу, об'єднавши всі "руські" землі. На думку професора Олександра Костенка, рашизм є ідеологією, що базується на ілюзіях і обґрунтовує припустимість будь-якого свавілля заради хибно трактованих інтересів

російського суспільства. У зовнішній політиці рашизм виявляється, зокрема, в порушенні принципів міжнародного права, нав'язуванні світові своєї версії історичної правди виключно на користь Росії, у зловживанні правом вето в Раді Безпеки ООН тощо. Складові внутрішньої політики — позбавлення людини права на свободу думки, переслідування учасників "руху незгодних", використання ЗМІ для дезінформації свого народу тощо. Зрештою рашизм — це вияв соціопатії.

"Ваша великоруська мрія полягає в тому, щоб, сидючи по горло в лайні, затягнути туди решту людей", — заявив свого часу колишній президент Чеченської Республіки Ічкерія Джохар Дудаєв. Краще не скажеш.

Руський мір діє агресивно, намагаючись поглинути слов'янські народи. Церква Московського патріархату, тисячі російських патріотичних організацій, російськомовні газети, телеканали, фільми, друковані видання, попса, політики, що прийшли в органи влади за гроші Кремля, комерційні структури — це все павутина "Руського міра", яка з 1992-го року стала оповивати не тільки простори колишнього СРСР, а й увесь світ. Якщо наші владці відмахувалися від українських діаспорян, як од надокучливих мух, то Кремль використовував росіян за кордоном як агентів впливу, носіїв великоруської ідеї. На її поширення "Газпром" виділяв мільярди доларів. Плетиво "Руського міра" за 20 років його діяльності в Україні стало настільки густе, що українська культура просто задихалася.

У 2013 році Путін вирішив, що населення нашої країни дозріло до того, щоб приєднати його до новітньої імперії у вигляді Євразійського союзу. Але прорахувався, бо повірив брехливим донесенням своїх розвідників про лояльність більшості українців до "Руського міра", його підвела ілюзія про кровну єдність українців і росіян. Він не хотів розуміти, що ми — інші, що попри розслабленість і втрату національної пильності українська культура й освіта жили й розвивалися, формуючи патріота, який знайшов у собі сили повстати і розірвати ту липку павутину.

Тяжкість проблеми розриву з імперією в тому, що маємо кількасот років спільної долі. Ми — одне в одному, зрослися, наче сіамські близнюки, яких не можна роз'єднати безкровно. Але нам треба вийти з Росії, а їй треба вийти з нас. Бо це жахливе взаємопроникнення знищує обидва народи. Ми вбиваємо одне одного фізично і духовно. Обидва народи мусять це усвідомити. Росіяни повинні допомогти звільнитися нам, а ми — їм. Можливо, щоб потім знову побрататися.

Вихід із імперії має бути передусім духовним, бо формально ми незалежні. Хочу нагадати, що ще 1987-го геніальний український письменник— філософ Олесь Бердник, який пройшов сталінські й брежнєвські табори, ніби передчуваючи появу "Руського міра", висунув ідею заснування Української духовної республіки. Її суть — в об'єднанні зусиль наших єдинокровних братів на всій планеті для розбудови Українського світу, покликаною захистити національну ідентичність од різних згубних зовнішніх впливів. Ця ідея була підтримана багатьма громадськими організаціями на початку 1990-х, але після проголошення незалежності України забута. Навіщо та духовна республіка, коли є реальна — з кордонами, армією, державними органами, вирішили національні вожді.

Чому ж тоді вороги намагалися знищити передусім наш дух? Бо він робить націю нездоланною. А тому "Руському міру" має протистояти Український світ, іншими словами, наш духовний фронт: кожний вірш, написаний навіть дитячою рукою, пісня, книжка, історичне, культурне дослідження, фільм, молитва, — все має працювати на розширення і зміцнення цього світу. Маємо обрубати слизькі щупальця, які запустив на українську землю і в нашу свідомість московський спрут. Замість інфантильної сліпоти й м'якотілості — гранична активізація української культури. Годі споживали їдке "мило" російських серіалів, натомість треба творити вітчизняний високоякісний кіно— і телепродукт. Невже бракує талантів та митецьких традицій? Держава і суспільство повинні відірвати від себе останнє, як на бронежилети для солдатів, але підтримати вітчизняні кіноіндустрію і книгодрук, літературні журнали, місцеві українські видання. Це стало б нашим духовним бронежилетом у антирашистській операції — АРО. Ми не повинні силувати розмовляти мовою титульної нації, до цього має спонукати інформаційно-культурне середовище, хоча б відсотків на 90 українське.

Проте, звільняючись від однієї імперії, важливо не потрапити в лабета іншої. Залишаються великі сумніви стосовно того, що багачка Європа будуватиме стосунки з бідною невісткою — Україною на рівноправній основі. І хочеться опинитися в колі європейських народів, і лякає невідомість. Мрія гарна, а реальність інша. З одного боку нам потрібні простір і ресурс для виходу з Невільного світу, ми розуміємо, що без європейського середовища не зможемо трансформуватися, а з іншого — наражаємося на безліч ризиків... На жаль, проєвропейська пропаганда дуже примітивна, вона потрапила в руки купки заангажованих політиків, тоді як цвіт української інтелігенції опинився на узбіччі цього процесу. А тому в суспільстві виховане споживацьке ставлення до євроінтеграції: "Європа дасть, Європа навчить...". Замість усвідомлення необхідності великої праці задля перебудови суспільства ми виконали порожню ілюзію про європейський рай, про манну небесну на Європейському континенті.

Історики, філософи, економісти мали б зазирнути у саму сутність ЄС. Хто заперечить думку про те, що кожен народ має власну генетичну пам'ять? А вона є, в тому числі у німців, французів, англійців, українців, росіян. Останніх вона змушує вже понад тисячу років вести загарбницькі війни. Але хіба ми можемо забути, що Франція, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, США збудували свої економіки на поневоленні відсталих народів Африки та Азії? А німці? Хто свого часу міг припустити, що в середині цивілізованого ХХ століття висококультурну націю поглине морок середньовіччя? Де гарантія, що гени неоколоніалізму та європейського шовінізму не рухали цими країнами і під час створення ЄС? Яка роль відведена нашій країні у цьому колі "вільних народів"? Величезної плантації для вирощування сої та кукурудзи? Так, нам потрібні додаткові ресурси, надсучасні технології для розвитку, але чи дасть нам їх Європа в умовах, коли у глобальному світі до краю загострилася конкуренція між народами за місце під сонцем? Часи, коли реалізовувалися плани Маршалла, списувалися багатомільярдні борги, канули в Лету. Безкоштовного сиру не буває. Є небезпека, що наше членство в ЄС може стати не єднанням рівного з рівним, а чимсь

на кшталт підкорення англійськими колонізаторами аборигенів Австралії, освоювачами Америки — індіанців із усіма наслідками: викупом усіх наших багатств за скляне намисто і "вогняну воду", з поступовим винищенням місцевого населення до "оптимального" рівня, який не заважатиме транснаціональним корпораціям експлуатувати наші надра і землю.

Ми йдемо у вільний світ, а він входить у нас. Але маємо йти, попитавши броду. Зокрема, чітко виписати графік поступового входження глобальної цивілізації на нашу землю, який мав би розтягнутися на десятиліття, а не відкривати перед цим світом навстіж двері. Думати і ще раз думати! 2013 і 2014-й — це наслідок нашого бездумного і безтурботного життя протягом попередніх десяти років. Ми нарешті почали усвідомлювати свої місію і місце у світі, але робимо це шляхом проб і помилок, як нетямущий малюк стромляє руку в окріп. Доля і Бог протягом цих років постійно подавали нам сигнали: "Не можна! Обережно! Уважніше!", а ми все одно продовжуємо лізти поперед батька в пекло. Наше суспільство, на жаль, дуже повільно перетворюється на думаючу субстанцію, вищу і сильнішу за владу. Наш суспільний мозок — манна каша, сьома вода на киселі з короткочасними спалахами свідомості. Чому ми й досі такі? Відповідь на це запитання шукаймо у собі...

Останнє брюссельське попередження

2013-й — рік нашого метання між Брюсселем і Москвою. Ми йшли у Європу, хоча були повернуті обличчям до Москви. 25 лютого 2013-го в Брюсселі відбувся 16-й саміт "Україна — ЄС". Україна підійшла впритул до проміжного етапу на шляху в Європу — підписання угоди про Асоціацію та Зону вільної торгівлі з ЄС. Це був адекватний крок, який в принципі не зачіпав інтереси Росії і не перекреслював такий же асиметричний рівень економічної інтеграції з Митним союзом. Після підписання цих угод нам до ЄС було, як до Бога рачки. У часовому вимірі — років 15-20, а може, й вічність. Проте Москва сприйняла наші проєвропейські маневри дуже ревниво. А Європа? Як велика королева, біля ніг якої впала на коліна далека і бідна родичка. Вона дивилася на нас зверхньо, з презирством вищого до нижчого, як на особу, котру далі кухні не пустять. За рівнем економіки, культури ми значно переважали, наприклад, ту ж Румунію, Болгарію, країни Балтії, проте останнім членство в ЄС було дароване авансом, перед нами ж висувалися драконівські вимоги. Хоча треба визнати — справедливі. В Україні продовжувалася практика політичних репресій, фальсифікації виборів, утисків свободи слова, вільного підприємництва, знищення незалежного судочинства, суттєво знижено соціальні стандарти та вчинено інші неподобства. Попри демонстративну зневагу нашого керівництва до європейських цінностей запланований саміт усе-таки відбувся. Проте він мав характер не стільки переговорів, скільки виховної години для наших політичних недоростків. Прихильники євроінтеграції і ті, що сумнівалися доти в її необхідності, мали нагоду цього дня переконатися: процес зближення з ЄС є потужним зовнішнім стимулом трансформації нашого суспільства. Чи вимагав від нас Митний

союз реформи судової системи, припинення катувань у міліції та в'язницях, ліквідації вибіркового політично вмотивованого правосуддя, підвищення соціальних стандартів, подолання корупції? Та Москві, вибачте, по барабану, як ми живемо, аби тільки йшли у її геополітичному фарватері, сплачували шалені гроші за блакитне паливо, розмовляли російською, забули про своє походження і не чіпали Чорноморського флоту в Криму. Європа ж хоч і мляво та неохоче, але давала нам орієнтири розвитку. Хоча ми їх і самі могли взяти. Адже Європа — поряд. Заяви проєвропейських політиків про те, що ЄС дасть нам стандарти і допоможе розв'язати всі проблеми, в тому числі подолати корупцію, децентралізувати владу — це визнання власної неспроможності та інфантилізму.

За підсумками переговорів у Брюсселі сторони підписали спільну заяву щодо розв'язання 16 актуальних проблем українсько-європейських стосунків. У ній підтвердили прагнення підписати вже парафовану Угоду про асоціацію з ЄС, що одночасно передбачає приєднання до поглибленої і всеохоплюючої Зони вільної торгівлі. Висловилися за сприяння роботі спостережної місії Європарламенту в Україні, яку очолили колишній президент ЄП Пет Кокс і екс-президент Польщі Олександр Квасьневський. Обговорили ключові моменти судової реформи в Україні, в цілому схвалили запровадження нового Кримінального процесуального кодексу та закону про адвокатуру, а також Національного превентивного механізму проти катувань. Узяли до уваги заяви Європейського парламенту та Верховної Ради України про взаємну інтеграцію, наголосили на необхідності виконати всі рекомендації ОБСЄ щодо українських парламентських виборів. Українська сторона підтвердила свої зобов'язання стосовно виконання судових рішень Європейського суду з прав людини, а також рекомендацій Ради Європи щодо умов утримання людей під вартою і надання медичної допомоги людям в ув'язненні. Досягнуто згоди про виділення Україні макрофінансової допомоги в розмірі 610 млн євро. В заяві також підкреслено важливість української ГТС для країн Євросоюзу. ЄС висловив готовність допомагати у модернізації цієї системи. Окрім цього, Брюссель пообіцяв посприяти у пошуку джерел фінансування реконструкції трубопроводу Уренгой — Помари — Ужгород. Сторони також розраховували на продовження діалогу в рамках Енергетичного співтовариства. Європа привітала успіхи Києва на шляху лібералізації візового режиму з ЄС. Передбачалося, що угода з Євросоюзом у разі виконання нами всіх зобов'язань буде підписана у Вільнюсі 28-29 листопада 2013 року на саміті Східного партнерства.

Цей документ відобразив офіційний бік зустрічі, проте, вочевидь, був і неофіційний. Інакше про що так довго (дві години замість запланованих 20 хвилин) говорили з Януковичем за зачиненими дверима Герман Ван Ромпей та Жозе Мануель Баррозу. Вочевидь, ішлося про ув'язнених із політичних мотивів Юрія Луценка і Юлію Тимошенко, порушення виборчого законодавства на парламентських виборах 2012 року та інші проблемні питання нашої внутрішньої політики. Це припущення підтвердилося під час спільної конференції В. Януковича та президента Європейської Ради Германа Ван Ромпея.

"Ми сфокусувалися на трьох блоках питань, в яких ЄС визначив конкретні критерії — вибіркове правосуддя, вибори та реформи в рамках Порядку денного асоціації", — зазначив Ван Ромпей, додавши, що Україна має продемонструвати прогрес у цих питаннях до травня 2013 року.

Нагадаємо, що Порядок денний асоціації "Україна — ЄС" було ухвалено ще 24 листопада 2009 року. На жаль, Україна виконувала цей план черепащачими темпами. Конституційна реформа не зрушила з місця, не виконано жодного заходу, який сприяв би розвитку місцевого самоврядування, реформуванню виборчого законодавства, державного управління, системи судочинства, подоланню корупції, захисту прав людини та основних свобод, лібералізації торговельного режиму, поліпшенню умов конкуренції, створенню сприятливого середовища для підприємницької діяльності та інвестиційного клімату. І ще багато чого було не зроблено. В ході реалізації цих вимог Україна фактично мала також докорінно змінити свою політичну і економічну систему, відмовитися від її кланово-олігархічних засад. Було сумнівно, що за кілька місяців можна було підважити цю брилу, коли не змогли цього зробити протягом останніх п'ятнадцяти років.

Але Європа з розумінням поставилася до українських реалій і вимагала лише "помітного прогресу". "У нас є чітке розуміння, що має бути зроблено, і є конкретний політичний календар, якого слід дотримуватися, аби стало можливо підписати угоду про асоціацію у Вільнюсі. Ми сповнені рішучості допомогти Україні виконати необхідні умови", — заявив комісар ЄС Штефан Фюле.

Скидалося на те, що найбільш вірогідною стратегією зовнішньої політики Януковича до листопада 2013-го стане продовження маневрування між ЄС і Росією. Деякі представники опозиції із зловтіхою висловили думку про те, що в разі непідписання Україною угоди з ЄС на Януковича та його партію чекає політична катастрофа. Так воно, зрештою, і сталося...

Московське сватання

Рівно через тиждень після візиту до Брюсселя 4 березня 2013 року президент України Віктор Янукович відвідав Білокам'яну. Цей вояж викликав не менший інтерес в Європі і на теренах СНД, ніж попередній. Після Брюсселя всі, хто спостерігав за міжнародними маневрами Києва, дійшли висновку (як з'ясувалося пізніше, помилкового), що останній нарешті позбувся сумнівів і зробив рішучий вибір на користь ЄС. Проте московські перемовини знову напустили туману у питання геополітичного вибору України. Було незрозуміло, кому ж Янукович більше пудрить мізки: Європі, Москві чи обом разом? Москва — це етап на шляху до ЄС чи, навпаки, Брюссель — шлях до Митного союзу?

Але було приємно, що ще потрібні і тим, і другим. Нас сватали і в Брюсселі, і в Завидово. Хоча, як водиться, і батогом залякували, і пряником припрошували. Президент Росії Путін, який досі говорив із нашим главою держави крізь зуби, не приховуючи зневаги до його нешляхетного походження і темного минулого, на цій

зустрічі втілював саму люб'язність. Змальовував райдужні перспективи членства України в Митному союзі, мурчав, як кіт, не забуваючи, втім, раз по раз показувати імперські кігтики. "Наші фахівці, а також науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України підрахували, що в разі приєднання України до Митного союзу її ВВП зросте на 1,5-6,5 відсотка залежно від глибини інтеграції (щоправда, не уточнив, за який період: за рік чи двадцять років. — Авт.). Чим тісніше співпрацюють між собою Білорусь, Казахстан і Росія, тим важче Україні виходити на ринок МС зі своїми традиційними товарами. З 2015 року рух робочої сили в межах Союзу буде обмежений. Її пільгове переміщення надалі буде збережене лише для членів Митного союзу. Нам треба подумати, як уникнути цих негативних речей", — говорив російський керівник. Але потім, аби його не звинуватили в імперських амбіціях, додав: "Всі питання в Союзі вирішуються консенсусом". Мовляв, не такий страшний МС, як його малюють у Європі, вступайте не вагаючись, з'їмо швидко і безболісно.

Наш лідер сяяв, ніби начищений самовар. На його самовдоволеному обличчі можна було з легкістю прочитати нехитру схему геополітичних викрутасів української влади найближчим часом. Ще б пак, у неї на руках опинилися козири, здобуті на переговорах у Брюсселі. Мовляв, нехай горда і холодна Москва знає, що й ми не в тім'я биті, а затребувані й уже мало не за крок від ЄС. Тепер, лякаючи Росію можливим приєднанням до євро— спільноти, ніби пугалом, можна виторговувати будь-які знижки ціни на блакитне паливо. Думки Януковича лежали на поверхні: краще виграти локальну газову битву, від якої залежатиме виконання соціально-економічних програм двох найближчих років, а від цього своєю чергою й доля президентських виборів 2015 року, ніж тішитися далекою європейською перспективою. Але хіба сприятиме цій перемозі звільнення політв'язнів Луценка та Тимошенко, які вважаються найбільшими ворогами режиму? А тому євроінтеграційну перспективу, мабуть, краще відкласти до кращих часів. Так, вочевидь, міркували наші великі стратеги з Банкової.

Віктор Янукович так і не сказав у Москві нічого конкретного, робив вигляд, що шкодує через не надто швидкий, як хотілося б, розвиток стосунків між Україною і Митним союзом, уживав розмиті, нічого не значущі фрази на кшталт: "Будемо вивчати, узгоджувати, зважувати". Запевняв, що Київ безумовно зацікавлений у співпраці з МС, але рішення про це не можна ухвалювати з легковажністю. Ну, справжнісінький тобі майстер візантійської дипломатії, коли говорять одне, думають друге, а роблять третє. Янукович — дитя кривавих 1990-х, яке страждало і комплексувало від свого нешляхетного походження, яке зневажав європейський і російський політичний бомонд, раптом уявило себе великим геополітичним гравцем, рівним Путіну, Меркель, Камерону. Виводячи донецький кримінал на міжнародний рівень, мстився їм за своє голодне босяцьке дитинство, за роки, проведені за ґратами. Що там собі не мислили б великі європейські гравці про українського лідера, проте йому вдалося їх принизити, іншими словами, "опустити". Це був його зоряний час. Пізніше говоритимуть, що він був ставлеником Путіна. Неправда. Він таки вів свою гру — небезпечну, за законами темного світу. Йому не потрібні були ні ЄС, ні МС, ні Україна, він прагнув багатства,

абсолютної влади. Одне слово, він почав втрачати почуття реальності, що зрештою і спричинило його крах.

— Наш глава держави намагається знайти оптимальний для себе баланс інтересів: європейська інтеграція не мета, а лише запобіжник проти надмірної залежності від Росії, плюс можливість вийти на перспективний ринок, а також інструмент модернізації української економіки, — говорив голова правління Центру прикладних досліджень "Пента" Володимир Фесенко. — А тому вибір на користь ЄС — це вибір і частини суспільства, і більшості українських олігархів. Річ у тому, що росіяни займають дуже жорстку позицію, фактично ультимативно примушують приєднатися до Митного союзу, що пов'язано з політичними та економічними ризиками для нашої держави. Український президент ментально і політично близький до Росії, він не є носієм євроінтеграційних цінностей, проте банальний владний інтерес стримує його від зближення з Москвою. В. Янукович не поспішає в Митний союз, оскільки не хоче передавати владу Путіну, і тому намагається використати активізацію переговорів із ЄС як певний важіль впливу на Москву.

— Наприкінці минулого року В. Янукович усвідомив дуже важливу для себе річ: Європа якщо не змирилася, то звикла до того, що Тимошенко перебуває в ув'язненні, більше того, значна частина європейських політиків дійшла висновку, що українська влада не хоче випускати колишнього прем'єра з в'язниці, й тому в них виникла така установка: не варто відштовхувати Україну повністю через цю проблему, а слід зберігати її у сфері свого впливу, добиваючись не безумовного виконання своїх вимог, а прогресу на ключових напрямках удосконалення демократії, — продовжував експерт. — Наскільки вагомий буде цей прогрес, оцінюватимуть європейці в червні 2013-го, хоча остаточне рішення може бути ухвалене ближче до вільнюського саміту, можливо, в жовтні. Хоча процедурна оцінка даватиметься в червні. У справах, пов'язаних із вибіркоким правосуддям, європейці вимагають компромісної формули: звільнити Луценка і бодай частково поліпшити становище Тимошенко. Гадаю, що якогось прогресу все-таки буде досягнуто, але повністю Україна вимог не виконає. А тому в червні європейцям допикатиме великий головний біль: що робити з Україною і угодою, яку шкода класти під сукно на два-три роки, адже це великий документ, який містить півтори тисячі сторінок узгоджених позицій. Для більшості українських політиків непідписання угоди про асоціацію з ЄС не стане трагедією, бо вони розуміють, що питання реальної євроінтеграції вирішуватиметься після 2015 року. Європа для себе теж визначилась: якщо угода не буде підписана в листопаді, то євроінтеграційна пауза триватиме до 2016-го...

Козир у рукаві

15 травня 2013 року в нашій довготривалій євроінтеграційній епопеї сталася подія, яку українська влада подала суспільству як велику перемогу: колегія Єврокомісії ухвалила рішення рекомендувати Раді Європейського Союзу підписати Угоду про асоціацію і

Зону вільної торгівлі (ЗВТ) із Україною.

"Але це не сигнал, що Україна виконала всі свої домашні завдання. Навпаки — вказівка, що вона повинна активізувати свої зусилля", — заявили представники Єврокомісії, натякаючи на те, що влада нашої держави провалює план підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

Однак кроки наших можновладців протягом перших тижнів після Брюссельського саміту багато кому здалися нелогічними і просто-таки абсурдними, бо створювалося враження, що вони зроблені всупереч спільній брюссельській заяві, аби навмисне роздратувати Європу. Вже 6 березня 2013 року ВАСУ ухвалив рішення про позбавлення народного депутата ("Батьківщина"), адвоката Ю. Тимошенко Сергія Власенка мандата народного обранця. Пенітенціарна служба відзначилася низкою брудних провокацій проти ув'язнених Ю. Луценка та Ю. Тимошенко. І це ще не все. Президент України Віктор Янукович їде до Москви, де грає роль незасватаної дівки, яка ще не визначилася з вибором геополітичного кавалера. Тобто дає надію Москві на інтеграцію України з Митним союзом. Тим часом терпець Європи почав уриватися, Брюссель ось-ось мав заявити, що Україна "пролітає" з угодою про асоціацію, як фанера над Парижем, аж раптом 5 травня президент підписав указ про помилування Юрія Луценка. Європа — в ейфорії. Рішенню Януковича аплодували всі європейські керманичі. Створювалося враження, що Україну вже завтра приймуть до ЄС, перескочивши через етап асоціації. А в цей час стратеги з Банкової, вочевидь, від душі реготали над європейськими політиками, яких вони, можливо, "розвели", як кошенят. Блискучого дипломатичного ефекту вони досягли, застосувавши принцип: чим би дитя не тішилося, аби не плакало. Заберіть у нього цяцьку, а потім поверніть — і буде на сьомому небі від утіхи. Так і у випадку з Європою. Протягом трьох місяців від брюссельського саміту наша влада виконувала план підготовки до підписання угоди з точністю до навпаки, зате помилювала Луценка, і ось Єврокомісія запалила "зелене світло" на шляху до асоціації з ЄС. Тобто наші керманичі продемонстрували досконале володіння технікою езуїтської дипломатії. Та, мабуть, при цьому забули, що її свого часу було винайдено саме в Європі і що там є ще досвідченіші магістри цієї хитрої гри.

Попри довгий перелік умов підписання угоди європейські лідери не приховували, що головна з них — звільнення Тимошенко. "Європейська народна партія не підтримуватиме підписання угоди про асоціацію з країною, яка не поважає основних принципів демократії і незалежного судочинства", — заявив президент ЄНП Вільфред Мартенс. Він наголосив, що Європейський суд із прав людини у своєму рішенні чітко зазначив, що Ю. Тимошенко стала жертвою вибіркового правосуддя, метою якого було ізолювати її від активного політичного життя. На думку Мартенса, єдиним способом відновлення державою прав Тимошенко є її звільнення.

Варто, мабуть, нагадати, що фракція ЄНП — найчисельніша в Євро— парламенті: 269 депутатів. Членами цієї партії є президент Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу, президент Ради ЄС Герман Ван Ромпей, а також 13 членів ЄК. Отже, як ця керівна і спрямовуюча сила ЄС скаже, так воно і буде.

Виходило, що головним козирем, який наші політичні гравці тримали у рукаві в грі з Брюсселем, — ув'язнена Ю. Тимошенко. У травні 2013-го було ще невідомо, скільки ж іще знущань доведеться витерпіти їй до осені, щоб після раптового помилування ошасливлені європейці заплющили очі на решту гріхів нашої влади і таки підписали угоду.

До речі, сама по собі угода ще нічого не означала. "Я висловлю свою особисту думку: не так важливо, коли угоду підпишуть, важливо, чи буде вона ратифікована. Це буде найпроблемнішим періодом", — застеріг заступник посла Словацької Республіки Марек Шафін.

Кара за вибір?

Починаючи з червня 2013 року в стосунках між Москвою і Києвом почало іскрити. Українська економіка стала відчувати тиск свого північного партнера. Було цілком очевидно, що розпочався новий виток російсько— української торговельної війни. Російські митники застосували нечувано жорсткі санкції проти наших виробників. Збитки наших підприємств— експортерів стрімко збільшувалися, що рикошетом било і по держбюджету, і по кишенях пересічних українців. За підрахунками Федерації роботодавців України, внаслідок цих санкцій Росії втрати нашої економіки до кінця року могли становити 2-2,5 млрд доларів.

У п'ятницю 16 серпня під посольством Російської Федерації у Києві пройшла акція проти призупинення ввезення українських товарів до Росії. Організатором виступив громадський рух "Наступ". "Зараз мають об'єднатися всі — і влада, і народ — і припинити цю агресію. Росія повинна зрозуміти, що ніхто силою не зажене нас до Митного союзу. Україна вільна і будуватиме стосунки із сусідами на рівноправних засадах. Тому ми закликаємо владу чинити так само і хоча б на тиждень заблокувати російські товари. Також ми закликаємо народ до місячного їх бойкоту", — наголосив голова організації Руслан Цекела. Активісти влаштували перед посольством невелике дійство. Принесли з собою дерев'яний стіл і розклали на ньому пляшки пива, мінеральної води, консерви, шоколад та пакети мобільного оператора МТС російського виробництва, які продаються в Україні. Облили товари запалювальною рідиною та підпалили.

"Це була символічна акція для загального усвідомлення: в Україні є люди, які готові відстоювати свої права. Це поки що перша, попереджувальна, дія. Ми хочемо, щоб Росія зрозуміла: українці вміють захищати свої інтереси", — підкреслив Цекела. Він зауважив, що фактичне бойкотування українських товарів — сценарій Росії з метою втягування України до Митного союзу. "Тому нам треба готуватися до тримісячної боротьби, щоб допомогти українській владі підписати угоду з Євросоюзом", — наголосив активіст.

Прем'єр-міністр України Микола Азаров доручив створити робочу групу для врегулювання проблемних питань російсько-українського торговельно-економічного співробітництва. Групу очолив віце-прем'єр-міністр України Юрій Бойко. За

дорученням М. Азарова група мала внести на розгляд Кабміну погоджені пропозиції щодо врегулювання проблемних питань з РФ, які виникли в торгово-економічній сфері.

— Якщо справа має такий вигляд, як описує Федерація роботодавців, втрати України справді можуть бути значні — до 10% нашого експорту. Щоб не допустити цього, ми зараз домовляємося про проведення найближчим часом консультацій із Росією щодо цих питань, — заявив урядовий уповноважений з питань співробітництва з Російською Федерацією, державами-учасниками Співдружності Незалежних Держав, Євразійського економічного співтовариства та іншими регіональними об'єднаннями Валерій Мунтіян. — Але Україна має право на захист національного споживача і виробника від низькоякісних товарів. Якщо на те будуть вагомі причини, підтверджені уповноваженими органами України, то обов'язково вживатимемо відповідних заходів. Наші національні інтереси обов'язково захищатимемо...

Президент РФ Володимир Путін у телефонній розмові з президентом України Віктором Януковичем обговорив питання двостороннього співробітництва, в тому числі пов'язані з митним оформленням вантажів на українсько-російському кордоні. Як повідомили у департаменті прес-служби та інформації уряду РФ, рішення про призупинення імпорту з України приймалося митною службою, на рівні Кабінету міністрів ніяких розпоряджень не було.

16 серпня керівник Росспоживнагляду, головний державний санітарний лікар РФ Геннадій Онищенко зустрівся з українською делегацією для обговорення перспектив повернення на російський ринок кондитерської продукції корпорації "Рошен". Претензії Росії до України у царині захисту прав споживачів не варто вважати торговельною війною, заявив перед початком переговорів Онищенко. "У нас іде професійна робота. Ми маємо конкретний довгий перелік претензій у площині законодавства, що стосується сфери захисту прав споживачів, — зазначив він. — Але якщо це називають торговельною війною, нехай це називають торговельною війною".

Роль миротворця взяла на себе Єврокомісія, яка закликала обидві країни якнайшвидше врегулювати торговельну суперечку, згідно з правилами та зобов'язаннями Світової організації торгівлі (СОТ). Про це повідомив представник ЄК із питань торгівлі Джон Клансі в Брюсселі.

Синиця чи журавель?

Із наближенням дати підписання угоди про асоціацію з ЄС в суспільстві все більше розпалювалася дискусія щодо геополітичного вибору: ЄС чи Митний союз? Українцям довелося "переварювати" чимало суперечливої пропагандистської інформації. "Тісна співпраця з ЄС — катастрофа, натомість вступ у Митний союз — порятунок для України", — твердили представники громадської організації "Український вибір" на чолі з кумом Путіна Медведчуком. "На вашу країну після підписання Угоди про асоціацію з ЄС впаде манна небесна", — переконували західні пропагандисти. Чого ж насправді слід було чекати від вибору, який постав перед державою?

Почнемо з Митного союзу. Це економічне об'єднання буде природним, можна

сказати, братнім, бо населення країн МС дуже близьке нам за менталітетом, переконували прихильники євразійської інтеграції. Пояснювали це і спільними 70 роками історії, і тим, що понад 20 мільйонів громадян Росії — українці з походження, багато наших єдинокровних братів живе і в Білорусі та Казахстані. Своєю чергою серед громадян України — близько 10 мільйонів росіян. Треба також враховувати територію РФ — 26 млн кв. км (це 15% земної суші!) і 215-мільйонний ринок споживачів. Цим величезним простором вільно рухатимуться товари, капітали, робоча сила.

А що означає для нашої економіки одержувати газ не по 420 доларів за тисячу кубометрів, а по 165 чи хай і по 350? Завдяки дешевшому блакитному паливу зможемо вдвічі знизити собівартість наших основних експортних товарів — металу, міндобриб і зерна — та підвищити їх конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, твердили пропагандисти МС. Три країни — Казахстан, Росія, Україна — утворять потужне зернове об'єднання (пул), яке робитиме погоду на світовому ринку. Крім цього з Росією у нас підписано 23 спільні науково-виробничі програми на 56 млрд долл., на які вона готова виділити гроші, бо сама в них зацікавлена. Йдеться про реалізацію сумісних інноваційних розробок у сфері космосу, авіації, суднобудування, енергетики, оборонно-промислового комплексу. Маємо унікальні проекти щодо виробництва ракетноносіїв, танків, літаків, морських та річкових суден. Якщо протягом року-півтора їх не реалізувати, вони стануть нікому не потрібні, а ми втратимо шанс потрапити до кола високо— технологічних держав світу. До речі, останнім конкурент не потрібен, а тому вони робитимуть усе для перетворення України на сировинний придаток ЄС або інших країн. Вони продаватимуть нам продукцію з високою доданою вартістю, а від нас чекають зерно, ріпак, руду та іншу сировину. В такій ролі нам нічого не світить, переконують симпатичні євразійської інтеграції.

На країни — члени Митного союзу припадає 25% світових запасів природного газу, 9 — нафти, 11% — експорту сировини на планеті. Зовнішній товарообіг країн — членів цього Союзу з третіми країнами торік становив 939,3 млрд дол., а товарообіг з Україною, за різними джерелами, від 58,5 до 63 млрд доларів. Тобто повна чи часткова втрата величезного ринку під боком може обернутися катастрофою для нашої економіки, тим часом ще не відомо, наскільки відкритим для українських товарів буде ринок ЄС та як позначиться товаропотік із Європи на економічній ситуації в нашій країні. І де взяти десятки мільярдів доларів для приведення української економіки у відповідність до стандартів ЄС? Зрештою, чи варто пхатись у євроспільноту, яка, за деякими прогнозами, перебуває на межі розвалу, підточувана внутрішніми протиріччями та фінансовою кризою, тоді як Митний союз — нібито в чудовій економічній формі, що гарантує його учасникам розквіт? "То, може, краще російська синиця в руках, ніж європейський журавель у небі?" — запитують ті, хто сумнівається у євро— інтеграційному виборі України.

Однак євроінтегратори ці козири досить успішно били. Звертали увагу на те, що останнім часом, ніби шило з мішка, витикаються внутрішні протиріччя між членами Митного союзу. Якщо раніше тільки президент Білорусі Олександр Лукашенко

дозволяв собі різкі випадки у бік цього об'єднання, то на останньому саміті СНД у Мінську ми почули і обурений голос глави Казахстану Нурсултана Назарбаєва, який поскаржився на те, що на шляху казахстанських товарів до російського ринку наставляють забагато рогаток. Ряд спостерігачів відзначали, що громадяни Казахстану стали критичніше ставитися до участі держави у Митному союзі, що, вочевидь, є реакцією на зміну позицій щодо цього об'єднання глави держави та уряду. "Ми створюємо в рамках Митного союзу єдиний наднаціональний орган, як мені пояснили у Москві. Ну і де тут захист наших національних інтересів?! До створення Митного союзу Казахстан мав певні ціни на споживчі товари — зараз вони зросли. Населення запитує: а навіщо нам Митний союз, якщо ціни на товари піднімаються? А тут на місці ми нічого не можемо вирішити, тому що всі відповідальні органи — у Москві", — якось нарікав прем'єр-міністр Казахстану Кайрат Келімбетов.

Стало відомо про створення в цій країні групи, що ініціює проведення всенародного референдуму, на якому має вирішитися питання подальшої участі у Митному союзі. До цього громадського органу увійшли опозиційно налаштовані представники з усіх 14 областей країни. Відповідні документи вже передано до Центральної виборчої комісії, котра повинна була призначити референдум. Ніхто не сумнівався: ініціатива насправді належить офіційній Астані, яка, ймовірно, хоче використати цей захід як інструмент тиску на Москву або як вихід із глухого кута, в якому може опинитися незабаром Митний союз. Варто нагадати, що під час останнього візиту до турецької столиці Нурсултан Назарбаєв сказав "за" створенню Тюркського союзу, який об'єднуватиме всі тюркські народи від Середземного моря до Сибіру.

Ця позиція казахстанського лідера явно суперечила планам Москви щодо євразійського об'єднання. Отже, не все гаразд було на той час у митному царстві, яке будував Путін? Це мало насторожити нашу владу і змусити пильніше придивитися до стосунків між членами утворення: чи не будуються вони за схемою "метрополія (Росія) плюс колонії (всі інші країни)"?

— Якщо ми прагнемо бути серед високорозвинених цивілізованих держав, то не можемо об'єднуватися з тими, економіка яких побудована не на ринкових засадах, бо ж знаємо, що за вказівкою Путіна чи Лукашенка застосовуються санкції до господарських об'єктів, розподіляються фінансові ресурси тощо, — говорив экс-міністр економіки України Володимир Лановий.

На його думку, приєднання до Митного союзу нічого не дало б Україні з точки зору підвищення економічного потенціалу. Злиття ринків передбачає збільшення експорту відповідних країн, проте Росія не планувала зниження імпорتنих тарифів, залишаючи їх дуже високими. В той же час вона обмежувала й експорт, установлюючи платежі на більш ніж 100 товарних позицій: ліс, худобу, м'ясо, рибу, нафту, газ, руду, вугілля, тобто це модель, за якою взаємовідносини кількох національних економік розширяться не можуть.

Є ще один аспект — регулювання валютних потоків, звертав увагу експерт. На кордоні Митного союзу справлятимуться різного типу платежі, які розподілятимуться в

певних пропорціях між усіма суб'єктами об'єднання, але є підстави думати, що левову частку цих надходжень одержуватиме Росія. Кордони Російської Федерації фактично будуть перенесені на наші зовнішні рубежі. Російські правила гри і економічні порядки поширяться й на територію України. Таким чином, повернемося до планової, централізованої моделі управління, яка обмежує інновації, бо пригнічує їхнього носія — підприємництво. Отже, за такої моделі економіка країни не здатна оновлюватися, структурно змінюватися, а галузі — прогресивно розвиватися, бо держава будуватиме трубопроводи та інші інфраструктурні об'єкти, але не зможе здійснювати інновації у виробництві, торгівлі, інформатиці та решті ділянок. Якщо економіка ЄС завдяки інноваціям і підприємницькій ініціативі виходить на новий рівень, то російська модель приречена на ходіння по колу. Через що вибір на користь Митного союзу, на переконання В. Ланового, буде невдалий з точки зору економічних перспектив України...

Перед Рубіконом

Листопад 2013 року. Україна опинилася за крок до підписання Угоди про Асоціацію та Зону вільної торгівлі з ЄС. Але оперативна ситуація в ці дні докорінно відрізнялася від тієї, що була, наприклад, у липні-серпні, коли наша влада зробила кілька рішучих кроків у бік ЄС. Натомість дуже нагадувала лютнево-березневу, коли геополітичний вектор України коливався то в напрямку Москви, то в напрямку Брюсселя з тією лише відмінністю, що тоді до Вільнюського саміту залишалося сім місяців, а тепер — усього десять днів.

А ще листопадова ситуація характеризувалася шаленим тиском на Україну Білокам'яної, активізацією лобістів інтересів останньої в країні, катастрофічним браком часу на виконання вимог ЄС і тим, що проблема Юлії Тимошенко зайшла в глухий кут і змінилась євроінтеграційна риторика наших урядовців на євразійську. На підставі цього не вельми духмяного букета обставин багато політиків, експертів, представників засобів масової інформації дійшли висновку про те, що Янукович та його команда в останній момент віддали перевагу Митному союзу перед Європейським. Панічні заяви на кшталт: "здача національних інтересів", "кінець євро— інтеграції", "розворот на 180 градусів" та інші, — були не рідкість. Але якщо подивитися на ту ситуацію не через криві дзеркала міжпартійної гризні в нашій країні, а з точки зору глобальної політики, то побачили б дещо іншу картину.

Сила геополітичних орбіт

Треба зважити на те, що протягом останніх півсотні років постійно триває переділ світу, в якому беруть участь великі гравці: США, ЄС, Росія, Китай. Віками Україна перебувала в зоні впливу Москви, і ось 2013-го постало питання про те, що вона раптом стане прозахідною державою, частинкою цивілізованого світу. За визначенням багатьох геополітиків, Україна — це Межа або з'єднувальна ланка між трьома

цивілізаціями: Західною, Євразійською і Мусульманською. Мабуть, так воно і є. Хіба, за великим рахунком, ми можемо себе вважати за культурою і ментальністю складовою так званої Євразійської цивілізації, яка виникла після нашествя Орди на території сучасної Російської Федерації? Ні. А хіба можемо признавати себе за всіма параметрами представниками західної чи атлантичної цивілізацій? Теж ні. Вочевидь, Україна є окремою унікальною культурною одиницею, яку утворили оті три світи, між якими вона опинилася. Це цивілізаційний діамант, осердя світової духовності, яку сусіди, розуміючи й бачачи це, завжди намагалися втоптати в землю або ж украсти. Якби ж то вона зазнавала однакового впливу з усіх боків, однак на Заході протягом 70-х років — залізна завіса, а зі Сходу і Півночі — потужні хвилі євразійського впливу, через які отой самоцвіт став втрачати свої карати і навіть загнивати. Ідеальним варіантом для нас було б долучитися до світової цивілізації, щоб під її впливом трансформуватися, очищатися, розвиватися, стати частинкою цивілізованого світу. Але мрія це — одне, а реальність — інше. Хоч і прагне душа в рай, та гріхи не пускають. Важко стукати у зачинені двері, важко кудись іти, якщо твої ноги сплутали пута імперії. Геополітична орбіта — величезна сила. Це все одно, якби раптом жителі Землі на всесвітньому референдумі проголосували за перехід їхньої планети "під опіку" іншого світила. Цій силі можна протиставити тільки рівну за потенціалом. Або... чекати зменшення сили тяжіння чи штучно прискорити цей процес. Нагадаю, що на початку 1990-х, після розвалу СРСР, кремлівська орбіта ослабла настільки, що могла легко відпустити нас на всі чотири боки, але Захід, вочевидь, не хотів приймати у своє лоно стовідсоткову радянську республіку, давши їй час на розбудову демократії та знищення колишньої системи. Та чи могла вона самотійно впоратися з цим завданням? Виходило так, що радянську систему їй нав'язала величезна імперія, а демократію вона мала будувати сама? Нагадаю, що Німецька Демократична Республіка, яка увійшла до складу ФРН після падіння Берлінської стіни, теж була плоть від плоті совково-комуністичною, проте в братніх обіймах Європи набула цивілізованих форми і змісту. Українці не заперечували б проти такого повороту у своїй долі, вони готові були до будь-якої позитивної трансформації, адже вміють швидко вчитися, тож без сумніву стали б відмінниками у школі ринкової економіки і демократії. Економіка ЄС йшла тоді вгору і наша була ще на висоті, тож спільно можна було б переварити всі проблеми. Але, вочевидь, Брюссель і Вашингтон тоді мали якісь свої міркування щодо України, проте сьогодні зрозуміло, що вони не містили стратегічної далекоглядності. Або ж напрошується висновок про те, що Брюссель узагалі не хоче бачити Україну в лоні ЄС. Якщо тоді, коли імперія лежала і ніякі орбіти не діяли, Європа не захотіла розширювати свій уплив, то навряд зважиться на це сьогодні, коли Москва зміцніла. 2005 року була друга нагода запросити нас до цивілізованого світу, тим паче, що Україна на той час вже розбудувала всі державні інституції. І знову замість рішучості — вагання, висунення нових вимог: демократизуйтеся, боріться з корупцією тощо. Якось не в'яжеться це з теоріями російських політологів, згідно з якими США сплять і бачать, аби просунути свій світопорядок якомога далі на Схід, аж до Владивостока. А може,

між Москвою і Вашингтоном було досягнуто домовленості про недоторканість Межі? Що ж сталося за кулісами геополітики протягом наступних десяти років, якщо Захід став форсувати процес євроінтеграції України? Може, побачив небезпеку у тому, що Росія швидко відроджує свій потенціал та відновлює геополітичні амбіції?

У будь-якому разі, вступаючи в активну геополітичну гру за Україну, Захід мав би підготувати серйозні козири. Наприклад, якщо Москва погрожувала Україні економічною катастрофою в тому разі, якщо вона не приєднається до Митного союзу, то Брюссель і Вашингтон мали б ту біду відвернути, компенсавши всі її можливі втрати. Бо поки настало б оте наше євроінтеграційне щастя, то Москва нас зі світу звела б. Проте, схоже, Європа і Америка хотіли поборотися за Україну з найменшими втратами, за рахунок... самої України, себто намагалися спіймати рибку, не замочивши ніг. Мовляв, нехай Україна своїми силами виривається на новий рівень, жертвуючи власним і без того слабким економічним потенціалом, а ми їй у разі успіху поаплодуємо.

Ще один варіант — безпечніший і прагматичніший — виконувати роль вічного буфера між трьома цивілізаціями. І ми й справді могли б виконувати історичну функцію прикордонника, який стереже межу між Заходом і Євразією, це стало б нашим геополітичним бізнесом, завдяки якому процвітали б, використовуючи ресурси двох полюсів. Але з'явилися дві обставини, які заважали реалізації цього сценарію. По-перше, на цю Межу постійно облизувалася наша Північна сусідка. Кремль наспиговував наші державні структури своїми агентами, розвивав мережу російськомовних ЗМІ, плекав "п'яту" колону, зомбував свій електорат, який проживав у Криму і на Донбасі, знищував нашу армію, накопичував компромат на тодішнє керівництво України, аби примусити підписати угоду про Митний союз. Наприкінці 2013-го Україна опинилася перед загрозою перетворення на один із федеральних округів РФ зі статусом набагато гіршим, ніж був у радянської республіки.

Схоже на те, що Москва на нашій території намагалася створити оборонну лінію проти наступу цивілізації. То лише на перший погляд здається, що укладення угоди між Україною та ЄС про Зону вільної торгівлі і Асоціацію — безневинний крок, який не обіцяв нам перспективи повноправного членства в ЄС і НАТО. Фактично це означало, що глобальний світ підступив би впритул до кордонів Росії. Без танків, але зі своїми демократичними цінностями і високими технологіями, які реально загрожували монголо-татарській моделі, яка панує на території РФ. А тепер скажіть мені, що дії Путіна протягом 2013-2015-го років були нелогічні і навіть шизофренічні. Навпаки, спадкоємець Чингісхана, продовжувач його справи, просто не міг діяти інакше, він мав захистити свою орду контр— випадом, так, як це зробив Гітлер 1941-го, випередивши на кілька місяців Сталіна. Тобто Московія вирішила поглинути оту з'єднувальну ланку між світами швидше, ніж Захід. Друга обставина — в Україні виросло покоління, яке не погоджувалося жити "ніде", тобто на межі цивілізацій, у тому вічному буфері. Його представники не сприймали мудрих старечих міркувань, які враховували плюси й мінуси поступу у ЄС. Із юнацьким максималізмом вони прагнули в Європу, ідеалізуючи

її, не бажаючи сприймати аргументів проти та думати про наслідки. В суспільстві також почало народжувалося усвідомлення того, що змінити країну на краще можна тільки під тиском і впливом європейських інституцій і традицій, оскільки власні політичні еліти запрограмовані лише на збагачення...

Важко сказати, хто перший зробив крок через ту межу. Мабуть, у листопаді 2013-го так стали зорі на небі, що всі зацікавлені сторони — Захід, Росія і наше громадянське суспільство вирішили реалізувати свій потенціал руху, накопичений останніми роками. У кожного був певний доробок, стартовий майданчик. А тому відповідальність за ситуацію взяло на себе суспільство. Ні, воно і тоді ще не стало мислячою субстанцією. Але був короткий момент осяяння, всепронизуючої єдиної думки, коли треба було зважуватися на якусь дію. Ми інстинктивно шарпонулися від російського ведмеда в бік Європи, одночасно вдаривши по кримінальному проросійському режиму Януковича...

День утрачених ілюзій, або Зловісна тінь Москви

В листопаді 2013-го українська влада після нібито стрімкого руху у Європу стала демонструвати різке гальмування. Вочевидь, Януковича роздирали сумніви. Виникали запитання, чому він несподівано призупинив розв'язання проблеми Тимошенко, чому двічі літав на розмову до Путі — на і попри обіцяні "золоті гори" не прийняв його пропозиції, про що свідчать погрози Кремля, чому раптом Микола Азаров заявив, що Україні для модернізації економіки у випадку підписання угоди про асоціацію з ЄС потрібно 160 млрд доларів, а В. Янукович підвищив ціну євроінтеграції до 500 млрд доларів? Було цілком очевидно, що ця висока ціна — спосіб ввічливої відмови Євросоюзу на користь Москви, яка знайшла таки спосіб взяти нашого керманича за горло. "Подумай сам, Вікторе, Європа — це кінець корупційній піраміді, яку ти вибудував, це життя в ролі школяра, якого постійно ставлять у куток за погану поведінку, ну, воно тобі треба, а ми підтримаємо тебе на виборах і роби, що хочеш з тією Україною", — вочевидь, саме так переконували у Кремлі нашого вайлуватого Федоровича.

"Янукович великий майстер блефу, але його гра дуже ризикована, бо має він у руках слабкі карти й може програти", — говорив політолог Володимир Фесенко. Ризик такої гри очевидний: можна і угоду у Вільнюсі провалити, і грошей від Москви за це не одержати. Тобто залишитись із розколеними ночвами.

"Непідписання угоди про асоціацію у Вільнюсі стане катастрофою для Януковича!" — галасувала у ці дні більшість європейських газет. Проте лунали і тверезі голоси: "Зрив угоди з Україною — це передусім поразка ЄС". Схоже, що бабуся Європа задумалася. Із Заходу почали надходити сигнали, що там вивчається питання надання Україні фінансової допомоги. Європейські політики були вже не такі категоричні в судженнях щодо результатів Вільнюського саміту. Місіонери Європарламенту П. Кокс і

О. Квасьневський у своєму звіті від 13 листопада написали: "Важливе не саме виконання критеріїв ЄС, а готовність їх виконати".

Тож було неясно, підпишуть угоду у Вільнюсі чи ні? Ота європейська бабця надвоє ворожила. Думки політологів і експертів теж поділилися. Ситуація була такою, як під час драматичного футбольного матчу між Україною і Францією, коли до останніх його хвилин не можна було передбачити результат. До речі, лише за перемогу України в тому поєдинку Європа, не замислюючись, мала б поставити свій підпис під Вільнюською угодою, бо наші хлопці грали за найвищими європейськими стандартами.

28 листопада мав стати днем нового історичного прориву України, а став днем утрачених ілюзій. Ми розраховували на те, що у стосунках із Євросоюзом буде поставлено знак оклику, натомість одержали десятки знаків запитань. Глава Української держави не підписав Угоду з ЄС про Зону вільної торгівлі та Асоціацію — це головний підсумок саміту Східного партнерства у Вільнюсі. Цей результат, як з'ясувалося пізніше, мав катастрофічні наслідки для України, Європи, всього світу.

Його передбачало багато експертів, проте чимало з них, знаючи про схильність Януковича до блефу, все ж висловлювали припущення, що рішення Кабміну про євроінтеграційну паузу — частина гри, мета якої — підписати угоду, не виконавши основної вимоги ЄС — звільнення Тимошенко. З огляду на це завдання, тактику Януковича можна було б назвати вищим пілотажем езуїтства. Тобто він уявлявся декому таким собі досвідченим рибалкою, який після того, як клюнула рибина, не поспішив її підсікти, бо могла б зірватися, а чекав, поки та заковтне гачок із наживкою, щоб потім витягнути її на берег. Тактика дуже ризикована, але могла б спрацювати, якби наш керманич ставив за мету підписання угоди з ЄС.

І справді, на саміті сталася неймовірна річ. Не Янукович запобігав перед канцлером ФРН Ангелою Меркель, президентом Франції Франсуа Олландом, головою Європейської ради Германом ван Ромпеем, керівником Єврокомісії Жозе Мануелем Баррозу, а, навпаки, європейські лідери вмовляли нашого президента підписати угоду попри невиконання їхньої головної вимоги. Їх можна зрозуміти: в разі провалу саміту всі вони могли потрапити під шквал критики своїх політичних опонентів на європарламентських виборах у травні 2014 року, доля ж України, вочевидь, у їхніх розрахунках була на другому місці. Бо якби й справді дуже хотіли перетягти нашу країну на свою геополітичну орбіту, то ціною надзусиль знайшли б дієві, а не формальні засоби захисту її інтересів у протистоянні з Росією. Іще одна надзвичайно важлива деталь: у проекті Угоди про асоціацію не

було пункту про те, що Україна навіть у віддаленій перспективі може стати повноправним членом ЄС. Цю норму свого часу під тиском Росії заблокувала Франція. За що ж тоді юнаки і дівчата вийшли 24 листопада на Майдан? За якусь європейську ілюзію?

Отож було зроблено кілька спроб схилити нашого керманича до позитивного рішення. Іншими словами, йшла банальна торгівля. Деякі джерела стверджують, що Європа виявила ознаки розуміння економічних проблем України і запропонувала

механізм, який міг би послабити негативну дію економічної блокади Росії. Йшлося нібито про мільярд доларів на рік для приведення українських стандартів у відповідність із європейськими. Проте Янукович назвав суму недостатньою, хоча жодного разу так і не надав своїх розрахунків щодо того, звідки взялися оті величезні суми, які нібито потрібні для адаптації економіки до європейських умов — 160 млрд (за версією Азарова) чи 500 млрд доларів (за версією президента). Така розбіжність у цифрах свідчить про те, що українська влада сама не знала, чого хотіла, тобто не мала чіткого плану модернізації економіки, а цифри діставала зі стелі, знаючи, що Європа не готова задовольнити ці апетити. От вам і головний привід для відмови від євроінтеграції. Ми, мовляв, із останніх сил рвемось у Європу, а вона, сита і байдужа, не хоче нам допомогти. Зрештою, спіймавши облизня після трьох пропозицій поспіль, принижена Європа відступила, зрозумівши, що розмовляє вже не стільки з Януковичем, скільки з тінню Путіна, незримо присутньою на саміті.

На пленарному засіданні цієї зустрічі Віктор Янукович заявив, що зберігає вірність євроінтеграції, але її успіх залежить не лише від України, а й від Європи, і висунув низку вимог. Перша — розблокування програм бюджетної секторальної підтримки ЄС та виділення ресурсів макрофінансової допомоги. Друга — дієва підтримка фінансовими інститутами — Міжнародним валютним фондом та Світовим банком. Третя — перегляд Євросоюзом торговельних обмежень щодо окремих позицій українського експорту, зокрема й запроваджених ще в минулому столітті. Четверта — активна участь ЄС і міжнародних фінансових інститутів у модернізації української газотранспортної системи як ключового елемента енергетичної мережі, а також забезпечення всіма необхідними засобами і механізмами енергетичної незалежності України. Висловив сподівання на перегляд позиції країн — членів ЄС щодо спорудження газопроводу до Європи в обхід України. П'ята — розробити спільний план з метою усунення протиріч і врегулювання проблем у сфері торговельно-економічного співробітництва з Росією та іншими членами Митного союзу. Шоста — запровадити безвізовий режим із ЄС для громадян України. "Цей крок засвідчив би, що ЄС і справді готовий відкрити для нас двері", — сказав В. Янукович.

Загалом проти цих вимог важко щось заперечити, оскільки вони відповідають інтересам України, але, може, їх слід було б висувати поступово, після підписання угод про Асоціацію та ЗВТ із ЄС? Можливо, тоді шансів на їх задоволення стало б значно більше? Проте із уст Януковича ця промова прозвучала, як прокурорське звинувачення Європи в тому, що вона не хоче допомагати Україні, тобто фактично на неї перекладено відповідальність за непідписання угоди.

У заключній декларації Вільнюського саміту Україна і ЄС підтвердили свої наміри підписати Угоду про асоціацію в майбутньому. Коли? "Часових рамок немає. Цей історичний процес може тривати довго", — заявила канцлер Німеччини Ангела Меркель. "Не підписавши угоду, Україна обрала шлях у нікуди", — була дуже рішучою в оцінках президент Литви Даля Грибаускайте.

"Мабуть, український президент ухвалював це рішення на похмілля", — зіронізував

один із євровичовників.

Вільнюський саміт із тріском провалився. Чому? Бо Москва свого не віддала, а для Брюсселя своїми ми ще не стали. Україна опинилася на шпагаті між інфантильною Європою і агресивною Росією. Бо мали президента, для якого інтереси своєї сім'ї дорожчі за загальнонаціональні. Тобто відповідальність за непідписання угоди слід поділити порівну між ЄС, Януковичем і Москвою.

Європа від результатів саміту була у шоці, Путін задоволено потирив руки, а Янукович фактично повертався вже в іншу країну — чи то Білорусь, чи Малоросію у ролі її генерал-губернатора від Москви. Повертався, щоб жорстоко розігнати Майдан. Навіть за Кучми такого звірства не було. У своєму телезверненні безпосередньо перед самітом президент назвав себе батьком нації. Але батьків, які б'ють своїх дітей, позбавляють батьківських прав і посилають на примусове лікування. Після подій на Майдані у ніч із 29 на 30 листопада він утратив моральне право називатися гарантом Конституції. Словом, крісло під Януковичем захиталося, як 2001-го під Кучмою. Якщо досі на євроінтеграційний процес впливали чотири фактори: Європа, Путін, Янукович і тяжке соціально-економічне становище країни, то тепер до цього переліку додався й Майдан, який докорінно змінив політичну ситуацію в країні і повернув геополітичний вектор у бік Європи.

Відразу після Вільнюської зустрічі висловлювалися припущення, що угода з ЄС може бути підписана на черговому саміті "Україна — ЄС" у березні наступного року. Проте європейські лідери навряд чи знову сіли б за стіл переговорів із Януковичем, який принизив їх перед усім світом та відтак наказав бити своїх громадян. Було зрозуміло, що євроінтеграція, поки Янукович при владі, не можлива. Поставала небезпека, що він втягне країну в ярмо Митного союзу. Цього не можна було допустити...

Україна — не Росія

Твердження про те, що Віктор Янукович нібито може змінити геополітичний вектор України, у багатьох українців викликало сміх. Бо це означало визнати його постаттю, рівною за впливом Путіну, Обамі, Меркель... Можна було висловити припущення, що великі геополітичні гравці з клубу G-20 вже давно поділили між собою світ та визначили для України роль російського васала. Про це свідчило небажання Європи надати нам економічну допомогу, відсутність гарантій щодо вступу до ЄС, мовчання європейських лідерів щодо ситуації в Україні, суто формальна оцінка ОБСЄ кривавих подій у Києві 30 листопада — 1 грудня. Тобто було очевидно, що існував певний геополітичний сценарій. Проте Майдан загрожував його реалізації. Він одержав силу надпотужного геополітичного фактора, який зривав українську гайку з російської різьби. Це лякало всіх: і Росію, і Європу, а найбільше — українського президента.

Він продовжував грати свою ризиковану партію, намагаючись здобути у Москви якомога більше преференцій: нижчу ціну на газ, багатомільярдні кредити. Певно, вже в грудні міг на це розраховувати, бо заробив у свого господаря бал — не підписав угоду з

ЄС у Вільнюсі. Тепер його могли погладити по голівці, мовляв, молодець, і навіть дати пряник.

Януковичу не терпілося полетіти до Білокам'яної негайно. Але на заваді став давно запланований вояж до Пекіна 5 грудня, підсумки якого керівники держави оцінили як надзвичайно успішні. Й справді, у Піднебесній було підписано два документи, які мали досить високий статус: договір про дружбу і співробітництво та спільну декларацію. Проте конкретних домовленостей про надання кредитів чи започаткування інвестиційних проектів сторони не досягнули. Україна могла б стати для Китаю пріоритетною в тому разі, якби підписала угоду про ЗВТ із ЄС. Тоді стала б набагато привабливішою, тому що китайські виробництва, розміщені в Україні, могли б дістати сприятливі умови для виходу на європейські ринки. Тим часом вихід через Україну на російський ринок для Китаю не цікавий, адже співпраця з Росією у нього вже налагоджена.

І ось довгождана для Януковича і Путіна зустріч у Сочі 6 грудня 2013 року. Лідери обговорили питання торговельно-економічної співпраці та підготовки майбутнього Договору про стратегічне партнерство. Українська сторона також вела переговори про виділення близько 12 млрд доларів кредиту і укладення нового контракту між російським "Газпромом" та українською Східноєвропейською паливно-енергетичною компанією. "Те, що Янукович перебуває у дуже поганій ситуації, мені здається очевидним. Навіч — економічна і політична криза в Україні. Якщо станеться ще й економічний обвал, то це означатиме кінець влади Януковича. Грошей треба багато і швидко, а Путін — єдиний ресурс. На жаль, останній це чудово розуміє. А тому цілком очевидно, що в Сочі українському президентові висунули умову: ти робиш "те й те", а ми даємо, але не все відразу, а тільки після того, як підтвердиш готовність виконувати наші доручення", — говорив російський політолог Дмитро Орешкін.

"Те й те", — це не що інше, як зобов'язання вступити до Митного союзу, були переконані деякі закордонні ЗМІ. "Йшлося про прийняття договірної документа про стратегічні відносини промислової кооперації, себто сфери, де Україна і Росія не можуть жити одна без одної. Це важке машинобудування, космічна промисловість, авіабудування і багато інших галузей української промисловості", — відхрестився від цих звинувачень міністр закордонних справ України Леонід Кожара.

Прес-служба "Батьківщини" оприлюднила заяву, в якій йшлося про те, що умовою надання фінансової допомоги Україні Кремлем є наведення порядку в країні, а саме: запровадження надзвичайного стану та жорстке придушення акції протесту. Опозиція підкреслила, що ця інформація абсолютно достовірна. Це було схоже на правду. Вочевидь, Путін добре розумів, що вістря Майдану спрямоване передусім проти Москви. Він підходив до України з російськими мірками, не розуміючи, що Україна — не Росія.

День відкритих дверей

Майдан з грудня 2013-го по лютий 2014-го без перебільшення став епіцентром глобальної політики. На ньому і поза ним упродовж цього часу точилася запекла боротьба за Україну. 13 грудня українська влада направила гінців до Брюсселя, аби запевнити його у своїй вірності євроінтеграції — ційному курсу. Відбулася зустріч європейського комісара з питань розширення ЄС з першим віце-прем'єром України Сергієм Арбузовим. Спільна заява переговорних сторін вселяла оптимізм: Україна продовжуватиме рух у Європу. Український посланець підкреслив, що ця зустріч відбулася, бо Київ "має політичну волю до підписання угоди", і додав, що переговори продовжуватимуться. За словами Арбузова, документ буде підписано після вирішення проблемних питань. За підсумками першого раунду діалогу сторони домовилися підготувати "дорожню карту", в якій будуть визначені кроки України щодо виконання пунктів угоди, заявив Штефан Фюле. Крім того, Євросоюз допоможе Києву в його переговорах із Міжнародним валютним фондом, пообіцяв комісар.

У той же день під час загальнонаціонального круглого столу у Києві президент Віктор Янукович заявив, що ті представники України, які працювали над текстом Угоди про асоціацію з ЄС, мають бути звільнені, а прем'єр-міністр Микола Азаров розкритикував текст угоди як не вигідної для України за багатьма параметрами.

У відповідь на це Штефан Фюле написав на своїй сторінці у Twitter про те, що Європейський Союз призупиняє роботу над підготовкою до підписання Угоди про асоціацію з Україною через заяви українського президента та урядовців, які не відповідають реаліям. "Слова та дії президента та уряду стосовно угоди про асоціацію все далі й далі розходяться. Їхні аргументи не мають нічого спільного з реаліями. Я сказав віце-прем'єру Арбузову у Брюсселі і після, що подальші переговори поставлені в залежність від чіткої відданості підписанню (угоди). Робота призупинена, бо відповіді не отримав", — написав Фюле.

Ця заява здивувала двох американських сенаторів Кріса Мерфі та Джона Маккейна, які перебували в цей час в Україні. На Майдан вона теж справила гнітюче враження. Виходить, треба вже розходитися? Оце так підтримка! Так, українська влада і справді розривається між двома гео — політичними дверима, але ж Майдан, який представляє більшість українського народу, зберігає оту "чітку відданість підписанню угоди", про яку говорив комісар. А може, Фюле хотів сказати, що українська влада після трьох силових акцій втратила легітимність? Тоді інша справа. Але в такому разі пану Фюле слід було б висловлюватися ясніше і різкіше. Тобто він і сам мав би продемонструвати "чітку відданість підписанню угоди".

Однак через кілька годин міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт нейтралізував небезпечну заяву Фюле, написавши у Twitter: "Двері широко відкриті для підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС та зону вільної торгівлі".

Про відкриті двері до Митного союзу нагадав Україні і президент Росії Володимир Путін. Проте Євромайдан у неділю заборонив Віктору Януковичу укласти будь-які домовленості з Москвою про вступ України до Митного союзу. Загалом, дуже добре, що

Майдан набрав форми загальнонародного Віча, яке почало ухвалювати важливі стратегічні рішення, але, як на мене, вкрай погано, що на ньому з'явилися американські політики. Це давало підстави росіянам розкручувати тему вашингтонського сліду в організації Євромайдану, мовляв, спочатку організували революції в Єгипті, Алжирі і Тунісі, тепер добралися і до України. Було б набагато краще, якби Америка не повчала нас, як жити, та не підтримувала демократію лише на словах, а допомогла б матеріально. Бо ситуація в нашій економіці і справді була жахлива. Причому влада готова була покласти вину за дефолт, який реально загрожує державі, на Майдан. Не було сумніву в тому, що вона хотіла списати на нього і невиплати пенсій та заробітних плат за грудень-січень та скорочення робочих місць тощо, так, як вона списала нинішні економічні труднощі на євроінтеграцію. Є версія про те, що Захід не хоче підтримувати режим Януковича, розраховуючи на те, що загострення економічної кризи в Україні прискорить його падіння. Але, обравши євроінтеграцію, нам хотілося рухатися лише вперед, а не рачкувати у жахливі 1990-ті.

У вівторок 17 грудня Янукович та Азаров мали шукати у Москві підпор— ки для своєї влади, які їм відмовився надати Захід. В умовах загострення геополітичної боротьби за Україну шанси наших керманичів на одержання фінансової допомоги були дуже високі. Їх мали приголубити, дати змогу поскаржитися на непоступливих європейців та підступних американців, які підтримували українську опозицію. Висловлювалися припущення, що Путін і Янукович забудуть про старі образи і десь у бані за чаркою домовляться про підписання угоди про вступ України до Митного союзу.

Ширмою для цих стратегічних переговорів мали служити газові домовленості та підписання чотирнадцяти документів, які стосуються розвитку промислової кооперації між двома країнами. Що ж це за можливість така, яка дасть змогу розв'язати аж 14 проблемних питань після того, як Росія здійснювала шалений економічний тиск на Україну? Чим пояснюється така поступливість Москви? Чи не означало це, що вона добилася свого?

Мишоловка з дешевим газом

Восьма за 2013 рік зустріч президентів України та Росії, яка відбулася 17 грудня, змусила похвилюватися наших співгромадян, і особливо тих, котрі стояли на Майдані: який же фортель викине цього разу наш керманич? Навряд чи могли високі сторони підписати угоду про вступ України до Митного союзу (для цього треба кілька місяців підготовки), але того дня у Кремлі сталася якась інша, не менш важлива геополітична подія, значення якої стало зрозуміле через деякий час.

Результати переговорів такі: внесено зміни до старої газової угоди від 2009 року, згідно з якими блакитне паливо Україні постачатиметься за ціною, на 30% відсотків нижчою, Україні було виділено кредит на суму 15 млрд доларів, підписано 14 документів, що стосуються поглиблення промислової кооперації між двома країнами, досягнуто домовленості про скасування мит на низку товарів та врегулювання юридичного статусу українських заробітчан.

Судячи із сяючих облич російського та українського президентів, обидва залишилися задоволені результатами тригодинних переговорів сам на сам та підписаними угодами. "Ми навіть не торкалися питання про Митний союз", — хитро посміхаючись, заявив Путін. Проте цілком очевидно, що стосунки у трикутнику ЄС — Росія — Україна стали розвиватися за сценарієм Москви, себто їй вдалося втримати нашу країну на своїй геополітичній орбіті. Вона добилася від нашого керівництва якщо не згоди про вступ до Митного союзу, то принаймні обіцянки не підписувати найближчими роками угоду про асоціацію з ЄС. Бо дуже важко вірилося у благодійність Москви після того, як вона виявляла "шкурність" навіть у дріб'язкових питаннях щодо України. Путінські подарунки змусили згадати бородату приказку про те, що безкоштовний (дешевий) сир буває тільки в мишоловці.

Мало не на кутні посміхався і Віктор Янукович. Для цього у нього були свої резони: українська влада одержала моральну і матеріальну підтримку, в чому їй категорично відмовив Захід. Можна не сумніватися також у тому, що Москва гарантувала Януковичу допомогу у боротьбі за президентське крісло у 2015 році. Тепер стала зрозумілою прихована сутність його далекосяжної геополітичної комбінації: він і не збирався підписувати угоду про асоціацію з ЄС, просто грав на нервах свого московського колеги, аби вибити у нього якнайбільшу знижку на газ, багатомільярдний кредит та обіцянку не заважати на виборах 2015 року. У підсумку виходить, що Янукович виграв? А Москва? Теж. Отже, програла лише Україна?

Після вівторкової зустрічі у Москві українська міжнародна політика нарешті стала з голови на ноги, адже прагнення Януковича до інтеграції з ЄС протягом останніх п'яти місяців багатьом здавалося неприродним, збивало з пантелику і прихильників президента, і опозицію, і ЄС. "Ну навіщо йому та Європа? Невже заради неї позбудеться своєї безмежної влади, відмовиться від рейдерських захоплень та корупційних схем, якими користується Сім'я? Навіщо йому нудні нотації європейських комісарів про розгони мирних демонстрацій, вибіркове правосуддя тощо? Тоді як Москва, навпаки, зацікавлена у зміцненні авторитарного режиму в Україні", — такі запитання виникали під час його євроінтеграційних поривань.

Дехто зауважував, мовляв, не треба робити поспішних висновків, бо український президент після Москви відразу поїде до Брюсселя запевняти у вірності євроінтеграційному курсу. Ой не так уже було просто це зробити, бо Україна опинилася на газовому гачку, адже за умовами доповнення до контракту ціна на газ могла переглядатися щоквартально. Та й Путін сказав, що вважає нові умови постачання газу тимчасовими, маючи на увазі, що довгострокові домовленості ще попереду. Окрім цього, надходження рятівного кредиту на суму 15 млрд доларів, вочевидь, було розтягнуто на два роки. І в тому разі, якщо Україна спробувала б знову вскочити у євроінтеграційний потяг, Москва могла підкласти під нього фінансову бомбу.

Багатьох оглядачів насторожило те, що високопосадовці, коментуючи газову угоду, акцентували увагу лише на новій ціні на блакитне паливо, проте нічого не сказали про обсяги його закупівель. У зв'язку з цим звернули на себе увагу слова віце-прем'єра В.

Бойка: "Прийшло розуміння, що російські колеги втрачають ринок, а ми — виробництво, настав час піти назустріч один одному". А тому висловлювалося припущення, що в обмін на газову знижку Україна зобов'язалася купувати щорічно не 36 млрд куб. м газу, як було останнім часом, а 50 млрд. Якщо так, то де ж та економія? І як бути із започаткованими проектами щодо подальшого скорочення споживання газу?

Російський економіст Костянтин Янкаускас назвав гроші, виділені Росією Україні, не кредитом, а пожертвою у виборчий фонд кандидата в президенти Януковича. "Путін сьогодні просто так виділив Україні 15 млрд доларів із коштів ФНБ. Ці гроші будуть вкладені в українські облігації, тобто цінні папери, з допомогою яких фінансується поточний дефіцит бюджету. Але чому з нашого державного резервного фонду, призначеного для розвитку національної інфраструктури, виділяється така величезна сума на підтримку корумпованого режиму в сусідній країні?" — обурювався економіст.

Новий міністр закордонних справ Німеччини Франк Вальтер Штайн — маєр в інавгураційному виступі розкритикував Росію за тиск на Україну в питанні щодо угоди з ЄС. "Просто обурює те, як Росія скористалася економічними негараздами України у власних цілях, а також, щоб не допустити підписання угоди про асоціацію з ЄС", — сказав Штайнмаєр.

Офіційну реакцію Європи на московські домовленості ми почули на саміті ЄС, який відбувся 19-21 грудня у Брюсселі. Європейські політики обурювалися діями Кремля і Банкової, проте так і не запропонували дієвих заходів для повернення України у русло євроінтеграційного процесу. Бо у них, бачте, своїх турбот вистачає: треба рятувати Грецію, зміцнювати інші слабкі ланки ЄС. "Двері відкриті", — це єдине, що спромоглася прошамкати бабуся Європа. Словом, склалося враження, що Захід "здав" і Майдан, і Україну в цілому.

Тільки Майдан не здався. У вівторок 17 грудня його посланці — представники опозиції спробували заблокувати роботу Верховної Ради, аби створити юридичну підставу для її розпуску — 30 днів без сесійних засідань. Оскільки до цього парламент не працював 12 днів, залишалось протриматися ще 18. Проте спікер В. Рибак перехитрував блокувальників, відкривши сесію на п'ять хвилин просто із залу. Але опозиція була переконана, що такі фокуси не врятують парламент від розпуску, а уряд — від відставки.

Хто — пан, а хто — васал

Після шостого засідання Українсько-російської міждержавної комісії (УРМК) президенти В.Янукович та В.Путін в один і той же день і час — 23 грудня 2013 року — скликали прес-конференції, на яких ішлося про одне і те ж: проблеми внутрішньої та зовнішньої політики обох країн. Це наводило на думку про кремлівський задум спільної піар-акції. Отже, Київ починав жити в унісон із Білокам'яною. І хоча позиції обох керманичів з ключових питань загалом збігалися, із деяких відповідей можна було

судити, що братніми і рівноправними міждержавними стосунками навіть не пахне. Бо ці дві прес-конференції нагадували перекличку пана і васала.

Віктор Янукович справляв враження людини, що вхопила Бога за бороду. Хоча насправді — сіла в калюжу. Тобто наш керманич продовжував блефувати. "Ви бачите цифру 268,5 долара за тисячу кубометрів газу, а поруч 510 доларів — це та ціна, за якою ми ще й досі одержуємо газ", — із гордістю аналізував газову кон'юнктуру глава Української держави. Через це, на його думку, Україна за чотири роки втратила 20 млрд доларів, що стало головною причиною економічної кризи. Другий чинник негараздів — кредити МВФ, узяті попереднім урядом протягом 2008-2009 років. Третя причина — значне зниження товарообороту з нашими стратегічними партнерами, в першу чергу — з Росією і кількома країнами СНД. Знижка на газ дасть змогу зекономити гроші на реалізацію соціальних проектів та стимулюватиме розвиток промисловості, вважає В.Янукович.

У той же час президент РФ Володимир Путін заявив, що контракт від 2009 року був взаємовигідний: "Я не вважаю несправедливими умови "базової" газової угоди, укладеної 2009 року при українському уряді Юлії Тимошенко. Я вважав і вважаю, що цей контракт повністю економічно обґрунтований і перебуває в повній відповідності з нашою практикою роботи з іншими партнерами: формула ціни точно така, як для решти наших споживачів у Європі. І не потрібно тут нічого вигадувати. І ніхто нікого не "душив", — запевнив Путін. "Якщо ми хочемо бути незалежними, то треба за це заплатити і поводитись як незалежна країна", — додав російський президент.

Так он у чому річ! Виявляється, 20 млрд доларів — то була наша плата за незалежність. Викуп, так би мовити, з неволі. Дешево ж оцінив нашу свободу "старший" брат. Але чому ж усе-таки Росія зглянулася на Україну і знизила вартість блакитного палива? "Ми пішли назустріч із прагматичних міркувань, оскільки було б неправильно добивати країну, яка має суттєві фінансові проблеми", — пояснив Путін. Таким чином, господар Кремля визнав, що таки Україну добивав, але трішки не добив.

"Росія сподівається придумати спосіб для тривалого втримання ціни на газ. Слід знайти рішення, яке дасть змогу обом країнам глибоко співробітничати одна з одною", — додав Путін. Тобто чітко дав зрозуміти, що втримання ціни на рівні 268,5 долара за тисячу куб. м залежатиме від того, наскільки швидко Україна вступить до Митного союзу. І не треба гадати про якісь таємні домовленості. Україна вже на газовому гачку.

Президент України Янукович заявив, що РФ нічого не вимагає за кредит у сумі \$15 млрд. "Ми ніколи не закладали майно. Це прозора схема. Умови контракту — 5% річних. Цей кредит вигідний, нам ніяких умов не висували, — запевнив глава держави. Президент Росії мотивував надання коштів братніми почуттями до українського народу. "Скажу без жодної іронії: ми часто вживаємо словосполучення "братська країна", "братський народ". І сьогодні бачимо, що Україна перебуває в скрутному становищі — і економічному, і соціальному, і політичному. За цих умов ми прийняли рішення, пов'язане з нашими особливими відносинами з Україною, і не в інтересах якогось діючого керівництва, а в інтересах саме українського народу", — заявив Путін.

Тобто високою ціною на газ, економічною блокадою Москва спершу загнала нас у боргову яму, а потім нібито простягнула руку допомоги. Це й справді по-братньому. Прикметно, що кредит виділено з фонду, створеного для соціального та інфраструктурного розвитку регіонів Росії. Отже, Москва вже вважає Україну своїм регіоном?

На зустрічі у Москві не йшлося про будь-яку інтеграцію, сказав В. Янукович. Але все-таки спробував пояснити, чому ми загальмували рух у Європу. Це зроблено для того, щоб уважніше проаналізувати умови, на яких збираємося підписувати угоди з ЄС. "І коли ми побачимо, що нас такі умови влаштовують, нам це вигідно, що ми захищаємо наші національні інтереси, тоді, безумовно, буде прийнято позитивне рішення", — запевнив президент України.

Невже за останні чотири роки, коли підготовка євроінтеграційних документів перебувала на заключній стадії, їх не можна було як слід вивчити? "Гадаю, що це питання пов'язане з недостатньою поінформованістю, — говорив у цей час його колега у Москві. — Хтось каже, що в українського народу вкрали європейську мрію. Але це вибір самого українського народу і легітимної влади. Ми не маємо до цього жодного стосунку. Окрім того, треба почитати документ. Дуже легко спекулювати на цих питаннях. Хочете жити, як у Парижі? Хочемо. Давайте підписувати. А ви читали цю бумагу? Ні. Ніхто ж ні фіга не читає. Читати вмієте? Ринки відкрити, норми і регламенти запровадити європейські. А промисловість треба закрити? Це явний крен, щоб стати сільгосппридатком єврозони. Ми Україну нікуди не тягнемо, у нас з нею є зона вільної торгівлі, якщо Україна підпише цей документ, пільг не буде. Ми зовсім не проти асоціації, та якщо Україна відкриє свої ворота ЄС, нам треба буде захищатися".

Отак би, Вікторе Федоровичу, відразу й сказали: наші угоди з ЄС не вигідні передовсім Росії. А тому відтепер євроінтеграційні документи, мабуть, узгоджуватимуть не стільки з українськими виробниками, скільки із російськими чиновниками.

"Які висновки ви зробили з Євромайдану?" — запитали нашого президента. "Намагання за межами Конституції захоплювати владу — це вже не вперше в державі, я через це вже пройшов (теж захоплював владу? — Авт.), — відповідав В. Янукович. — Я категорично проти того, щоб політики ініціювали такі революційні процеси, у нас є Конституція, закони, є дати нових виборів. Дочекайтеся виборів, і український народ скаже своє слово. Куди ви поспішаєте? Сталося так, що, коли штурмували адміністрацію і били молодих міліціонерів цєпами, я був на виїзді, у мене був радіоприймач, і там звучала пісня, здається, у виконанні "Фристайл": "А не спешите нас хоронить." (Віктор Федорович знову помилився, цю пісню виконує рок-гурт "Чайф" — Авт.) Чули таку пісню? Хтось поспішив. Занадто переоцінили свої сили і можливості, дуже зневажливо поставилися до всього суспільства. Власні амбіції треба навчитися тримати в руках, тим більше, якщо ви претендуєте на якісь високі державні пости. Будь-яка подібна ситуація веде лише до кризових явищ, треба розуміти наслідки, треба розуміти, як це позначиться на житті людей, на економіці, це удар із серії заборонених по народу, державі."

В. Путін теж вважає, що причиною Майдану стала політична боротьба. "А якщо Майдан відбудеться на Соборній площі в Москві?" — запитали у нього. "Я не прийматиму ніяких політичних рішень, діятиму відповідно до законодавства. Кожен громадянин має право висловлювати свою думку, в тому числі шляхом вуличних заходів, але якщо хтось виходить за рамки закону, то держава зобов'язана наводити порядок, інакше почнеться хаос", — відповів В. Путін.

Як бачимо, обидва керманичі дали майже однакову оцінку Майдану, мовляв, це всього-на-всього політика, боротьба за владу. Хоча обое, мабуть, добре розуміли, що такий велелюдний протест — не стільки вияв політичної боротьби, скільки ознака народження громадянського суспільства, що не обіцяє нічого доброго авторитарним режимам. Саме цим і пояснюється "братня щедрість" Москви: 15 мільярдами доларів кредиту і дешевим газом вона намірялася знищити Майдан. Але вийшов прорахунок: Майдан усього один день перебував у шоку від отруйної пігулки, яку підсунули йому Кремль разом із Банковою. Вже за кілька днів він її переживав і виплюнув. Україна дуже швидко зрозуміла справжню ціну московського дарунка.

Хроніка революції

*Яне люблю тебе, ненавиджу, беркуте!
За те, що в груді ти ховаєш серце люте,
За те, що кров ти п'єш, на низькихі слабих
З погордою глядиш, хоч сам живеш із них;
За те, що так тебе боїться слабша твар;
Ненавиджу тебе за теє, що ти цар!
Іван Франко. "Беркут"*

Б'є — значить, любить?

10 грудня 2013 року

"Наш народ — єдина родина, а президент — батько", — вдовбувалося у наші голови останніми роками. Але чому ж у цій дружній родині постійно спалахують сварки? Країна і досі в шоку від трьох силових акцій влади, внаслідок яких постраждали десятки громадян. Що спонукало її до таких жорстоких і абсолютно нелогічних дій, які двічі поспіль призвели до загострення політичної ситуації в країні? Спробуємо пояснити причини агресії влади з точки зору народної психології.

Перша версія: це робилося для того, щоб залякати українців. Тобто можновладці діяли за принципом: бий своїх, щоб.. .свої ж і боялися. Проте скарбниця народної творчості має й інше тлумачення тих подій. "Б'є, — значить, любить", — так відома приказка пояснює випадки насильства у сім'ї. Так он у чому річ! Як це раніше не спало

нам на думку! Виявляється, влада свій народ любить! Причому пристрасно, наче Отелло Дездемону. Любить так сильно, що в нападі ревнощів готова його задушити — як не податками і мізерними пенсіями, то сльозогінним газом. Але до кого ревнує? Мабуть, до опозиції і Європи. Отже, якщо вас знову лупцюватимуть "беркутівці", знайте: це від великої любові. А якщо так, то це треба сприймати, як належне: не опиратися, а розслабитися і одержувати задоволення. А під час наступних виборів слід голосувати за провладну політичну силу з такою ж "любов'ю".

Згадався анекдот: "Прокинувся чоловік уранці і першим ділом давай жінку бити. Вона йому: "За що? Хіба я в чім завинила?". А він їй: "До вечора все одно заробиш", хоча міг би відповісти і так: "Якби знав за що, то убив би". Тобто наші можновладці, вочевидь, взяли на озброєння цю мудрість для того, щоб бити український народ ще й із профілактичною метою, про всяк випадок, авансом.

А тепер давайте підійдемо до цієї проблеми з іншого боку. "Небита жінка (читай — народ), як коса неклепана", — говорить інше прислів'я про агресивні стосунки в родині. Виходить, якщо влада б'є свій народ, то вважає його недостатньо ефективним, ледачим, а тому з допомогою міліцейських кийків намагається підхльоснути його рух у Європу. І треба сказати, цей задум удався сповна. Коли ще в липні частка прихильників євроінтеграції становила 48%, то нині, за різними оцінками, — 60-70%. Іще кілька таких побиттів — і євроінтеграторами стануть усі українські громадяни від заходу до сходу, від півночі до півдня.

Або ось іще такий нюанс у родинних стосунках: "Жінка (народ) неби— та(ий), як хата некрита". І цю приказку влада може сміливо використовувати для виправдання своїх дій. Словосполучення "хата некрита" ("поїхав дах") — образ, який характеризує народ як розгнuzданий, недис— циплінований, некерований. А усунути ці вади (вправити мізки) можна тільки з допомогою кийків, що влада й робить.

Що за цієї ситуації залишається українській нації? Терпіти і співати: "Дала мене моя мати, за кого не хтіла, шумить, шумить нагайонька коло мого тіла..."? Чи, навпаки, не терпіти і діяти, як у приказці: "Била жінка мужика, за чуприну взявши"? Багатовікова мудрість народна має підказати вихід із цієї ситуації. Майдан мав би запросити моральних авторитетів старійшин із усіх сфер суспільного життя: нехай би дали пораду, як діяти далі, як примирити нашу велику родину.

А як пояснюють агресію в сім'ї психологи-науковці? "Стосунки, в яких є місце фізичному насильству, відносяться, швидше, до категорії взаємозалежності, ніж до любові, — про це якось розповів завідувач лабораторії Інституту соціальної та політичної психології НАПН України Павло Горностай на прес-конференції в Києві. — Причинно-наслідкової залежності у формулі: "Б'є, — значить, любить", немає. Це, найімовірніше, емоційна залежність, яка у людини, що б'є партнера, найчастіше у чоловіка, може йти в комплексі з співзалежністю від алкоголю, наркотиків і т.д. Чоловік, що піднімає руку на жінку, компенсує фізичною розправою власну неповноцінність".

Мені здається, що цей висновок якнайповніше розкриває сутність стосунків влади і

народу. Хтось може зауважити, мовляв, одне діло власна жінка, а інша — народ. Відповім, що причини агресії до жінки, дитини, народу чи до будь-кого мають одну і ту ж природу: відчуття безкарності, зневага до суб'єкта насильства і законів.

Але є ще одна оцінка: представника колишньої влади, екс-президента Леоніда Кравчука. Зазвичай поміркований і такий, що діє за принципом "і вашим, і нашим", Леонід Макарович у день розгону Майдану 11 грудня не стримався і випалив: "Якби у влади був розум, то вона цього не робила б." Значить, у нинішньої влади ще й розуму немає, бо Кравчук знає, що говорить. Давайте підіб'ємо підсумки, з ким же ми маємо справу. Виходить, що наша влада без розуму, без гальм, без поваги до власного народу і до Конституції. То навіщо нам така влада? Залишати її біля керма держави просто небезпечно.

Минулої п'ятниці на Загальнонаціональному круглому столі батько нації запропонував оголосити мораторій на застосування силових дій із обох боків протистояння. Уявляєте ситуацію: приходить глава сім'ї додому і каже: я оголошую мораторій на мордобой в родині. Себто не каюсь перед дітьми і дружиною, не прошу пробачення, не роздаю подарунки (у вигляді відставки уряду і силовиків), не хапаюся за миття посуду (ознака смирення чоловіка), а обіцяю тимчасово не розпускати руки. Чи поважатимуть такого батька в родині? Круглий стіл закінчився нічим. Влада показала абсолютне нерозуміння ситуації в країні.

"Беркут" — птах хижий

13 січня 2014 року

Вдумайтесь у назви силових спецпідрозділів в Україні — "Беркут", "Сокіл", "Грифон", які передають сутність цих формувань. Себто вони, за задумом своїх творців, мають когось закрюковувати, роздирати на шматки, страхати. Про благородність хижого птаха тут не йдеться. Бо не на терористів чи злочинців йому дають команду "фас". Тож били, рвали чорнобильців, пенсіонерів, "афганців", учасників Мовного, Податкового та Європейського Майданів. Там, де останнім часом з'являються ці хижаки, — кров, страх і ненависть. І неправда, що хтось, мовляв, нібито провокує "Беркут" на силові дії, а він буцімто тільки захищається. Поява цього підрозділу в місцях масового скупчення людей — це вже провокація. Але — з боку влади. Це виклик. Грам'язами. Демонстрація зневаги до суспільства. Небажання і невміння вести діалог із людьми.

Кривавою була п'ятниця 30 листопада 2013 року. Такою ж, на жаль, видалася і п'ятниця 10 січня. Погана традиція. Того дня у Києво-Свято— шинському суді столиці розглядалася справа так званих "васильківських терористів" Володимира Шпари, Ігоря Мосійчука та Сергія Бевза, які нібито 2011 року розповсюджували листівки із закликом до повалення влади та готувалися підірвати пам'ятник Леніну в Борисполі під час святкування Дня Незалежності. І хоча підозрювані заперечували свою провину, заявляючи про те, що СБУ "зшив" цю справу в дусі 1937 року, суд "припаяв" їм по шість

років ув'язнення. Цей вирок викликав обурення у близько 300 пікетувальників, які зібралися біля приміщення суду. За версією виконувача обов'язків начальника столичної міліції Валерія Мазана, після оголошення вироку у справі працівники спецпідрозділу "Грифон" мали конвоювати засуджених до СІЗО, проте учасники зібрання біля суду заблокували проїзд їх автомобілів. Нібито мітингувальники почали кидати в бік приміщення суду та в машину конвою пляшки з водою, палиці та каміння. Варто нагадати, що приблизно так само правоохоронці виправдовували побиття майданівців 30 листопада.

— Я акцентую на тому, що працівники конвойної служби були озброєні й мали повне право застосувати вогнепальну зброю в цей період, оскільки була спроба захоплення автомобіля, — наголосив т.в.о. начальника міліції Києва.

За словами Мазана, викликані на підмогу "беркутівці" утворили живий коридор для того, аби конвойний спецавтомобіль зміг виїхати з території суду. При цьому 17 спецпризначенців зазнали поранень. Але він не сказав, що той коридор насправді був не живий, а кривавий, бо прорубувався кийками. Отже, за логікою Мазана, учасники пікету мають радіти, що проти них застосували лише гумові палиці, а не вогнепальну зброю. До речі, активісти Майдану вже з'ясували прізвище міліцейського чиновника, який керував цією операцією.

Інформація про сутичку під Києво-Святошинським судом миттєво потрапила в соціальні мережі. На неї відреагував Автомайдан, який своїми силами заблокував кілька автобусів із "беркутівцями" неподалік приміщення суду. Сюди ж прибув і опозиційний політик, экс-міністр МВС Юрій Луценко з дружиною — народним депутатом України Іриною Луценко. Вона згодом розповіла, що разом із Юрієм з дозволу одного із командирів "Беркуту" увійшла до автобуса з правоохоронцями, де показала своє посвідчення і зажадала таких же дій від осіб, що там сиділи, аби переконатися, що вони насправді є тими, за кого себе видають, а не якимись провокаторами. Проте бійці відмовились. Юрій Луценко став проводити з колишніми своїми підлеглими виховну годину на тему: "Міліція з народом", під час якої закликав їх утримуватися від застосування сили проти мирних людей. Потім обоє повернулися до учасників пікету. Останні стали вимагати, щоб "беркутівці" вийшли з автобуса та пояснили, на якій підставі вони застосовували силу коло приміщення суду. Пристрасті дедалі розпалювалися. Люди почали розхитувати автобус. Тоді звідти повискакували "беркутівці", котрі стали навсібіч гамселити людей кийками. "Що ви робите, схаменіться, ми ж з вами цілу годину говорили про те, що так робити не можна..." — закричав Юрій Луценко, намагаючись зупинити побоїще. Проте у відповідь дістав кілька ударів кийком по голові. Не один, не два, що дало б підстави вважати це прикрою випадковістю, а, вісім-дев'ять. Тобто били свідомо, прицільно і професійно. Юрій упав, знепритомнів. Лише це зупинило подальшу криваву вакханалію. Коли Луценко прийшов до тями, попросив дружину передати майданівцям, щоби не мстилися "беркутівцям" особисто, бо вони зомбовані, налякані і позбавлені своїм керівництвом свідомого вибору, перебуваючи в системі координат "Бий, бо будеш

битий сам".

Прокуратура Києва розпочала кримінальне провадження за ч.2-ю ст. 365-ї КК України — перевищення службових повноважень. Європейські та американські політики висловили занепокоєння новим фактом застосування сили до демонстрантів і засудили побиття "Беркутом" одного з лідерів Євромайдану. Зокрема, міністр Великої Британії у справах Європи Девід Лідінгтон написав в "Твіттері", що він шокований новиною про побиття Луценка, і побажав йому якнайшвидшого одужання. Міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт зазначив у соціальних мережах, що насильство щодо демонстрантів у Києві його дуже тривожить. "Від насильства мають утриматися всі. На владу покладено особливу відповідальність", — наголосив він. Посол США в Україні Джеффри Пайетт вважає, що насильство щодо Євромайдану має бути засуджене. "Тільки діалог і національний консенсус можуть накреслити шлях у Європу", — написав дипломат.

Варто нагадати, що під час одного із засідань Національного круглого столу президент України Віктор Янукович оголосив мораторій на застосування сили проти учасників мирних зібрань. Виходить, наш гарант є "справжнім" господарем свого слова: дав його, а потім і забрав?

Брат на брата

22 січня 2014 року

Ще, на щастя, не скрегочуть гусеницями танки, не гримлять гармати, але суть ситуації від цього не змінюється — ступінь ненависті, суспільного розколу сягнув апогею.

Адже і майданівці, і антимайданівці, "тітушки" та "беркутівці" — чиїсь діти. А всі разом — українці. Виходить, брат на брата? Виходить, доборолась Україна до національного апокаліпсиса? Хто ж винен? Це зрозуміло майже всім — кримінальна влада. Може, треба було мовчати й далі, сподіваючись, що вона сама собою впаде, як колись комуністичний режим? Але ж неможливо вже терпіти. І ось — повстали. Але чому ж бандократія за два місяці так і не завалилась від мирних протестів, тоді як у Європі подібні потрясіння змітають і уряди, і парламенти, і президентів? Суспільство гостро потребує відповіді на це запитання з розряду "бути чи не бути".

Сьогодні представники громадянського суспільства стали висловлювати багато розумних і логічних думок — ніби полуда їм із очей спала. Виявляється, не те кричав Майдан, не туди кликав, робив наголос на ілюзорній європейській мрії, коли треба було ставити за наріжний камінь боротьбу з корупцією, бюрократією, несправедливістю, міліцейським свавіллям, неправедною пенсійною реформою, що насправді і є євроінтеграцією, але так ці вимоги були б зрозуміліші нашим братам на Сході та Півдні. І цю акцію протесту треба було охрестити не Євро-, а Антибандитським Майданом. Тоді він, вочевидь, мав би підтримку всіх регіонів. Тоді у влади й справді не залишилося б жодного шансу. Але чому це нікому не спало на думку два місяці тому?

Виходить, що перехвалили ми громадянське суспільство, яке нібито вийшло на новий щабель розвитку. Не зорганізувалося ще воно як мисляча субстанція, здатна виробити нову ідеологію єднання та оновлення нації, відкинувши радикалізм та націоналістичний екстремізм. На Майдані надмір молодих гарячих голів, проте бракує креативних, бо професори, мабуть, весь цей час відсиджувалися біля телевізорів. А тому Майдан вимушений був піти за політиками, які завели його і суспільство в глухий кут. "Сьогодні у нас існує одна головна проблема і одна головна загроза. І це не Янукович, не його суди і не його "Беркут". Із усім цим, зрештою, неважко впоратися. Загрозу становить і не його новий стратегічний союзник, який уже виявив готовність вдатися до прямої інтервенції задля реалізації своїх геополітичних мрій. Проблему становить населення Сходу і Півдня нашої з вами країни, яке здебільшого досі широко підтримує "межигірського гаранта", — пише відомий український історик Віталій Нахманович.

Його побоювання підтверджують останні соціологічні дослідження в усіх регіонах країни. "Треба визнати, що Майдан поділив Україну", — заявила директор Фонду "Демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва" Ірина Бекешкіна на прес-конференції, присвяченій підсумкам досліджень протест— них настроїв українців.

Майдан підтримує 50 відсотків громадян, не підтримує — 42. Тобто країна розкололася майже навпіл. Причина такої ситуації у тому, що зі Сходом і Півднем до цього ніхто серйозно не працював, вважає І. Бекешкіна. В цьому винна і попередня помаранчева влада, і сьогоднішня опозиція. Як приклад, навела розмову з одним із лідерів національних демократів. Запитала його, яку національну ідею вони можуть запропонувати Сходу. Він жорстко відповів: "Хай учать мову". Але якщо поглянути на перелік найактуальніших проблем України, зауважує Бекешкіна, то всі вони однаково сприймаються і на Сході, і на Заході. Тому Майдан мав би включити до своєї програми не лише політичні, а й соціально-економічні вимоги, зрозумілі більш прагматичним жителям Криму, Херсона, Донецька та ін. І, можливо, саме на цій платформі слід було будувати стосунки між усіма регіонами країни, а не вчити жителів Харківської та Луганської областей, якою мовою їм розмовляти, переконана експерт.

"Ці люди не "дурні", "затуркані" чи "неосвічені". Вони просто інші. За психологією — "бюджетники", за культурою — малороси, за історичною пам'яттю — радянські люди. Це означає, що вони потребують мінімальних, але твердих соціальних гарантій, вільного існування російської культури та збереження радянських пам'ятників і свят. І все це маємо їм надати. Ми не спроможні швидко перевиховати наших співвітчизників, але можемо створити їм умови для життя в сучасній європейській полі— культурній державі", — таку програму національного єднання пропонує Віталій Нахманович.

Тобто відносини між регіонами мають будуватися на взаємоповазі, толерантності та терпінні, культурній і управлінській децентралізації. І не треба гвалтувати Схід і Південь демократією та західними цінностями, бо це викличе тільки спротив. За еволюційний підхід до поширення демократії і результати соціологічних досліджень. Якщо 2009-го перед президентськими виборами загальний рівень підтримки демократії

в країні становив 38%, то сьогодні — 51 проти торішніх 47%. На Заході цю форму правління підтримують 56%, на Півдні — стільки ж, у Центрі — 52, на Сході — 36%. Якщо ще два роки тому лише 30 відсотків громадян готові були поступитися матеріальними благами заради демократичних цінностей, то нині — 45%! Навіч еволюція суспільної свідомості у бік демократії.

Ну добре, похід на Схід — це завдання на майбутнє. А що робити сьогодні в умовах гострого протистояння більшої частини суспільства з владою? Відповідь на це запитання теж підказують соціологічні дослідження. Більшість опитаних висловлювалися проти застосування сили і покарання учасників Майдану. Пропозицію негайно розпочати переговори між владою і опозицією підтримали 73% жителів Заходу, 64 — Центру, 80 — Півдня, 78% — Сходу. Отже, якщо політики хочуть відповідати вимогам своїх виборців, то мусять негайно прислухатися до їхньої думки.

Не треба розраховувати на те, що Майдан сам по собі "розсмокчеться", бо протестні настрої в Україні наростають, попереджає Ірина Бекешкіна. На Заході готові брати участь в акціях непокори 62% жителів, у центральному регіоні — 28, в Києві — 40 і навіть на Півдні та Сході — близько 12%. А тому треба шукати вихід, підсумувала соціолог.

Власне, він — у світовій політичній практиці: під час подібних суспільних криз призначаються нові президентські та парламентські вибори. Але чому влада їх так панічно боїться? Може, відчуває, що з електоральною підтримкою у південних та східних регіонах не так все добре, як було раніше?

Бліцкриг

1. січня 2014 Сценарій для трагікомедії

22 січня. Кремль. Зібралися полководці "всея імперії", серед яких і новопризначений намісник Малоросії Хануковіч. Нараду проводить сам московський генералісимус. На карті Києва позначено дислокацію урядових окупаційних військ і заколотників. Чорні стрілки вказують напрямки головного удару проімперської гвардії — "Беркуту".

- А что думает па етому поводу таваріщ Хануковіч? — запитує генералісимус, копіюючи дуже знайомий голос.
- Может, всьо-такі пашльом парламентьоров? Предлагаю Азірова, — нерішуче пропонує малоросійський воєвода.
- Атаковать! Иначе не увідіш наших кредитов, как собственник ушей! Мі должны немедленно освободить столицу малоросійской губернії от етих бандеровцев, махновцев і петлюровцев. Достаточно лі ві імеете для етого газа, пуль, гранат і дубінок, водомьотов? Ілі ещо падбросіть?
- Достаточно...
- Ну тогда вперед!

Пішли в атаку, з великими труднощами прорвали майданівську оборону. Полонили

кількох "терористів", яких одразу ідентифікували за сивими бородами і ціпками. Ура! Бліцкриг! Перемога!

- Разрешіте поздравіть вас с блестящей победой, товарищ Ханукович. Предлагаю отметить ей салютом на Красной площади. А отлічів— шихся — наградить! Вам лічно — дачу в Падмасковье.

Але рано раділи: у контрнаступ пішов майданівський спецназ — бабусі з каструлями і друшляками на головах, отож "беркутівці" змушені були накивати п'ятами і сховатися за барикадами.

Скипів генералісимус:

- Па-а-а-чому атступілі?! Разжалую... На ноль помножу!..
- Панімаєте, на стороне противника — численний перевес, і к тому же он іпользует запрещонные прійоми: бросается курінімі яйцями, сково— родками і пенсіонними кніжками, стреляет із рогаток, — скаржився намісник.
- Но мі отступілі на заранее подготовленные пазіції, сейчас подтягіваем свежіє сіли.
- А ві їх газом травілі?
- Да травілі, не берьот. У ніх от употребленія продуктов с "хіміей" виработался імунітет к ядам.
- Вадой палівалі?
- Так оні перед етім сіделі в холодних домах — закалілісь...
- Актівістов отстрелівалі? Піталі?
- Не помогает.
- М-да...Плохо дело.

— Значіт, так. Пішіте приказ: "Руській мір — в опасности. Ні шагу назад". Видвінуть на пазіції заградітельніє отряди.

Схилилися знову полководці над картою...

Ну що робити з цими махновцями, бандерівцями і петлюрівцями? Може, знову організувати їм голодомор чи Чорнобиль? Бо занадто вже розперезалися. Кремль думає. Перечитує Леніна і Сталіна. А де ж їм іще шукати відповідь на українську проблему?

Півцарства за коня!

27 січня 2014 року

Прагнення стабільності — це те, що об'єднувало у ті дні жителів усіх регіонів України незалежно від того, як вони ставляться до вимог Майдану. А тому вся країна, затамувавши подих, чекала позитивних результатів від третього раунду переговорів між владою і представниками Майдану, які відбулися минулої п'ятниці.

У цьому заході брали участь, з одного боку, "три богатирі" Майдану — Віталій Кличко, Арсеній Яценюк і Олег Тягнибок, з іншого — президент України Віктор Янукович, новоспечений глава його Адміністрації Андрій Клюєв, перший заступник

глави АПУ Андрій Портнов та міністр юстиції Олена Лукаш. Це відбувалося на тлі тимчасового припинення активного протистояння на вулиці Грушевського, але водночас — тривання судових процесів над активістами Майдану. Дивно, що у складі переговорної групи від Майдану не були представлені громадські організації, зокрема Правий сектор, який узяв на себе відповідальність за силовий контакт із правоохоронцями на Грушевського. Цілком очевидно, що ці громадські утворення почуваються самостійними, не підконтрольними опозиції силами. Що ж виходить? Влада вимушена була почати переговори завдяки відчайдушним діям радикалів, проте останні фактично опинилися поза цим процесом? То наскільки він буде ефективний? Чи не відкинуть "буйні" майданівці ті компроміси, які суперечитимуть їхній позиції? І чого, зрештою, вони хочуть?

"Немає повноцінного суб'єкта, який представляв би Майдан, а тому треба працювати в цьому напрямку і шукати якийсь компроміс, хоча Кличко, Яценюк і Тягнибок не зацікавлені в тому, щоб залучати когось четвертого..." — зазначив директор Київського центру політичних досліджень і конфліктології Михайло Погребинський.

І все ж переговори відбулись. Опозиція висунула свої вимоги: дострокові вибори парламенту та президента; повернення до Конституції 2004 року, згідно з якою Україна стає парламентсько-президентською республікою; внесення змін до закону про вибори президента і реформування ЦВК на пропорційній основі; відставка Кабміну і формування перехідного уряду; зміна генпрокурора і спікера парламенту; покарання міністра внутрішніх справ Захарченка; скасування диктаторських законів од 16 січня і амністия всіх затриманих активістів Майдану.

І сталося диво. Віктор Янукович із непоступливого правителя з іміджем незворушної брили раптом перетворився на гнучкого політика. Протягом двох місяців він не погоджувався навіть на найменші поступки — і тут раптом несподівана щедрість, широкий жест володаря, який вирішив віддати півцарства. Пообіцяв Арсенію Яценюку крісло прем'єра, Віталію Кличку — віце-прем'єра з гуманітарних питань; у разі їхньої згоди — відправити уряд у відставку; звільнити від відповідальності всіх учасників акцій протесту за умови, якщо протестувальники підуть із вулиці Грушевського, а також повернуть владі захоплені приміщення держустанов у всіх регіонах; розпочати спільну роботу з унесення змін у закони, ухвалені 16 січня 2014 року; сформувати ЦВК на пропорційній основі.

Пригадуєте класичну шекспірівську фразу: "Коня, коня, півцарства за коня!..", яка належить англійському королю Ричарду III, що потрапив у безвихідь? Можливо, це також із цієї опери? Тобто Янукович готовий заплатити високу ціну за збереження власних статків і свободи, щоб на отому коні поскакати за сині моря? А може, це просто пастка для опозиції? Так іноді буває на полі бою, коли супротивник раптово починає відступати, заманюючи ворога в тил, де на нього чекає засідка.

Проаналізуймо наслідки цих пропозицій. Арсеній Яценюк — прем'єр. Чи набагато це краще, ніж член "сім'ї президента Арбузов, чи ставленик Ахметова Вілкул, чи

намісник Москви Медведчук? Арсеній — хоч і кар'єрний(кабінетний) управлінець, але щиро прагне відновлення євро— інтеграційного процесу та запровадження реальних заходів для боротьби з корупцією. Інша річ, чи дадуть йому реалізувати програму Майдану та власні політичні амбіції. Парламентська більшість навряд чи дозволить йому сформувати свою урядову команду, до того ж на кожному кроці робитиме підніжки. Країна — у тяжкій економічній ситуації, а тому через рік на нового прем'єра повісять усіх собак, зроблять "стрілочником" і "спалять", як С. Тігіпка чи В. Хорошковського. До того ж таким кадровим ходом В. Янукович кине яблуко розбрату між членами команди Майдану, адже для Кличка, який за рейтингом переважає Яценюка, така пропозиція принизлива, вочевидь, почуватиметься ображеним і Тягнибок, якого взагалі обійшли посадою.

Обіцянка розпочати процес повернення до Конституції 2004 року теж вилами по воді писана. Згадаймо, що в ході так званого євроінтеграцій— ного процесу В. Янукович показав себе досвідченим картярем, який любить і вміє блефувати. Думав одне, говорив друге, робив третє. А як він поведився із Майданом? Сьогодні заявляв, що підтримує право людей на мирний протест, а завтра наказував їх бити: оголошував мораторій на застосування сили і тут же давав команду "фас" "Беркуту"... Власне, оця його схильність до блефу і завела країну в глухий кут. Тому не лише лідерам опозиції треба підтвердити під час цих переговорів свою уповноваже— ність Майданом, а й президенту слід довести суспільству, що він є надійним переговорником, тобто посадовцем, якому можна довіряти. І для цього він мав би без жодних умов хоча б відправити уряд у відставку.

А що ж опозиціонери? Вийшли із тих перемовин явно збентежені. Хід супротивника їх ошелешив. Довго думали, перш ніж явитися на очі Майдану. Останній так і не почув чіткого "так" або "ні" на пропозиції В. Януковича. "Ми їх не відкидаємо, поки не проведемо серйозних консультацій на рівні опозиційних сил, це буде наше спільне рішення, ми готові взяти на себе відповідальність за долю країни..." — заявив А. Яценюк під свист та улюлюкання Майдану. Пізніше, на прес-конференції, серед умов, за яких опозиція погодиться на пропозицію президента, Арсеній Яценюк назвав підписання угоди про асоціацію з ЄС та звільнення політв'язнів.

"Ще місяць тому Майдан розійшовся б, якби міністр внутрішніх справ подав у відставку. Ще два тижні тому можна було б задовольнити людей відставкою уряду. Але сьогодні вони вимагають відставки президента країни", — наголосив Віталій Кличко.

Отже, станом на понеділок 27 січня опозиція перебувала у стадії формування спільного рішення та зустрічних пропозицій президенту. Вочевидь, їм додала впевненості переможна хода революції: захоплено десять обласних державних адміністрацій, два міністерства та Український дім у столиці. Звертає увагу і та обставина, що лідери опозиції досі не відмежувалися від радикальних дій учасників протесту, хоча до цього їх закликала місія ЄС в Україні. Тим часом влада стягує до столиці нові підрозділи правоохоронців. Прикметно, що і захоплення адмінприміщень, і посилення мілітаризації Києва відбувалися вже після переговорів. Тобто сторони

тримають дулі в кишенях. Не дивно, що ескалація конфлікту триває. Поки що не видно його кінця й краю. Якщо побиття студентів 30 листопада викликало громадський шок, то сьогодні взаємне насильство стало нормою. Поріг терпимості суспільства опускається до небезпечного рівня. Як відзначають аналітики, країна перетворюється із тихої вишневої на партизанську. Змінюється наша політична культура, створено безліч прецедентів, які можуть спрацювати в майбутньому навіть у разі зміни влади. Опоненти "хорошої" влади діятимуть у такий же спосіб. Отже, за неминучого обвалу економіки і падіння добробуту людей країна буде вимушена повернутися до авторитарного правління? Ситуацію врятувала б негайна відставка Януковича та розпуск парламенту, але глава держави, схоже, до таких рішень ще не дозрів.

Народний депутат України Віктор Балога заявив, що провина за пролиту кров лежить на президентові України Вікторі Януковичу, і закликав його відмовитися від участі в політичному житті країни. "Ви ведете переговори з опозицією, хоча сприймаєте її лідерів як блазнів, яких хочете вчергове обдурити. Ви фактично взяли за розвал країни, яка для вас фактично ніколи не була близька", — звертається депутат до Януковича на своїй інтернет-сторінці у соціальних мережах. Він також попереджає, що влада готується до силового варіанта, та закликає опозиційних депутатів не йти на сесію Верховної Ради 28 січня і замислитися над тим, чи не використовує їх влада зі своєю метою. Ряд оглядачів висловлює припущення, що чергове засідання парламенту може скінчитися неприємним сюрпризом для багатьох опозиційних депутатів. Стало відомо, що начальник Головного слідчого управління Генпрокуратури Олександр Каліфицький уже підготував клопотання про скасування депутатської недоторканності з групи найактивніших опозиційних парламентарів. Іще один дуже важливий момент: більшість чиновників та правоохоронців давно вже подала б у відставку або перейшла на бік народу, якби кримінальна влада не погрожувала їм розправою. Адже на кожного з них знайдеться компромат. Із кланово-мафіозної системи не так просто вирватись...

По тонкому льоду

1. січня 2014 року

Те, що відбувається сьогодні в Україні, нам і в страшному сні не могло привидітися, бо досі всі конфлікти завдяки миролюбності і терпимості українського народу розв'язувалися без насильства. Навіть під час такої епохальної події, як зруйнування Радянської імперії та відновлення незалежності, не пролилося жодної краплини крові. Був мирним і Євромай— дан, але кримінальна влада свідомо заразила його вірусом агресії. І згодом про це пошкодувала: дуже швидко суспільна температура сягнула точки кипіння, бо ніхто не хоче, щоб у їхніх будинках і кишенях порядкували бандити. Чи можливий компроміс із криміналом? Дуже багато людей у це не вірить, бо в принципі він не можливий. Але якщо йдеться про збереження миру, треба хапатися навіть за соломинку. Тому позачергове засідання Верховної Ради 28 січня, без

перебільшення, мало стати доленосним...

Диспозиція сторін

Перед його початком припинилися бойові дії на вулиці Грушевського у столиці та захоплення адмінприміщень. Сторони нібито попередньо домовилися про скасування більшості так званих диктаторських законів, ухвалених 16 січня. Лідери опозиції дістали пропозицію від Януковича зайняти два крісла в уряді — прем'єра і віцепрем'єра, але після нетривалих роздумів відмовилися. Вранці стало відомо також, що подав у відставку прем'єр-міністр Микола Азаров. Тобто влада підкинула суспільній свідомості ще одну тему, мовляв, думайте, обговорюйте, радійте і аплодуйте батькові нації за його мудрість. Проте навіть пересічні, далекі від політики люди сприйняли це не як перемогу, а жертву ферзем заради того, щоб урятувати головну фігуру — короля. Збереження за Януковичем крісла та всіх повноважень до наступних президентських виборів є, вочевидь, головним завданням влади. Про це треба пам'ятати, аналізуючи всі її дії на сьогоднішньому етапі. Тут ідеться не про добру волю, прозоріння, каяття за злочини, а про холодний розрахунок досвідченого шахіста або картяра, який хоче перехитрувати свого супротивника. Та і яка, зрештою, добра воля, коли всі прилеглі до парламенту вулиці були запружені автобусами з "берку— тівцями"? До Верховної Ради можна було підійти лише акредитованим журналістам та учасникам Антимайдану.

— Мы, жители восточных регионов, работаем, наполняем бюджет, кормим их (західняків. — Авт.), обеспечиваем пенсиями, а они приезжают к нам, чтобы учить жить. Не позволим! — кричав зі сцени біло-блакитного Майдану депутат-"регіонал" Олег Царьов. Це в такий спосіб він мирив і єднав Україну. Вулицею біля парламенту туди-сюди ходила колона кримчан і скандувала: "Янукович — наш президент!"

Яке ж стратегічне завдання ставила перед собою опозиція? Її представники в кулуарах парламенту не приховували, що прагнуть відновити дію Конституційної реформи зразка 2004 року. За це рішення треба проголосувати в першому читанні сьогодні ж, передати цей законопроект Конституційному суду на експертизу і вже 5 лютого, на наступній сесії, ухвалити в цілому, пропонував народний депутат Сергій Міщенко. Він переконаний, що устрій парламентсько-президентської республіки дасть змогу провести чесні президентські вибори. Зволікання ж із цим питанням шляхом розгляду його у комісіях поховає конституційну реформу. Опитування "регіоналів" із цього питання засвідчило: для них повернутися до Конституції 2004 року — все одно, що відчахнути гілку, на якій сидять. "В умовах шторму кораблем повинен керувати один капітан, а не вся команда", — відрубав Михайло Чечетов. "Ми в принципі "за", але це питання треба глибоко вивчати", — говорили інші. Як у тому анекдоті: "Ми за колгосп, але не в нашому селі".

Ще одна унікальна особливість цього засідання полягала в тому, що журналісти, які за своїм статусом мали завжди зберігати нейтралітет, заявили про себе як про зацікавлену сторону суспільного конфлікту. Вони вчинили обструкцію одному з авторів диктаторського пакета законів — депу— тату-"регіоналу" Володимиру Олійнику,

тримаючи в руках портрети журналістів, яких побили "беркутівці" під час акцій протесту. "Ви добре спите після скоєного? У вас кров на руках, чим її відмиваєте: спиртом чи скипидаром?" Згодом спробували вручити численні фото побитих колег і міністру юстиції Олені Лукаш, а через деякий час підстерегли ще одного архітектора новітньої української хунти Вадима Колесниченка і "привітали" його дружним "Ганьба!". Керівнику фракції Партії регіонів Олександрову Єфремову теж довелося проводити свою прес-конференцію на тлі портретів закритих журналістів.

Засідання сесії розпочалося незвично: ні тобі традиційного блокування трибуни, ні взаємних образливих заяв та бійок. У залі панували мир та злагода. Невже народні обранці нарешті зрозуміли, що колотнеча між ними передається всьому суспільству? Було враження, що учасники сесії йдуть по тонкому льоду, боячись необережним рухом його проломити. Дружно виконали Гімн держави, вшанували пам'ять людей, що загинули в дні протистояння і після двох перерв, під час яких шукали компроміс, більшістю голосів усе-таки скасували десять одіозних законів, що виконали роль каталізатора суспільного протистояння. Залишили незмінним лише Закон про держбюджет 2014 року. І тут же повторно ухвалили чотири документи. Представники опозиції згодом пояснили, що не були проти їхнього змісту, та, оскільки перед цим вони були прийняті у нелегітимний спосіб, слід було переголосувати згідно з регламентом ВР.

Що маємо в результаті? Журналістів та громадян не каратимуть за наклеп згідно з Кримінальним процесуальним кодексом; сім-карту до стільникового телефона можна знову купувати без паспорта; знято обмеження на пересування автотранспортом колоною з п'яти і більше автомобілів; скасовано заборону на носіння під час акцій протесту касок, масок та камуфляжного одягу; інтернет-сайти працюватимуть без реєстрації; процедура притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності залишається ускладненою; автомобілісти не одержуватимуть повідомлень про порушення ними Правил дорожнього руху, зафіксовані відеозасобами; звинувачуваних зможуть судити тільки в їхній присутності. Повторно запроваджується покарання за наругу або руйнування могил учасників Великої Вітчизняної війни; доведеться відповідати за публічне заперечення і виправдання злочинів фашистів; імпортований газ не буде обкладатися ПДВ. Четвертий закон регулює безоплатну правову допомогу громадянам. Якщо, звісно, Янукович підпише ці документи.

Під час ще однієї перерви керівники фракцій знову довго радилися щодо змісту закону про амністію, який має зняти відповідальність із учасників протистояння. Але компроміс так і не був знайдений. "Керівники опозиційних фракцій порушили попередні домовленості, досягнуті на переговорах із президентом. Це дуже небезпечно. Якщо впираються й далі, то їм доведеться незабаром голосувати за надзвичайний стан заради збереження України", — заявив під час свого брифінгу перший президент України Леонід Кравчук.

В якому ж пункті домовленостей коса знову найшла на камінь? Опозиція наполягає на негайній амністії учасників протистояння без усяких умов і часових меж, але при

цьому щоб були притягнуті до відповідальності винуватці загибелі, побиття та викрадення учасників протесту і журналістів. Влада ж висуває вимогу: амністія набуде чинності лише після звільнення учасниками Майдану доріг, площ та адмінприміщень і діятиме тільки протягом певного часу. Серйозне протиріччя. Адже звільнення головної площі столиці означає фактичне згортання акції протесту, що позбавляє суспільство інструменту в боротьбі за зміну Конституції. Опозиція опинилася в пастці. Виходить, мирне врегулювання конфлікту на цьому етапі не можливе?

Цю тривожну думку підтверджує і розмова з майданівцями.

— Так, відставка уряду, скасування диктаторських законів — це перемога. Але дуже маленька. Ми хочемо відставки президента, розпуску парламенту, повернення до Конституції 2004 року, ліквідації "Беркуту", люстрації чиновників та суддів, скасування депутатських пільг. Будемо стояти, поки цього не доб'ємося, — заявив боець охорони Руслан. Не всі мої співрозмовники змогли так чітко і докладно сформулювати вимоги, як цей хлопець, але в одному всі були одностайні — поступок, на які пішла влада, для примирення не достатньо.

Чи потрібні ще жертви, аби влада зрозуміла, що час прислухатися до голосу народу?

Пірова перемога

1. січня 2014 року

Мабуть, рано раділи Майдан і вся країна з приводу швидкого і майже одностайного скасування депутатами пакета антидемократичних законів у Верховній Раді, що давало надію не лише на успішне врегулювання суспільного конфлікту в Україні, а й на утворення нової, проєвропейської, парламентської більшості, опозиційної до В. Януковича. Вже ввечері того ж дня стало зрозуміло, що відповідний законодавчий процес пригальмувався через розбіжності у баченні владою й опозицією механізму амністії затриманих учасників акцій протесту. Нагадаємо, що перша наполягала на тому, аби це відбулося тільки за умови звільнення майдану Незалежності, вулиці Грушевського у столиці та адмінприміщень. Опозиція добивалася амністування заарештованих протестувальників негайно без будь-яких вимог і часових рамок. Перший варіант мав реалізуватися за законопроектом "регіонала" Юрія Мірошниченка, другий — на основі документа позафракційного Юрія Дерев'янка.

Бунт на кораблі

Засідання парламенту 29 січня почалося з виступу першого президента України Леоніда Кравчука, який узяв на себе роль миротворця і посередника між сторонами протистояння. Це могло означати тільки одне: переговорний процес знову зайшов у глухий кут.

Ситуація драматична, країна на межі громадянської війни, говорив Л. Кравчук. Щоб заспокоїти суспільство, він запропонував розробити, затвердити та оприлюднити

план виходу України з політичної кризи, який потім крок за кроком реалізовувати. Найперше — прийняти закон про амністію. Звільнити затриманих і адміністративні приміщення. Потім узятися за реформування Конституції. Тільки Верховна Рада може це зробити, бо Конституційний суд, скасовуючи зміни до Основного закону від 2004 року, перевищив свої повноваження. Л. Кравчук запропонував створити комісію і почати процес реформування держави. Колишній глава держави закликав владу та опозицію довіряти одне одному. Не можна вести діалог мовою ультиматумів, бо це безперспективно. "Давайте почнемо говорити з Україною", — звернувся до депутатів Л.Кравчук. Депутати зустріли цю промову бурхливими оплесками, що свідчило про їхню налаштованість на конструктивну співпрацю.

Думалося, що після цього нарешті станеться довгожданий прорив до порозуміння, яке мало виявитися в ухваленні закону про амністію та постанови про започаткування конституційної реформи. Зокрема, планувався до розгляду проект постанови депутата від Партії регіонів Валерія Писаренка, згідно з яким Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань підготовки та узгодження законопроекту про внесення змін до Конституції України мала бути створена до 1 березня. В документі чітко визначено завдання та часові рамки роботи цього органу: до 1 жовтня 2014 року розробити зміни до Основного закону, які гарантують повернення до парламентсько-президентської форми правління. Комісію мав очолити народний депутат від "Батьківщини" Руслан Князевич. Було також зареєстровано чотири проекти закону про амністію, один із яких передбачав звільнення Юлії Тимошенко. Депутати стали також збирати підписи за звільнення з посади заступника голови Верховної Ради, депутата від КПУ Ігоря Калетника, який "виявив героїзм" під час ухвалення антиконституційних законів 16 січня. Все вказувало на те, що в таборі опозиції панують ейфорія та шапкозакидацькі настрої, а серед "регіона— лів" — хитання. Депутати від "УДАР", "Свободи", "Батьківщини" в кулуарах висловлювали впевненість, що все піде як по маслу, і натякали на те, що їх підтримає і значна частина колишніх опонентів.

Проте не так сталося, як гадалося. Голова Верховної Ради Володимир Рибак оголосив, що два узгоджені у фракціях законопроекти про амністію та створення Комісії з питань конституційної реформи розглядатимуться о 14-й. Коли депутати знову зібралися в залі, їм повідомили, що голосування відбудеться о 16-й, мовляв, треба уточнити деякі нюанси та роз— друкувати документи. Було видно, що спікер свідомо зволікає. Навіщо? Імовірно, для того, щоб дати можливість непохитному ядру провладної фракції повернути багнети своїх блудних соратників під прапори Партії регіонів. Тобто за парламентськими кулісами точилася запекла боротьба за голоси народних обранців. Цілком можливо, сталося нарешті те, що прогнозували політологи, — в ситуацію втрутилися олігархи, кожен із яких має вплив на певну групу депутатів. Вочевидь, скоробагатоки побоюються, що в разі ескалації насильства Європа обріже їм доступ до рахунків та маєт— ностей у швейцаріях і лондонах, та й український бізнес може серйозно постраждати. Відомо також, що лідери ЄС досить прозоро натякнули, що ті депутати, які й надалі займатимуть жорстку позицію щодо мирної акції протесту

в Україні, потраплять до "чорного" списку.

"Купи козла"

Поза залом Верховної Ради продовжувалася велика політична гра. Щось сталося перед тим, як Янукович прийняв рішення піти на поступки опозиції. Можливо, на нього вплинули дзвінки європейських та американських лідерів? Кажуть, що серйозну розмову з ним мав найбільший український олігарх Ринат Ахметов. Проте можна також припустити, що в середу відбулося і щось протилежне за змістом, що додало Януковичу впевненості або, навпаки, роздратовало, і він вирішив упертися. Цілком імовірно, що нашому гаранту зателефонував його російський колега Пу— тін та вимагав очистити країну від "бандерівців" та "петлюрівців" в обмін на другий транш кредиту. Як відомо, В. Янукович 28 січня зустрічався з Верховним представником ЄС Кетрін Ештон, головою представництва ЄС в Україні Яном Томбінським та спеціальним посланцем Генерального секретаря ООН до України Робертом Сіррі. Нагадаємо, 11 грудня в Києві теж перебувала велика група закордонних представників, проте це не завадило Януковичу дати команду про штурм Київради. То, може, нехай би закордонні миротворці взагалі не приїздили в Україну, якщо їхні місії викликають зворотний ефект?

Політологи під час цієї тривожної парламентської паузи заговорили про можливість реваншу влади. А що, хіба була перемога? "Це ж класика — якщо життя задовбало, купи козла, тримай його вдома, а потім продай козла і відчуй полегшення. Так і наші "янучари" — пропхнули фашистські закони, арештували сотні людей, а тепер це скасовують і пропонують усім розійтися", — заявив лідер громадської організації "Третя республіка" Юрій Луценко. На його думку, парламент повинен прийняти великий пакет вимог Майдану, серед яких негайна і безумовна амністія учасників повстання проти диктатури, повернення до Конституції 2004 року (не створення говорильної комісії, а результативне голосування 300 голосами). Окрім того, у пакеті вимог, вважає політик, має бути формування технічного уряду позапартійних профі (або передача опозиції права на повне формування Кабміну). "Тільки таке комплексне рішення спонукає людей звільнити Український дім, КМДА та вулицю Грушевського", — зазначив він. "Потім ВР має ухвалити дату дострокових президентських виборів, що дасть змогу звільнити Будинок профспілок і проїжджу частину Хрещатика", — сказав Луценко. "Так розуміють переговорний процес майданівці. І їхній терпець не безмежний", — додав він.

Підвальна дипломатія

Близько 18-ї В. Рибак знову оголосив, що з проектами документів — цілковитий ажур, але запропонував розглянути їх наступного дня. "Сьогодні!" — стали скандувати депутати. Довелося владнати цю колізію з допомогою голосування. За негайний розгляд антикризового пакета проголосувало понад 360 депутатів. Оце то результат!

Виявляється, і справді не все гаразд у межигірському царстві. Та це ж справжній бунт на кораблі! Десь за годину у парламент примчали президент Віктор Янукович, глава його Адміністрації Андрій Ключев, в.о. прем'єр-міністра Сергій Арбузов. "Вони приїхали з Банкової в парламент для того, щоб "промити" мізки тим депутатам, які не згодні і не хочуть підтримувати ганебні законопроекти", — так пояснив ситуацію Віталій Кличко.

Зустріч президента з "регіоналами" відбувалася в одному із залів засідань, розміщених у підвалі Верховної Ради. "Регіоналів" просто гвалтують, щоб змусити не голосувати за варіант закону про амністію від опозиції", — заявив "ударівець" Віктор Чумак.

Колишня "регіоналка" Інна Богословська розповіла, що В. Янукович під час тієї "стрілки" у підвалі нагадав: правоохоронні органи мають на кожного депутата компромат, який буде використано в разі "неправильного" голосування, також погрожував розпуском парламенту і запевняв, що у нього достатньо сил, аби навести лад у країні.

"Підвальна дипломатія" президента спрацювала: "регіонали" в залі засідань парламенту мали розгублений і пригнічений вигляд. Близько 23-ї години В. Рибак поставив на голосування законопроект Юрія Мірошніченка про амністію. "За" висловилися 189 депутатів-"регіоналів" (восьмеро не голосували), всі 32 комуністи і 11 позафракційних — усього 232 голоси.

Депутат Ю. Мірошніченко назвав ухвалений закон позитивним. Згідно з ним, затриманих учасників протистоянь амністують тільки через 15 діб після того, як демонстранти звільнять усі зайняті ними адміністративні будівлі. Ця вимога нібито не стосується Будинку профспілок, Жовтневого палацу в Києві, а також не передбачає припинення демонстрації на майдані Незалежності чи ліквідації наметів на ньому. Він також заявив, що його закон поширюється тільки на "мирних" учасників останніх подій. Які критерії поділу на мирних і немирних, депутат не уточнив. Вочевидь, правоохоронці класифікуватимуть дії мітингувальників на власний розсуд.

"Це закон про заручників", — так одразу прокоментував щойно ухвалене парламентом рішення лідер "Свободи" Олег Тягнибок. І додав, що демонстранти відмовляться звільняти утримувані ними будівлі. "Янукович здобув піррову перемогу. "Майдан після цього дня став сильніший, бо ми побачили їхню розгубленість, побачили, що у їхніх людей теж прокидається здоровий глузд та інстинкт самозбереження", — написав на своїй сторінці в інтернет-мережі народний депутат Андрій Шевченко.

Оскільки президент України і досі не підписав закони від 28 січня, що скасовують так званий "диктаторський пакет", політична ситуація в країні повернулася на вибухонебезпечний рівень минулого четверга. Влада продовжує гратися з вогнем...

На переломі

3 лютого 2014 року

Останніми днями на внутрішньополітичній ситуації в Україні позначились численні події як у самій країні, так і за кордоном. Але в який бік розвивалася сукупність умов та обставин — до мирного варіанта розв'язання протистояння чи, навпаки, до силового? Чи дозріла країна до зміни влади? Саме такі запитання непокоять сьогодні більшість українських громадян.

Хто б там що не говорив, а ухвалення парламентом та підписання президентом законів, які скасували так званий диктаторський пакет, а також відставка уряду суттєво пригасили суспільну напруженість. Люди не захоплюють адмінприміщень, не вибухають гранати, не палають "коктейлі Молотова". І слава Богу. Градус протистояння спав, хоча залишається ще досить високий. Ситуацію продовжує підігрівати закон про амністію (про заручників), небажання влади повертатися до Конституції 2004 року, розслідувати випадки загибелі та викрадення учасників протесту. Додає гостроти і категорична вимога протестувальників оголосити дострокові президентські вибори. Тобто Майдан прагне повної капітуляції влади. Це те, що найбільше дратує президента, який здаватися без бою не збирається. А тому перемир'я й досі дуже хитке.

Яка ж усе-таки вірогідність застосування сили владою для придушення народного повстання? Проти подібного сценарію працюють такі фактори, як деморалізованість урядовців та парламентської більшості, негативна реакція Заходу. В той же час його реалізація можлива через шалений тиск Кремля, відчайдушне небажання олігархічних кланів позбуватися джерел надприбутків, страх Януковича перед розплатою. Можливість ескалації протистояння та запровадження надзвичайного стану підтверджує заява міністра оборони Павла Лебедева про те, що, мовляв, "караул устал", себто армії набридло спостерігати за революційною вакханалією; створення "Українського фронту" в Харкові, поява так званого "Червоного сектору", який відзначився підпалами автомобілів у столиці і, мабуть, викраденнями учасників акції протесту. Радикальне крило Майдану, яке представляє "Правий сектор", зі свого боку заявило про бажання виступити третьою стороною у переговорах із владою. І хоча Лебедєв через день після заяви запевнив керівництво НАТО, що армія в конфлікт не втручатиметься, ми знаємо, що українські чиновники — справжні "господарі" своїх слів: спочатку їх дають, а потім порушують. Тобто пошук компромісу ускладнюється. І залишається ризик нового загострення протистояння.

Директор Інституту трансформації суспільства Олег Соскін вважає, що застосування сили з боку влади — питання часу. І не обов'язково це робитиметься в рамках надзвичайного стану. Сигнал буде поданий із Москви відразу після сочинської Олімпіади. "Вони діятимуть, як свого часу диктатори Самоса, Піночет, Стреснер..." — заявив експерт і закликав народних депутатів робити негайні кроки для усунення В. Януковича від влади.

Нас чекає нова хвиля протистояння — така думка політолога Юрія Ро— маненка. Він привертає увагу до присутності в українській кризі третього гравця чи навіть кількох, які нав'язують свою волю як владі, так і опозиції. "В умовах, коли все стихає, раптом з'являється новий привід для протесту. Відчувається присутність суб'єкта, який

нівелює кроки, що сприяють примиренню між владою і опозицією. Нові сюжети — як із побиттям Чорно— вол, так і з викраденням Булатова — виникають з інтервалом два-три тижні. Суспільство на два дні ціпеніє від жаху, потім оговтується, і йде нова хвиля протесту. Або сама влада це робить, або вона не може перешкодити сторонньому втручанням в суверенітет держави", — розмірковує експерт.

— Виключати запровадження надзвичайного стану як резервного сценарію я не став би, оскільки пошук компромісу ще тільки на початковій стадії, а шлях до повномасштабного громадянського миру в країні не такий уже короткий і простий, — говорить директор Інституту глобальних стратегій Вадим Карасьов. — Адже є дуже багато сил, усякого роду радикалів, прихильників жорсткої лінії, які воліють краще знищити опонента, ніж шукати компромісу. Мир поки що дуже крихкий, він може бути порушений будь-якою провокацією чи іншими непередбачуваними діями окремих людей. Ось чому на політиках і свідомих громадянах лежить велика відповідальність за те, щоб зберегти і на вулицях, і в політичних кабінетах хоч би нестійкий спокій.

Хтось може зауважити, що для запровадження НС владі сьогодні може просто не вистачити голосів у парламенті. Однак нагадаємо: перший президент України Леонід Кравчук попередив, що може виникнути ситуація, коли за надзвичайний стан вимушена буде голосувати навіть опозиція. Тобто і їй доведеться брати відповідальність за застосування сили. А тому всі мають докласти зусиль для впорядкування країни від скочування у прірву. Сьогодні всі представники опозиції, і політологи, і навіть однопартійці В. Януковича намагаються вгадати його наступний крок. Він опинився в ізоляції, оскільки у Верховній Раді практично сформувалася нова парламентська більшість, готова змінити керівництво вищого представницького органу, проголосувати за повернення до Конституції-2004, утворити новий коаліційний уряд. Висловлюються припущення, що глава держави розривається між вибором силового і політичного шляху виходу з кризи. Останній імовірний за дострокових виборів. Це, так би мовити, останній патрон в обоймі президента. Під час зустрічі з парламентською більшістю 29 січня він заявив, що готовий розпустити парламент і призначити нові вибори. У такий спосіб він одним пострілом убив би кількох зайців: відвернув загрозу імпідменту та небажаних змін до Конституції, перевів протистояння з площ та майданів на виборчі округи, випустив пару із суспільного котла. Проте не виключається можливість і дострокових президентських виборів. Причому за чинного виборчого законодавства президент і "регіонали" зберігають високі шанси на перемогу.

Цю думку підтверджує і політолог Тарас Березовець. Віктор Янукович може погодитися на дострокові президентські і парламентські вибори. А в опозиції у разі дострокової кампанії можуть виникнути проблеми з висуненням єдиного рейтингового кандидата. "Прикордонники легко доведуть, що Кличко не проживав десять років в Україні (кандидат у президенти, згідно з Конституцією, повинен проживати в Україні останні десять років)", — зазначив Березовець. Він також вважає, що не кожен опозиційний кандидат може перемогти Януковича. Примарні шанси в опозиції і на виборах до парламенту. Політолог нагадав, що вона програла на дострокових

парламентських довиборах у чотирьох із п'яти округах.

Отже, в очільників народного протесту та поміркованих депутатів-"регіоналів" один вихід: випередити президента, внісши зміни до виборчого законодавства, повернувши Конституцію 2004 року та сформувавши уряд національної довіри.

В Україні — наче в Сирії?

3 лютого 2014 року

Дожилися... Україну за ступенем суспільного протистояння прирівняли до Сирії, де точиться повномасштабна громадянська війна. Ситуація в обох країнах була в центрі порядку денного 50-ї міжнародної Мюнхенської конференції з безпеки, яка тривала з 31 січня по 2 лютого. У роботі форуму взяли участь близько чотирьохсот делегатів із усього світу. Україну представляли міністр закордонних справ Леонід Кожара, опозиційні народні депутати Віталій Кличко, Петро Порошенко, Арсеній Яценюк.

Головними темами стали питання близькосхідного врегулювання, сирійська та українська кризи, проблеми безпеки в кіберпросторі, регіональної стабільності, зміцнення євроатлантичного співробітництва. Зокрема, відбулася досить гостра дискусія про шляхи подолання політичної кризи в Україні. Прикметно, що міністр закордонних справ України Леонід Кожара зі своїм колегою з Росії Сергієм Лавровим опинився по один бік барикад, а українська опозиція та функціонери ЄС — по другий.

- Коли в міліціонерів кидають "коктейлі Молотова" — це вже не мирний протест... — сказав Леонід Кожара.

Проте Віталій Кличко, виклавши хронологію протестних дій, з допомогою фотографій довів, що силові дії Майдану були фактично спровоковані агресивними діями правоохоронців.

- Два місяці тому Майдан не був таким комплексним явищем, яким він став зараз. Якби українська влада не ігнорувала вимог людей, котрі збиралися на Майдані в Києві та інших містах, то, певно, і не сталося б подій, що вийшли з-під контролю уряду, — підтримав Кличка Єврокомісар Штефан Фюле.

Спалахнула словесна дуель між міністром закордонних справ Росії Сергієм Лавровим та держсекретарем США Джоном Керрі. Останній заявив, що Америка і ЄС підтримують народ України в його прагненні до демократії. Як зазначив держсекретар, українці "борються за право укладати союзи з партнерами, які допоможуть їм реалізувати свої прагнення". За словами Керрі, народ України вирішив, що його майбутнє не може бути пов'язане з однією лише країною, і українці не хочуть діяти під примусом. Як же так, обурився Лавров, адже Україна, Росія та ЄС — стратегічні партнери, чому Керрі не бере це до уваги? Принцип "або з нами, або проти нас" належить до часів холодної війни, парирував той. Хоча насправді Росія послідовно

реалізує його в політиці стосовно України.

- Всі європейські комісії, баронеса Ештон і багато міністрів закордонних справ рішуче вимагали від української влади забезпечити захист прав, здоров'я і життя громадян. Мені було приємно, що від слів підтримки Європа готова переходити до конкретних практичних дій — економічних, політичних, дипломатичних, — заявив народний депутат України Петро Порошенко.
- Мюнхенський форум виробив формулу мирного врегулювання ситуації в Україні, — повідомив народний депутат Арсеній Яценюк. — Найперша умова — зупинення насильства, друга — звільнення заручників, третя — розслідування фактів викрадення, тортур і вбивства людей. Для цього ми прийняли пропозицію Генерального секретаря Ради Європи Турбйорна Ягланда щодо створення незалежної комісії з участю осіб від опозиції, влади і одного представника Генерального секретаря. Четверта умова — здійснення конституційної реформи, згідно з якою слід повернутися до парламентсько-президентської республіки.

Колишній віце-прем'єр Григорій Немиря повідав, що він разом із дочкою екс-прем'єра Юлії Тимошенко Євгенією зустрівся з міністром закордонних справ Швеції Карлом Більдтом. "Коли ми обговорювали питання санкцій, Більдт підтвердив, що це один із елементів політики, яку докладно обговорюватимуть 10 лютого на засіданні Ради ЄС з питань закордонних справ після закінчення візиту в Україну Верховного представника ЄС Кет— рін Ештон (цей візит запланований на цьому тижні). Більдт привернув нашу увагу до того, що нині європейські посадовці поза публічною площиною роз'яснюють можливі наслідки виходу ситуації з-під контролю не лише представникам української влади та опозиції, а й олігархам в Україні", — передав зміст сказаного шведським міністром український політик.

Як повідомляють деякі закордонні ЗМІ, наступного тижня можуть бути заморожені закордонні рахунки всіх членів українського уряду. Коли раніше представники США та ЄС проводили роз'яснювальну роботу тільки з українськими олігархами, то тепер вони говорять і з депутатами — ми- "регіоналами". Захід також спонукає опозиційних лідерів до того, щоб вони погодилися сформувати новий уряд. Більше того, США і ЄС готові надати фінансову допомогу Кабміну. Та найголовніший підсумок Мюнхенської конференції — Захід дав чітко зрозуміти, що ескалація конфлікту з будь-якого боку не припустима.

Між трьома столицями

10 лютого 2014 року

Схоже, міжнародний фактор стає ключовим у розв'язанні внутрішньо-політичної кризи в нашій країні. Останнім часом три столиці — Вашингтон, Брюссель і Москва — стали виявляти неабияку зацікавленість ситуацією в Україні. Цілком очевидно, що суперництво між Заходом і Росією в

геополітичній сфері перейшло в активну фазу.

Пропозиція-попередження

Європа довго перебувала в стані шоку після відмови В. Януковича підписувати угоду про асоціацію з ЄС, потім розгублено спостерігала за подіями на Майдані, але нарешті минулого четверга розродилася досить грізною резолюцією у Європарламенті, в якій закликала сторони протистояння до мирного врегулювання конфлікту, попередила Київ про готовність застосувати санкції проти українських посадовців, засудила тиск Росії на Україну.

— Цю резолюцію можна оцінити і як пропозицію, і як попередження. Бо у ній є чимало положень, які засвідчують: Європейський Союз хотів би, щоб Україна рухалася європейським курсом, та пропонує кілька варіантів макрофінансової та іншої допомоги з метою трансформації українського суспільства, — вважає экс-міністр закордонних справ України Володимир Огризко. — Разом із тим у документі міститься дуже чіткий заклик до європейських інституцій ужити конкретних заходів проти тих, хто порушує демократію, права людини, хто займається фінансовими махінаціями, приховуванням своїх прибутків, хто незаконно має у Європі власність і таке інше. Тому для українського керівництва настає момент істини, бо це попередження останнє: треба або вибирати шлях змін і перетворень, або залишатися сам на сам із східною імперією, яка залюбки візьме під руку, але потім роздушить. Не думаю, що наше керівництво хоче бути принесеним у жертву ідеї нової псевдоімперії, бо насправді її ніколи не буде створено — час для цього минув. Але ті, що можуть погодитися на такий варіант, дуже ризикують, бо там конкурентів не люблять і відсувають їх одразу й далеко.

У багатьох сьогодні виникає запитання, чи з'явиться в нашій угоді про асоціацію з ЄС пункт, який гарантуватиме Україні членство в євроспільноті. Справа в тім, що угода вже парафована, тому її текст ніхто не змінюватиме. Тож треба припинити розмови про те, що, мовляв, давайте підпишемо лише частину угоди або внесемо туди якісь зміни. Просто до цієї угоди слід докласти меморандум чи будь-який інший документ такого ж змісту, в якому прописати деякі речі, в тому числі і про перспективу членства, і про механізм застосування цієї угоди, щоб вона допомогла українській економіці, а не призвела до якихось негативних наслідків. Такий варіант цілком можливий і не потребує надто багато часу для реалізації, — пояснює В. Огризко.

Товариш майор не спить

Ще одна топ-новина останніх трьох днів — оприлюднення таємної телефонної розмови посла США в Україні Джефрі Пайетта із заступником держсекретаря цієї країни Вікторією Нуланд, відомою українцям за її ходіннями на Майдан, де вона роздавала печиво протестувальникам. Під час діалогу Вікторія в різкій формі висловила негативну оцінку нерішучій політиці ЄС щодо України і стала детально обговорювати перспективи формування нового уряду в Україні: "Ми в грі... Яценюк нам підходить,

Кличко і Тягнибок мають залишитися поза урядом."

Росія першою зчинила ґвалт із приводу цієї розмови, мовляв, Захід нас звинувачує у втручанні у внутрішні справи України, але подивіться, що він сам витворює; це ж не лізе ні в які ворота; Майдан фінансується за американські гроші; в Україні Вашингтон реалізує той же сценарій дестабілізації, що й на Півночі Африки, і таке інше. Цією реакцією Росія одразу ж видала свою причетність до цієї провокації. Такої ж думки і фахівці у сфері безпеки, які вважають, що такі потужні засоби стеження можуть мати лише сильні спецслужби, в тому числі ФСБ.

Америка не викручувалася і не заперечувала факту цієї розмови. Вибачилася перед ЄС і зробила вигляд, що нічого надзвичайного не сталося. Мовляв, США ніколи й не приховували, що хотіли б бачити в Україні демократичну владу. Багатьох дивує легкість, з якою товариш майор зміг записати таємну дипломатичну розмову. А тому можна припустити, що США свідомо організували витік інформації, щоб заявити Москві про свою присутність у цьому регіоні. Як мовиться, для встановлення паритетності. Мовляв, не тільки ваші штірліци нишпорять навколо Майдану, а й наші джеймси бонди також поряд, і ми Україну просто так на дармові харчі білому ведмедю не віддамо. Ну і, звісно, було послано докір Європі за пасивність у її східній політиці. Цей випадок українців більше насмішив, ніж обунив. Ну і що? Хіба була б це Америка, якби не намагалася поширювати свої ідеали на весь світ? Вони, зрештою, набагато кращі, ніж цінності сталінсько-путінської Росії. Україна також на мить відчула себе в ролі бідної дівчини, за яку посварилися два знатні кавалери — Владімір Владімірович і Барак Хусейнович.

Схоже, що промовисте "фе" Європі від Вікторії Нуланд поцілило у десятку. "Я думаю, що американці не повинні втручатися в справи України. І мають дозволити нам виконувати нашу роботу. Якщо потрібен медіатор — то, без сумніву, це завдання для Європейського Союзу", — заявив голова Європейської ради Герман Ван Ромпей.

Зацікавленість Америки українськими справами і радує (ми таки їй не байдужі!), і водночас тривожить. Бо ще жодне американське чи радянське втручання (а їх були десятки протягом останніх 50 років) не приносило країнам щастя. У Єгипті, Сирії, Іраку, Афганістані, куди США тицяли свої п'ять копійок, і досі тривають гострі громадянські конфлікти. Тобто американці під приводом боротьби за демократію фактично запускали механізми знищення суверенних держав. Але навіщо їм це треба? Кому потрібна демократія ціною тисяч життів? Як на мене, Брюссель, Москва та Вашингтон, замість того щоб ворогувати за Україну, краще б скинулися і допомогли їй матеріально, звичайно, після того, як вона буде очищена від криміналу. Тоді наша країна змогла б своїм хлібом нагодувати півсвіту, що було б вигідно усім. У такий спосіб глобальні гравці повернули б нам борг за наш знищений ядерний потенціал.

Любить — не любить

Про похолодання стосунків між Заходом і Росією свідчить і те, що на відкриття XXII зимової Олімпіади в Сочі не прибули керівники провідних держав світу. Це був

фактично політичний бойкот глобального спортивного заходу, на підготовку якого Росія вбухала 50 млрд доларів. Господар Олімпіади Владімір Путін приймав голову КНР Сі Цзиньпіна, своїх колег: із Сербії — Томислава Ніколича, Азейбарджану — Ільхама Алієва, Вірменії — Сержа Саргсяна, Латвії — Андріса Берзіньша, Монголії — Цахиагийн Елбегдоржа, Білорусі — Олександра Лукашенка з сином Колею та України — Віктора Януковича.

Світова преса пильно слідувала за кожним кроком нашого керманіча

1. за тим, як ставляться до нього колеги. Всі ЗМІ відзначають, що він опинився в ізоляції. Жодна камера не зафіксувала, щоби хто-небудь із глав держав потиснув йому руку. Наш гарант Конституції сидів сам, ніби сиротина, був заглиблений у себе, а під час виходу нашої збірної його зображення чомусь не з'явилося на екрані, хоча за сценарієм це мало б статися, як було з лідерами інших держав. Екс-нардеп від Партії регіонів Тарас Чорновіл вважає, що таким чином російська влада повідомила світові: "Путін уже не любить Януковича!". Хоча він навряд чи його любив і до цього, хіба що терпів. Здоровий глузд мав би підказати Путіну, що з таким партнером треба прощатися.

Писали також, що український та російський лідери мали двогодинну розмову. Нема сумніву, що обговорювали українську ситуацію. Дехто вважає, що В. Янукович узгоджував на посаду прем'єра свого вірного яструба Ключова. Деякі джерела свідчили, нібито Путін підтвердив грудневі домовленості, досягнуті в Москві, згідно з якими черговий транш розміром

1. млрд доларів надійде в Україну в кінці лютого. На жаль, не знайшлося майора, який би оприлюднив цю розмову в Інтернеті. Але таємне незабаром стане явним.

Політолог Володимир Фесенко вважає, що одразу після сочинської зустрічі серйозні заходи впливу на ситуацію в Україні не вживатимуться. "Потрібна буде ще одна зустріч президентів або прем'єрів. Має відбутися формальне призначення прем'єра, після якого і відбудеться остаточна зустріч. Це буде, мабуть, після Олімпіади"...

Реверанси на тлі протистояння

17 лютого 2014 року

17 лютого між владою і Майданом або ж міг виникнути маленький ресурс довір'я, або поглибитися прірва ворожнечі. Згідно із законом про амністію, до цього дня учасники громадянського спротиву мали передати всі захоплені адмінприміщення чиновникам, у відповідь на це правоохоронці — звільнити від відповідальності заарештованих активістів.

Влада не стала чекати призначеної дати — стала демонструвати "добру волю": пом'якшувати запобіжні заходи учасникам акцій протесту з тримання в СІЗО на повний або частковий домашній арешт, але при цьому багатьом із них перед майбутніми

судами змінили статтю звинувачення на тяжчу — участь у "масових заворушеннях". У п'ятницю останній із 234 протестувальників був звільнений із-під варти.

А в четвер прокурор м. Києва Микола Бескишкий перерахував вулиці й будівлі столиці, які мали бути розблоковані протестувальниками до 17 лютого для набуття чинності січневого закону про так звану "амністію". Це дев'ять вулиць центральної частини міста — Грушевського, Городецького, Хрещатик, Інститутська, Трьохсвятительська, Володимирський узвіз, Прорізна, Заньковецької та майдан Незалежності — і демонтування 19 барикад, які там споруджені. Обов'язковою умовою називалось і звільнення будівлі КМДА. У Штабі національного спротиву заяву прокурора сприйняли як провокацію, бо апетити влади перевищили навіть вимоги амністійного закону. У п'ятницю Рада Майдану заявила, що виконуватиме вимоги закону, а не прокурора Києва.

Зранку в неділю стало відомо, що протестувальники звільнили Київську, Тернопільську, Івано-Франківську, Львівську і Полтавську обласні державні адміністрації. Цього ж дня підрозділи "Беркуту" залишили свої позиції на вулиці Грушевського. Майдан став вимагати від Генпрокуратури офіційної заяви, що цей орган знімає всі звинувачення не тільки із 234 звільнених із-під варти активістів, а й із решти учасників акцій протесту. І лише в неділю ввечері на сайті Генпрокуратури з'явилося офіційне повідомлення про те, що Закон України №737-VII від 29 січня 2014 року "Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб із приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань" набирає чинності 17 лютого 2014 року і передбачає звільнення від кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили в період з 27 грудня 2013-го по 2 лютого 2014 року злочини, передбачені статтею 1-ю цього закону. Генеральний прокурор Віктор Пшонка у телезверненні дав гарантію, що протягом місяця будуть виконані всі процедурні дії щодо закриття відповідних кримінальних проваджень, а також звільнення від відповідальності осіб, до яких застосовано адміністративний арешт.

"Ми не маємо сьогодні ніяких ілюзій, і зрозуміло, що влада робитиме кроки, щоб і далі відкривати провадження проти активістів Майдану. Вочевидь, сьогоднішнім позитивним рішенням кримінальне переслідування активістів не завершиться. Воно буде. Але вже стосуватиметься не тих 108 кримінальних справ і не тих майже 2000 людей, яких могли б заарештувати вже завтра", — заявив у неділю лідер ВО "Свобода" Олег Тягнибок.

Це можна назвати взаємними реверансами, котрими обмінюються обидві сторони, для того щоб показати свою лояльність і готовність до подальших переговорів, головна мета яких — глобальне переформатування країни, зазначив лідер "Правого сектору" Дмитро Ярош. Якщо перемовини зірвуться, то звільнені приміщення будуть знову заблоковані протягом півгодини. І це тільки превентивні заходи — надалі можливе блокування всіх адміністративних урядових будівель. Не виключений і силовий конфлікт, додав Ярош.

Понад сто представників рухів КУПР, "Нарнія", "Вікінги" та інших у ніч із 16 на 17-

го лютого намагалися повторно захопити приміщення КМДА, але сили самооборони Майдану і "Свободи" їм завадили.

В понеділок, 17 лютого, бійці військ МВС та "Беркуту" повернулись на свої позиції неподалік барикад на вулиці Грушевського в Києві, тому протестувальники знову обмежили рух цією вулицею.

Ніхто не хотів відступати

17 лютого 2014 року

Більшість політологів характеризує нинішню політичну ситуацію в Україні як громадянську війну у стані нестійкого перемир'я. Тобто один необережний рух із якогось боку — і знову може закрутитися жахливий млин насильства з усіма наслідками, які з цього випливають: нові жертви, руйнування, деградація економіки, розкол країни... Сторони конфлікту, вочевидь, перебуваючи в запалі протистояння, реально оцінити ситуацію не можуть або не хочуть. Принаймні ні глава держави, ні представники опозиції досі так і не назвали речі своїми іменами.

Кризова політично-громадянська ситуація в державі шкодить її економіці й може спричинити припинення її існування, вважає посол США в Україні Джеффри Пайетт. "Як країна, котра півтора року тому приймала Європейську футбольну першість, може сьогодні переживати таку хвилю цілеспрямованого насильства проти представників політики, громадянського суспільства і людей, які намагаються реалізувати свої демократичні права? — дивується посол в інтерв'ю. — Можна сказати, що в Україні нині панує атмосфера страху, яка відлякує інвестиції і є жахливою для демократії. Вона розірве Україну на шматки, якщо це не припинити. І чим швидше, тим краще".

В атмосфері страху

Ситуація тривожна. Перспектива перетворення України на гарячу точку в центрі Європи лякає сьогодні увесь світ. Виходить, що всі шляхетні цілі Майдану — асоціація з ЄС, демократизація, очищення від корупції — перед загрозою знищення держави відходять на задній план? Тобто влада фактично приставила до горла країни ножа: або нехай Майдан відступить, або "не дістанься ж ти, Україна, нікому".

Нам і справді вкрай потрібен мир, але який? Влада і Майдан укладають у це поняття різний зміст. Для однієї це — відхід сторін на позиції, на яких вони перебували, скажімо, до 19 січня, невеличкі компроміси, збереження всіх своїх кадрів, статків, привілеїв, кримінальних понять. Для другої — мир має настати після повної капітуляції влади. Концепцію суспільного замирення з точки зору опозиції виклала минулого тижня Юлія Тимошенко у великому інтерв'ю виданню "Дзеркало тижня". Її головна ідея — наступ і ще раз наступ, жодних компромісів із владою. І сама програма Юлії Тимошенко, і факт першого виходу колишнього прем'єра в інформаційний простір є

знаковими для спільноти. Вочевидь, за політичними кулісами відбувається щось таке, що може вивести ув'язненого політика на перші ролі в опозиційному блоці, а в Майдану, імовірно, відкритися друге дихання. В такому разі мирний розвиток протистояння можливий лише за умови, якщо влада крок за кроком здаватиме свої позиції. Та чи піде вона на це?

Обніміться, братани мої...

Загалом остання п'ятиденка була дуже багата на миротворчі ініціативи. Під час спільного засідання Громадської гуманітарної ради та Координаційної ради з питань підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка президент України запропонував проголосити дату народження національного генія (9 березня) Днем примирення українського народу. "Якщо ми кажемо про єдність — припиняємо розбрат між регіонами і єднаємось. Цього сьогодні вимагає від нас Україна", — закликав він.

Себто, за цією версією, колотнеча в країні відбувається не через свавілля президента та його оточення, а внаслідок одвічних протиріч між Заходом і Сходом України. Дуже зручна ідеологія тиранів, яка будується за принципом "розділяй і владарюй". Обурює також цинізм, із яким головний призвідець суспільного неспокою намагається сховатися за постаттю великого Кобзаря, котрий свого часу закликав єдинокровних братів до єднання. Ну от, мовляв, і ваш президент розкрив свої обійми. Не знаю, чи захоче хтось до них потрапити. Із уст нашого керманіча відома шевченківська фраза завжди звучатиме як "обніміться, братани мої...". Опозиційний депутат Олександр Бригинець на ініціативу президента відгукнувся зустрічною пропозицією — Днем примирення оголосити 30 листопада, коли було побито студентів, але перед цим глава держави і всі посадовці, причетні до розгону мітингувальників, мають попросити вибачення у народу.

У руслі миротворчих зусиль В. Януковича слід розглядати і його телеінтерв'ю з відомим письменником Віталієм Коротичем. Це була жалюгідна спроба зобразити президента, під яким хитається крісло, люблячим батьком нації, великим реформатором та державотворцем. Шкода, що шановний метр, замість того щоб вивести співрозмовника на чисту воду, фактично йому підіграв. А тирада В. Януковича про прагнення миру пролунала фактично як погроза. "Мене штовхали і штовхають до різних способів, як розібратися в цій ситуації. Але я хочу сказати, що не хочу воювати. Я не хочу, щоб якісь рішення ухвалювалися таким радикальним шляхом. Я хочу зберегти державу", — сказав Віктор Янукович. Було враження, що він почувається, як карась на пательні, і всім своїм виглядом благає народ дати можливість ще трохи посидіти на царському троні.

Перша ластівка

Ви ніколи не замислювалися над тим, чому розв'язання проблеми виходу з кризи — у

руках трьох лідерів опозиції, "Правого сектору", кількох ключових осіб із оточення Януковича та Верховної Ради? Де справжнє громадянське суспільство? Де його цвіт — інтелігенція? Сьогодні по всій країні мали б вирувати дискусії на круглих столах, науково-теоретичних конференціях з темами війни і миру, конституційної реформи, розвитку місцевого самоврядування та іншими. Тисячі звернень від давно діючих і новоутворених громадських організацій із закликом шукати формулу загального миру повинні б надійти до штабів опозиційних сил, Адміністрації Президента та Верховної Ради. Тобто суспільству слід було б оговтатись од шоку і взятися за творення власної історії.

А тому як першу ластівку активізації громадянського мислення треба розглядати пропозицію ініціативної групи "Перше грудня", яка подала до Верховної Ради проект суспільного договору "Національний Акт Свободи". Його розробили правознавці, економісти, філософи, дипломати і громадські діячі. Цей документ містить принципи та взаємопов'язані елементи: план політичного врегулювання, принципи роботи уряду народної довіри, механізми протидії гілок влади, конкретні заходи на відновлення довіри і справедливості, завдання економічних перетворень. Договір також передбачає появу якісно нового способу і механізму громадського контролю дій влади, вираженого представницьким органом — Радою народної довіри. Учасники групи "Перше грудня" закликали Верховну Раду розглянути і схвалити "Національний Акт Свободи".

Помітною подією мирної хвилі минулого тижня стали також спеціальні дебати Парламентської асамблеї ОБСЄ у Відні "Про поточну ситуацію в Україні". Втім, результат подібних форумів у Європі вже звичний: підтримуємо боротьбу українського народу, засуджуємо насильство, закликаємо до пошуку компромісу. Тобто нічого нового. Тоді як українці хотіли б почути про конкретні перспективи вступу держави до ЄС, безвізового режиму, про санкції стосовно винуватців кривавих каральних розправ над активістами Майдану, програму підтримки демократичних реформ. Вочевидь, поки що мусимо покладатися на самих себе...

По кому подзвін...

1. лютого 2014 року

Вівторковий день, коли мало відбутися чергове засідання Верховної Ради, видався сонячний, проте над Києвом згущувалися хмари. У відповідь на оголошений опозицією мирний наступ влада зосередила в столиці небувалу кількість правоохоронців і "тітушків", які взяли в щільне кільце урядовий квартал. Вулиця Інститутська від майдану Незалежності до Нацбанку була запруджена маніфестантами, над якими маяли прапори "Батьківщини", "УДАР" та "Свободи". На вулиці Грушевського, навпроти приміщення парламенту, — колона прихильників "регіоналів", Марі— їнський парк повен "тітушків" і "беркутівців". Така ранкова диспозиція створила живий легкозаймистий політичний коктейль, який міг спалахнути за найменшої іскри. І незабаром, буквально за годину, вона вилетіла з Верховної Ради.

Опозиція заблокувала парламентську трибуну, вимагаючи від його керівництва реєстрації постанови про повернення до Конституції 2004 року. Її лідери повідомили, що в понеділок на засіданні погоджувальної ради передали голові ВР Володимирі Рибаку проект відповідної постанови за підписами керівників фракцій "Свободи", "Батьківщини" і "УДАР".

Цей документ, як запевняють опозиціонери, дає змогу Україні вийти з глибокої політичної кризи і не допустити кровопролиття на вулицях, оскільки владні повноваження перерозподіляються на користь парламенту та уряду. В той же час президент позбувається своїх диктаторських повноважень. У проекті постанови зазначається, що Конституційний суд 2010 року своїм одіозним рішенням хоча й назвав процедурні хиби під час ухвалення Конституції 2004-го, не скасував жодної її норми. Отже, де-факто вона залишається чинною. Документ передбачає фіксацію дії цієї Конституції і зобов'язує Верховну Раду опублікувати її текст у газеті "Голос України".

Але президент, судячи з усього, відверто не хоче повертатися до парламентсько-президентської державної моделі. Тому, як твердять опозиціонери, тисне на всі свої важелі, аби цього не допустити. Проте якщо раніше він був упевнений у своїй кишеньковій більшості у ВР, то тепер боїться, що вона може йому не підкоритись. А тому нібито дав вказівку не реєструвати документ. Мабуть, так воно й було, бо як інакше пояснити поведінку працівників апарату Верховної Ради, які під різними приводами зволікали з тією процедурою?

Голови опозиційних фракцій зробили різку заяву, що їхні переговори зі спікером завершилися нічим. Близько одинадцятої години ранку журналісти і депутати побачили з вікон парламенту чорний дим, що здіймався над перехрестям вулиць Інститутської та Шовковичної, де колона протесту— вальників зіткнулася з міліціонерами і "тітушками". Політичний коктейль таки вибухнув.

Після третього візиту опозиціонерів до спікера кулуарами поповзли чутки, нібито спікер відчув себе зле і його забрала "швидка". Проте було повідомлено, що проект постанови таки зареєстрований. Але виникла інша проблема — із залу зникли "регіонали": їхній маневр хотіли повторити й комуністи, проте опозиціонери вчасно його помітили і заблокували "червоних" у залі.

Однак стало очевидно, що цього дня голосування за постанову, підготовлену опозиціонерами, не відбудеться, а процес творення Основного закону переноситься на вулиці столиці. Його інструментами стали, на жаль, не розум, не ініціатива, а сльозогінний газ, кийки та каміння. Що й казати, гарна буде Конституція: розфарбована плямами крові, проілюстрована сценами насильства. За п'ятдесят метрів од стін парламенту — цитаделі демократії, просто перед його вікнами — справжня війна. Не відомо, хто почав перший. Опозиційні депутати в кулуарах парламенту демонструють саморобні бомби, які вони нібито вилучили у провокаторів, дають інтерв'ю, замість того щоб стати між демонстрантами і правоохоронцями та не допустити жертв. Як же низько впав рівень наших політиків з одного й з другого таборів, якщо вони допустили цю бійню!

Тим часом на розі Шовковичної та Інститутської палають автомашини, вибухають гранати, свистять гумові кулі й каміння, стелиться сизий туман сльозогінного газу, над головами спецпризначенців і демонстрантів — млини кийків і палиць. Раз по раз із лав "беркутівців" витягують попід руки поранених, неподалік, в одному з дворів, розгорнуто імпровізований військовий госпіталь. Увесь майданчик тут устелений постраждалими бійцями. Медсестри їх перев'язують. Закривавлені лоби, носи, перебиті руки. Навіщо цей героїзм? Кого захищаєте, хлопці, ціною свого здоров'я чи й життя? Колеги з іншого боку барикад повідомляють, що серед мирних демонстрантів рахунок поранених іде на сотні, бо ні щитів, ні бронежилетів вони не мають. Хочеться вщипнути себе за вухо, чи, бува, не наснилося. Ні, Київ, революція 2014 року. Раптом чується переможне ре—висько "беркутівців" і "тітушків". Вони полонили майданівця, до нього відразу підбігають кілька бійців і б'ють хто чим: ногою, кийком, кулаком. "Ах ти ж, сука!". Непритомного полоненого тягнуть до автозака, кров стікає на асфальт, багато червоної крові. Потім витягують іще одного бранця. Знов усе повторюється. Звір'ячий рик і грюкіт кийків об щити, глухі удари по закривавленому тілу... Моя міліція мене береже. Ці "орли", вочевидь, забули, чиї вони сини, кому мають служити. Діють за логікою війни, підкоряючись лише хижацьким інстинктам. Око за око, кров за кров. А як схожі один на одного "тітушки"! Де їх беруть, де та фабрика, що їх штампує? Виявляється, є ще одна Україна — голодна, неосвічена, безпросвітна, якій на все начхати: на Конституцію, на волю і на все високе. "Он там ваша Україна, по той бік барикад!" — сікався з кулаками один із них до журналістів, які намагалися присоромити правоохоронців. Проґавили ми її всі, цю другу Україну, бавилися шароварщиною, очищали мову солов'їну, пишалися історією, а треба було зробити все, аби забезпечити гідною роботою й освітою наших нещасних братів на сході. Та що вже говорити, коли ллється кров...

Прикро, що слідом за гривнею в нашій країні стали падати в ціні й людські життя, які вже стали розмінною монетою в політичній боротьбі. П'ять життів за скасування диктаторських законів, близько тридцяти — за Конституцію. Сотні поранених. Скільки ще душ треба покласти на олтар демократії і миру? Найстрашніше, що український народ дозрів до того, щоб сплатити жакливу данину за свою волю. Цього дня тисячі патріотів фактично пішли на заклання. Що ж за нелюди правлять країною, де влаштовано такий кривавий аукціон? По комусь плачуть дзвони, а по комусь — Гаазький трибунал...

Яке суспільство, така й політика

1. лютого 2014 року

Ці рядки пишу під враженням трагедії на Майдані, яка сталася з вини нашої так званої політичної еліти. Український політик особливий. Він брехатиме, щоб стати депутатом чи президентом, а потім, аби ним залишитися, аби вигорідити свою команду, які

злочини вона не вчинила б, перекручуватиме історію та закони так, як вигідно його партії. Українська політика та істина не сумісні. Якщо не навчився брехати, не лізь у політику, тебе там зімнуть і розтопчуть. Політична брехня — це мистецтво, районний депутат — один рівень брехні, обласний — інший, народний — вищий пілотаж. В Україні засновані цілі інститути брехні, живуть вони тільки завдяки тому, що справжній освітній політичний рівень українця впав нижче плінтуса. Виборець сприймає не програми, а гасла, білборди і гречку. Бо за двадцять років створено політичну біомасу, не здатну до самостійного аналізу. Навіть від Радянського Союзу Україна успадкувала свідоміших громадян, ніж зараз. Їм тоді говорили: голосуй за цього, за впливового, а вони голосували за бідного. 1990-1996-ий хоч були і голодними, але стали роками справжньої демократії і щирої політики, коли один політик міг визнати думку іншого. І поки ця традиція не повернеться, Україна ніколи не стане на шлях демократичного розвитку, не подолає корупцію, не здійснить реформи в інтересах народу.

Друга риса — елітарність. Народний депутат — дворянин, граф, князь, який вийшов із грязі і дивиться на пересічного громадянина згори, а говорить крізь зуби. Це каста. Аби вона жила, вони придумали виборчі закони, які пересівають через грошове сито кандидатів. Вони ніколи не допустять, щоб в Україні діяло виборче законодавство європейського рівня. Майдан 2014 року — це повстання амбітних молодих людей, аби прорвати це зачароване коло кастовості. Це вони наполягають на люстрації, аби усунути бюрократів радянського зразка та відкрити доступ до посад усіх рівнів, а також депутатських місць у районах, областях, Верховній Раді новому поколінню. Проте живуть лише сьогоднішнім днем, не думаючи про створення постійно діючого механізму ротації влади. А тому й небезпека, що ті, хто сьогодні з битами і кулаками проривається до влади, можуть теж стати кастою — тобто таким же бюрократичним драконом, якого вони сьогодні убивають.

Третя риса — надзвичайно низькі моральний та інтелектуальний рівні політиків. Це наслідок того, що головними ліфтами, які виносили людей у владні ешелони, були політична доцільність, гроші, кумівство. Не розум, не освіченість, не досвід, не професійна підготовка, а щось інше. Що б там не говорили про комуняк, але вони кадрову роботу поставили на дуже високий рівень. А тому якісний склад парламентів зразка 1990-1994 років і 1998—2012-го — небо і земля. У першому варіанті це були, як мінімум, справжні(а не "липові") доктори наук, перші секретарі обкомів(які пройшли шлях від низової ланки до найвищої), міністри, авторитетні громадські діячі, дисиденти, у другому, тобто тепер, — кримінальна босота. Разом із деградацією політичної еліти деградувала й Україна, її зовнішня, внутрішня, економічна політика. Все, що маємо сьогодні: глибоку економічну кризу, революцію, численні жертви, — результат діяльності цієї політичної шпани із підворітні, яка не гребує мордобоями в залі і в туалетах Верховної Ради і яка не знає, що сьогодні робити з владою, яку їй вручив народ.

Четверта риса — продажність. За кожною фракцією, за кожною популярною партією стоїть по кілька олігархів, котрі, як відомо, завжди розкладають яйця (гроші) в

кілька корзин. А тому, коли чуєте полум'яні промови політиків, знайте: їхніми вустами говорять олігархи.

Тобто держава прогнила до самісіньких підвалин. Не втішаймо себе тим, що змели Януковича і його приспівників. Гідра корупційних традицій у політиці ще довго житиме і процвітатиме. Але політика і політики такі ж, як і все суспільство — повністю деградоване. Проте завдяки Майдану в його середині народилося здорове ядро, яке треба нарощувати, розвивати і на його основі будувати Нову політику — моральну, чесну, щиру. Треба розробити моральний Кодекс політика: не убий, не візьми і не дай хабара, не зрадь, не бреші і так далі. Звертаюсь до членів Громадянського суспільства: не припиняймо ні на мить роботу щодо трансформації країни. В кожному районі, місті, селі, селищі треба створити і зареєструвати місцеві громади. Вони мають взяти владу у свої руки, поки чиновники деморалізовані. Ці громади повинні взяти під контроль все: бюджети,

призначення, виборчий процес, регулярно вимагати публічних звітів депутатів і чиновників.

Дні, що вразили світ

1. лютого 2014 року

За чотири останні доби минулого тижня наша країна змінилася невпізнанно. Проте язик не повертається сказати, що це сталося завдяки Верховній Раді, бо задля її ефективної роботи українцям довелося віддати близько сотні життів. Якщо за кожен законотворчий прорив доведеться сплачувати таку страшну ціну, то незабаром можемо поховати державу. Та сподіваємось, що відтепер влада назавжди вилікувана від глухоти...

Крига скресла

У четвер 20 лютого парламент скликався під постріли снайперських гвинтівок, зойки скалічених, агонію смертельно поранених. Утім навряд чи у представників більшості, через непоступливість яких і сталася ця трагедія, раптом заговорила совість чи вони усвідомили необхідність ухвалення законів, котрі перебудовують Конституцію на користь народовладдя. Вочевидь, їхні господарі-олігархи перед загрозою втрати своїх капіталів та бізнесу нарешті дали їм відповідну команду. На 15-ту годину, коли зібрався парламент, стало відомо і про нову позицію Віктора Януковича: він заявив, що ініціює дострокові президентські вибори та повернення Конституції 2004 року. Пізно. Він усе робив із величезним запізненням. Зраненому, закривавленому, але не зломленому і до краю розгніваному Майдану цього вже було замало. Він із нетерпінням чекав од народних обранців кардинальних рішень. Тим часом парламент буквально на очах переформатовувався, утворюючи нову більшість, яку можна умовно назвати антикризовою. Перший доробок цієї спільноти — ухвалення вкрай важливої постанови "Про засудження застосування насильства, що призвело до загибелі людей". Документ зобов'язав СБУ, Міноборони, Міністерство внутрішніх справ негайно припинити та не

допускати надалі застосування сили. Заборонив проведення антитерористичної операції, оголошеної Службою безпеки 19 лютого на всій території України чи в окремих її місцевостях; МВС доручалося припинити блокування співробітниками правоохоронних органів транспортних артерій, вулиць, площ, провулків, бульварів у Києві та інших населених пунктах України, а також вжити заходів для повернення особового складу, не задіяного в охороні державних установ, у місця постійної дислокації тощо.

Компроміс із тираном

Ранкове засідання 21 лютого почалося з легкої і вже традиційної штурханини біля трибуни, після того як спікер спробував оголосити перерву до 16-ї години. Нібито домовилися працювати, проте парламент одразу ж надовго "завис", бо для узгодження рішень, які готувалися до голосування, і справді потрібен був час. Фракції стали обговорювати текст угоди між владою та опозицією про врегулювання кризи в Україні. Бурхливо проходило засідання фракції партії "Батьківщина". "Ми вимушені наступити на горло власній пісні, — чувся з-за дверей голос одного з лідерів, — участь в уряді для нас — капець, але без цього — капець подвійний..." Про щось усе-таки домовились. Арсеній Яценюк, Олег Тягнибок та Віталій Кличко поїхали узгоджувати текст угоди з Радою Майдану. Стало відомо, що вона нібито завізувала той документ, але зі страшенним скрипом. Відтак лідери опозиції вирушили до президента України Віктора Януковича, де у присутності глави МЗС Польщі Радослава Сікорського та міністра закордонних справ Німеччини Франка-Вальтера Штайнмаєра, керівника Департаменту континентальної Європи МЗС Франції Еріка Фурньє, численних послів інших держав почалися переговори щодо підписання угоди. Цей процес, як свідчать закордонні дипломати, проходив досить напружено і драматично. В. Янукович торгувався. Він то схилявся до підписання документа, то знову впирався, кілька разів виходив для телефонних переговорів із Путіним та Обамою. Постійно радилися зі своїми лідерами і закордонні посланці. Із вбивцею не могло бути жодних компромісів, проте заради відвернення нових жертв слід було на це зважуватися — всі розуміли, що В. Янукович продовжує тримати палець на спусковому гачку. Представники закордонних держав були вимушені надати йому гарантії безпеки, хоча й досі не відомо, що саме обіцяно. І ось під документом з'являються підписи. Посли утирають спітнілі лоби. Обличчя лідерів опозиції, коли вони повернулися до парламенту, були швидше розгублені, ніж радісні: вони, вочевидь, добре розуміли, що Майдан може розцінити підписання угоди як зраду пам'яті загиблих активістів. Зрештою так і сталося...

У підписаному документі було передбачено низку заходів, серед яких — ухвалення і підписання протягом 48 годин спеціального закону про відновлення дії Конституції України 2004 року, створення протягом десяти днів коаліції національної єдності, вдосконалення Основного закону, призначення позачергових виборів президента на грудень 2014-го, запровадження нового виборчого законодавства, формування на пропорційній основі, відповідно до правил ОБСЄ та Венеціанської комісії, складу

Центр— виборчкому, розслідування під загальним моніторингом влади, опозиції та Ради Європи нещодавніх актів насильства, відмова від запровадження надзвичайного стану, утримання від застосування сили, ухвалення третього закону про звільнення від відповідальності учасників акцій протесту. Оптимізм уселяв не лише текст угоди, а й те, що за кулісами парламенту швидкими темпами продовжувала формуватися нова більшість.

О 16.30 Верховна Рада відновила свою роботу. Почали з розгляду законопроекту №4163 А. Яценюка, В. Кличка, О. Тягнибока "Про відновлення деяких положень Конституції 2004 року". Арсеній Яценюк пояснив, що після ухвалення цього документа глава держави утратить свої диктаторські повноваження, Верховна Рада вже не буде підрозділом Адміністрації Президента, зможе сформувати коаліцію депутатських фракцій, яка своєю чергою сформує уряд, парламент також поверне собі функції контролю за правоохоронною та судовою системами, а його повноваження зберігаються до осені 2017 року. Об конституційну реформу останніми роками було зламано безліч списів, через неї, за великим рахунком, і пролилася кров, а тому момент голосування за цей закон за значимістю та вчистістю можна було прирівняти до ухвалення Акта проголошення незалежності України. Бо Майдан і справді ніби повернув нас у 1990-ті, коли ми не завершили всіх державотворчих справ, точніше, виконали їх дуже неякісно. Всі погляди — на екран системи "Рада", яка підраховує голоси. 365! Зала вибухає оплесками. Дехто з депутатів втирає сльозу. Розчулені обранці виконують Гімн України. Підвалини кримінально-авторитарного режиму підірвані. Відтак уся його будова стала валитися просто на очах. Буквально за якихось двадцять хвилин близько тридцяти депутатів оголосили про свій вихід із фракції Партії регіонів, згодом — іще півсотні. За півтори години конституційною більшістю було ухвалено ще кілька важливих законів. Серед них: № 4073-1 — про недопущення переслідування учасників акцій протестів, що передбачає звільнення їх від кримінальної та адміністративної відповідальності; № 2023 — про декриміналізацію статей Кримінального кодексу, за якими була засуджена Юлія Тимошенко; про відсторонення з посади в.о. міністра внутрішніх справ Віталія Захар— ченка. Таким доробком начебто можна було пишатися, проте ввечері Майдан таки освистав лідерів опозиції, які прийшли похвалитися своїми успіхами у справі врегулювання ситуації в країні. У ту годину, коли в домовинах лежали бійці Небесної сотні, звістка про призначення дострокових президентських виборів аж на грудень, а також про "заморожування" парламенту, котрий теж причетний до цієї бійні, пролунала досить дико і цинічно.

Кадровий конвеєр

Суботнє засідання парламенту почалося без спікера. Його заступник Роман Кошулинський повідомив, що Володимир Рибак написав заяву про звільнення з посади голови Верховної Ради за станом здоров'я. У відставку подав і заступник голови ВР Ігор Калетник. Проте ця обставина не загальмувала, а, навпаки, навіть прискорила темпи

роботи парламенту. Засідання відбувалося на тлі тривожних подій в Україні. У Харкові цього дня мав відбутися з'їзд депутатів місцевих рад південно-східних областей, ініційований головою облдержадміністрації Михайлом Добкіним та мером Харкова Геннадієм Кернесом. Висловлювалися побоювання, що цей форум може закласти міну під цілісність держави. Аби унеможливити будь-які дії на шкоду її соборності, Рада ухвалила постанову №4163 "Про запобігання проявам сепаратизму та інших посягань на основи національної безпеки України". Документ категорично засуджує вияви сепаратизму та будь-які інші посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. СБУ доручено оперативно розслідувати повідомлення про дії, що мають ознаки злочинів проти основ національної безпеки країни.

Потім взялися за розгляд кадрових питань. Проголосували за звільнення Голови Верховної Ради В. Рибак, його заступника І. Калетника та перейшли до обрання голови парламенту. На цю посаду мали розглядатися кандидатури Олександра Турчинова та Петра Порошенка, щоправда, останній одразу зійшов із дистанції. Хтось із депутатів запропонував підібрати більш-менш нейтральну кандидатуру, яка однаково добре сприймалася б у всіх регіонах, аби в тривожний час об'єднати країну. Як на мене, це доволі твереза думка. Однак колишня опозиція наполягла на кандидатурі Турчинова, про котрого ну аж ніяк не можна сказати, що він когось об'єднає, швидше, навпаки. Схоже, нова влада повторює помилки "паперед— ніків", які теж не бажали слухати своїх опонентів і прагнули одержати все і відразу. Більше того, Турчинов після обрання бовкнув, що Майдан уже виконав свою роль, тож може розходитись. Отакої! Виходить, Україна повстала тільки заради того, щоб підсадити якогось бюрократа на вищий щабель державної влади? Що й казати, дуже гарний і оптимістичний початок післяреволюційної доби.

Та головний підсумок третього дня революційної роботи парламенту — ухвалення постанови № 4193 Верховної Ради про самоусунення президента України від виконання конституційних обов'язків та призначення позачергових президентських виборів на 25 травня 2014 року. "Він досі не підписав закон про повернення до Конституції 2004 року, самоусунувся від виконання своїх обов'язків, пообіцяв добровільно скласти свої повноваження, а потім відмовився від власних слів", — так мотивував постанову Олександр Турчинов. Політично незаангажовані юристи з приводу цього рішення лише знижують плечима і кажуть, що воно виходить за межі повноважень Верховної Ради та суперечить Конституції, водночас визнаючи, що іншого виходу нема, бо без підпису президента жоден новий закон не набере чинності, тоді як країна котиться у прірву. Бог пробачить, а історія, можливо, й виправдає таку революційну доцільність. Зрештою це рішення можна назвати Актом справедливості, бо тільки воно могло заспокоїти країну. Хоча рішення про скасування посади президента було б набагато законніше. Та й гроші на вибори держава зекономила б.

А кадровий конвеєр Верховної Ради протягом суботи й неділі працював: призначено Арсена Авакова в.о міністра внутрішніх справ, Валентина Наливайченка — уповноваженим із питань контролю за діяльністю СБУ, Володимира Заману —

уповноваженим із контролю за діяльністю Міноборони, Олега Махніцького — уповноваженим із питань контролю за діяльністю Генпрокуратура Депутати проголосували за виконання обов'язків президента Олександром Турчиновим. Такі владні повноваження були хіба що в дорогого Леоніда Ілліча. Невже повертаються ті часи? Парламент також усунув від виконання обов'язків міністра Раїсу Богатирьову, Дмитра Табачника, Леоніда Кожару. До того ж народні обранці скасували одіозний закон Колесниченка "Про засади державної мовної політики", націоналізували резиденцію президента України "Межигір'я", внесли зміни до закону про судоустрій, повернувши парламенту функцію контролю судової системи, запровадили мораторій на закриття медичних закладів. Тобто доклали чимало зусиль, аби знищити той кукіль, яким "регіонали" засіяли законодавче поле України. Проте бур'яну ще сила-силенна — пенсійна, податкова, медична реформи тощо. А потім треба братися за засів законодавства нової держави.

Енергія еволюції

І день іде, і ніч іде.

І, голову схопивши в руки,

Дивуєшся, чому не йде

Апостол правди і науки?

Тарас Шевченко

Через дев'ять місяців після початку Революції Гідності напередодні Дня Незалежності новообраний Президент України Петро Порошенко заявить, що вона перемогла із запізненням, тоді як у європейських країнах це сталося ще у 17-18 століттях. Лукава думка, яка виправдовує недолугість і продажність українських політиків усіх мастей, які правили протягом усіх років незалежності. Але політики — це відображення наших поглядів і настроїв. Отже, все суспільство робило щось не так. А може, й суспільства як такого не було...

Пік свободи

Насправді ж наша революція перемогла ще за часів Богдана Хмельницького, відтворивши державу Україна-Русь. 1917 року вона була відроджена вдруге, а 1 грудня 1991 року — втретє. Цього дня український дух сягнув найвищих висот. За Незалежність проголосувало 90,3 відсотка українських громадян. Це був вінець усіх наших революцій, їхня легітимізація, день, коли українці об'єднані єдиною метою, відродили свою державу. Це був день народження політичної нації. Прикметно, що наш народ утвердив своє право на свободу і незалежність в дусі найкращих європейських традицій кінця ХХ століття, не проливши й краплі крові. Революція відбулась у головах. За якийсь рік українці зуміли знову самоусвідомитись як велика українська нація.

Щоправда, ненадовго. Я із ностальгією і замилюванням згадую 1990-1996-ті, які були роками українського відродження, коли народ швидкими темпами повертався до своєї ідентичності, бурхливо формувалася політична нація. Тоді ж, на початку 1990-х почало формуватися і майбутнє громадянське суспільство — об'єднання вільних громадян, наділених свободою, гідністю, відповідальністю за долю держави, незалежних матеріально.

У парламенті, на вулицях та телеекранах вирували шляхетні дискусії, тоді політичні опоненти могли визнати свої помилки, не було жодних табу на теми, суспільство перетворювалося на думаючу субстанцію, зважувало і брало на зуб кожне слово політиків, виборці були непідкупними, незважаючи на низький рівень життя. В парламент, до обласних, районних, міських рад обирали молодих людей без грошей — директорів музеїв, літераторів, вчителів, вчених. Діяла авторитетна надпартійна громадянська структура Народний рух України, яка генерувала нові ідеї, делегувала в політику **96**

своїх представників. Він виконував роль стрижня майбутнього громадянського суспільства. То був прекрасний час, пік української свободи. Це була велика перемога, після якої слід було кинути всі сили на її захист. Чи повернемося ми коли-небудь до того рівня суспільного порозуміння і толерантності? Кажуть, то був пострадянський період. Ні, я назвав би його постгорбачовським, коли ми ще їхали на інерції дії механізму перебудови, який треба було вдосконалювати, натомість... зламали.

Що з нами сталося потім? Затемнення, помутніння суспільної свідомості, спричинене інстинктом самовиживання? Річ у тому, що громадянське суспільство не може прогресувати в умовах депресії, яка його і вразила. Тобто крива розвитку нашої громади спочатку сягнула піку, а потім — дна. Дехто каже, що в усьому винні комуністи, треба було провести люстрацію. Вони, звісно, ж винуваті у всьому, але давайте не будемо брехати самі собі. Люди тоді просто стали ділитися на чесних і безчесних, порядних і непорядних. Останні виявилися сильнішими. В 1990-1998 роках дуже швидко утворилася категорія людей, які надбали собі величезні статки на оборудках у результаті приватизації державного майна, завдяки трастам та іншим махінаціям. У перших лавах нових українців були колишні радянські "тіньовики", кооператори, директори баз і звичайні бандити. Цей прошарок дуже швидко організувався в різні кримінальні угруповання, тобто фактично народилася тіньова спільнота зі знаком мінус, яка жила і діяла під знаком диявола і була прямою протилежністю громадянського суспільства і надалі, побачивши в ньому конкурента, робила все, аби його знищити. І громада не опиралася, підставивши покійно свою шию під ярмо.

Для основної маси українців, особливо людей праці, потреба згуртування, боротьби за свої права відійшла тоді на задній план. Далися ознаки і недоліки нашого менталітету: патологічний індивідуалізм (моя хата скраю) та анархізм, коли людина не хоче делегувати свої повноваження ні громаді, ні державі. Ми будували кожен свій власний світ і замикалися у ньому у прямому й переносному сенсі, навіть не

намагаючись впливати на те, що за межами нашого двору. За це доля не раз карала нас війнами, голодоморами, репресіями. Не помилювала і цього разу. Ми кажемо: не пощастило з лідерами, потрібен був Вашингтон, Вацлав Гавел, Рузвельт, а прийшли Кравчук і Кучма. Але це ми повинні були відповідально підійти до обрання керманіча. Нам треба було обрати кращого від нас самих, такого, який позбувся комуністичних штампів у мисленні, а ми вирішили: якось воно буде.

Кравчуку просто не вистачило освіти, він перебував у полоні соціалістичних догм, тоді як треба було кинути все і поїхати на кілька місяців до Європи на навчання, але чи то він не бачив у цьому необхідності чи не знайшов на це часу, відтак утратив перспективу для країни. Що сказати про другого? Цілковитий дурень, як намагалися зобразити його головні політичні опоненти? Ні, беріть набагато вище: злий геній, який уклав угоду з дияволом. Він став ідеологом і координатором масштабного проекту зі створення кланово-кримінально-олігархічної системи, яка стала нищити високі духовні та ідеологічні надбання 1991 року. Ракова пухлина цього режиму розросталася не лише на нахабстві й цинізмі бакаїв, волкових, деркачів, засух, щербанів, але й на депресивній пасивності українського суспільства. Апофеозом діяльності цього вкрай знахабнілого і цинічного режиму стало вбивство журналіста Георгія Гонгадзе.

Помаранчеві уроки

Він, цей режим, тоді вперше похитнувся під натиском, мирного, підкреслюю, Майдану номер Два, який відбувся в грудні 2000-го. Це була перша спроба суспільства прокинутися від летаргії та відродити свій поступ. Майдани — це піки пробудження громадянського суспільства, які ґрунтуються на давньоукраїнській традиції проведення Віча. У 2005-му його назвали оксамитовою революцією, на кшталт тих, які прокотились Європою, і нібито були звідти експортовані з допомогою американських спецслужб. Другий Майдан виріс із Першого, який відбувся восени 1990-го, Третій(2004) із Другого, і так далі. Це була еволюція суспільства у проміжках між глибокими депресіями. Я впевнений, що вона безперервна. Кожне піднесення духу переважає попереднє за масовістю, організованістю, осмисленістю. Рано чи пізно ми вийшли б на рівень, коли українське суспільство набрало б такої сили, що просто переварило б у собі чужорідні тіла, як шлунок картоплю чи макарони, і викинуло б у каналізацію.

2004-й рік — ще один важливий етап у відродженні нашого духу і становленні громадянського суспільства. Але прикметно, що Кучмі, основоположнику кланово-олігархічного режиму, вдалося "перевести" стрілки на Януковича. Ми тоді ще не зрозуміли цього хитрого задуму. Правління Ющенка, вірного сина Кучми, було проміжний етапом до повернення на рівень 2000 року. Ющенко — це був обман, димова завіса, яка на кілька років прикрила діяння олігархів і викликала огиду до слова "демократія". Сам він стверджує, що подарував її Україні... Ні, навпаки, — поховав.

Згадаймо, якими ж були результати Майдану-2004. Він змінив владу? Так, але поміняв шило на мило. Добив кучмізм? Та ні, останній продовжував процвітати. Очистив країну від корупціонерів і казнокрадів? Аж ніяк, їх навіть побільшало. Посадив

бандитів до в'язниць, змусив багатих ділитися з бідними? Якби ж то. Але навіть якби збулось усе, що очікувалося, — це були б дрібниці порівняно з головним його здобутком: ми додали в скарбничку суспільної самосвідомості ще один вагомий гріш — перейшли у вищий клас громадянської зрілості. Таке багатство не можна, як кажуть, ні пропити, ні продати, ні в карти програти — воно з народом навік. Ми стали іншими: сміливішими, з почуттям власної гідності. Нас уже не можна було скрутити в баранячий ріг, як це робив Кучма, бо з'явився Майдан — маленький плацдарм свободи, який ми завоювали, найвища інстанція, до якої постійно апелювали протягом наступних років: ось, мовляв, він збереться, і вам, чинодралам, стане непереливки. І вони, ті чинодрали і хапуги, й справді поводитися вже не так нахабно, озиралися, бо знали, що народ здатен на рішучі вчинки. І Януковичу попри всі його зусилля не вдалося стати другим Кучмою, країна не дозволила йому цього зробити.

Безсумнівний здобуток Майдану і в тому, що він нагадав українцям одну із заповідей Божих: "Не створи собі кумира". Адже в переважній своїй масі люди дивилися на вождів революції, як на Богів, наділених неймовірними здібностями. І в засліпленні чомусь забули, що ці божки, за нечисленними винятками, вихідці з команди Кучми, а деякі навіть були його похресниками і названими синами. Всі ці діячі старанно крутили жорна злочинного механізму авторитарної системи, котра безжально перемелювала долі людей. І раптом ці кучмівські пташенята, як хамелеони, змінили колір свого політичного пір'я на помаранчевий. Майдан став для них своєрідною казковою купіллю, з якої вони вийшли, змінивши свої огидні кримінальні личини на помаранчеві. Чомусь країна забула такий приголомшливий факт. У грудні 2000 року, в розпал акції "Україна без Кучми", тодішній прем'єр-міністр, а згодом фельдмаршал Помаранчевої революції Віктор Ющенко, а також голова Верховної Ради (пізніше — генерал цієї революції) Іван Плющ (нехай царствує) разом із Кучмою підписали звернення до українського народу, в якому мешканців наметового містечка назвали...фашистами. Після цієї зради мали місце й інші... Але, як не дивно, партія Ющенка на виборах 2002 року здобула перемогу. Це яскравий приклад суспільної сліпоты, невміння відділяти зерна від половы.

Був ще один Майдан — Податковий, але через те, що ставив за мету розв'язання локальних проблем, його не можна прирівнювати за значенням до попередніх. Кілька Майданів поспіль — це вже не випадковість, а закономірність, яка свідчить про генетичну схильність нашого народу до управління державою шляхом скликання Віча. Логіка підказувала, що обов'язково буде ще й четвертий і п'ятий Майдани. Країна була вагітна наступним, з осені 2010 року почалися передпологові перейми, про що свідчить низка бурхливих протестних акцій, починаючи зі штурму Верховної Ради "афганцями", наступними багаторазовими поваленнями огорожі біля парламенту, перекриттям автомагістралей, пікетуванням інвалідів Чорнобиля відділень Пенсійного фонду, голодуванням донецьких ліквідаторів та закінчуючи спробою пенсіонерів і ошуканих банківських вкладників захопити Донецьку облдержадміністрацію. Якщо Майдан 2004 року був протестом тієї частини суспільства, яка орієнтувалася на національні та

європейські демократичні цінності, то на майбутньому Майдані мала вибухнути вся Україна, адже пенсійна та податкова реформи, чорнобильські "новації", корупція, "мажори", свавілля місцевих міліціонерів дістали до печінок жителів усіх регіонів.

Владу така перспектива непокоїла. А тому відразу після закінчення повноважень "помаранчевих" стала почала боротись із Майданом як із явищем, як із новим елементом української свідомості. Почалося судове та кримінальне переслідування ватажків Податкового майдану та учасників інших акцій; було розгорнуто брудну інформаційну війну проти Помаранчевої революції. Телеканали, що перебували у власності олігархів, показали серію замовних сюжетів, з яких випливало, що Майдан 2004 року це не стихійний вияв народної волі, а виплід політичних технологій, які народилися в офісах ЦРУ. Мовляв, їхня мета — відірвати Україну від братньої Росії. Нібито ключову роль у цих подіях відіграв не пасіонарний злет народу, а його величність долар. Людей спонукали до висновку, що український народ — несвідоме бидло, далеко не найкращі представники якого за гроші або ж просто під впливом пропагандистського зомбування зібралися на Майдані, щоб погорланити, попиту пива, поласувати "наколотими" апельсинами. А в цей час американський дядько Сем нібито робив свою чорну справу, підсаджуючи у крісло Президента України про— західного політика Ющенка, і т. д.

Потенціал Майдану не давав спокою і олігархам, які звикли диригувати політичним процесом. На народний протест вони стали дивитися так, як колись радянська влада на Дніпро: мовляв, досить йому просто так текти, нехай крутить турбіни, виробляючи електроенергію. Тобто енергію мас, їхній гнів вирішено було загнuzдати і спрямувати в потрібне русло. Точніше, використати з метою "розкручування" нових політичних сил, знищення конкурентів, тиску на окремих посадовців в уряді. Слушно висловити здогад, що значна частина громадських рухів на хвилі протесту проти якихось соціальних негараздів та ідей народжується чистими і безгрішними, як немовлята. А потім їх намагаються підібгати під себе олігархи. Деякі започатковуються на амбіціях лідера як його особистий проект (за гроші скоробагатків) із метою зробити стрімку політичну кар'єру: оригінальна назва організації, гучні гасла, різка критика влади — і тебе вже обрали у Київраду або й у народні депутати. Скільки таких рухів виникало за рік— два до виборів! Якими вони були радикальними, рішучими, полум'яними! Проте згодом їхні очільники опинялись або ж у провладних фракціях, або на теплих посадах в уряді. Згадати хоча б найвідоміші з них — ГАК (Громадський актив Києва) чи "Пору". Словом, олігархи, очікуючи на новий Майдан, готувалися використати його для того, щоб змінити личини своїх служак у політиці на нові — ті, які сприйме суспільство.

Коли прокинеться вулкан?

Влітку 2013-го в країну знову почало лихоманити. Провісником бурі став випадок у Врадіївці, що на Миколаївщині. 27 червня в центральну районну лікарню цього селища доставили Ірину Крашкову, мешканку одного з тутешніх сіл із тілесними ушкодженнями. Постраждалу в напівпритомному стані знайшли односельці. У лікарні

вона розповіла, що з нею сталося: її били і гвалтували двоє офіцерів міліції — лейтенант Дмитро Поліщук та старший лейтенант Євген Дрижак. У побитті брав участь і егер Сергій Рябіненко, який вів машину. Це страшенно обурило і сколихнуло людей. Вночі 2 липня сталася безпрецедентна подія — жителі Врадіївки взяли штурмом місцеве РВ УМВС. Незважаючи на те, що було застосовано сльозо— гінний газ, розгніваний натовп вибив ворота, розстрошив міліцейські автомобілі та розгромив приміщення міліцейського відділення, змусивши працівників ховатися в підвалі будівлі. Центральна влада не стала карати учасників акції, фактично визнавши за ними моральне право на силові дії. За "пацанськими" правилами це було нормально. Заробили — одержуйте. Проте для міцності державних підвалин це стало катастрофою. У суспільну свідомість було закладено небезпечний прецедент: настав час бити владу, це можна і треба бити. Як на мене, революція почалася у Вра— діївці, а не через п'ять місяців на Майдані. Це був тривожний дзвіночок і для влади, і для всього суспільства, проте перша розраховувала на міцність своїх кийків, а друге — ще міцно спало.

7 липня почался Всеукраїнська акція "Врадіївська хода" — на знак протесту проти міліцейських злочинів. Її учасники пішки подолали понад 300 кілометрів, разом із представниками опозиції 18 липня пройшли столицею. Її учасники пікетували Міністерство внутрішніх справ, зустрілися з його очільником Віталієм Захарченком, розпочали безстроковий мітинг на майдані Незалежності, встановивши там намети. Акцію розігнав "Беркут". Організатора Василя Любарця засудили до 10 діб арешту за порушення правил проведення мирних зборів.

Хто ж цей активіст? Він нова і досить загадкова фігура у протестному русі України. 1993 року звільнився із Збройних Сил. Як і багато інших військових, не мав житла. За невисоку плату винаймав квартиру у свого знайомого в Києві. Але той одного дня попередив, що її продаватиме. Сім'я Любарця кинулася шукати нове помешкання, але ціни... Безвихідь. Проте сталося так, що донька Василя вийшла за американця і оселилася в Солт-лейк-сіті. І за якийсь час родина чоловіка прихистила і її батька та матір. Ким тільки не працював колишній офіцер в Америці: прибиральником, вантажником, таксистом, менеджером будівельної компанії... Одне слово, сьорбнув лиха сповна. Втім, каже, що не тільки опановував науку виживання в чужій країні, громадянином якої встиг стати, а й вивчав вільний світ. Написав книжку "Формула свободи — хартія громадянина". В Україну повернувся перед виборами 2012 року. "Я хочу розповісти людям про свободу, адже проблема наших громадян у тому, що вони на відміну від американців не усвідомлюють себе господарями країни. Поліція у США служить громадянам, а в нас навпаки..." Тобто американець прибув до нас із місією свободи. Цілком імовірно, що він такий був не один.

— Як ви гадаєте, чому вся країна, безсумнівно обурена врадіївськими подіями, фактично не підтримала цього походу? — запитав я його.

— Тому що він виник спонтанно, не було ніякої ні організаційної, ні інформаційної підготовки, ми сподівалися на диво за прикладом Туреччини чи Єгипту. Але українці, як завжди, заклопотані своїми справами, до того ж їм втелюшили в голови, що боротьба

не має сенсу, влада, мовляв, що захоче, те й зробить. Однак та акція показала: люди готові до великого протесту. Вони чекають і шукають третю силу, бо не довіряють ні владі, ні опозиції, а ми їм підказуємо, що третя сила — це вони самі, й навіть не третя, а перша, бо є господарями в країні. Люди підтримували нас протягом усієї ходи. Було дуже легко йти. Ми не йшли, а просто летіли, — відповів Василь.

Всеукраїнська хода повинна була розпочатися 2 жовтня з кожного села, селища, міста. Ці людські струмочки врешті мали злитися на Майдані. Віче вимагатиме відставки Президента України В. Януковича, побудови нової політичної системи, що складатиметься з чотирьох гілок влади. Четвертою і найвищою буде Голос народу — орган, до якого ввійдуть представники громадянського суспільства і незалежної журналістики. Очолити його запропонують національним авторитетам — Ліні Костенко, Левку Лук'я— ненку та іншим. Голос народу матиме право вето будь-яке рішення Президента, Верховної Ради чи уряду. Зарплатня гаранта Конституції буде не більше, семикратного прожиткового мінімуму в країні; хочеш підняти зарплату собі — підними прожитковий мінімум; це правило стосуватиметься не тільки Глави держави, а й усіх керівників установ та підприємств. Буде надано широкі права місцевому самоврядуванню, реформовано судову владу. Через 20-30 днів після початку акції все вирішиться — Президент та Кабмін подадуть у відставку, будуть сформовані Голос народу і перехідний уряд. Країна почне нове життя, був переконаний Василь Любарець.

Що рухало українським діаспорянином з американським паспортом у кишені, який уже адаптувався до тамтешнього суспільства? Погодьтеся, що випадок унікальний, адже в Україну із діаспори повертаються тільки поодинокі. Ностальгія? Помста режимові, який витиснув людину в розквіті сил за межі країни? Хто стоїть за ним? У розмові з Василем я зауважив, що дуже багато радикальних громадянських рухів на кшталт "Пори" та "Громадського активу Києва" продалися владі чи олігархам або ж слугували платформами для кар'єрного просування їхніх лідерів. Себто останні були нещирі у своїх намірах. І саме через це люди перестали довіряти протестним ініціативам. "Як ви розвієте ці сумніви?" — запитав.

— На світі ще не перевелися щирість, жертовність, патріотизм, честь. Саме вони рухають суспільний прогрес. Якщо не вірити у це, то залишається хіба що стрибнути з моста у воду. Звісно, брехунів і провокаторів чимало. Просто треба подивитися такому діячеві в очі, і все стане ясно, людей не обдуриш, — відповів Василь Любарець.

Україна потребувала зміни олігархічно-кланової системи на народно— самоврядну, морального очищення, реформ у соціально-економічній сфері в інтересах більшості людей. Ясна річ, ці перетворення не могли відбутися самі собою, потрібен був потужний мирний струс, хоча б такий, як у 2004 році. Та чи дозріла тоді до цього країна?

Згідно з соціологічними дослідженнями, якщо 2004 року, коли відбувся Майдан, готовність до акцій протесту виявляли 10% українських громадян, то 2013-го — вже 25%. Це свідчення великої напруженості суспільного нерву. Події в Єгипті, Сирії та

інших авторитарних арабських державах виникли не на порожньому місці, суспільна пружина стискала протягом багатьох років. А розпрямилася несподівано — через, здавалося б, незначні інциденти. В Єгипті, скажімо, приводом для повстання проти Мубарака стало побиття дрібного торговця в провінційному місті податковим інспектором. Податковий майдан, протести таксистів, чорнобильців, "афганців", владіївців, — спалахи дуже небезпечного характеру. І реакція влади свідчила: вона не готова до роботи з цими протестними групами. Тому вірогідність соціального вибуху восени 2013 року була досить високою. Але деякі політологи вже тоді пророкували, що цей протест не протікатиме в такому ж мирному руслі, як у 2004-2005 роках. Якщо десять років тому формальні лідери Ющенко, Тимошенко мали владу над юрбою і не допускали насильницьких дій, то восени 2013-го довіра до політиків була практично втрачена. Вочевидь, діятиме мультилідерська структура, висловлював припущення політтехнолог Тарас Березовець. Про що йдеться? Арабська весна, акція у США "Захопи Уолл-стріт" не мали яскраво виражених лідерів, кількадесят вожаків очолювали різні соціальні групи. І саме ця мультилідерська система для влади найнебезпечніша. Бо одного лідера можна локалізувати, арештувати чи усунути фізично, і це, можливо, збило б протестну хвилю. В іншому разі радикальні заходи влади нічого не дадуть, бо протестні групи і лідери з'являються, як гриби після дощу. Якщо акції виникатимуть, то вони, найімовірніше, матимуть досить насильницький і агресивний характер. Що, зрештою, показала Владаївка, прогнозував Березовець. Одразу виникало запитання: мультилідерська система — явище суспільного розвитку чи технологія Вільного світу, з метою експорту революцій?

— Революцію не можна спрогнозувати, — був переконаний політтехнолог Олексій Голобуцький. — І Майдан, і Владаївський бунт почалися раптово. Те, що сталося у Владаївці, — жахливо, але це норма для України. Торік у цьому регіоні мав місце не менш страхотливий випадок — теж зґвалтували і мало не до смерті забили дівчину. Але Україна через це не повстала. У ще не сформованому громадянському суспільстві, де відсутні горизонтальні соціальні зв'язки, ця інформація слугує тільки для того, щоб понизити поріг нашої чутливості. Якщо завтра, не дай Боже, знову когось зґвалтують чи вб'ють, це вже легше сприйметься. Тому я не очікую ніякого вибуху. Тільки падіння в соціально-економічну прірву може вивести людей на вулицю. Бо головною дієвою силою є не середній клас, який активно знищувався владою останніми роками, а переважно пенсіонери, бюджетники — тло соціальної картини України. Але вони сьогодні живуть за принципом "Краще синиця в руках, ніж журавель у небі", боячись утратити навіть те, що мають...

Четверта спроба

Що відбулось у 2013-му? Це був вирішальний рік для нашого геополітичного вибору. Зібралася критична маса суспільної переконаності в тому, що ми частина цивілізованої Європи. На це протягом 22 років працювало все — школа, ЗМІ, культура. Але ця ідея суперечила жахливій реальності: корупція, кланово-олігархічна система, злиття влади

з криміналіте— том, відстала економіка, бідність. І найстрашніше те, що ми самі, маючи європейські ілюзії, вперто не хотіли нічого змінювати в цій милій серці старій моделі. Ми хотіли у Європу і не хотіли, перебуваючи у жахливій ментальній роздвоєності, бо цей вибір ділив Україну навпіл: на Захід і на Схід... Відмова Януковича у Вільнюсі підписати угоду про асоціацію з ЄС — це не лише результат його метань, особистих розрахунків, тиску Москви, а й. відображення наших сумнівів і коливань.

Вийшовши 24 листопада 2014 року на Євромайдан, ми ніби побачили себе пасажиром, який не сів на швидкісний потяг. Так буває, коли довго сумніваєшся: їхати чи не їхати, а коли поїзд рушає, ти шкодуєш через свою нерішучість і намагаєшся його наздогнати, незважаючи на те, що в тебе немає грошей на далеку і нелегку подорож. Це було навіть не усвідомлене рішення, а імпульс...

Як і попередній, Четвертий Майдан розпочинався виключно як мирна акція, організована не політиками, а громадянським суспільством. І в цьому була її унікальність, краса і велич. Проте згодом вона стала еволюціонувати у щось інше, тривожне і нервове, що більше нагадувало бунт. Вочевидь, протест був заражений владівською інфекцією, яка дуже швидко прогресувала і зжирала здоровий організм Майдану. У потоці мирного протесту стали виникати вогнища революції, які загрожували поглинути весь Майдан. Зверніть увагу: після побиття молоді у ніч із 29-го на 30 листопада контроль над протестом миттєво перейшов до політиків (не впевнених, що тільки опозиційних), тобто фактично відбувся переворот, що викликало глухе невдоволення громади. Від цього і до останнього моменту на Майдані стали між собою конкурувати дві лінії протесту: мирна і революційна. "Це революція!" — наполягали політики-демократи, забувши, скільки нещастя принесли революції нашому народові. "Це всенародне Віче", — заперечували представники громадянського суспільства. Частина з них уже тоді запідозрила опозиційних політиків у співпраці з олігархами та прагненні "злити" Майдан, тобто скомпрометувати його. Політики, своєю чергою, за непокору та ініціативність обзивали своїх деяких безпартійних союзників провокаторами. "Ми не задоволені діями лідерів Майдану, але інших у нас просто поки що немає", — говорив громадський активіст, спів— голова Всеукраїнського профспілкового об'єднання "Демократичні профспілки України" Олексій Кляшторний.

Якщо це було Віче (як представник громадянського суспільства я хотів би, щоб було саме так), то воно мало й тривати як Віче, на якому розглядалося б питання про недовіру владі, обговорювався стратегічний план розвитку держави, був утворений постійний громадський орган, який контролював би виконання рішень громади і тримав зв'язок із регіональними Майданами. Тобто Енергію Майдану потрібно було берегти і тримати в рамках закону, як це було у 2004 році. Проте гарячі "більшовицькі" голови все ж штовхали Майдан у русло революції. Але вже тоді було зрозуміло, що це шлях до кривавої вакханалії, яка сталася в Єгипті та Сирії. Виникала підозра, що існує сценарій перетворення київського мирного Майдану на кривавий каїрський Тахрір... Принаймні влада, ні на йоту не поступаючись протестувальникам, переслідуючи окремих із них, не залишила жодного шансу для мирного завершення акції.

Насторожувало те, що Президент не прийняв відставки глави своєї Адміністрації Льовочкіна, якого громадськість підозрювала в замовленні побиття учасників протесту в ніч з 29-го на 30 листопада. Напрошувався висновок, що влада (отже, і Москва) теж була зацікавлена в кривавому розвитку акції протесту.

"Хто підняв меч проти свого народу, той від нього і загине...", "Смерть ворогам!", "Залізною мітлою виметемо владу з кабінетів!" — такі жорсткі гасла лунали на мітингу в центрі столиці на початку грудня. На Хрещатику — барикади, захоплена Київська Рада нагадувала Смольний 1917 року. Все це мало б нажахати і владу, і організаторів акції. Перша повинна була поступитися, а другі — знизити градус. Однак радикалізація протесту набирала обертів. Прикметно, що ні побиття учасників акції на Майдані та Банковій, ні арешт тринадцятьох із них не те що нікого не налякали, а навпаки, розпалили ще більші пристрасті. В разі штурму Київської Ради чи проведення ще якоїсь силової операції могла спалахнути вся Україна.

У неділю 1 грудня 2013 року акція вийшла на новий етап своєї масовості. Здавалося, що під натиском такої сили не встоїть жодна перешкода, впадуть будь-які мури. Проте влада показала, що їй начхати на волю народу. Не були відправлені у відставку ні уряд, ні силовики. "Висувати вимогу щодо відставки Кабміну означало загнати Майдан у глухий кут, бо таким чином опозиція дала уряду на півроку імунітет недоторканності", — говорив один із польових командирів акції Сергій Мельниченко. І що далі?

Найвищий орган суспільства

Чимало дослідників протестного руху в Україні, і я зокрема, намагалися порахувати Майдани: перший, другий... Але одного дня, перебуваючи там, я зрозумів, що він один, а все, що на ньому відбувалося протягом років незалежності, треба вважати сесіями, або Вічами Майдану. Чому ж між його найбільшими скликаннями 2004-го і 2013 років утворилася така велика часова прірва? Адже більшість із тих завдань, які ставив Помаранчевий Майдан, так і не була виконана. Тобто громадянське суспільство, яке нібито за твердженнями багатьох політологів вже тоді народилося мало постійно нагадувати владі про обіцянки, активно взятися за європеїзацію країни. Але замість цього — нова депресія, викликана розчаруванням діями своїх кумирів. Так тривало доти, доки не піросло нове покоління громадян, яке народилося й виросло в незалежній Україні і не уявляє її поза Європою. Хтось назвав тоді нашу молодь прагматичною, такою, що вірить не словам, а конкретним справам. Але через деякий час стало зрозуміло, що вона навіть романтичніша, ніж їхні батьки. Бо прагматики на Майдан не ходять, вони сидять в ресторанах і беруть хабарі в чиновницьких кабінетах. Мирний Майдан-13-14-го набував нового значення — це вже були не тільки намети на центральній площі столиці, гасла, полум'яні виступи політиків... Він ставав мрією українців про майбутнє країни, інструментом їхньої гідності у стосунках із можновладцями і роботодавцями, мартеном, у якому повинен був переплавитися наш менталітет, зіпсований століттями рабства та імперсько-більшовицькими ідеологічними

ін'єкціями. І як прекрасно, що мирна майданівська лава кілька разів сягала найвищої точки кипіння! Значить, могла вийти добра сталь, проте, на жаль, і досі не має ще форми, в якій вона має застигнути і загартуватися. Майдан увійшов у більшість голів, сердець, заповнив Інтернет, медіа-простір. Він уже був скрізь. Не давав спокою, змушував думати. Бо за 22 роки незалежності суспільство не все як слід обмірковувало, не завершило процес творення держави. Покладалось у цій справі на політиків, а вони дбали тільки про себе. Майдан виконував велику роботу: просвічував, ніби рентгеном, політиків, єднав націю, пробуджував її свідомість, робив Україну відомою на весь світ. Висловлював свою зневагу імператору Путіну, докоряв пихатій Європі та ситій Америці, котрі лише на словах підтримали європейські прагнення українців. І хай би таким і був — мирним, постійним, вируючим, таким, який щодня посилює свій вплив на суспільство і державу, генеруючи творчі ідеї.

Чи був цей Майдан вищим, більш зрілим за попередній Помаранчевий? Він став старшим, сильнішим, розумнішим, але не настільки, щоб усвідомити всі ризики, зрозуміти всі процеси, що відбувалися і поміж наметами, і за кулісами влади. І головне — побачити перспективу. "Будемо боротися до перемоги", — говорили пропахлі димом, наче січовики, дядьки, що сиділи навколо казана з кулішем. "А що для вас значить перемога?" — запитував я їх. "Президента, уряд, парламент — геть!" — відповідали. "І все?", — дивуюся скромності їх запитів. Ну, змінили владу в 2004 році — і що? Все відбулося за принципом: революцію починають ідеалісти, роблять романтики, а її плодами користаються негідники. За двадцять два роки незалежності помінялось три президенти, п'ятнадцять прем'єрів, п'ять парламентів. Чи стало краще жити? Чи поменшало корупції і бюрократів-кровопивць? Це на Заході демократи змінюють республіканців або консерватори — лібералів, а в нас погані бандити — хороших, і навпаки.

Словом, Майдану бракувало креативності, він продукував політичні гасла, хоча мав народжувати нові ідеї. Він ставив локальну мету замість стратегічної. Бо навіть рух у ЄС — це не мета, а засіб її досягнення. Громадянське суспільство на цьому Майдані об'єдналося на рівні середнього і напівсереднього класів, проте на його вершині і внизу панував вакуум. Інтелігенція була на Майдані в ролі глядача, масовки, проте не стала його мозком, як скажімо, це було під час нашої національної революції 1989-1991-х років. Доктори і кандидати історичних, філософських, політологічних наук, економіки, поети, письменники і художники, де ви, в біса, були в цей відповідальний для країни час?! Ви мали створити постійно діючий Всеукраїнський круглий стіл, аби розробити модель майбутньої держави. Ви мали заснувати позаполітичний Рух, на кшталт польської Солідарності чи нашого НРУ зразка 1989-го. На Майдані повинні були народитися проект нової Конституції, десятки ключових законопроектів у сферах економіки, пенсійного забезпечення, а найголовніше — сформуватися національна ідея. Із Майдану мала вийти нова Україна. Саме ви, шановні інтелігенти, цвіт нації, а не старі політики, повинні були взяти контроль над Майданом, владою і опозицією! Скільки лиха можна було б відвернути! Неорганізованістю Майдану скористалися

політики, які захопили головну трибуну протесту і перетворили його на банальний інструмент боротьби за владу. Принаймні Майдан мав народити власних лідерів, а не дозволяти, щоб хтось із-зовні ним керував. І ще одна думка тоді не давала мені спокою: доки політики очолюватимуть цей протест, доти "майданівців" і битимуть.

Дуже хотілося тоді, в грудні 2013 року, щоб оптимізм і запальність молодості поєдналися з мудрістю і розважливістю зрілості, щоб Майдан почав створювати свої структури в регіонах від Заходу до Сходу, від Півночі до Півдня. Тоді не мало б значення, чи стояли б намети у центрі столиці. Майдан був би скрізь. У будь-якому разі напруженість суспільного нерву не повинна була спадати. Масові акції мали чергуватися з інтелектуальними. До повної перемоги правди над неправдою. Революції — пастки історії

Це найважчий і найсуперечливіший розділ мого дослідження. Моє палке бажання класичної революції в Україні завжди вступало в суперечність із гострим неприйняттям цього поняття. З одного боку усвідомлюєш, що кримінального тирана не можна усунути та знешкодити інакше, як із допомогою сили, з іншого — розумієш, наскільки безперспективним є цей шлях. Адже дія породжує протидію. На будь-яку силу є інша сила. Навіть якщо революція завершується успішно, усуваючи від державного керма поганих, на думку революціонерів, людей, перед лідерами повстання постає проблема — як утримати владу в країні, частина населення якої підтримує опонентів. Оскільки революція створює прецедент застосування сили, то треба чекати адекватного удару у відповідь. Після практично всіх революцій відбувалися контрреволюційні заколоти і не всі з них закінчувалися провалом. Отож, щоб зберегти свої революційні надбання, революціонери вимушені... і далі застосовувати силу, знищувати явних і потенційних опонентів, створювати концтабори для інакомислячих. Отже, революція неминуче веде до диктатури та тоталітаризму. Таким чином, революція — це соціально-економічна катастрофа, яка ставить державність на межу знищення. Карл Маркс і його послідовник Володимир Ленін твердили, що революції — рушії історії, певно, маючи на увазі Велику французьку революцію, яка і справді заклала основи демократичних перетворень у Європі. Проте революції на старому континенті й на колишніх теренах Російської імперії, як кажуть в Одесі, — дві великі різниці. Перші відбувалися на підґрунті й справді вищого етапу розвитку продуктивних сил, другі були зумовлені дешевим популізмом. Парадокс: революційний процес у Росії, спровокувала... успішна, краща Європа. Такою її побачили офіцери російської армії у 1812 році. Хотілося свободи, економічного розвитку, гарних доріг, європейського здорового глузду. Але швидко, негайно, усунувши головну перепону — царя. І полетіли в нього бомби, стали збиратися в гуртки есери і більшовики. Відбулася лютнева буржуазна революція, яка відкривала Росії шлях до демократичного розвитку, єднання з Європою і всім цивілізованим світом. Але на заваді цьому стала революція ленінська, яка, по суті, захистила напівфеодальні цінності Євразії від цивілізованого світу більш як на 70 років, інакше імперія розвалилася б ще кілька десятиліть тому. Це фактично була революція регресу.

Хтось може заперечити, що революція 2013-2014 років в Україні не така, як у жовтні 1917-го, мовляв, це мирна революція Гідності і Волі. Ні, після того як було захоплено Київраду і в "беркутівців" 16 січня полетіли перші коктейлі Молотова, вона перетворилася на класичне більшовицьке повстання, яке згодом поглинуло мирний Майдан. Але чому ці методи взяли на озброєння "просунуті" у європейському відношенні лідери опозиції, які нібито на дух не переносять теоретиків і практиків Жовтневої революції 1917 року? Мабуть, тому, що ідея насильницького розв'язання суспільних проблем — і досі у підсвідомості більшості українців, в тому числі й вождів. І досі неподолане тоталітарне мислення. Пригадуєте книгу Горбачова "Перебудова і нове мислення для нашої країни і всього світу", видану в 1988-му? Так от, тим мисленням, вільним від більшовизму, не оволоділи свого часу ні Горбачов, ні еліти, які прийшли у політику на пострадянському просторі. Натомість тоталітарне мислення, є вічним джерелом живлення механізму, запущеного на початку ХХ століття, суть якого у зневазі до законів і права людини на вибір і життя. Ви, думаєте, якщо я так пишу, то кращий за інших, себто оволодів отим новим мисленням. Мисленням, може, й оволодів, а от інстинкти залишилися "совкові", більшовицькі, бо свій камінь, не словесний, а справжній, я у цей режим таки кинув, і не один...

Кажуть, що 1991 року теж відбулася революція. Так, але оксамитова, бо перехід до демократії відбувся без жодної краплі крові. Пам'ятаєте, як говорили сільські дядьки, коли пили самогонку? "Ех, міцна, наче Радянська влада..." Вона й справді була міцною, вистояла у Другій світовій війні. Проте коли настав час — упала, наче колос на глиняних ногах. А знаєте, чому? До цього дозріли народ і його еліта. Чому відбувалися репресії впродовж 1917 — 1956 років? Бо революція підняла з глибин суспільного дна неосвічений набрид на кшталт булгаковського Шарікова, який ненавидів багатших, розумніших, успішніших. А тому, коли в Кремлі наказували рубати голову, на місцях стинали десять. Причому з особливою любов'ю і знанням катівської справи. Бо нічого іншого, як ламати руки, та заганяти голки під нігті та стріляти в потилиці чекісти з трьома класами церковно— приходської школи не вміли. Але безперечним плюсом радянської влади було те, що вона всім давала досить пристойну освіту, якщо не брати до уваги такі предмети, як історія ВКП(б) та марксистсько-ленінська філософія. І ось зверніть увагу на таку закономірність: у міру того, як зростав освітній рівень народу, режим пом'якшувався, масштаби репресій зменшувались, у інтелігентного керівника чи правоохоронця, який читав Пушкіна і Лермонтова, просто рука не піднімалася відправити людину на смерть. Саме народження нової партійно-господарської еліти на чолі з Горбачовим і знищило Радянський Союз. Вона зрозуміла, "что так жить нельзя", проте не знала, як треба жити. І не тільки еліта дозріла до змін, а й увесь народ. Звичайно, була й економічна складова цього краху, але ідеологічна — головна. А тому радянська влада впала, наче стигла груша, коли настав час. Сьогоднішні захисники імперії твердять, що могутність СРСР підточило ЦРУ та різні американські ідеологічні інституції. Якщо їм вірити, то й Велику Французьку революцію теж організувало ЦРУ. Чому ж тоді всесильне КДБ не розвалило США? Зміни суспільних систем у всі часи

ґрунтувалися на просвітництві нових ідей, які оволодівають масами.

Чи дозрів до свого падіння режим Януковича в листопаді 2013-го? Протягом останніх років країну нудило від нього, ніби від недоброякісних, прострочених харчів, проте виблювати його вона довго не могла, даруйте за натуралізм. Але умов (не буду їх переповідати) для класичної революції на той час не було! Майдан зразка 19 січня— 22 лютого 2014 року — це штучне очищення суспільного шлунку, коли два пальці — в рот, або ногою — на живіт. Дуже болісна і неприємна процедура, хоча іноді буває необхідна. Але я чомусь підозрюю, що оті два пальці до нашого рота встромили не активісти. Для останніх Майдан був світлом в кінці тунелю, а для когось технологією боротьби за владу, віртуальною грою у геополітичну стратегію, де мінус сто чи двісті життів — це припустимий процент у досягненні бажаного результату.

Нагадаю, що революція 2013 року почалась, як мирна і мала всі шанси перемогти так само, як свого часу у Чехії, Польщі, Грузії, зрештою, в Україні у 1991-му і 2004 роках. Ненасильницькі методи довели свою ефективність і в Індії у 1946-1947 роках, коли колоніальна англійська адміністрація не змогла нічого протиставити спокійному масовому спротиву, організованому партією Індійський національний конгрес, в результаті чого індійський народ добився майже неможливого — незалежності. Прикладом може служити й Інтіфада — ненасильницька революція палестинських підлітків. Її головний принцип — безперервність і повна відмова від насильства. Діючі особи — діти і підлітки. В 1986-му на Філіппінах опозиція не визнала результатів президентських виборів, на яких, згідно з офіційним підрахунком голосів, переміг диктатор Маркос (на виборах 1981-го він нібито отримав аж 86% голосів). Влада мала в своєму розпорядженні потужні репресивні сили, однак під час проведення масових демонстрацій і мітингів у Манілі був використаний такий прийом: як тільки машини з озброєними солдатами виїжджали з воріт казарм, назустріч їм рушав натовп жінок в ошатних сукнях, з квітами у волоссі. Вони кидали солдатам квіти, привітно всміхалися і співали, і Маркос не зміг змусити солдатів стріляти в цю юрбу. За кілька днів армія була деморалізована і приєдналася до опозиції.

Світова практика революційного руху і навіть нові, помаранчеві традиції нашого суспільства довели механізм мирного спротиву до досконалості — бери і грай, як по нотах. "Ненасильницька боротьба набагато складніший і різноманітніший засіб, ніж насильство, — писав теоретик оксамитових революцій Джин Шарп, — замість насильства боротьба ведеться психологічною, соціальною, економічною і політичною зброєю, яка застосовується населенням і суспільними інститутами. На відміну від насильства політична непокора має унікальну здатність перекривати головні джерела влади".

Головна причина незастосування сили в країнах, де перемогли мирні революції, полягала в тому, що тамтешнім правоохоронцям була нав'язана ідея неприпустимості насильства щодо тих людей, які не чинять агресивних дій. Друга — активна участь інтелігенції. Третя — високий авторитет лідерів революції, які можуть своїм впливом втримати процес у рамках законності. Четверта — слабкість, напіврозкладеність

режиму, проти якого спрямоване вістря революції.

Чому було важливо зберегти мирний характер революції 2013-2014 років? Бо у мирної революції і наслідки мирні. Після оксамитових революцій не виникали війни, інтервенції, економічна руїна, терор, держави не поверталися до авторитаризму. Чи могла ця революція розвиватися за "оксамитовим", тобто мирним, сценарієм? Мабуть, характер і доля цього Майдану були визначені ще за десять років до нього, коли суспільний настрій знову пішов у піке. У розвинутих громадянських суспільствах класичні(криваві) революції неможливі! Якби воно було, ми могли уникнути непереборних обставин, які штовхали нас прірву кривавого повстання. По-перше, суспільство радикалізувалося через міліцейське свавілля, нахабність мажорів, корупцію, неможливість знайти правду в судах. По-друге, інтелектуальний і професійний рівень політиків упав настільки низько, що вони були нездатні до компромісу, відтак коса найшла на камінь. По-третє, втрутилися зовнішні сили. По-четверте, дуже потужну закулісну гру вели олігархи, які будь-що намагалися використати протест для усунення Януковича. По-п'яте, дуже швидко відродилося плем'я героїв, авангард нації, якому не терпілося випробувати свої сили і скинути Януковича сьогодні, а не колись. По-дев'яте, режим, збудований Кучмою і Януковичем, врахував помилки 2004 року і вирішив показати зуби. Тож виходить, що ми самі себе загнали у прокрустове ложе класичної революції.

Люди, скинувши узурпатора із трону, вистоявши в люті морози під кийками і брандспойтами, вчинили святий і величний подвиг. Але, на жаль, це подвиг зразка XVII століття. Таке вже було. Топчемося на місці. Революція в XXI столітті, та ще й в центрі Європи — нонсенс, катастрофа. Нам же потрібен інтелектуальний і духовний подвиг.

Але найстрашніше те, що події грудня 2013-го — лютого 2014-го не тягнуть навіть на класичну революцію. Бо революції змінюють системи, дарують народу свободу, а ця змінила тільки еліту. Було повстання, але досить дивне — без лідера і головнокомандувача, без чіткої програми, без якоїсь тактики і фактично без зброї. Справжня революція розвивалася б за певним сценарієм — її сили мали б діяти швидко, стрімко, несподівано, організовано. На чолі революції мали б бути б підготовлені, рішучі люди. Чому наступ ішов лише двома напрямками — вулицею Грушевського та Інститутською, коли за професійного підходу можна було вдарити по символах тодішнього режиму з інших боків? Якщо революція, то революція, якщо наступ, то наступ. Якщо куля в лоб, то куля в лоб.

Було враження, що громада щосили намагається втримати протест у мирному руслі, проте її постійно провокували на силові дії, підштовхували до протистояння з правоохоронцями. Пригадуєте безвідповідальні заклики деяких політиків: "Посилювати наступ...", тобто беззбройних людей гнали під кийки та гумові кулі "Беркуту". Майже певен, що мирною бунтівною масою хтось намагався маніпулювати. Лідери нібито були і в революції, і водночас поза нею, боячись відповідальності за антиконституційні дії. Вони виконували роль таких собі попів гапонів, які раз у раз підкидали революційній масі провокативні ідеї.

У перший день кривавого побоїща я був у парламенті, кілька разів виходив на вулицю Шовковичну, де йшов бій, знов повертався в будівлю ВР і бачив там спокійних опозиціонерів, які спокійно попивали каву в буфеті, роздавали інтерв'ю про злочинний режим, і таких же незворушних представників парламентської більшості. Чому ті й другі не стали між "Беркутом" і демонстрантами? Де вони були під час розстрілу? Вочевидь, то була жадоба жертвовної крові! У той час у середовищі політиків і так званих диванних патріотів побутувала думка: "Без крові не відродиться нація". Цинічне, блюзнірське твердження! Ясна річ, апологети такої кривавої ідеології навіть не припускали, що це буде їхня блакитна кров, вони розраховували, що її проллють на олтар революції люди з натовпу. Але хіба мало було пролито української крові починаючи з XVII століття? Виходить, що за обширом кривавого океану — ми супернація, якій немає рівних у світі. Але комусь було цього мало. Напрошується думка, що якісь сили намагалися залити кров'ю Майдан, щоб потім утопити в ній всю Україну. І таки втопили. Бо всі війни виростають із революцій, і навпаки. Бо спільним знаменником революцій і воєн є насильство. Висновок: криваві революції — не вихід, а глухий кут, бо створюють базу для ланцюгової реакції революцій — воєн, репресій, руїни. Привертає до себе увагу те, що історія України й Росії — це суцільні бунти, революції, перевороти. Чому? Тому що ця земля постійно породжує тиранів, самодурів і рабів, тому що ми не подолали тоталітарне мислення. Як розірвати це замкнене коло? Не бути тиранами і рабами, відмовитися від насильства у розв'язанні проблем, брати участь у творенні держави постійно, а не раз на десять років.

Логіка і цієї революції виявилася невблаганною. Майданівці не повинні були йти в політику, але вони зробили це з вискоком, зрадивши ідеали, які проповідували. Революція стала одноразовим соціальним ліфтом для шарікових від культури, журналістики, політики, які одразу ж той ліфт знищили, щоб більше ним ніхто не скористався. Мало не пересварилися лідери опозиції. Врешті, досягли компромісу, але так і не вийняли дуль із кишень. Замість люстрації — компанійщина. Опинилася під загрозою свобода слова, почався пошук ворогів народу. Я вже не кажу про інтервенцію та економічну руїну. Революція намалювала оманливу перспективу на 50 років наперед, проте знищила її на найближчих двадцять, відкинувши пересічних громадян на початок 1990-х. Це була, по суті, антикорупційна, антидиктаторська, соціальна, національна революція, проте так звані вожді, без сумніву, ставленики олігархів, ніби спритні наперсточники, підмінили її цінності, вихолостили народну сутність, і перетворили на антисоціальну, антиукраїнську. За наше жито нас же й бито, або нашим же салом по наших мурсалах.

Нова влада взялася ліквідовувати всі завоювання українців за останні сто років, котрі далися їм ціною мільйонів життів. Безкоштовна медицина, освіта, пільги чорнобильцям, "афганцям", безоплатне харчування дітей у школах — це все віхи нашої боротьби за свої права, які ідеологи олігархів зневажливо називають "совком". Як це не парадоксально, але революція 2013-2015-го завдала нищівного удару по європейським ілюзіям українців, бо Європа у них асоціюватиметься зі злиднями і холодом. Вона

вдарила по перспективах України як демократичної і справді незалежної держави, бо, опустивши країну на самісіньке соціальне дно, створила умови для повернення до влади проросійських, антиєвропейських сил. На голому патріотизмі далеко не заїдеш. Людям властиво від нього втомлюватися. Згадаймо, що говорив один із лідерів УНР Володимир Винниченко: "Відродження української нації в національній сфері йшло і йтиме в гармонії з соціальним визволенням. Це є аксіома трьохлітнього досвіду нашої революції. Що правіше й реакційніше заводився режим на Україні, то більше й глибше було нищення української національності. І то все одно: чи чужими руками чи своїми заводилась та реакція, вона необхідно, неминуче приводила до національного пригноблення".

Хто дістав зиск від цієї революції? Путін, який анексував Крим, Захід, який вкинув Москві їжака у штани у вигляді бунтівної України, олігархи, які усунули конкурента і одержали можливість безкарно грабувати країну. Чи є між ними зв'язок? Це історія ще має встановити. Протягом історії вже було кілька таких ситуацій: революції, війни, репресії, Голодомор. Проте жевріє надія на істинність народної приказки: "Не було б щастя, та нещастя допомгло". Більшість війн призводили до падіння владних систем, режимів, імперій, російська теж на черзі. Після афганської війни впав СРСР, після української може розвалитися Російська імперія. Той, хто почав нам копати яму 20 лютого 2014 року, може сам у неї потрапити.

Але що робити зараз, коли країна на переломі? Хто може втримати її в демократичному руслі, відвернути наступні революції? Тільки громадянське суспільство, тільки воно є джерелом нашого поступу. Попри війну воно все ж зробило крок вперед — народилися тисячі нових громад — волонтерських, культурно-мистецьких, антикорупційних та інших. Активні студентство, підприємці, журналісти. І в той же час не видно еліти, пасивні селяни і робітники. От і виходить, що спільнота має тулуб і руки, проте й досі без голови і ніг. Суспільство зосередилося на війні, тоді як про інші проблеми забуло. Влада знищує соціальні програми, загання людей в глухий кут — мовчок, через коліно ламаються сільські і селищні громади під час так званої децентралізації — теж тиша, протягуються через парламент антиукраїнські зміни до Конституції — анічирк.

Сьогодні по всій країні мали б вирувати дискусії на круглих столах, науково-теоретичних конференціях, на яких слід обговорювати питання конституційної реформи, люстрації, децентралізації, економічних змін, розвитку місцевого самоврядування, соборності країни та інші. Тисячі звернень від давно діючих і новоутворених громадських організацій мали б спрямувати свої пропозиції до уряду та Верховної Ради. Нова революційна влада говорить про необхідність розвитку місцевого самоврядування, але нам потрібні Центральне самоврядування, потужні громадянські структури на зразок польської "Солідарності", які контролюватимуть Верховну Раду, уряд, президента, делегуватимуть у ці органи своїх представників, генеруватимуть ідеї і найголовніше — нарешті сформулюють національну ідею, яка об'єднає націю. Бо євроінтеграція — це, повторюю, не ідея, а лише засіб її досягнення. Не можна

допустити політичної апатії, в яку наше суспільство впало у 1990-х, а потім у 2005—2014 роках, тоді повернення до авторитаризму неминуче. Тримати планку духовної напруги на майданівському рівні. Дуже важливо знову запустити механізм еволюції...

Україна під прицілом

І жах, і кров, і смерть, і відчай,

І клекіт хижої орди,

Маленький сірий чоловічок,

Накоїв чорної біди.

Це звір огидної породи,

Лох-Несс холодної Неві.

Кудижви дивитесь, народи?!

Сьогодні ми, а завтра — ви.

Ліна Костенко

Україні потрібні герої, але живі

3 березня 2014 року

"Слава героям! Молодці!" — можна прочитати в Інтернет-мережі схвилювано-захоплені відгуки про наших військовиків, які базуються в Криму і не реагують на погрози та ультиматуми російських агресорів. Похвалили їх і керівники нашої держави, мовляв, хвала їм за те, що вірні присязі. І все? Що відбувається? Чи не здається вам, дорогі друзі, що наша революційна влада продовжує діяти за принципом: "Україні потрібні герої... мертві". Враження таке, що політики цих героїв із нетерпінням чекали 18-20 лютого, аби вони пішли на небо і, заручившись підтримкою Господа Бога, звалили Януковича, і ось тепер знову чекають нових, щоби вкрили ганьбою Путіна. Наші солдати в Криму вже зараз мають статус героїв, навіть живі, перед ними треба стати на коліна. Але хіба можна кидати своїх на війні? Адже всі вони в разі штурму приречені. Невже наша армія і справді у стані клінічної смерті? Якщо так, то де гаранті нашої безпеки: США, Англія, НАТО? Де миротворці ООН? Вони теж чекають трупів? Світ має кричати в ці години, бо стоїть на порозі нової світової війни.

Ще в грудні минулого року я поставив деяким політологам одне запитання: чи не викликають в них якої-небудь асоціації 1914 і 2014 роки? Адже кожні сто років на території України відбувалися війни, які могли вирішити її геополітичну долю. У відповідь почув, що це неможливо, що світ змінився, країни віддають перевагу економічним війнам, а щодо Росії, то вона настільки слабка, що не посміє зазіхнути на Україну. Але зазіхнула. Чому? Як на мене, тут поєдналося кілька факторів. Перший — логіка революції: зміщення тирана, зовнішня інтервенція, контрреволюція, другий — ментальність сусідньої Російської імперії, яка завжди шукала найменшого приводу, щоб реалізувати свої шовіністичні амбіції, третій — історична амнезія. Останній

найсильніший. Усі війни починалися тоді, коли її призвідці забували про попередню війну, коли майже не залишається серед живих її свідків. Схоже, що про Другу світову війну забули всі: і США, і Великобританія, і Німеччина, і Росія. Остання, може, пам'ятає її більше за інших, але це спогад не про багатомільйонні жертви, а про перемоги. Кремлем рухає ідеологія переможця, яку може реалізувати новоявлений фюрер. Мабуть, Захід це усвідомив, але запізно. Протягом останніх двадцяти років у світі нічого не робилося, аби відвернути загрозу Третньої світової війни. Мир усі ці роки тримався на мирних досягненнях 1980-х років. Американці заколисалися розпадом СРСР, але не помітили, як у них під боком викохався новий рейх.

Бездіяльність Америки та ЄС, зволікання із санкціями призвели до смертей на Майдані. Тепер вони знову тягнуть кота за хвоста. Аби росіяни схаменулися, у бік Криму мали б уже вирушити кілька авіаносців, а НАТО — розпочати навчання на кордоні з Україною...

За крок до катастрофи

10 березня 2014 року

Як швидко може спалахнути світова пожежа! Згадайте: у листопаді — лютому питанням номер один для політиків нашої країни та провідних держав світу було врегулювання внутрішнього конфлікту в Україні, тепер — міжнародного, який за масштабами можна прирівняти до Карибської кризи 1961 року. Тоді світ опинився за крок до ядерної катастрофи. Але керівникам США та СРСР Кеннеді і Хрущову вистачило здорового глузду її відвернути. Приводом для того конфлікту стала Кубинська революція, яку США намагалися задушити, а СРСР захистити. Проте для останнього це стало чудовою нагодою викласти перед своїм головним геополітичним суперником ядерні козири та сунути їй під ніс хрущовського черевика зі словами: "Ми покажемо вам, де у Кузьки мати.". Мир вдалося зберегти за рахунок того, що Америці довелося поділитися своїм статусом наддержави із Радянською імперією. З того часу політичний світ став двополюсним. Прагнення Вашингтона насаджувати демократію стримувалося ядерним потенціалом СРСР, і, навпаки, бажання Кремля поширювати світову революцію обмежувалося такою ж рівнозначною силою американців. Між цими полюсами постійно іскрило, суперники іноді діяли на межі фола, але червону лінію не переступали. Після розпаду СРСР його правонаступниця Росія автоматично позбулася статусу наддержави. Світ став однополюсним. Із одного боку — великий заряд і значно менший — з іншого. США скористалися цією перевагою сповна. Насолоджувалися своєю силою. Що хотіли, те й творили. Росія мовчки проковтнула бомбардування Сербії літаками західних партнерів, війну США проти Іраку, вступ країн колишнього східного блоку (Польщі, Чехії, Болгарії, Румунії, Угорщини) до НАТО, хоча існували негласні домовленості між Білим домом та Кремлем, що Північноатлантичний альянс не розширятиметься на Схід. У кінці 1990-х статусу наддержави набуває Китай, світ знову має два полюси, але Росія в цій великій грі — в ролі третього зайвого.

І ось в Україні перемагає революція, лідери якої мають намір вести країну до ЄС, і

само собою до НАТО. США і Росія (читай СРСР) тепер міняються ролями. Перші захищають революцію, друга душить її інтервенцією. Причому душить мовчки, майже не оголошуючи своїх вимог та претензій. Щоправда, Путін у своєму інтерв'ю натякнув на те, що саме Кремлю не подобається в бунтівній Україні. Він, бачте, не може заохочувати насильницьке повалення влади, а також нав'язування всій Україні волі націонал-екстремістських угруповань. І це говорить чекіст, політик, який завжди стояв на сторожі духовної та ідеологічної єдності нинішньої імперії з Росією Леніна, заснованою з допомогою збройного перевороту, де комуністичні екстремісти керували понад 70 років, утопивши своїх опонентів в морі крові. Але йдеться не про словоблудство Путіна, а про те, що за ним стоїть. Над цим запитанням сьогодні сушать голови політики, політологи, історики. Всі дивуються, чому Кремль досі не висунув Києву чітких претензій. Річ у тому, що ці претензії він має не до нинішнього українського керівництва, а до США. Ситуація 1961 року повторилася. Москві Крим потрібен, як п'яте колесо до воза, але вона прагне вийти із цього конфлікту із статусом наддержави. Щоби Вашингтон і Брюссель зняли перед нею капелюха і привітали, як рівного серед рівних і надалі не сміли наступати їй на улюблені мозолі, серед яких і Україна. Крим — це майданчик, де Кремль демонструє свої м'язи. Зверніть увагу на вдягнених у суперсучасні строї, озброєних до зубів "зелених гуманоїдів", на швидкісні броньовані "тигри" мотопіхоти, на мобільне переміщення військових підрозділів, на їхню готовність діяти рішуче і безпощадно — це має справити належне враження на м'якотілий Захід. Послухайте-но, що сказав міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров: "Держсекретар США Джон Керрі 7 березня передав мені папір, про який ми вам доповідали. У ньому ми знайшли концепцію, яка нас нібито не дуже влаштовує, тому що все сформульоване в руслі наявності начебто конфлікту між Росією і Україною і в руслі визнання dokonаних фактів", — сказав Лавров на зустрічі з президентом РФ Володимиром Путіним. Тобто йдеться не про конфлікт із Україною (остання до уваги не береться, ніби її вже й немає), а із Заходом. 10 березня Джон Керрі до Москви не прибув, оскільки пакет пропозицій Вашингтона був не готовий.

Чи є місце для України в цій боротьбі Росії за місце під сонцем? Мабуть, ні. Бо незалежна Україна та імперська наддержава — речі не сумісні. Без України Росія просто не зможе нею стати. А тому намагається убити одразу кількох зайців: поглинути нашу країну і заодно під час гарячої фази конфлікту (якщо така наступить) винищити цвіт української нації, її патріотів. Америка теж не має права "зливати" Україну, бо зганьбиться на весь світ і надовго втратить статус наддержави, чого вона собі не може дозволити. Потрібен компроміс, хоча б такий, як 1961 року, коли наддержави розійшлися миром, а революційну Кубу вдалося врятувати. Вагомим фактором у цій грі і буде наша готовність захищати Вітчизну...

Слабкість сили

17 березня 2014 року

Протягом останніх днів світ бився наче риба об лід, намагаючись угамувати

агресивні апетити Кремля. Для цього застосовував традиційні інструменти в межах системи безпеки, сформованої наприкінці Другої світової війни Черчіллем, Рузвельтом і Сталіним і розвиненої пізніше лідерами СРСР, США та Європи. Путіну цими днями телефонували президент США Барак Обама, канцлер Німеччини Ангела Меркель (вона нині за впливом і авторитетом в Європі на місці Черчіля), дві індивідуальні розмови в Парижі та Лондоні з міністром зовнішніх справ Сергієм Лавровим мав держсекретар США Джон Керрі. Прикметно, що Москва демонстративно відмовилася вести перемовини із представниками української влади, оголосивши її нелегітимною. Єдиним променем у цьому морозі невідомості було зауваження Путіна на засіданні Ради Безпеки і оборони про те, що з Україною треба починати відновлювати відносини. Проте його телефонна розмова з лідером кримських татар Мустафою Джемільовим, навпаки, посилила в українців почуття тривоги, бо господар Кремля заявив, що Україна не зовсім законно вийшла з СРСР, тобто фактично поставив її під сумнів як незалежну державу. Ось такі мухи, виявляється, літають у голові московського правителя.

Зрештою, минулої суботи Рада Безпеки ООН намагалася ухвалити резолюцію, яка визнає так званий Кримський референдум від 16 березня нелегітимним, проте Росія наклала на неї вето. Тобто зусилля світової спільноти щодо врегулювання російсько-українського конфлікту були марні, а система забезпечення миру виявилася неефективною, такою, що не відповідає сучасним реаліям. Бо вона не знає, як діяти за ситуації, коли хворий на шизофренію правитель, погрожуючи світові ядерною дубиною, претендує на нові території або диктує свою волю сусіднім країнам. Одне слово, світова безпека скотилася до рівня 1938 року, коли біснுவатий фюрер почав розбудовувати свою імперію. Враження таке, ніби людство не засвоїло уроків Другої світової війни, в якій загинуло понад 50 мільйонів людей.

Варто нагадати, що такі криваві жнива ця бійня зібрала навіть за відсутності ядерної зброї. Тож можна лише уявити, що чекає людство в разі використання цих смертоносних арсеналів. Його доля — на волосині. Для багатьох політиків та аналітиків цілком очевидно, що треба негайно формувати нову концепцію світової безпеки, але без участі Путіна, для якого не писані будь-які міжнародні закони та угоди. Може, треба запровадити таку норму, за якої кандидати у президенти всіх країн мали б пред'являти генеральному секретарю ООН довідку про свій психічний стан? Або країнам-членам ООН належало б ратифікувати конвенцію, згідно з якою агресія проти суверенної держави має автоматично вести до імпічменту глави держави та розпуску парламенту? Та й повноваження цієї організації, на думку багатьох експертів, годилося б розширити. Про це мали б незабаром подумати лідери провідних країн, які входять до елітного клубу G-8, на своєму саміті 4-5 червня. Висловлюються пропозиції провести цей захід не в Сочі, як планувалося раніше, а в Лондоні і без участі Росії. Та чи вистачить рішучості і сміливості у світових лідерів довести цей задум до кінця?

Росія в результаті своєї агресивної політики в Криму на довгі роки втратить повагу світової спільноти. Про це у неділю заявив голова Ради Безпеки ООН, міністр закордонних справ Люксембурга Жан Ассельборн в інтерв'ю агентству Reuters. "Я не

можу собі пояснити, чому Росія, щоб одержати Крим, ставить на карту довір'я до себе як до політичного партнера, а також свої економічні інтереси та принципи правової держави", — заявив високопоставлений дипломат.

Та, схоже, Путіну начхати на світову повагу, бо він тепер вважає себе законодавцем нової моральності у міжнародних відносинах, суть якої...у відсутності будь-якої моральності. Так діяли колись фашисти і більшовики, здійснюючи черговий поділ Європи. Йшли до мети, не гребуючи ніякими засобами. Відчуваючи повну безкарність, Кремль за правом сильного сьогодні теж намагається нав'язати світові свою гру. Під час останньої зустрічі держсекретаря США Д. Керрі та міністра закордонних справ Росії С. Лаврова останній вручив своєму колезі проект документа "Про групу підтримки України", в разі підписання якого провідні країни світу мали б погодитися з російським сценарієм урегулювання української кризи. Нарешті стало відомо, чого ж хоче Москва від Києва. Вона вимагає негайно виконати зобов'язання, які містяться в угоді про урегулювання ситуації в Україні від 21 лютого 2014 року щодо вилучення нелегальної зброї, звільнення незаконно захоплених будинків, вулиць і площ (он для чого проросійські сили сьогодні захоплюють приміщення в східних регіонах), а також об'єктивного розслідування актів насильства в грудні 2013-го — лютому 2014-го. Без зволікань скликати за рішенням Верховної Ради України Конституційні збори з рівним представництвом усіх українських регіонів для ухвалення проекту нової федеративної Конституції, яка має закріпити принципи верховенства закону, захисту прав людини, всіх національних меншин, свободи слова, а також інші засади, які забезпечать політичний устрій України як демократичної федеративної держави із нейтральним військово-політичним статусом. Російській мові поряд із українською пропонується надати статус другої державної. Рішення про затвердження проекту нового Основного закону має бути ухвалене Конституційними зборами на основі згоди більшості учасників, а потім винесене на всенародний референдум. Одразу після схвалення нової Конституції слід призначити вибори вищих органів влади з одночасним обранням влади в кожному суб'єкті федерації. Українська влада і світова спільнота повинні визнати право Автономної Республіки Крим на самовизначення за результатами вільного волевиявлення під час референдуму 16 березня 2014 року. І насамкінець, встановлений у відповідності з викладеними вище принципами державний устрій України, її суверенітет, територіальну цілісність і нейтральний військово-політичний статус мають гарантувати Росія, Євросоюз, США із закріпленням резолюцією Ради Безпеки ООН.

Тобто наш так званий старший брат на правах навчителя або міжнародного жандарма пропонує на свій розсуд переформатувати нашу державу, вважаючи, що українському народу не під силу самостійно визначити свою долю. Але хто вчитель? Чи не той, хто розв'язав агресію проти чеченського та грузинського народів? Чи не той, хто кидає до в'язниці людей із плакатами "Ми — за мир?" Чи не в цій країні "на всіх языках усе мовчить"? Сценарій Путіна можна було б і справді застосувати, але стосовно демократичного переформатування самої Росії. Цікаво, як подивиться вона на те, якщо під час цього процесу на її кордоні проводитиме навчання 200-тисячне угруповання

НАТО, а українські "зелені чоловічки" захоплюють території Белгородської та Воронезької областей, де компактно проживає україномовне населення, та організують там референдум про приєднання до України? Але в нашому суспільстві такі думки будуть сприйняті як маячня, а керівника держави, який виступить із такою ініціативою, одразу запроторять до дурдому. Тобто ми нормальна країна. То навіщо її переформатовувати, та ще й під дулом автомата?

США та Америка зі сценарієм Росії не погодилися. Але дали чітко зрозуміти Україні, що в разі переходу російської агресії в активну фазу на їхню військову підтримку розраховувати не слід. Однак обіцяють застосувати проти агресора якісь дуже страшні санкції. Пригадується, ще на початку конфлікту Ангела Меркель заявила, що Путін втратив почуття реальності. А може, це вона сама разом зі своїми колегами з ЄС та США опинилася поза реальністю, не розуміючи, наскільки світ близький до катастрофи? Тобто не лише Путін неадекватний. Європа хоче, як і раніше, дивитися футбол, пити пиво, ходити на гей-паради, проте не хоче захищати мир. З-поміж усіх дійових осіб цього конфлікту поки що найадекватніша поведінка в українських військовослужбовців у Криму. На їхній витримці тримається мир у всьому світі.

Тактика "киплячої каструлі"

24 березня 2014 року

Минулої п'ятниці, 22 березня, сталося те, до чого ми прагнули впродовж останніх десяти років, але про що геть забули за останній буремний місяць: у Брюсселі підписано політичну частину Угоди про Асоціацію України з Євросоюзом.

Підписи під документами поставили наш Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, голова Європейської ради Герман ван Ромпей, голова Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу та керівники 28 країн Європейського Союзу. На відміну від попереднього варіанта угоди, який у листопаді 2013 року відмовився підписати Янукович, до нинішньої редакції не увійшли розділи про співробітництво в сферах фінансів, юстиції, торгівлі і торговельних відносин, тобто економічна частина, угода про спільну зону вільної торгівлі. Вона буде підписана на початку червня. Але, як запевнили лідери ЄС, ринок Європи відкриється для українських товарів одразу після підписання політичного договору, оскільки за день до цього Комітет із зовнішньої торгівлі Європарламенту підтримав ініціативу скасування імпорتنих мит на українські товари.

Але в Україні подію, що сталася в Брюсселі, не відзначили феєрверками, артилерійськими салютами, підкиданням шапок та екзальтованими відгуками на форумах в Інтернет-мережі. На тлі російської агресії, заворушень на південному сході країни вона здалась аж надто буденною, бо мир і цілісність держави для більшості громадян сьогодні є значно вагомішими пріоритетами, ніж міжнародні пакти, навіть такі значимі, як цей. До того ж багато прихильників євроінтеграції вважають

підписання угоди з ЄС надто маленьким призом для народу за перемогу над кримінальним режимом у проєвропейській революції. Українцям уже хочеться більшого. Наприклад, повноправного членства в ЄС чи хоча б безвізового режиму або приєднання до блоку НАТО, який допоможе забезпечити державні цілісність та суверенітет. І це цілком відповідало б геополітичним реаліям, оскільки боротьба двох — вільного і невільного — світів за Україну загострилася до краю. Причому цілком очевидно, що Росія випереджає Захід у цьому змаганні на кілька кроків. Вона сьогодні діє нахраписто, підло, жорстко. Протягом тижня Кремль блискавично провів усі необхідні рішення на найвищому рівні щодо анексії Криму. Відтак став розбудовувати мережу своїх управлінських структур у новому федеральному окрузі.

Ще один удар нижче пояса з боку Москви — підготовка до переходу в Криму на російські соціальні стандарти, котрі, як відомо, значно вищі, ніж у нас. Це означає, що країна-сусідка вдалася не лише до військової, а й до соціальної агресії. Розрахунок робиться на те, що злиденна пенсіонерська спільнота материкової України з її радянським менталітетом, а також змучені мізерними зарплатами бюджетники, почувши про суттєве поліпшення добробуту кримчан, піднімуть голодні бунти проти нової української влади і зустрінуть хлібом-сіллю російських окупантів. Тобто Путін шукає шляхів до сердець українців через їхні шлунки, вважаючи "братній" народ, за його нещирим визначенням, неповноцінною нацією. Малоросами. Проте ми вже стали інші. Якщо мій сусід дід Микола Підгорецький, орденоносець, який пройшов війну і був вихований радянською системою, назвав Путіна фашистом, то це щось та значить. Ветеран знає, про що каже.

Кремлівський стратег міг би спробувати захопити більшу частину України, в тому числі й Київ, за чеським сценарієм 1968 року чи афганським 1979-го, проте він обрав тактику "киплячої каструлі", намагаючись "підігрівати" Україну всіма можливими засобами: скупченням танків на її кордоні, диверсійними операціями, соціальним шантажем, провокаціями сепаратистів, розірванням торговельних угод, підвищенням ціни на газ до космічних висот. І це, за задумом Москви, вочевидь, має тривати доти, доки та кастроля не вибухне. Цілком імовірно, що Путін намагається показати Україні Майдан навиворіт, коли на південному сході країни події розвиватимуться так само, як у Києві в січні-лютому нинішнього року: заворушення, захоплення адмінприміщень, провокації снайперів, численні жертви, втеча наших керманичів за кордон, возсідання на трон того ж Януковича або подібного до нього ставленика Москви. Підписання угоди про асоціацію між ЄС та Україною може спонукати Путіна до швидшої реалізації своїх підступних сценаріїв.

І вони можуть стати реальністю, якщо йому не завадять український уряд та європейська спільнота, які мали б перехопити в господаря Кремля ініціативу. Передусім треба захистити Україну економічно, зберегти хоча б чинні соціальні стандарти, а не урізати їх. Де ж та багатомільярдна фінансова допомога, яку пообіцяли США та ЄС іще місяць тому? Чому досі не повернуто до нашого бюджету гроші Януковича, заморожені на рахунках європейських банків? Хіба можна воловодити в

умовах, коли українська економіка — практично у стані дефолту? Виглядає так, ніби Захід просто боїться давати гроші країні, яка опинилася під загрозою окупації. Але на війні треба ризикувати, бо так можна дочекатися, що російські танки опиняться під Берліном, як 1945-го. Їх неможливо зупинити самими тільки санкціями проти російських посадовців, наближених до Путіна.

Усім зрозуміло, що західні дипломати сьогодні говорять із нашими урядовцями, добре розуміючи, що, власне, говорять із тимчасовцями. А гроші, як правило, позичаються під гарантії авторитетних керівників та конкретні програми. Пригадуєте майданівське гасло: "Лідера! Лідера!". Революція перемогла, а його, на жаль, і досі нема. А яка революція без лідера та програми перетворень? Що будуюмо замість кримінального режиму? Нам пояснюють, що це має бути держава європейського зразка, ось, мовляв, підписали угоду з ЄС, яка наблизить нас до світлих стандартів та ідеалів Європи. Але ж в українців, окрім європейських орієнтирів, має бути власний план дій. Скільки їх водитимуть за ручки, наче малих дітей, то Кремль, то Брюссель? Ніхто нас не поважатиме, поки не подорослішаємо, поки не виявимо рішучого характеру, поки не виробимо власну національну ідею. Бо членство в ЄС — не самоціль, а тільки засіб її реалізації...

Березневі марення Кремля

1. березня 2014 року

Є брехня, велика брехня і пропаганда — найвищий вияв політичної неправди з метою маніпуляції свідомістю людей. Але путінська, як і свого часу більшовицька пропаганда, небезпечна тим, що ґрунтується не лише на перекручених, а й на достовірних фактах, тільки поданих у вигідному для себе світлі. Причому ця риторика справляє потрібний ефект лише у заздалегідь підготовленій аудиторії.

А тому після чотиримісячного зомбування свідомості росіян байками про бандерівців, фашистів, нацистів-горлорізів, антисемітів в Україні слова звернення Владіміра Путіна до депутатів Держдуми РФ, членів Ради федерації, керівників регіонів та жителів "всей необ'ятной Родіни", в тому числі кримчан, виголошеного в Кремлі минулого вівторка, вочевидь, падали на мізки росіян, як зерна в благодатний ґрунт. Із цього виступу постав образ люблячого батька нації, який дбає не тільки про росіян у межах РФ і в ближньому зарубіжжі, а й про братній український народ. Проте в уяві "непідготовленого", себто незомбованого українського слухача, під час цієї промови вимальовувався образ хитрого підступного лиса, котрий звик безкарно цупити чуже і який саме повернувся з вдалого полювання з курника в сусідньому селі.

На думку Владіміра Путіна, референдум у Криму пройшов у повній відповідності з демократичними процедурами і міжнародно-правовими нормами. Нагадаємо, що він відбувався під дулами автоматів російського спецназу, готувався в неприпустимо короткі строки, при відімкнених українських телеканалах, в атмосфері страху. Схоже, що путінський режим почав запроваджувати нові, нетрадиційні, норми міжнародного

права, котрі абсолютно суперечать тим, що сформувалися впродовж останнього століття. Тобто лідер РФ нині виступає в ролі правника-реформатора. Свого часу такі лаври власноручно надів собі на голову Гітлер, котрий відправив до крематоріїв мільйони людей, вважаючи, що це відповідає міжнародним нормам. Не дивно, що світ наляканий такими "новаторськими" підходами.

"Ми повинні ухвалити всі необхідні політичні, законодавчі рішення, які завершать процес реабілітації кримськотатарського народу", — наголосив господар Кремля. Можливо, Путін мав на увазі депортацію, бо слово "реабілітація" з уст чекіста-енкавеесівця пролунало якось аж надто зловісно. Мабуть, у кримських татар у цей момент мороз пішов по спинах. Тут знову варто нагадати, що енкавеесівська "реабілітація" кримських татар розпочалася 1944 року репресіями та масовим переселенням цього народу до Сибіру та Узбекистану. Можна лише уявити, яким буде завершення процесу, започаткованого Берією, у виконанні Путіна.

Коли дійшла черга до юридичного обґрунтування анексії Криму, "великий геокомбінатор" продемонстрував зверхність і амбіції політика, який претендує на повноваження володаря всесвіту. Одним махом скасував сотні міжнародних угод, які закріплюють світовий устрій після 1991 року та визначають Україну як суверенну державу в межах нинішніх кордонів. Заодно й ревізував історію: виявляється, що сотні політиків наламали дров: зокрема, 1954 року — генсек Микита Хрущов, який на поліг на передачі Криму до складу УРСР, 1991-го — голова Верховної Ради Республіки Білорусь Станіслав Шушкевич, президент України Леонід Кравчук, президент Росії Борис Єльцин, коли підписували угоду про ліквідацію СРСР у Біловезькій пущі. Виходить, не все вдома було і в керівників та парламентарів 170 держав, які визнали новоутворені республіки. Тільки полковник КДБ Путін знав про неправомірність таких дій і ще 1991 року став мріяти про виправлення кричущої історичної несправедливості, якої припустились щодо Росії. На думку Путіна, все вирішувалося з очевидними порушенням чинних тоді конституційних норм: кулуарно, "міжсобойчиком". А сьогодні він перекроює кордони Європи на законних підставах?! "Мільйони росіян лягли спати в одній країні, а прокинулися в іншій", — тяжко зітхав доповідач. Який жах! Але Путін забув сказати, що ця "катастрофа" сталася з багатьма народами колишнього СРСР, зокрема з десятима мільйонами українців Росії. Виходить, росіяни особливі, мають найвищий етнічний статус, який дає право захищати їх, де б вони не були. То чого б не ввести сьогодні військо до Німеччини, де проживає близько двох мільйонів російськомовних емігрантів? Адже їх теж змушують розмовляти німецькою! "Росіяни відчували, що їх обікрали, пограбували", — аж захлинався в патетиці кремлівський вождь. На цих словах російська еліта стала втирати сльози. Бідна, бідна матушка Росія! Всі об неї витирають ноги. Але ось він, справжній месія, який цього більше не допустить.

Крим — колыска російської воїнської слави, а українська влада знущалася над кримчанами, намагаючись стерти їхню історичну пам'ять та асимілювати. Якщо вірити Путіну, то Київ проводив щодо росіян на півострові політику духовного геноциду. Отже, "кримський народ" має повне право на самовизначення, як жителі Косово в Сербії,

дійшов висновку полковник. Але пробачте, нешановний, чи можна говорити про населення Криму як про спільноту, що тягне на визначення народу? Це багатонаціональна громада регіону, не більше. Навіть статус автономії для неї був величезним дарунком з боку Києва. Хіба що кримські татари, і тільки за умови, якби становили більшість населення півострова, могли б претендувати на самовизначення. Словом, маячня, висмоктана з пальця.

Характеризуючи ситуацію в нашій країні, Путін кинув українським слухачам ідеологічну принаду, назвавши справжні причини революції. За роки самостійності влада їх дістала, просто набридла. Змінювалися президенти, прем'єри, депутати, але не змінилося їхнє ставлення до своєї країни. Вони доїли Україну, боролися між собою за повноваження, активи і фінансові потоки. Що правда, те правда. Але далі — суцільна брехня: переворот здійснили націоналісти, неонацисти, русофоби і антисеміти, від яких могли постраждати жителі Криму. Влада в Україні, на думку доповідача, нелегітимна, там нема з ким розмовляти, бо більшість держорганів узурпована самозванцями. Виникає запитання: якщо Путін знав про тяжку кримінальну ситуацію в Україні, то чому не допоміг із нею впоратись, а, навпаки, сприяв приходу до влади відвертого бандита Януковича? Мало того — надав йому прихисток після втечі з країни. А тепер, коли народна революція зламала хребта гангстерському режиму, вирішив її задусити? Не логічно, пане полковнику.

Проте головне посилення путінської промови — до США та країн ЄС. Після розвалу СРСР та втрати світом біполярного устрою Америка, на думку керманича Росії, робила, що хотіла: бомбардувала Белград, втручалась у справи Лівії, Афганістану, Іраку, розширювала НАТО на Схід, організувала низку революцій, у тому числі й в Україні, але в останньому випадку перейшла червону лінію, погрожував Путін. "Росія опинилася на рубежі, з якого вже не могла відступити. Якщо до упору стискати пружину, то вона коли-небудь із силою випрямиться", — це пролунало на кшталт хрущовського "Ми вам покажемо, де Кузькина мати". Нарешті шило виткнулося з мішка: підтвердилися геополітичні амбіції Москви, яка хоче відновлення свого статусу міжнародного жандарма. Та чи не розв'яжеться пупок у Путіна під час цих потуг, бо російська економіка сьогодні на ладан дихає?

Володар усієї Росії наостанок утішив українців: він поважає територіальну цілісність їхньої держави і не збирається розвивати наступ на східні регіони. Проте попередив, що всіма засобами захищатиме росіян, які живуть в Україні. Себто залишає за собою право пхати носа в наші справи. Низький уклін вам, Владіміре Владіміровичу, за вашу височайшу милість. Як же нам віддячити за неї? Мабуть, тільки зміцненням нашої армії. Бо з таким братом треба завжди тримати порох сухим.

Один у полі не воїн,

або 35 днів війни

1. квітня 2014 року

Місяць тому наші стосунки з Російською Федерацією набули характеру, який дуже важко вписується в традиційні дипломатичні визначення. Судіть самі. Збройні сили чужої держави безперешкодно вдираються на територію сусідньої, блокують її військові об'єкти, захоплюють держустанови. Країна-загарбниця оголошує захоплений регіон своїм. І в той же час через кордон між ворогуючими країнами, щоправда, з певними обмеженнями, рухаються товари, пасажери, транспортні засоби. При цьому протистояння в зоні конфлікту протікає без звичних воєнних атрибутів: перестрілок, бомбардувань і т.д.

Та попри пом'якшувальні обставини те, що діється в Криму і на східних рубежах України з 28 березня і по сьогодні, не можна назвати інакше, як війною. Її називають дивною, іграшковою, бутафорною, чимсь на кшталт побиття немовляти. Але хіба вона була б така, якби українська сторона, діючи згідно зі своєю Конституцією, застосувала зброю? Чому ж не зробила цього, коли на момент появи перших "зелених чоловічків" у Криму мала чисельну перевагу? Це питання нині не дає спокою ні громадянам, ні політикам. "Я б цього не допустив...", "Треба було діяти так і отак...", "Зрада!", "Дайте мені владу, і я їм покажу смаленого вовка!" — рвуться сорочки на грудях та ллються крокодилячі сльози. Внаслідок окупації Криму Україна і справді зазнала величезних територіальних, матеріальних, економічних, моральних утрат, які ще належить оцінити. Разом із тим гарячі голови не замислюються над тим, що ми могли б ще місяць тому втратити всю Україну, бо захищати її було нічим, адже армію, Службу безпеки, розвідку практично знищила влада Януковича за завданням Путіна. Зрештою, і самої влади в Україні на початок агресії практично не було.

Не всі беруть до уваги й те, що москвини з їхнім багатим "афганським" та "чеським" досвідом могли захопити столицю та всі наші стратегічні об'єкти за кілька годин. І світова громадська думка їм на заваді не стала б. Може, злякалися "екстремістів" із кийками? Чи, ймовірно, розраховували спершу зробити свою загарбницьку справу в Криму, а решта України, гадали, настільки беззахисна, до того ж населення так ненавидить владу, що зустрине окупантів хлібом і сіллю?

Брехня, якою оточив себе кремлівський правитель, зіграла з ним злий жарт, бо вже через кілька тижнів московські стратеги з подивом зрозуміли, що українці навіть голими руками битимуться за свою незалежність, тож чеченська та грузинська військові кампанії можуть здатися легкою прогулянкою. Треба сказати, що зміна мирного менталітету українців на "войовничий" відбувалася досить болісно: вони довго не могли повірити у каїнову зраду братнього народу. Це був справжній шок. Щоб оговтатись, потрібен був час. Його забезпечили країні військові частини в Криму, які до останнього трималися під натиском озброєних до зубів бійців російського спецназу. Наші хлопці фактично виконали місію прикриття. Ризикували своїм життям, а в цей час відбувалась не просто мобілізація нашої армії, а її відродження. Навіть ті, хто перейшов під прапори іншої держави, перед цим сповна виконали свій обов'язок. Це був золотий місяць для наших Збройних сил — вони фактично постали з попелу. А тому

я всупереч шквалу критики на адресу головнокомандувача ЗС Турчинова і колишнього міністра оборони адмірала Тенюха хочу поаплодувати їхній нерішучій тактиці "пасивної активності", яка виявилась... ефективнішою від тієї, що передбачала б застосування зброї. Бо якби пролунав хоча б один постріл у бік окупантів, які цього дуже добивалися, то вже за годину вони бомбардували б Київ, а в Борисполі сідали транспортні літаки з десантниками, відтак матеріальні та людські втрати були б незмірні, а від завоювань революції залишилися б ріжки та ніжки. Розумію, що на діях наших керманичів позначалися переляк і розгубленість, що відсунули на другий план тверезий розрахунок, але збоку це мало вигляд, ніби вони реалізують певний сценарій, який виявився досить успішним. У всякому разі це була не трагедія чи комедія, а драма, у фіналі якої ми здобули над окупантом моральну перемогу та заслужили співчуття всього світу. Але за іншого варіанта (збройного) не відомо, за ким плакав би Гаазький трибунал, бо постраждали б тисячі мирних громадян, у тому числі й представники так званої місцевої самооборони. Зрештою, ми (може, навіть самі того не бажаючи) заманили геополітичного супротивника в капкан, із якого він не скоро виборсається, — світові політичну та економічну ізоляції. Цей дешевий сир у кримській мишоловці обійдеться йому дуже дорого. Крим ми все одно, рано чи пізно, повернемо після неминучого економічного занепаду Росії та рішень міжнародних судів на нашу користь. Вона ж не завтра поверне собі репутацію надійного та передбачуваного партнера у міжнародних відносинах. Хіба лише після того, як змете режим Путіна. Але надалі тактика "удаваної байдужості" в боротьбі з агресором може виявитися для України згубною.

Та попри все російському керманичу треба подякувати. Він удруге робить дурницю, намагаючись силою втримати Україну на геополітичній орбіті Росії. Влітку минулого року, розпочавши з нами жорстку торговельну війну, сприяв перелому в свідомості наших громадян на користь євроінте— грації. Навіть жителі півдня та сходу усвідомили, що для старшого брата їхні робочі місця та добробут нічого не важать. А тепер стало зрозуміло, що заради власних амбіцій новоявлений Наполеон готовий стерти з лиця землі не тільки українців, а й росіян та представників інших національностей. Отож завдяки імперським зазіханням Путіна в країні піднялася потужна хвиля патріотизму, якої не було з 1991 року, почалося відродження армії та всіх служб, які дбають про безпеку держави, більшість українських громадян остаточно переконаласть у безальтернативності євроінтеграційного вибору. Самосвідомість нації зробила ще один великий крок у своєму розвитку. Ми зрозуміли ціну кожної мирної хвилини, кожної секунди, проведеної з рідними і друзями та відданої улюбленому заняттю. Стали поспішати жити, адже маємо безліч незавершених справ: ще не посіяний і не зібраний хліб, не написані сотні віршів і пісень, не прочитані тисячі книжок, не народжені мільйони дітей. Пригадуєте пісню радянських часів про початок Вітчизняної війни: "Все еще живы..."? Ловлю себе на тому, що на вулиці вдивляюся в обличчя хлопців призовного віку: "Що на вас чекає завтра, діти?.." Тривожний, буремний час. Нація іде по лезу бритви, як 1918-го. Чи вистоїмо цього разу?

Війна триває і триватиме доти, доки Крим буде окупований. Хоч плач хоч скач, а фактор Росії нікуди і ніколи не дінеться. Ми приречені не лише жити поруч, а й торгувати, співпрацювати в багатьох сферах. Чого хоче Москва, аби відновилися добросусідські стосунки? Чимало: слухняності, двомовності, роздробленості і, головне, нейтральності. Кремль кістками ляже, аби не допустити, щоб Україна стала членом ЄС та НАТО. З цього треба якось виходити. А сусідці слід з'ясувати раз і назавжди, що Україна не Росія, у нашій країні народилася вільна нація.

Отже, коса на камінь, поки не знищимо одне одного? Може, й справді заради миру та спокою варто відмовитись і від Митного, і від Європейського союзів? Ні, такі ілюзії небезпечні. Ми вже переконалися, що нейтральність, у розумінні Кремля, — це перетворення нашої країни на маріонеткову територію, з навіть іще меншими правами, ніж мала в Радянському Союзі. Вірити цьому хижакові вже не можна. Він хоче крові. Жертви. Плати за незалежність. Це Путін не раз підкреслював, коли йшлося про ціну за газ. "За незалежність нужно платить...". Утім, хіба мало вже заплатили? Поклали на олтар державності та національної гідності мільйони жертв унаслідок воєн, розв'язаних через політику радянської влади, репресій, Голодомору. Треба ще?

За цієї ситуації хочеться мати надійних союзників. Бо один у полі не воїн. Та Захід нас підтримує санкціями проти Росії. Хотілося б, звісно, більшої допомоги. Доречно нагадати, що останнього місяця було наведено дуже багато історичних аналогій: фінська війна, окупація Судетів, анексія Австрії і т.д. Пропоную ще одну: Стародавній Рим і варвари. Рим — це символ вільного світу, а варвари — невільного. Так от, варвари (Росія) напали на вільний світ, до якого ми приєдналися завдяки революції. Але Європа цього ще не усвідомила. Як не дійшло до старенької і те, що Україна завжди слугувала їй щитом від кочових орд. І ця заслона має бути міцна. Тоді й Новий Рим урятується від варварів...

* * *

У понеділок 31 березня президент РФ Володимир Путін зателефонував канцлеру Німеччини Ангелі Меркель і запевнив, що Росія починає відводити свої війська зі східного кордону України. Проте Генеральний секретар НАТО Андерс Расмуссен згодом заявив, що не може цього підтвердити.

Привид ходить по Кубані...

1. квітня 2014 року

Протягом останніх двох років Ростовська область Російської Федерації згадувалась у ЗМІ як прикордонний регіон, де лютує африканська чума свиней, котра може перекинутися на нашу територію. Проте останнім часом ця область прославилася й тим, що звідти на Україну і весь світ поширюється чума путінської брехні. А головним її рупором є... колишній президент України Віктор Янукович. Щотижня починаючи з 11 березня він проводить прес-конференції та дає інтерв'ю, в яких коментує ситуацію в Україні.

От і відповідь на запитання людей, які цікавляться, де ж перебуває екс-гарант нашої Конституції і чим займається? Як бачимо, виступає в інформаційно-пропагандистському шоу, яке жартома можна назвати "Янукович-лайф(кайф)". За це йому, мабуть, багато платять або ж просто добре годують, бо вигляд у шоумена досить непоганий, якщо порівняти нинішню лиску мармизу з тією змарнілою та переляканою, що була місяць тому. Ходили навіть чутки, що він врізав дуба, а інтерв'ю дає його двійник чи то привид. І, ви знаєте, у цьому, певно, є частка правди. Бо те, що Віктор Федорович став політичним трупом, підтвердив в одному зі своїх інтерв'ю навіть відомий експерт Путін.

Двійник чи не двійник, та в будь-якому разі він говорить на своїх шоу як зомбі, піднятий із небуття кремлівськими шаманами. Впало в очі, що він уже не смішить народ ляпами, яких припускався під час імпровізацій, а це свідчить про те, що старанно завчає тексти, а може, навіть користується підказкою суфлерів. Якби не знайоме до серцевого болю обличчя, то можна було б подумати, що це говорить міністр закордонних справ РФ Лавров або ж сам Путін. В останньому інтерв'ю російському телеканалу "Дождь" привид заявив, що давно усвідомив необхідність федералізації України та двомовності, вважає теперішню українську владу нелегі— тимною, а президентські вибори 25 травня — незаконними: обурювався через те, що навколо парламенту ходять натовпи озброєних бойовиків; згадав, що місяць тому по його кортежу стріляли, заперечив свою причетність до розстрілу активістів на Майдані, звинуватив міністрів закордонних справ країн Веймарського трикутника в тому, що не додержали своїх обіцянок щодо гарантування йому безпеки; висловив жаль із приводу окупації Криму...

Цікаво, на кого розрахована ця брехня, якщо від "екса" відмовилися навіть найвідданіші колись соратники, а його симпатиками і досі в шоку, після того як дізналися, що кумир пограбував їх на десятки мільярдів доларів? Одне слово, хоч і привид, а сидить на купі реальних грошей. Вочевидь, це інформаційне лайно, яке вчергове лилося з уст особи, що назвала себе колишнім українським президентом, вихлюпнута на голови бідолашних росіян, котрим нізвідки почути правду, а також поширюватимуть світом, аби люди думали, що путінська армія виконує велику визвольну місію. Отже, якщо Україна програє світову інформаційну війну, агресія проти неї неминуха. А тому сьогодні як ніколи зростає роль української діаспори, котра в усіх країнах має калатати у всі дзвони, виступати у ЗМІ, стукати у двері своїх сусідів і пояснювати суть того, що відбувається в Україні. Наші брати мають усвідомити, що їхня Батьківщина — на порозі великої трагедії, наслідком якої може стати П'ята хвиля міграції — найбільша за всю історію українства. А цього не можна допустити...

Україна під прицілом

7 квітня 2014 року

Відповідь на запитання, хто винен у загибелі, каліцтвах та пораненнях людей із обох боків протистояння під час січнево-лютневих подій на столичному Майдані,

громадянське суспільство знайшло ще до початку офіційного розслідування: колишня кримінальна влада на чолі з Януковичем, яка довела власний народ до відчаю. Її непоступливість, зневага до законних вимог, нехтування Конституцією, зажерливість, жадібність та брехливість і кинули тисячі людей на амбразури режиму, спричинивши громадянський конфлікт. Лише на підставі логічної загальної оцінки подій листопада 2013-го — лютого 2014 року можна притягувати до карної відповідальності Януковича, Азарова, Ключова, Захарченка, Якименка. Подобиці (хто перший натиснув на спусковий гачок), по суті, не мають значення, бо влада відповідає за все, що відбувається в країні. Більше того: якщо розібратися, то саме влада першою здійняла руку на свій народ іще 30 листопада 2013 року. Суспільство тоді з жахом побачило ще один рівень її моральної деградації, але дна цієї прірви ще не було видно. Воно відкрилося 18-21 лютого — після розстрілу мирних мітингувальників. Ця кривава акція загалом уписується в цинічну та садистичну сутність Януковича та психологічні портрети його поплічників, але для суду над її замовниками і виконавцями потрібні факти, мотиви, засоби вбивств, свідчення.

Ситуацію заплутує та обставина, що від куль на Майдані, випущених зі снайперських гвинтівок та іншої зброї, загинули не тільки активісти, а й правоохоронці. Свинцеві осі вилітали і від місць розташувань підрозділів МВС, і з-за барикад, де дислокувалися повстанці. Численні відео та фото зафіксували "беркутівців" із автоматами та гвинтівками поблизу Жовтневого палацу, проте стрільці, які тримали і їх під прицілом, залишилися невидимими. Хто вони? За чиїм наказом діяли? В інформаційному суспільстві народилось кілька версій жахливої трагедії. Перша з них, що каральна акція — справа рук МВС та СБУ; друга — діяла російська ФСБ, котра теж була зацікавлена у поваленні влади Януковича задля того, щоб почати захоплення Криму; третя — це вплив закордонних спецслужб, аби пришвидшити встановлення контролю над Україною; четверта — орудував хтось із українських олігархів, для якого Майдан — технологія захоплення влади. Саме тому "справа снайперів" набула масштабного політичного резонансу.

Першою з цього приводу зчинила галас Москва, яка вкинула в телеефір та Інтернет-мережу чергову порцію начебто підслуханих переговорів між закордонними дипломатами, що мало вказати на "американський слід". Одразу згадалася приказка: "На злодієві шапка горить". Через кілька днів після свого призначення міністр внутрішніх справ Арсен Аваков заявив, що за снайперами стояла якась "третя сила". Громадськість чекала розвитку цієї інтригуючої версії, проте минулого четверга керівники МВС, СБУ та Генпрокуратури на прес-конференції оприлюднили результати попереднього розслідування, які підтверджують причетність до кривавої розправи на Майдані Януковича та його команди.

День 20 лютого був найкривавіший. Діяло, як повідомив голова СБУ Валентин Наливайченко, кілька груп стрільців: одна з них, що складалася зі спецпризначенців СБУ "Альфи", — поблизу Адміністрації Президента, друга з числа так званої "чорної роти" спецпідрозділу МВС "Беркут" під командуванням майора Садовника — біля

Жовтневого палацу. Цей загін відрізнявся від інших жовтими пов'язками на руках. Саме тут, на вулиці Інститутській, загинуло 17 осіб. Проводяться експертизи — балістична, дослідження зброї. Колишнє керівництво МВС і "Беркуту" зробило все для того, щоб цей епізод стало неможливо розслідувати: спалювався одяг, знищувалися документи. За попередньою інформацією, тільки з одного автомата в цьому місці було вбито вісьмох чоловік, хоча він офіційно не числився за жодним із правоохоронців.

Сім стрільців вели вогонь із даху будівлі на вулиці Хрещатик, 7/11, друга група такою ж чисельністю — з будинку на вул. Костьольній, 6, обидві озброєні бойовими німецькими гвинтівками "Блайзер". На прес-конференції заявили: встановлено всіх учасників спецоперації, ступінь їх причетності — на стадії уточнення. Затримано 12 осіб, у тому числі колишніх керівників спецпідрозділу СБУ, більшість із них почала співпрацювати зі слідством. За версією Служби безпеки, Будинок профспілок підпалили співробітники "Альфи", які у ніч на 19 лютого штурмували це приміщення. Спливли прізвища головних координаторів дій "тітушків", таких собі Чебо— тарьова — короля нелегального горілчаного бізнесу, Зубрицького — керівника медіа-холдингу "Контакт", Жиліна — глави чорносотенної організації "Оплот", Саркісяна, або Армена Горлівського, та Крисіна — лідерів київських злочинних угруповань.

Частково стала підтверджуватись і версія про участь "третьої сили". З'ясовано, що в середині грудня 2013 року на полігоні СБУ були присутні 26 співробітників російської ФСБ. Валентин Наливайченко висловив припущення, що саме ця група брала участь у плануванні та здійсненні заходів з утілення так званої антитерористичної операції. За особистим наказом тодішнього голови СБУ Якименка одній із груп були надані окреме помешкання та урядовий зв'язок. Якименко неодноразово приїздив на доповідь (!) до офіцерів ФСБ. 20 січня на аеродром "Гостомель", що під Києвом, прибуло кілька російських транспортних літаків із підмосковного аеродрому "Чкаловський" зі спеціальною зброєю та п'ятьма тоннами вибухових пристроїв. А 18-20 лютого у столиці України перебував генерал ФСБ Беседа. Українська Служба безпеки направила в Москву запит із вимогою допитати вказаного генерала, проте надійшла відповідь, що цей представник вищого офіцерського складу та інші ...забезпечували охорону російського посольства. "Спланована у вигляді антитерористичної операція, а фактично — організація масових убивств людей відбувалася безпосередньо і під прямим керівництвом колишнього президента Януковича", — підсумував В. Наливайченко.

Відразу після цієї прес-конференції відгукнулися головні підозрювані "екси" за справою розстрілу на Майдані — голова СБУ О. Якименко та міністр внутрішніх справ В.Захарченко. "Вбивства протестувальників на Майдані, всі вбивства — це діло рук самих опозиційних сил. Європі незабаром буде соромно за дії тих осіб, яких вони підтримали", — цитують Якименка РІА "Новості". Захарченко сказав в інтерв'ю Першому каналу Росії, що бійці "Беркута", які протистояли Майдану, не були озброєні вогнепальною зброєю. За його словами, стріляли тільки "майданівці". Хоча 20 лютого він же зробив заяву на Українському телебаченні, що підписав наказ про видачу

бойової зброї особовому складу, який перебуває на Майдані. "Будь-якій розумній людині зрозуміло, що якби вогонь відкрили правоохоронці, то вони, напевно, наступали б. А в цей час, коли почали вбивати співробітників, вони почали відступ", — пояснив экс-міністр.

За кілька днів до прес-конференції силовиків Віктор Янукович із Росії теж заявив про свою непричетність до вбивств на Майдані. Та хіба люди з чистою совістю тікають від правосуддя? Навпаки, вони мали допомогти йому встановити істину. Між тим і росіяни, які дуже любляють шпигунські ігри та інші конспіративні штуки, повинні подумати про те, що сам факт перебування в їхній державі підозрюваних у масових розстрілах в Україні кидає тінь на їхню державу і насамперед на владу, яка взяла під крило осіб, оголошених у міжнародний розшук.

Напіврозкритість цієї справи тримає країну в напруженні, оскільки частина вбивць і всі замовники — на волі. Значить, кривавий метод, застосований 18-21 лютого, може бути повторений...

Камінь за пазухою

14 квітня 2014 року

Путінська сокира вже вдруге опустилася на Україну. За першим помахом відтяла Крим, тепер хоче відчахнути південно-східні регіони. Розвіялись ілюзії про те, що Путін отямився під впливом санкцій Заходу, злякався Української армії чи перетворився на голуба миру. Всі, хто його знає, попереджали: він реалізує роль нового месії, об'єднувача слов'янських земель, яку сам собі вигадав. Дехто вважає, що російському лідеру потрібне українське Причорномор'я аж до Придністров'я — своєрідний пояс безпеки проти НАТО. Та, схоже, Кремль претендує на всю Україну як на буфер між Сходом і Заходом.

Характер подій у Донецькій, Луганській, Харківській областях свідчить про те, що розпочалося захоплення материкової території України за кримським сценарієм: штурм адмінприміщень "зеленими чоловічками", які прикриваються, ніби щитом, місцевим населенням, створення найманих загонів самооборони, висування вимог щодо виходу регіону зі складу України та запровадження "второго государственного", зрив президентських виборів тощо. А тому поняття "сепаратизм" і "тероризм" у цьому випадку навіть не доречні. Це операція спецслужб сусідньої держави з метою підготовки до вторгнення основних сил. Колись ми підсміювалися з вислову "Кинь камінець і поцілиш у російського Штірліца", проте насправді ситуація виявилася набагато гірша — країна буквально обплутана шпигунськими сітками Кремля. СБУ, міліція в східних регіонах, не здобувши уроків із кримських подій, фактично проґавили вихід із підпілля глибоко законспірованих російських "підсніжників". Наш так званий старший брат підло тримав каменюку за пазухою, готуючись, наче Каїн, спідтиха завдати удару. Тепер ми вимушені на ходу формувати нову систему безпеки країни.

У суботу і неділю (13 і 14 квітня) зона впливу "зелених чоловічків" суттєво розширилася. До Луганського СБУ, Донецької обласної ради додалися приміщення райвідділів міліції та міської ради у Слов'янську, такі ж об'єкти в Єнакієвому, Краматорську, Артемівську, міськради в Маріуполі та Харцизьку. Над усіма адміністративними будівлями піднято прапори так званої Донецької народної республіки. Диверсанти діють нахабно, наче у себе вдома, — дається взнаки безкарність, з якою захопили Кримський півострів. Вочевидь, вони впевнені у тому, що знову не дістануть належного відпору, розраховують на деморалізованість наших правоохоронців, мовляв, "эти хохлы не посмеют стрелять". І справді, співробітники міліції на першу ж вимогу штурмовиків розступалися або піднімали руки і не відповідали вогнем на вогонь, як це було під час штурму Слов'янського РВС.

Таким чином, на території Донеччини виникло близько десяти небезпечних вогнищ, які, за розрахунком московських стратегів, мають запалити весь регіон. Попри запевнення соціологів у тому, що на сході сепаратистів підтримують лише 25 відсотків населення, база для політичного і соціального протесту тут доволі потужна: масове безробіття і надзвичайно низький рівень життя, розквіт наркоманії та алкоголізму, необлаштованість міст і селищ, безправність громад. У свідомості місцевих жителів завжди дрімала ненависть до будь-якої влади, а сьогодні під впливом нервових подій вона може прокинутися. Варто лише назвати винуватця цих бід — і вибух неминучий. Агентура Кремля та місцеві князьки, які, схоже, діють у супрязі, кивають на нову революційну владу — вона, мовляв, хоче нав'язати населенню східних регіонів свою бандерівську волю і випити з індустріальних регіонів останні соки.

Київ нарешті зрозумів вибухонебезпечність ситуації, а тому кинувся гасити пожежу. Минулої п'ятниці в Донецьку побував Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк: зустрівся з місцевою елітою і пообіцяв, що, згідно зі змінами до Основного закону, права місцевих громад будуть значно розширені. Хоча й запізнілий, але правильний хід. Регіони і справді слід поважати. І треба, щоб тут постійно бували урядовці.

Відбулися засідання Ради національної безпеки і оборони. Підрозділи МВС та СБУ активізували свою діяльність. Під час спроби нейтралізувати одну з диверсійних груп під Слов'янськом зав'язалася перестрілка, внаслідок якої обидві сторони зазнали втрат. Із нашого боку загинув капітан спецзагону "Альфа" СБУ Геннадій Біліченко; тяжко поранені командир цього підрозділу полковник Кузнецов, полковник СБУ Кукса та співробітник МВС Селехов. На недільному засіданні було ухвалено провести широку Антитерористичну операцію із залученням збройних сил. Усім штурмовикам висунуто ультиматум до 9-ї години ранку в понеділок здатися владі. В.о. президента О. Турчинов підписав указ, згідно з яким бойовиків не притягуватимуть до кримінальної відповідальності, якщо здадуть зброю і звільнять захоплені приміщення, проте це не стосується тих, хто стріляв у людей і правоохоронців.

У ніч із 13-го на 14 квітня з ініціативи Російської Федерації було скликано засідання Ради безпеки ООН, на якому обговорювалася ситуація в Україні. На думку представника РФ Віталія Чуркіна, протестувальники на південному сході країни, що

обстоюють федералізацію України, нікого не тероризують, в той час як київська влада наміряється використати проти народу армію. Але точка зору Росії не дістала підтримки жодного з членів Радбезу. США, Великобританія, Франція і Австралія виступили з різким осудом ролі Росії у подіях в Україні...

Немає жодних підстав сумніватися, що у влади вистачить сил, аби ліквідувати вогнища тероризму на південному сході, та де гарантія, що не з'являться нові, наче голови у гідри? Цілком очевидно, що Антитерористична операція — це боротьба з наслідками, а не з причинами. В такому разі ми приречені на постійне відставання. Треба вибити з рук супротивника козир — вимогу подолання безправності регіонів шляхом федералізації. В.о. Президента Олександр Турчинов у понеділок заявив про імовірність проведення Всеукраїнського референдуму одночасно з президентськими виборами. "Я впевнений, що переважна більшість українців на цьому референдумі висловиться за неподільну, незалежну, демократичну, унітарну Україну", — сказав він на засіданні погоджувальної ради керівників фракцій і комітетів парламенту.

Та чи розв'яже це проблему? Адже Путіну насправді начхати на права українських регіонів. Чимало політологів висловлюють пропозиції негайно на рівні ООН закріпити за Україною статус позаблокової держави. Може, це заспокоїть агресора?

Східний фронт

16 квітня 2014 року

Не буде перебільшенням сказати, що сьогодні вся увага українців прикута до двох тем — ситуації на сході і нашої спроможності захищатися. Мільйони людей перерахували на рахунки армії свої останні копійки, а матері, плачучи, благословили своїх дітей на захист Вітчизни. Бо сподіватися на НАТО чи військо доблесних "янки", вочевидь, марно. Мабуть, більшість наших співгромадян усвідомила, що відступати далі нікуди — вирішується доля країни. Наша фатальна нерішучість у Криму спровокувала нахабність агресора, що може загрожувати втратою ще більшої території і багатьох жертв. Тож, поки ще не пізно, йому треба дати по зубах. Інакше — кінець державі.

Багато українців з полегшенням зустріли звістку про те, що наші силовики захистили від бойовиків аеродром у Краматорську. Під час операції захоплено в полон кількох із них, які зізналися, що належать до 45-го гвардійського повітрянодесантного полку Російської Федерації. Зроблено маленький укол імперії, але дуже болючий, від якого вона заверещала, наче вжалена. Путін одразу поскаржився Генсеку ООН Пан Гі Муну на неправомірні дії української влади, досить нервово висловився з цього приводу міністр закордонних справ РФ Лавров, перебуваючи з візитом у Китаї. Відомий політичний блазень Жириновський телефонував секретареві РНБО України Андрію Парубію і теж істерично кричав: "Да как вы смеете?!". Значить, Україна на правильному шляху.

Успішна операція в Краматорську дещо остудила запал сепаратистів. Вони повсюдно стали ініціювати переговори. Українська розвідка перехопила сеанс радіозв'язку Москви зі своїми штурмовиками на Донеччині, під час якого останні одержали команду відходити, аби далі не "засвічувати" російську руку, оскільки свою справу зробили: дестабілізували ситуацію в регіоні та підготували собі гідну заміну — найманців із числа місцевих. До Слов'янська у вівторок увійшов український батальйон МВС. Підходи до міста заблокували частини нашої армії. Тим часом ЗМІ поширили інформацію про те, що якась мобільна група людей у чорному без розпізнавальних знаків пересувається дорогами Донеччини та обстрілює блокпости так званих сепаратистів. Щодо цього висувуються різні версії. За однією з них, це агенти ФСБ імітують початок громадянської війни. За другою — українські силовики або ж бійці "Правого сектору" запозичили у супротивника партизанський метод дій "зелених чоловічків".

У руках бандитів залишаються декілька адмінбудівель у Донецьку, Луганську, Слов'янську, Єнакієвому, Маріуполі, Горлівці. Викурити їх звідти буде непросто. Перемовини про референдум, передачу повноважень на місця, вочевидь, не допоможуть, бо штурмовики керуються прямими вказівками Кремля, якому права наших регіонів насправді до лампочки.

14 квітня додався ще один головний біль: "Антимайдан" оголосив Одеську область "Одеською народною республікою" і закликав жителів міста блокувати рух транспорту в обласному центрі. Антимайданівці створили електронну карту, на якій вказали 153 точки — пішохідні переходи, де повинні знаходитися одесити, щоб перекрити автомобільний рух.

"Путін не дасть Україні спокою, поки не здобуде бажаного — повернення країни на орбіту Росії. Так чи інакше, але він цього доможеться", — стверджує колишній радник російського президента Андрій Іларіонов.

Доможеться, якщо ми, звичайно, дозволимо. Надію на успіх операції з очищення території країни від бойовиків та захист її суверенітету дають нові кадрові призначення. Керівником Антитерористичного центру став генерал Василь Крутов, який пройшов, як мовиться, Крим і Рим у структурах безпеки, а командувачем Національної гвардії — колишній командувач Внутрішніми військами МВС Степан Полторак. "Ми не ставимо за мету проводити операцію для того, щоб помститись або зробити щось таке, що повинно потрясти фізично цих людей. Ми проводимо виключно точкові дії, чітко сфокусовані й такі, котрі не спрямовані на позбавлення здоров'я та життя", — заявив Крутов.

Восток — дело тонкое

17 квітня 2014 року

Цими днями, коли Схід України нагадує порохову діжку, пригадуються слова головного героя класичного радянського фільму "Біле сонце пустелі" Сухова: "Восток —

дело тонкое, Петруха!". А й справді, як в око вцілив той червоноармієць, переплюнувши своєю оцінкою сучасних політологів. Бо через вибухонебезпечну ситуацію в цьому регіоні доля української незалежності висить на дуже тонкій волосині. А де тонко, там і рветься. Щоб цього не сталося, владі треба діяти філігранно, як хірургу чи ювеліру.

Але як добитися цієї майстерності? Над цим питанням сушать голови політики та експерти, і вже перебрали цілу купу пропозицій: треба так і так, та ні — от так. Утім, усі розуміють, що правильна відповідь лежить не у площині стосунків із сепаратистами, а у сфері взаємин із Російською Федерацією, яка використовує український схід лише як інструмент своєї імперської політики. Тому залишається три варіанти: воювати, досягти прийняттого для нас компромісу або ж пристати на всі вимоги Кремля, тобто перенести президентські вибори, розпочати роботу над розробкою Конституції, яка передбачатиме федеративний устрій держави, надати російській мові статус другої державної, закріпити позаблоковість України, розглянути проект Основного закону на конституційних зборах, схвалити його на референдумі. Нагадаємо: цей пакет висунутий росіянами ще на початку березня поточного року в рамках так званої міжнародної ініціативи "Про групу підтримки України". Наша сторона ці пропозиції відкинула як принизливі й такі, що фактично ставлять хрест на українській незалежності.

США та ЄС схвалили нашу позицію. Проте вже за місяць тональність заяв держдепу Америки втратила категоричність, його керівник заговорив про готовність шукати компроміс, але з участю України. Треба сказати, що й Київ після спалаху нестабільності на сході став поступливіший. Влада вже ініціює проведення референдуму 25 травня з приводу унітарного устрою держави і майже погодилася надати російській мові статус другої державної. Тобто переговори України з Росією фактично ведуться, але за посередництва... сепаратистів сходу, які виявилися ефективнішими перемовниками, ніж американці. Внаслідок такого спілкування Україна не лише втрачає ініціативу, а й припускається помилок за екстремальних обставин, коли схід фактично приставив їй до лоба пістолета. Турчинов і Яценюк, вочевидь, добре розуміють, що опинилися в ситуації, яка, ніби в кривому дзеркалі, відображає події середини лютого, коли Янукович теж почав антитерористичну операцію. Якщо слово візьме товариш снайпер і почне робити зарубки на своєму прикладі, то станеться велика біда. Тим паче, що СБУ перехопила радіорозмову, в якій кремлівські куратори дають завдання своїм агентам "забезпечити" протягом найближчих днів близько 200 трупів із числа мирного населення (бажано російськомовного), для того щоб мати підстави для вводу танків. Цілком можливо, що саме боязню відповідальності за криваву бійню й пояснюється нерішучість і навіть розгубленість нашого керівництва. Зате Путін нічого не боїться, хоча за ним давно вже плаче Гаазький трибунал.

Багато надій на успішне врегулювання українсько-російських стосунків покладалося на зустріч керівників зовнішньополітичних відомств України, США, Євросоюзу, Російської Федерації 17 квітня у Женеві. Як правило, сторони конфлікту, йдучи на такі "стрілки", тим паче глобального масштабу, тримають якісь козири в

рукавах. У Росії їх кілька: утримування українського сходу в заручниках, танки на кордоні з нашою країною, газовий вентиль, а також п'ята колона в тилу супротивника: місцеві князьки, криміналітет, ображені чиновники... Що є у Європи і Америки, крім погроз застосувати санкції? Нічого. Захід досі навіть не спромігся нас економічно підтримати, через що опинилися на краю фінансової прірви. "Мені соромно, що ми досі не надали Україні військову допомогу", — заявив нещодавно американський сенатор Джон Маккейн. Що має в активі Україна? Патріотичний дух більшості громадян (і це немало), але досить слабкі Збройні сили і добиту до ручки економіку. А тому Лавров летів у Женеvu, ніби король на власні іменини. Перемовини заздалегідь приречені на провал?

Варто нагадати, що Верховна Рада напередодні зустрічі в Женеві ухвалила постанову "Про ініціативу міжнародних переговорів щодо деескалації ситуації навколо України", яка поставила наших переговорників у тісні рамки: не розглядати питання цілісності Української держави та її конституційного ладу. "Для нас важливо, щоб було відкликано рішення про надання дозволу президенту Росії використовувати війська на території України", — наголосив міністр закордонних справ України Андрій Дешиця під час брифінгу в Києві напередодні відльоту до Женеви, передає прес-служба МЗС України. Окрім цього, Україна наполягатиме на припиненні підтримки терористичних угруповань Росією, відведенні її військ від українсько-російського кордону, поверненні Криму під юрисдикцію України.

Які компроміси для нас прийнятні? Можна було б розглянути пропозиції щодо відтермінування виборів (бо й справді спершу проводити вибори президента, а потім під нього клепати Основний закон — несусвітня дурість), проведення референдуму про конституційний устрій, позаблоковість. Але федералізація — нізащо. Бо поховаємо живцем державу. Ще один варіант — захищатися. Чи зможемо, чи вистоймо — це окрема тема розмови. Але не забуваймо, що маленька Грузія вистояла...

Краще солом'яна згода...

1. квітня 2014 року

17 квітня у Женеві зустрілися керівники зовнішньополітичних відомств США, Росії, України та ЄС. В переговорах сторони представляли в.о. міністра закордонних справ України Андрій Дешиця, міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров, держсекретар США Джон Керрі, Верховний представник ЄС із іноземних справ та політики безпеки Кет— рін Ештон. Розмова тривала сім годин із кількома перервами. Попри серйозні розбіжності в поглядах на низку питань учасникам зустрічі все ж удалося досягти компромісу.

У підсумковому документі йдеться про те, що російська та українська сторони зобов'язуються утримуватися від будь-якого насильства, залякування або провокаційних дій, засуджують і відкидають усілякі прояви екстремізму, расизму та релігійної нетолерантності, включаючи антисемітизм. Усі незаконно озброєні групи

мають бути роззброєні, захоплені будівлі — звільнені, як і перекриті вулиці та інші захоплені громадські місця в українських містах; усіх протестувальників і тих, хто полишив будівлі та інші громадські місця і склав зброю добровільно, має бути амністовано. Виняток становитимуть екстремісти, яких слідство визнає винними в тяжких злочинах. Учасники домовилися про те, що спеціальна місія спостерігачів ОБСЄ відіграватиме провідну роль у підтримці української влади та місцевих громад у справі імплементації передбачених цією угодою заходів із деескалації. США, ЄС і Росія нададуть місії ОБСЄ всебічну підтримку, зокрема направивши дипломатичних працівників для здійснення моніторингу. Оголошений конституційний процес в Україні має бути інклюзивним (таким, що враховує думку громадян та регіонів), транспарентним (прозорим) і підзвітним. Учасники зустрічі підкреслили важливість стабілізації економічної та фінансової ситуації в Україні і висловили готовність обговорювати додаткові кроки на підтримку вищезазначених дій.

Ці домовленості обговорювалися у кількох ракурсах: їхні наслідки для світової безпеки, врегулювання стосунків Росії й України, збереження суверенітету та цілісності нашої держави. Деякі українські політики й пересічні громадяни звернули увагу на те, що наша країна на цих перемовинах перебувала в принизливій ролі в чомусь винного школяра, якого хочуть настановити на шлях істинний батьки і педагоги. Оце, мовляв, дожилися: Конституція та доля незалежної країни, яку давно визнав увесь світ, стала предметом торгів між наддержавами.

А чого ж ми хотіли після двадцяти трьох років жахливої деградації всіх сфер суспільного життя? На жаль, до нас ставляться, як ми цього заслуговуємо. Погана слава дурнів і злодіїв у нас поки що затьмарює добру славу геніїв, а справжня держава тільки починає народжуватися. І лише героїзму Майдану не достатньо, аби повернути репутацію гордої і самодостатньої нації. Враження таке, наче сидимо на табуретці з однією ніжкою. Аби втримати рівновагу, Україні слід хапатися за будь-які переговори, як за рятівну соломинку. Солом'яна згода краща за золоту звабу. А тому розумування про необхідність збереження гідності треба відкласти до кращих часів. Інша річ, чи матимемо ми реальну користь від цих переговорів. Чи відкличе Путін своїх диверсантів та резидентів зі східних регіонів України? Чи не перешкоджатиме проведенню виборів президента? Взагалі, де межа його територіальних та гуманітарних претензій до нашої держави?

Дуже багато оглядачів закликають не надто втішатися женевськими домовленостями і привертають увагу до того, що від початку окупації Криму Путін говорив одне, а робив зовсім інше. Наприклад, брехав, що в Криму, крім частин ЧФ, немає російських військових, проте потім визнав протилежне, обіцяв канцлеру ФРН Меркель відвести війська від східного кордону України, водночас засилаючи свої диверсійні загони на нашу територію, і таке інше. А його телеспілкування з російським народом напередодні Великодня взагалі позбавляє женевські домовленості будь-якого сенсу. Чого тільки варта псевдоісторична "розвідка" про походження так званої Новоросії (Донецька, Луганська, Херсонська, Миколаївська та Одеська області),

територія якої освоювалася нібито ще за часів Російської імперії і в 1920-х була несправедливо включена до складу України? Вочевидь, кремлівський правитель після захоплення Криму увійшов у завоюницький екстаз. Ідеологічні вчителі Путіна — генсеки та голови КДБ — в ті хвилини, мабуть, переверталися в домовинах, бо якби він таке бовкнув у радянський час, то був би розстріляний як ворог народу. Адже імперська політика за СРСР була глибоко замаскована постулатами про інтернаціоналізм та право націй на самовизначення, а на відвертий шовінізм, як і на націоналізм, в тій державі було табу. Та, мабуть, дуже зраділи б подібним заявам кати українського народу Петро I і Катерина II: нарешті у Московії з'явився гідний продовжувач їхньої справи. Схоже, що нинішній світогляд Путіна, певно, сформувався внаслідок поєднання чекістської і білогвардійської ідеологій. А тому новітній імператор, як він, мабуть, про себе думає, страшний своєю непередбачуваністю та відсутністю моральних засад.

У тон Путіну прозвучали слова Великодньої проповіді патріарха Московського Кіріла Гундяєва: "Перед Богом українці та росіяни — єдиний народ". Тобто напередодні світлого Христового Воскресіння у Москві стався акт духовної агресії проти нашого народу. Нас, виявляється, не існує. Немає багатотисячолітньої історії і культури України. Схоже, що цими днями російський шовінізм сягнув найвищої точки за останні 97 років. Із жахом ми усвідомлюємо, що ключовою ланкою національної ідеї Російської імперії є... знищення незалежної України та перетворення її на Малоросію. Тупа і недалекоглядна одержимість. Якби Московія натомість нарешті повністю визнала право України на самовизначення, на свій шлях у майбутнє, то одержала б у недавньому "молодшому братові" найщирішого друга. Однак в умовах постійних зазіхань на незалежність і духовність нашого народу він вимушений шукати захисту в європейській інтеграції та реагувати на великодержавний шовінізм радикальним націоналізмом.

"Женевські домовленості — провал правил та гарантій світової безпеки. Тепер ми бачимо, чого варті гарантії недоторканності України." — написала на своїй сторінці популярна співачка і активна майданівка Руслана Лижичко. Цю думку підтримують тисячі користувачів соціальних мереж. І справді, саме проведення Женевських переговорів — це фактичне визнання провідними країнами світу втрати чинності Будапештського меморандуму, згідно з яким Росія, США та Англія зобов'язувалися захищати суверенітет та цілісність нашої держави. Тобто розпочався процес побудови нової системи світової безпеки, в якому Росія намагається домінувати, нав'язуючи своє бачення, в основі якого — право сили. США і ЄС теж уключилися в цю гру. Їхні козири — економічні санкції, зокрема й такі крайні, як заморожування швейцарських рахунків Путіна на суму понад 40 млрд доларів та обвал цін на газ і нафту. Та перевага поки що на боці Кремля. Не зустрічаючи належного опору, він щодалі нахабніє і блефує. Тим часом США і ЄС розмовляють із Росією, як пасивні захисники України, хоча мали б зрозуміти, що вже треба захищатися їм самим.

Від часу Женевської зустрічі минув тиждень, проте віз і нині там. Москва

звинувачує Київ у невиконанні домовленостей: мовляв, в українській столиці активісти Майдану не звільнили захоплених приміщень та не розблокували проїзд через Хрещатик. Невже наш Майдан загрожує Російській Федерації так само, як сепаратисти на Сході України нашій державі? Керівник нашої дипломатичної служби Андрій Дешиця заявив, що українська сторона на виконання домовленостей призупинила активну фазу Антитерористичної операції, однак не бачить адекватних дій Росії. З приводу цього українська сторона направила відповідну ноту міністерству закордонних справ РФ.

Москва продовжує гратися з вогнем біля порохової діжки, яку котить на Україну...

На своїй-чужій землі

1. травня 2014 року

На початку антитерористичної операції більшість українських громадян дорікала силовикам за нерішучість, тепер — хапається за серце від численних жертв та руйнувань під час її активної фази. Радують упевненіші дії військових та нацгвардійців, але тривожить те, що замість точкових, можна сказати, хірургічних дій на випередження бачимо повномасштабну регіональну війну, і фронт щодня дедалі ширшає. Що найстрашніше — вірус сепаратизму, ненависті до України з кожним загиблим терористом вражає все більшу кількість жителів Донбасу. Адже банди бойовиків формувалися в основному з числа місцевих жителів, а їхні московські інструктори, зробивши свою чорну справу, ніби випарувалися. Тепер час грає на руку Москви та сепаратистів. Чим довше тягтимуть наші силовики kota за хвіст, тим більшими будуть людські, матеріальні та моральні втрати України. Гірка правда полягає в тому, що Донбас не такий уже байдужий до сепаратистів, як це хоче показати офіційний Київ. А недомовки та ілюзії ніколи не вкажуть виходу з цього глухого кута. Соціологічні опитування нібито свідчать, що 70 відсотків мешканців східних областей — за єдність з Україною. Але насправді це не дуже втішний показник для соборності держави і спокою в цьому регіоні, бо заколоти вчиняє якраз агресивна меншість. Між тим ніхто не питає донеччан і луганчан, яким вони хочуть бачити своє майбутнє, як тепер ставляться до нової української влади та ідеалів Майдану. Гадаєте, як? Як люди, яким замість очікуваних інвестицій та субсидій прислали танки.

А тому українським військовим сьогодні настільки важко, що створюється враження, ніби вони перебувають...на чужій території. На своїй землі, але наче на чужій. Треба озиратися не лише на бойовиків із автоматами, а й на бабусь, які за 200-300 гривень виходять на проросійські мітинги, і на юрби розлюченої молоді, що намагається захопити бойові машини Української армії та штурмує адмінбудівлі із арматурою, битами та мисливською зброєю.

9 травня до переліку "міст-антигероїв" долучивсь і Маріуполь. Його аж ніяк не можна вважати маргінальним, тобто населеним тільки безробітними та пияками-невдахами. Це місто-трудівник із досить високим рівнем життя. Тут діють потужні

підприємства — металургійний комбінат імені Ілліча, концерн "Азовмаш", Маріупольський морський торговий порт, "Азовелектросталь", термічний, судноремонтний, дослідно-експериментальний, "Електроприлад" та інші заводи. Місто має розвинену інфраструктуру, високий рівень благоустрою, футбольні, баскетбольні та гандбольні клуби. Це не депресивний Слов'янськ, а один із найбільших промислових та культурних центрів Донеччини. І ось тут, на 9 Травня відбувається криваве побоїще. Як саме заварилася страшна каша, достеменно не відомо. Сепаратисти звинувачують начальника міського відділу міліції Андрощука, котрий нібито відкрив вогонь по своїх підлеглих, коли вони відмовилися розганяти мирну демонстрацію городян. В.о. міністра внутрішніх справ Арсен Аваков стверджує, що сутичку спровокував снайпер, який почав стріляти по мирних людях і міліціонерах. Одне слово, натовп пішов на штурм міського відділення міліції. Правоохоронці забарикадувалися на одному з поверхів і стали відстрілюватись. Їм на допомогу поспішили підрозділи Нацгвардії. Як підсумував Аваков, унаслідок короткого, але запеклого бою 20 сепаратистів було знищено, чотирьох взято в полон, решта розбіглася. Наші силовіки теж зазнали тяжких втрат. Куля снайпера цього дня обірвала життя командира Дніпропетровської бригади територіальної оборони Сергія Демиденка. За свідченням очевидців, над його тілом ще й познущалися: відрізали вуха і викололи очі. Загинули також начальник ДАІ Маріуполя Віктор Саєнко, співробітник батальйону патрульної служби міста Михайло Єрмоленко, борець дніпропетровського батальйону місцевої самооборони Олег Ейсмант, воїн батальйону "Азов" Родіон Добромолов, строковик Нацгвардії Богдан Шлемкевич. Реєстр небесних лав героїв України, на жаль, знову поповнився.

Нацгвардія відразу після операції вивела свої підрозділи з міста нібито для того, щоб не провокувати нових сутичок, але це, вочевидь, було помилкою, адже Маріуполь майже на добу опинився в руках мародерів, оскільки місцеві правоохоронці теж розбіглися. Це дало підстави фактичному господареві міста, власнику більшості тутешніх підприємств Ринату Ахметову заявити про необхідність припинення на території області Антитерористичної операції та створення при його комбінаті "Метінвест" озброєних дружин самооборони, тобто фактично власної армії. У багатьох оглядачів і політиків одразу ж виникла підозра, що справжньою метою кривавих сутичок у Маріуполі та інших містах Донеччини є встановлення тут автономного правління, мовляв, якщо центральна влада не спроможна навести лад, то є сили, які на це здатні.

Тепер зрозуміло, в чому причина неефективності Антитерористичної операції? Замість того, щоб виполювати будяки з корінням, вона збиває лише їхні верхівки. В цьому разі інтереси Москви і регіональних бізнесових еліт Сходу України, які збагатилися за рахунок пограбування місцевих бюджетів та надр, збіглися. "Діти Януковича" ладні на все, аби не допустити, щоб Київ урізав їхні прибутки та знищив корупційні схеми. Саме місцеві божки підігрівають сепаратистські настрої, а можливо, навіть фінансово підтримують бойовиків, які, цілком імовірно, відразу перейдуть до так званих народних дружин Ахметова. А тому загравання з регіональними князьками, чим

зараз займається влада, — фатальна помилка. Антитерористична операція має здійснюватися паралельно з антикорупційною. Але це вже завдання легітимного президента...

Обирали мир і Україну

26 травня 2014 року

Минулої неділі українці обирали президента. Йшли на виборчі дільниці з надією і тривогою. Більшості людей цей день уявлявся вирішальною битвою за незалежну державу, початком нової ери в її історії, можливістю об'єднання і захисту від внутрішньої та зовнішньої агресій.

Уперше пріоритетним моментом виборів була не кандидатура майбутнього глави держави, а їхня легітимність і змога здійснити вільне волевиявлення. Адже Кремль одразу після призначення дати виборів заявив, що не визнає їхніх результатів, а потім робив усе, аби вони не відбулися: дестабілізував ситуацію на сході країни, зосередив на її кордонах кілька своїх добірних дивізій. А в день голосування навіть улаштував репетицію бомбардування наземних цілей на своїх прикордонних полігонах. Головорізи самопроголошених республік, вочевидь, за вказівкою північного сусіда, вчинили кілька кривавих акцій проти підрозділів наших Збройних сил, розгорнули кампанію залякування населення Луганської та Донецької областей, практично паралізувавши вибори у більшості тамтешніх міст та районів. На жаль, українські силовики не змогли перешкодити діям терористів та агентів російських спецслужб. А тому загроза провокацій висіла практично над усіма виборчими дільницями. Через те мільйони українців 25 травня стискали кулаки, загадуючи одне-єдине бажання: аби ніхто не завадив їм зробити вибір, а країні — одержати легітимного президента.

Ці вибори унікальні ще за кількома ознаками. Сумнозвісний адмінресурс, який робив погоду у всіх попередніх змаганнях політиків починаючи з 1998 року, вперше не втручався, оскільки як явище був знищений Революцією гідності. У цих виборах узяло участь практично нове громадянське суспільство, яке завдяки Майдану позбулося тривалої депресії, перетворившись на активного творця новітньої історії. Україна сьогодні не має грошей, зате має міцний національний дух, що дає оптимістичну відповідь на запитання: бути їй чи не бути.

Ще така особливість: зменшилася кількість виборців, виборчих округів та дільниць. Якщо на попередніх президентських виборах було зареєстровано 36 мільйонів 576 тисяч 763 виборці, то на нинішніх — 36 мільйонів 53 тисячі 538. І це при тому, що ЦВК не виключила з реєстру кримський електорат, залишивши за ним право голосу. Проте виборчі дільниці на окупованій території не організовувалися. На першому місці за кількістю тих, хто має право голосу, — Донеччина: 3 млн 359 тисяч, на другому — Дніпропетровщина: 2 млн 686 тисяч, на третьому — Харківщина із 2 млн 173 тисячами, на останньому Чернівецька область: майже 707 тисяч.

Усього в Україні було створено 33,6 тисячі виборчих дільниць, 114 із них — за кордоном. Як повідомив голова ЦВК Михайло Охендовський, 171,078 громадян змінили

місце голосування. Зокрема, очікувалося, що близько шести тисяч кримчан проголосують на виборчих дільницях Херсонської та Миколаївської областей.

Українські перегони викликали небувалий інтерес закордонних інституцій. ЦВК зареєструвала 2191 спостерігача від 19 міжнародних організацій та від 18 держав. Зокрема, від Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, ПАРЕ, Фонду Конрада Аденауера, Міжнародного Республіканського Інституту, Світового конгресу українців, Українського конгресового комітету Америки та багатьох інших. "Ми дуже раді бути тут. Це дуже важливі, історичні вибори", — заявила колишній держсекретар США Мадлен Олбрайт, яка разом із экс-міністром закордонних справ Іспанії Аною Паласіо очолює делегацію із 26 представників.

Відкрили голосування українці Австралії — перший виборчий бюлетень було опущено в скриньку у Канберрі о першій годині ночі за нашим часом. Надзвичайний ажіотаж спостерігався на дільницях для голосування Варшаві, Мадриді, Римі, Берліні та в інших європейських містах. Активно проходило волевиявлення в українських містах і селах. Бажаючим зробити свій вибір на багатьох дільницях доводилося вистоювати довжелезні черги. Станом на 15-ту годину найвища явка виборців була зафіксована у Рівненській області — 50,51%, друге місце за активністю посіли хмельничани (48,8%), третє — вінничани (48,67%). Київ попри довгі черги на багатьох дільницях здивував — усього 31,13 відсотка. Проте після 20-ї години виправився — майже 68%. Жителі столиці, які повернулися з дач, голосували навіть після закриття виборчих дільниць. Найнижча активність, що зрозуміло, спостерігалася у Донецькій області — 13,7%.

Заради справедливості треба зазначити, що загальний показник явки нижчий від досягнутого на виборах 2010-го (69,15%), 2004-го (77,28%), 1994го (71, 43%) років. Вочевидь, далися взнаки весняно-літній період, коли селяни і містяни багато часу проводять на дачах і городах, а також побоювання провокацій в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Дніпропетровській Запорізькій та Харківській областях. Сповіщалось про замінування дільниць, мали місце інші акції залякування. Експерти вважають, що не дуже високий інтерес до виборів у цих регіонах спричинила також відсутність у списку кандидатів на президентське крісло політиків, яких вони вважають "своїми". Практично випала з процесу більша частина виборців Донбасу. В Луганській області дільниці працювали у двох округах із 12, в Донецькій — у семи з 22. Донецька облдержадміністрація уточнила, що вибори не відбулися в 23 адміністративних одиницях. Зокрема, в Авдіївці, Артемівську, Вугледарі, Горлівці, Дебальцевому, Дзержинську, Донецьку, Дружківці, Єнакієвому, Жданівці, Кіровському, Костянтинівці, Краматорську, Красному Лимані, Макіївці, Новогродівці, Селідовому, Слов'янську, Сніжному, Торезі, Харцизьку, Шахтарську, Ясинуватій, а також у Артемівському, Костянтинівському, Мар'їнському, Слов'янському, Шахтарському, Ясинуватському районах. Загалом на Донеччині вдалося проголосувати лише 100 812 виборцям.

З перших хвилин виборів три соціологічні служби — Фонд "Демініція— тиви", КМІС, Центр Разумкова об'єднаними зусиллями вимірювали їх пульс, шляхом опитування

людей визначаючи їхні симпатії. Несподіванок не сталося. Результати Національного екзит-полу підтвердили передвиборні рейтинги. Схоже, що більшістю громадян опанувала ідея обрати главу держави вже в першому турі. У лідери одразу ж вибився Петро Порошенко з результатом понад 50 відсотків, за ним — Юлія Тимошенко, Олег Ляшко, Анатолій Гриценко. Згідно з остаточними результатами опитування, зафіксованими близько 20-ї години 25 травня, Порошенко набрав 55,7% голосів, друге місце посіла Юлія Тимошенко із 12,8%, третє — Олег Ляшко: 8,1%. Далі у списку Анатолій Гриценко (6,3%), Сергій Тігіпко (4,8%). Ще один кандидат від колишньої влади, Михайло Добкін, набрав усього 2,1%.

Близько 21-ї години заступник голови ЦВК Андрій Магера урочисто констатував: "Вибори президента України відбулися. І це треба сприймати як факт". Через годину міністр юстиції Павло Петренко засвідчив юридичну правомочність цього факту. "Масових порушень, які могли б вплинути на результат загальнонаціонального голосування, на виборчих дільницях не зафіксовано", — сказав він. Вибори були чесні, прозорі, демократичні, констатував Петренко. Своєю чергою, начальник головного управління Генпрокуратури Микола Гошовський зазначив: "Вибори президента, які відбулися, є найдемократичнішими у новітній історії України". За інформацією ГПУ, до органів прокуратури за два місяці кампанії надійшло 47 звернень від суб'єктів виборчого процесу, в яких були оскаржені різні дії, починаючи від претензій до формування дільничних виборчих комісій, невнесення у списки тощо. 2010 року таких скарг зафіксовано у 18 разів більше. Зареєстровано 112 правопорушень, 75% із яких кримінальні, пов'язані з діями терористів на Луганщині й Донеччині.

Міжнародна місія Світового конгресу Українців (СКУ) зі спостереження за президентськими виборами в Україні заявила, що вони пройшли чесно і згідно з міжнародними демократичними стандартами. Під час волевиявлення не було зафіксовано значних порушень, які могли б суттєво позначитись на результатах голосування.

Станом на 14-ту годину 26 травня ЦВК обробила 60 відсотків виборчих бюлетенів. На рахунку Петра Порошенка — 53,70, Юлії Тимошенко — 13,07, Олега Ляшка — 8,46, Анатолія Гриценка — 5,47, Сергія Тігіпка — 5,25 відсотка голосів. Згідно із законом, кандидат у президенти, який набере у першому турі понад 50 відсотків голосів, стає переможцем перегонів. Найближче до такого унікального результату Петро Порошенко.

Через терни до зірок

Роздуми з приводу підписання Угоди про Зону вільної торгівлі з ЄС

27 червня 2014 року у Брюсселі Президент України Петро Порошенко та керівники країн-членів ЄС підписали Угоду про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Угода почне діяти з 1 листопада 2014 року, хоча планується, що реалізація Розділу ZV Угоди про асоціацію (що охоплює Глибоку та

всеосяжну зону вільної торгівлі) буде відкладена до 31 грудня 2015-го. Для того, щоб засвідчити свою підтримку українським експортерам, ЄС продовжить застосування автономних торгових преференцій (що набули чинності 23 квітня 2014-го) до кінця цього терміну.

Підписали. Вступили. Але фанатичним прихильникам євроінтеграції я не радив би з цього приводу впадати в ейфорію, бо чим більше ілюзій, тим більше розчарувань, а противникам — не сприймати це як трагедію, бо наша перспектива вступу до ЄС, на жаль, ще вилами по воді писана. Безумовно, акт підписання є великим геополітичним проривом, спробою відірватися від невільного "совкового" світу і долучитися до вільного. Угода, якщо вірити нашим політологам, є "світлом в кінці тунелю", "можливістю одержати європейські стандарти", "проектом побудови нової європейської держави" і таке інше. Поки що найбільший плюс події в тому, що, вступивши в асоціацію з ЄС, ми добряче наплювали в щі (російська страва, яка віддалено нагадує борщ) Владіміру Путіну, який, за прикладом усіх своїх попередників (царів та генсеків), випив із нас море крові.

Але звідси ж і більшість мінусів. Як відомо, зміна геополітичної межі (а Україна є межею між двома світами) — це дуже ризикована процедура, під час якої один сусід може встромити вила в бік другому. Втім, уже встромив. Першим попередженням для нас був Крим. Проте ми мужньо, героїчно і навіть відчайдушно, незважаючи на шантаж і погрози, продовжували рух у Європу — 21 березня уклали Угоду про асоціацію з ЄС (до речі, цей документ набагато важливіший од того, що підписав 27 червня у Брюсселі Петро Порошенко, але війна відвернула від нього увагу). У відповідь Кремль розпалив вогнище сепаратизму на Донбасі. Нам дали чітко зрозуміти: або залишаєтеся на орбіті Росії, або йдете в свою Європу усічені, майже без половини областей. При цьому навіть не запропонували золоті середини — нейтрального статусу, що за цих умов було б для нас надією на виживання в надскладних геополітичних умовах. Ми знову не погодилися танцювати під імперську дудку і пішли далі. Якою буде відповідь Москви цього разу? Яку плату візьме вона за нашу інтеграцію?

Виходячи із чітко сформульованої зовнішньої політики Кремля, яка базується на концепції поширення Руського міра і захисті прав "руськогово— рящих" православних, можна очікувати, що Москва спрямовуватиме свої зусилля на підриз стабільності в Україні та на її кордонах, що зрештою може призвести до того, що головні світові гравці втомляться і скажуть, що насправді з ситуацією в цьому регіоні ніхто, крім Росії, краще розібратися не зможе, і доручать цю справу їй", — говорить відомий дипломат, голова правління фонду "Майдан закордонних справ" Богдан Яременко.

Війна, на жаль, може "з'їсти" всі плюси від роботи в рамках ЗВТ. Нагадаю, вони полягають у безмитній торгівлі з європейськими країнами, що даватиме нашим підприємствам щорічно близько 500 млн євро прибутку. Отже, наш вибір доведеться захищати зі зброєю в руках, а тому успіх інтеграції значною мірою залежатиме від нових факторів — сили Української армії, патріотичного духу народу.

Безсумнівно, Росія відкриє й економічний фронт. "Ми вживатимемо всіх необхідних

заходів задля захисту нашої економіки", — заявив прес— секретар російського президента Дмитро Песков. Ці "необхідні заходи" Росія, за словами Пескова, застосовуватиме тоді, коли угода набуде чинності.

Стосунки з РФ після підписання угоди можуть розвиватися за трьома сценаріями, прогнозує директор Інституту економіки та політичних консультацій Ігор Бураковський. Перший — ні миру, ні війни, тобто торговельне протистояння відбуватиметься у формі постійних дрібних капостей: виставлятимуться бар'єри то перед сиром, то картоплею, то цукерками чи трубами. Другий — Росія може відмовитися від угоди про вільну торгівлю, і це для нас украй погано, бо виникне питання асиметрії митного захисту. Якщо ми повернемося до імпорتنих мит, яких Росія має дотримуватися відповідно з вимогами СОТ, то вийде, що рівень протиімпортного захисту російського ринку буде в середньому вищий від українського. Третій (найгірший) варіант, коли вдадуться до повної блокади наших товарів, але це вдарить по Росії не менш дошкульно, ніж по Україні.

На думку експерта, реальна ситуація розвиватиметься за першим сценарієм — ні миру, ні війни. Чи будуть якісь санкції стосовно нас із боку Митного союзу? Стало відомо, що Білорусь і Казахстан два дні тому заблокували пропозицію Росії щодо підвищення мит у торгівлі з Україною.

Путін програв бій, але не битву. Попереду ще ратифікація угод в Українському і європейських парламентах. Верховна Рада, вочевидь, піде назустріч Президенту в цьому питанні, але натомість може виторгувати собі право на продовження роботи, проти чого виступає громадянське суспільство.

Із європейськими парламентами дещо складніше. Аналітики розділили країни — члени ЄС на чітко виражених недругів, напівдрузів і друзів України. До перших відносять Грецію, яка дуже боїться конкуренції України за євросубсидії, та Австрію. 24 червня у Відні в рамках візиту до цієї країни президента РФ Володимира Путіна керівник "Г азпрому" Олексій Міллер і генеральний директор австрійської компанії OMV Герхард Ройс підписали угоду акціонерів спільної проектної компанії South Stream Austria GmbH про будівництво газопроводу "Південний потік" на території Австрії по дну Чорного моря в обхід України. Крім того, ця країна вже давно стала прихистком для українських корупціонерів та олігархів-утікачів. Представники влади Чехії були одними з тих, хто не вельми етично висловлювався на адресу нашої держави в контексті Євромайдану і воєнних дій на сході, які почалися після нього. Досить неприязну позицію стосовно України займає й Угорщина.

До напівдрузів відносять Німеччину, яка у своїй суспільній свідомості не подолала табу на будь-які конфлікти з Росією, Францію, для котрої ціни важливіші, ніж цінності, а також Болгарію, Італію, Іспанію, Голландію, Бельгію, в пасиві яких нечітка позиція щодо нашого членства в ЄС та останніх подій в Україні.

Друзі — Литва, Латвія, Естонія, Польща, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Великобританія. Росія, вочевидь, намагатиметься розширити коло своїх союзників з допомогою інформаційної війни, шантажу та корупції. Вже сьогодні у пресу

просочуються повідомлення про те, що Кремль пропонує окремим країнам значно вигіднішу ціну на газ, ніж раніше. Отже, битва за Україну в Європі буде дуже запекла.

Проте найбільша баталія за європейське майбутнє розгорнеться передусім у свідомості українських громадян. Нам слід досягти значно більшого, ніж сьогодні, ступеня внутрішньої єдності, що є надскладним завданням, оскільки через історичні особливості та геополітичне становище (межа) не маємо цілісної суспільної свідомості. Згідно з дослідженнями Фонду "Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва", протягом останнього року кількість прихильників ЄС зросла від 42 до 50,5%, а підтримка інтеграції в Митний союз упала з 31 до 21%. У той же час частка тих, хто вважає, що Україні не варто приєднуватися ані до ЄС, ані до Митного союзу, постійно зростає: позаторік було 10,1%, торік — 13,5, зараз — 17%. Якщо на заході вступ до ЄС підтримують 88%, то на Донбасі проти цього — 75%. На півдні число тих, хто вважає, що Україна повинна залишитися поза цими двома об'єднаннями, майже дорівнює показникові євроінтеграційної прихильності — 28%.

Дослідники звертають увагу на те, що ці цифри гойдатимуться в будь— який бік залежно від успіхів чи провалів реформ і соціальної політики. Той же Богдан Яременко переконаний, що вже через три місяці може статися вибух народного невдоволення. Це він пов'язує з хибами нашої європропаганди, оскільки більшість прихильників ЄС вважає, що після підписання відповідних угод із неба впаде манна небесна. Створилася небезпечна ілюзія, що хтось прийде з Європи і замість нас подолає корупцію, бюрократію та інші негативні явища. Тоді як усі мали б усвідомити, що євроінтеграція — це передусім важка робота, спрямована на кардинальну модернізацію економіки, держави і суспільства. Отже, у Європу мають іти не фанатичні зомбі, а свідомі активні громадяни. А для цього кожен має знайти для себе простий і зрозумілий мотив для євроінтеграції. Мені, наприклад, подобається така формула: "Європа — не самоціль, а лише додатковий ресурс розвитку, який треба використати сповна".

Але протягом найближчих десяти-дванадцяти років нашого руху в Європу не лише остання має нас екзаменувати, а й ми випробувати її на вірність хваленим цінностям. Повинні нарешті зрозуміти, з ким маємо справу. Бо дехто вважає, що ЄС — це айсберг, у видимій частині якого демократія, права людини і повага до націй та інші чесноти, а в невидимій — неоколоніалізм. Щоб не опинитися, бува, в ролі непередбачуваних. У будь-якому разі наш рух через терни буде для нас корисний. Можемо сягнути зірок.

Рогатина для ведмедя

7 липня 2014 року

Сталося те, що і в страшному сні не могло привидітися: воюємо з нашою найближчою сусідкою — Росією. Сили явно не рівні. А в разі відкритого вторгнення агресора нам протистоятиме його армада, яка щороку одержує на свої утримання і розвиток понад 90 млрд доларів, Для порівняння: наше військо, яке впродовж останніх двадцяти років розграбовувалося, — лише 1,5

млрд. У цих умовах у багатьох головах з'являються думки про негайне приєднання України до НАТО або ж про нейтралітет на зразок Фінляндії. Є ще й третій варіант — стати на коліна перед агресором заради газу і миру, тобто зрадити Україну, але більшість наших співгромадян швидше вмере, ніж це зробить.

Отже, варіант перший. Його прихильники вважають: якщо припинимо рух у ЄС та в його структури безпеки, перестанемо дружити зі США, то, може, Кремль тоді від нас відчепиться і ми зможемо самотійно розвиватися. Треба нагадати, що наша держава, згідно з Конституцією, вже й так є позаблоковою, тобто фактично нейтральною державою.

Українське керівництво протягом останніх двадцяти трьох років демонструвало викривлене розуміння цього статусу, як відмову від ядерної зброї, скорочення армії, знищення її кадрового потенціалу, бо, мовляв, на мирну державу ніхто не зазіхатиме. Тоді як справжній (активний) нейтралітет — це теж своєрідна форма захисту держави, яка повинна мати механізми реалізації. Наприклад, Австрії цей статус гарантується не лише юридичними зобов'язаннями кількох держав і зручним геополітич— ним становищем, а й високою боєздатністю власної армії (в цій країні на оборону виділяється у 10-12 разів більше коштів, ніж в Україні). Наш нейтралітет за умовами Будапештського меморандуму мали гарантувати Англія, США, Росія, Китай і Франція. Але він виявився мильною бульбашкою, тобто лише політичною декларацією, а не юридичним документом, обов'язковим до виконання. Чому? На думку керівника військових програм центру імені Разумкова Миколи Сунгуровського, такі інтеграційні проекти мають ґрунтуватися на чотирьох критеріях: несуперечність цінностей, несуперечність національних інтересів способам їх досягнення, несуперечність оцінки загроз і способів їх відвернення, наявність ресурсів і готовність до їх спільного використання. Якщо за будь-яким із цих критеріїв немає спільних позицій, такі угоди приречені на провал. Оскільки в Будапештській угоді взяли участь країни з різними цінностями і стратегічними завданнями, то механізму її реалізації так і не було знайдено. Експерт переконаний, що будь-які заклики до учасників Будапештської угоди про те, щоб перетворити її на юридично обов'язковий документ, будуть марні. Не вдасться підписати і нову подібну угоду, на що сподівається Президент України Петро Порошенко, оскільки кожний юридично обов'язковий документ вимагає механізму контролю і санкцій, на який учасники навряд чи погодяться, бо це може призвести до погіршення стосунків із Росією. Отож ми поки що змушені жити в умовах неповноцінного нейтралітету, гарантованого лише власними силами.

Другий варіант — інтеграція в НАТО. Вона можлива за трьох умов: політичної волі керівництва держави, підтримки цієї ідеї переважною більшістю населення України і одностайної згоди на це країн — учасниць блоку. Із першою умовою нібито все гаразд (маємо біля керма людей із євроатлантичним мисленням), з другою дещо гірше — суспільного консенсусу з цього питання ще немає, хоча прогрес у цьому напрямку досить помітний. Згідно з дослідженнями фонду "Демократичні ініціативи ім. Ілька

Кучеріва", якщо ще в травні 2014 року приєднання до альянсу підтримували 34% громадян, проти були 48 і ще 17% не могли визначитися, то на початку червня вже 41% українців на гіпотетичному референдумі щодо членства в НАТО проголосували б "за" і 40% — "проти". Якщо порівнювати показники серпня 2012-го і травня 2014 року, то частка противників вступу до НАТО зменшилася з 65,5 до 48%, а прихильників, навпаки, збільшилася з 12 до 34%, тобто майже втричі. Отож якщо ці темпи збережуться, то цілком очевидно, що через кілька років можемо вийти на цілком пристойний показник суспільної єдності, який дасть змогу претендувати на членство в цьому оборонному альянсі.

Відтак переходимо до останнього чинника — готовності цього блоку прийняти нашу державу до свого складу.

"Треба визнати, що вступ України в НАТО для цієї організації завжди був головним болем. Приймавши до свого складу таку велику країну з таким своєрідним геополітичним становищем, блок одержить масу викликів, відповідей на які ще не знайдено, — говорить Микола Сунгуровський, — тоді як політика альянсу формально базується на ідеології розширення зони демократії і стабільності на Схід заради миру на континенті". Експерт зауважує, що в будь-якому разі вступі України до цього блоку передуватиме тривалий підготовчий період (5-10 років) — ПДЧ, виконання якого вимагатиме мобілізації всіх зусиль держави, оскільки треба буде підтягувати до європейських стандартів не лише армію, а й правоохоронну, судову системи, досягти помітних успіхів у боротьбі з корупцією. Під час реалізації цієї програми НАТО надає країні-кандидату технічну та фінансову допомогу. Тобто теоретично від вступу до цього блоку наша країна матиме велику користь. А на практиці? Як відреагує на оголошення плану ПДЧ Росія, котра вважає Україну своєю територією — одним із федеральних округів? Якщо вже зараз після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, в якій немає і натяку на вступ до Євросоюзу і НАТО, вона зчинила істерику, заявивши, що натовські танки ось-ось з'являться на її кордоні, то можна уявити, що буде, коли Україна почне процедуру вступу до альянсу. Ми до укусів Кремля починаємо звикати, а от чи витримає їх бабуся Європа, у якої від однієї думки про конфлікт із Росією тремтять старечі коліна?

Дехто з аналітиків поспішив висловити припущення, що Росія буде змушена "проковтнути" вступ України до НАТО так само, як змирилася із черговим розширенням блоку на Схід 2004-го, коли до нього увійшли країни Балтії. Мовляв, трохи пошумить і заспокоїться. Але тодішня і нинішня російська армія — земля і небо. За останні десять років вона за рахунок кількарізного збільшення фінансування та модернізації перетворилася на досить серйозну силу з досвідом бойових дій. В Європі це розуміють, як і те, що вступ України в НАТО може стати останньою краплею геополітичного терпіння Кремля.

"Розширення Північноатлантичного альянсу — це ще один його крок у бік російських кордонів, що призведе до перекроювання всієї європейської архітектури безпеки, — заявив нещодавно прес-секретар президента РФ Дмитро Песков. — І Росія

буде змушена вжити заходів, хоча й сподівається, що майбутнє України не передбачає членства в цій структурі".

У відповідь на цю фактичну погрозу європейські лідери поспішили запевнити Путіна дипломатичними каналами і в засобах масової інформації, що про вступ України в НАТО поки що не йдеться. Наприклад, міністр закордонних справ Німеччини Франк-Вальтер Штайнмайер публічно підтримав ідею військового нейтралітету нашої держави, яку висунув перед цим його австрійський колега Себастьян Курц. Згодом німецький дипломат висловив занепокоєння, що ситуація в Україні може викликати розкол серед країн ЄС. "Економічна криза в Європі, політична криза в Україні показали, що справжньої політичної солідарності країн ЄС немає, а національний егоїзм яким був, таким і залишився. Є різні цінності, різні погляди на ті виклики, які існують для кожної країни. Для одних Росія є загрозою, для інших — ні, тому потужність цього союзу сьогодні під питанням", — говорить Микола Сунгуровський.

Отже, підсумуємо. Активний (юридичний) нейтралітет, за який би хтось міг поручитися, нам найближчим часом не світить, вступити до НАТО зможемо через 5-10 років (або й узагалі не зможемо), а захищатися треба сьогодні, бо спокою нам Путін не дасть. Слід пам'ятати про те, що він досягнув піку свого рейтингу (85%) на політиці розширення "Руського міра" та "збирання земель слов'янських". Для більшості росіян — він месія. А тому діятиме за логікою своєї ролі. Відступити назад для нього буде крахом.

Вихід один — зміцнювати власну обороноздатність. Військовий експерт Інституту Євроатлантичного співробітництва Ігор Козій вважає, що протягом кількох найближчих років держава має витратити на розвиток власних збройних сил не менше 5% ВВП проти 1,25%, що виділяються сьогодні. Отже, вся країна має почати жити за принципом: "Усе для фронту, все для перемоги". Не треба забувати, що фінський нейтралітет став можливий лише після того, як ця країна дала по зубах агресору. Останнім часом в Україні та сусідніх державах стала народжуватися ініціатива щодо створення Балто-чорноморської оборонної осі, до якої можуть увійти Україна, Латвія, Естонія, Литва, Румунія, Молдова, Польща, Грузія, Туреччина, Азербайджан. Ця потужна геополітична вісь фактично може стати рогатиною для російського ведмеда.

Логіка мирного плану

27 серпня 2014 року

Коли говорять гармати — дипломати мовчать, і навпаки. А тут... Дипломати заговорили, проте війна на Сході України триває. Більше того, напередодні тристоронньої зустрічі представників України, ЄС і Митного союзу в Мінську Росія фактично перейшла до відкритої агресії проти нашої країни. Це свідчить про те, що одвічна формула війни і миру поставлена під сумнів, а світ входить в еру, де правила не діють. У той час, як президенти України та РФ тиснули один одному руки, під Новоазовськом наші силовіки відбивалися від переважаючих сил ворога. Багатьох цей

потиск шокував. Підступність володаря Кремля в цьому випадку проявилася ще виразніше. Штучна посмішка на обличчі, а в душі — пекельне зло. Мабуть, Порошенку шкребли на душі кішки, але чого не стерпиш заради надії досягнути миру.

Зустріч у Мінську називають дипломатичною новацією, оскільки в тристоронньому форматі (Україна, ЄС, МС) подібні заходи досі не проводилися. Окрім Петра Порошенка та Володимира Путіна, у ній узяли участь президенти Білорусі Олександр Лукашенко, Казахстану Нурсултан Назарбаєв, керівник європейської дипломатії Кетрін Ештон, єврокомісар із питань енергетики Гюнтер Еттінгер та єврокомісар із питань торгівлі Карл де Гухт.

Фактично у цей формат учасників переговорів загнав Путін — реалізується його теза про те, що вступ України до Зони вільної торгівлі з ЄС не може відбутися без згоди країн Митного союзу, оскільки в іншому разі нібито можуть постраждати інтереси останнього.

"Через обнулення Україною мит на імпорт з ЄС майже відразу після ратифікації угоди, очевидно, відбудеться значне зростання поставок європейських товарів на український ринок. Менш конкурентоспроможна продукція України витіснитиметься з її ринку. Куди вона піде? Передусім до Росії та в інші країни Митного союзу", — сказав керманіч РФ під час круглого столу в Мінську.

Він говорив в основному про економічні стосунки між Україною, ЄС та МС, проте мав на увазі політику. Було зрозуміло, куди хилить: або Україна відмовляється від євроінтеграції, або ж цей процес відбуватиметься під контролем Росії. Остання наполягає на суттєвих поправках до Угоди між Україною та ЄС про асоціацію і зону вільної торгівлі.

Проте український Президент виявив твердість. "Це наш цивілізаційний вибір, який жодним чином не направлений проти когось. Навпаки, угода з ЄС позитивно вплине на відносини з усіма нашими сусідами, передовсім в економічній сфері. Ми зацікавлені в тому, щоб наші міжнародні партнери сприйняли наше рішення. Ми апелюємо до всього світу з проханням підтримати Україну і сприяти тому, аби вона створила ефективну систему контролю над кордоном із РФ, щоб виключити можливість проникнення через нього зброї, військової техніки і найманців. Тоді конфлікт буде вирішено протягом дуже короткого часу", — заявив Петро Порошенко. Він запропонував залучити ОБСЄ для моніторингу ситуації.

У рамках мінської зустрічі наш Президент провів двосторонні переговори з Кетрін Ештон, Олександром Лукашенко та Нурсултаном Назарбаєвим. Останній назвав ці перемови моментом істини для Росії та України: якщо через амбіції не буде досягнуто компромісу, це може спричинити глобальний конфлікт. "Позиції сторін відрізняються. Іноді радикально. Але важливо те, що всі зійшлися на необхідності деескалації конфлікту та звільнення заручників. Усі підтримали пропозицію Петра Олексійовича Порошенка зробити Мінськ регулярним майданчиком для зустрічей контактної групи "Україна — Росія — ОБСЄ". Петро Порошенко наполягає, щоб ця зустріч відбулася вже завтра", — сказав Лукашенко за підсумками переговорів.

Він повідомив також, що було створено робочу групу, яка до 12 вересня напрацює пропозиції, котрі, за словами білоруського президента, дадуть змогу зняти занепокоєння, висловлене Російською Федерацією щодо ратифікації Угоди про асоціацію України та ЄС.

Майже дві години тривала зустріч Петра Порошенка і Володимира Путіна. "Дискусія була дуже складною, але цікавою. Я пишаюся тим, наскільки професійно вів її наш Президент", — резюмував міністр закордонних справ Павло Клімкін.

Коментар Путіна за підсумками розмови — зразок кремлівської дипломатії: на язиці — одне, а на ділі — інше. "Відверто кажучи, ми не можемо говорити про якісь умови припинення вогню, про можливі домовленості між Києвом, Донецьком і Луганськом. Це не наша справа, це внутрішня справа самої України. Ми можемо тільки сприяти тому, щоб створити обстановку довіри під час цього можливого і, на мій погляд, украй необхідного переговорного процесу. Ми говорили про те, що Росія могла б зробити для того, аби забезпечити цей процес. А якихось умов Росія не висувала. Ми не можемо це робити, не маємо на це жодного права. Це справа самої України, це справа Донецька, Луганська", — ось словесна еквілібристика господаря Кремля за підсумками зустрічі.

"Логіка мирного плану, зрештою, була підтримана всіма без винятку главами держав", — зазначив Петро Порошенко. Він повідомив, що 6 вересня відбудуться переговори з енергетичних питань з участю міністрів палива і енергетики України, Росії та Європейського Союзу. 30 серпня в Брюсселі Україна поінформує керівників ЄС про подальші дії з імплементації угоди.

Європа...стурбована

1 вересня Президент України Петро Порошенко взяв участь у роботі саміту ЄС, який проходив у Брюсселі 30 серпня. На зібранні замість Германа Ван Ромпея головою Європейської Ради було обрано прем'єр-міністра Польщі Дональда Туска, а баронесу Кетрін Ештон на посаді Верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки замінила голова зовнішньополітичного відомства Італії Федеріка Могеріні. У своєму виступі наш Президент висловив дві тези, які підтримали інші європейські лідери: Україна потребує негайної допомоги, агресора слід зупинити. Ситуація, за його словами, дуже близька до точки неповернення — повно— масштабної війни з Росією, що загрожує не лише миру і стабільності України, а й усієї Європи.

Відбулася дискусія, під час якої деякі керівники урядів закликали замість введення малоефективних санкцій надати військову допомогу Україні. Прем'єр-міністр Великобританії Девід Кемерон очолив табір прихильників посилення санкцій. Посилаючись на гіркий історичний досвід, він наголосив на неприпустимості зазіхань на територіальну цілісність України і пригрозив Росії "невідворотними наслідками". "Ми повинні відреагувати на неприйнятну ситуацію — перебування російських військових на українській землі. Заходи слід негайно розробити", — заявив Девід Кемерон.

До розширення санкцій проти Москви закликали також лідери Франції, Польщі та Литви. Доводячи необхідність надання Києву військової підтримки, президент Литви Даля Грибаускайте заявила, що Росія вже "фактично перебуває в стані війни з Європою", оскільки розгорнула військові дії проти країни, що прагне інтегруватися з ЄС. Проте саміт у Брюсселі показав, що в ЄС зміцнюється табір супротивників санкцій. "Безглуздими і контрпродуктивними" назвав спробу запровадити нові обмеження проти Росії прем'єр-міністр Словаччини Роберт Фіцо. "Я залишаю за собою право вето щодо санкцій, якщо вони завдаватимуть шкоди національним інтересам Словаччини. Поки ми не побачимо ефекту від тих санкцій, які вже введені, немає ніякого сенсу у нових", — заявив він. Як і очікувалося, крім Словаччини, схожі сумніви висловили лідери Угорщини, Чехії та Кіпру.

Канцлер Німеччини Ангела Меркель розкритикувала ідею надання військової допомоги Україні, заявивши, що "ніхто не вірить у можливість припинення цього конфлікту військовими методами". Раніше введені Євросоюзом економічні санкції проти Росії пані Меркель назвала ефективними. Результати цих заходів, за її словами, поки що не помітні, бо Москва прагне їх замаскувати, але їй усе одно доведеться відступити. У підсумку брюссельський саміт доручив Єврокомісії в тижневий термін підготувати новий пакет санкцій проти Москви.

"Україна розраховує на військово-технічну допомогу світової спільноти, а не на залучення іноземних військових частин", — заспокоїв Глава нашої держави переляканих європейців. За його словами, йдеться про співробітництво України з іншими державами у сфері обміну розвідувальними даними, допомогу у вигляді нелетальної зброї, техніки та за іншими напрямками.

"ЄС раніше зняв ембарго на поставки деяких видів зброї, і ми зараз очікуємо, що відбудеться розширення списку озброєнь із боку ЄС", — сказав Петро Порошенко, зауваживши, що Україна має намір обговорити це питання детальніше на саміті НАТО в Уельсі. "На двосторонньому рівні відбулися консультації про розширення військово-технічного співробітництва. Нарешті ми фіксуємо згоду на надання військово-технічної допомоги та розвиток співробітництва з країнами — членами ЄС на двосторонньому рівні, що дозволить нам серйозно підвищити боєздатність наших Збройних сил", — наголосив український Президент на брифінгу.

Під час зустрічі із президентом Європейського парламенту Мартіном Шульцом Петро Порошенко домовився про те, що ратифікація Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС відбуватиметься в українській Верховній Раді та Європейському Парламенті синхронно. "Це буде визначний для України і Європи день", — сказав Президент.

Бартер заради спокою?

1. вересня 2014 року

Розпочинаючи боротьбу за відновлення реальної незалежності, український

народ розраховував на підтримку європейської спільноти, демократичних сил у світі. Проте Захід у геополітичному протистоянні з Росією постійно відставав на кілька кроків. Висловлював стурбованість, коли треба було вводити санкції, і запроваджував їх, коли Україні вже треба було надавати військову допомогу. Створювалося враження, що наша Революція для Заходу — це зайвий головний біль і що під впливом потужних інформаційних та дипломатичних атак Москви він підняв лапки догори і заради власного спокою фактично віддав Україну на заклання.

Тобто, сповідуючи переважно християнські цінності, вчинив, як затятий язичник. Та от біда: жертва брикається, видирає очі катові, чого за ритуалом жертвоприношення не повинно бути, що стало несподіванкою і для Заходу, і для Росії. На жалюгідні рефлексії Європи сьогодні соромно і боляче дивитися. Хоча її можна зрозуміти. Тамтешнім обивателям не хочеться втрачати свої статки, відмовлятися від звичних задовольень, тим паче проливати кров. Європейці і справді живуть у ХХІ столітті, тоді як у їхні двері стукає ХVІ. Тож якби могли, то відгородилися б од пострадянського простору залізною завісою. Вони, мабуть, уже сто разів пожалкували, що підписали Угоду про асоціацію з Україною: навіщо, мовляв, цей зайвий клопіт, хай би її Путін швиденько зжер — і край. Нема країни — нема проблем. Перекліпали б та й жили собі далі. Хіба уперше?

Від очей західних та українських аналітиків не приховалися особливо теплі стосунки Путіна і Меркель. Дуже підозріло виглядали заклики останньої до України (не до Росії) врегулювати конфлікт на Донбасі мирним шляхом. Як знакову подію було сприйнято продаж німецької компанії RWE російським олігархам та відмову останньої від реверсного постачання Україні газу. Це наводило на думку, що Путіним і Меркель уклали таємний пакт щодо долі України. Історики порівнюють нинішню ситуацію із тією, що склалася 1938-1939 років, коли Захід, принісши в жертву Чехію, Польщу, Прибалтику, згодом сам став жертвою агресора. Але ситуації схожі і відмінні водночас. Путіну, вочевидь, удалося переконати Меркель та інших європейських гравців, що історія не повториться, та й навіщо йому лізти своїми танками у Європу, яка є величезним споживачем газу, де зберігають свої статки російські олігархи, де навчаються і відпочивають їхні діти? Але задля миру Європа на вимогу Кремля натомість має забути про Україну: так би мовити, я вашого не чіпаю, а ви не зазіхайте на моє. Отакий геополітичний бартер заради спокою.

Світову демократичну громадськість стривожив і факт зустрічі американських і російських експертів на острові Бойсто у Фінляндії. Тут було розроблено рекомендації щодо припинення кризи в Україні, які складаються з 24 пунктів. Пропозиції полягають у запровадженні режиму припинення вогню, відведенні українських і російських військ, залученні міжнародних спостерігачів із ОБСЄ, амністії, захисті російської мови в Україні, збереженні позаблокового статусу України і т.д. Утім, жоден із 24 так званих кроків, запропонованих у російсько-американському "Плані Бойсто", не допоможе покласти край уторгненню і агресії Росії проти України. Про це йдеться в листі, який

підписали понад 80 представників світової академічної спільноти, політиків і політичних експертів, громадських діячів та представників ЗМІ. По-перше, підкреслюють підписанти, в цьому плані не вказується, що саме Росія є агресором, який уторгся в Україну. По-друге, до участі в обговоренні ініціативи і розробці відповідного плану не запросили жодного представника України. Тому цей факт робить ініціативу не прийнятною для серйозного розгляду. По-третє, зазначається в листі, схоже на те, що автори ініціативи погодились із захопленням і поглинанням Криму Росією, незважаючи на порушення нею міжнародного права і угод про кордони. По-четверте, ініціатива закликає надати постійні гарантії позаблоковому статусу України. Але подібні обмеження щодо відносин країни у сфері безпеки є серйозним порушенням її національного суверенітету, вважають автори листа.

Схоже, що Путін, оголосивши свій мирний план, якраз і почав реалізовувати "План Бойсто".

Як уже повідомлялося, на саміті ЄС, який відбувся у Брюсселі 30 серпня, відбулася палка дискусія щодо того, чи надавати Україні військову або хоча б військово-технічну допомогу. Думки розділилися. "Якщо ми хочемо дати українському народу шанс на продовження шляху до Євросоюзу, маємо діяти, як Російська Федерація, тобто надати Українській армії зброю й амуніцію, щоб вона перемогла у цій битві", — закликав лідерів європейських країн прем'єр-міністр Румунії Траян Бесеску. Однак більшість його колег знову висловила лише стурбованість.

"Проблема полягає виключно в моральній сміливості, — вважає екс— керівник офісу зв'язку НАТО в Україні Джеймс Грін. — Я навіть сказав би в моральному боягузстві. Ми надали гарантії безпеки Україні 1994 року на Будапештському саміті, ми попросили українців воювати в Іраку, Косово, в Афганістані. Ми ніколи досі у них не питали, чи впораються вони з військовою технікою, яку ми їм надали. То чому ми ставимо такі запитання сьогодні? Принципова різниця між ЗСУ та РФ в авіації — Росія змогла витіснити Україну з повітря. Але й цю розстановку можна змінити протягом годин чи днів. Захід повинен надати бойові літаки і допомогти Україні охороняти свій авіапростір".

Загальносвітова дискусія щодо допомоги Україні сягнула піку напередодні саміту НАТО, який проходитиме 4-6 вересня у валійському місті Нью-порт (Великобританія). За день до цього президент США Барак Обама відвідав Естонію, де зробив гучну, обнадійливу, але не досить конкретну заяву. Він закликав Путіна вивести війська з України і пообіцяв їй всебічну допомогу. Добра новина прийшла із Франції: президент Франції Франсуа Олланд заявив про призупинення постачання до Росії вертольотоносців "Містраль".

Чого ж нам очікувати від саміту НАТО? Нагадаємо, що ця структура 2008 року не ухвалила Плану дій щодо членства України та Грузії в НАТО лише через заперечення Німеччини, на яку натиснув Путін. Генсек НАТО Андерс Фог Расмуссен, реагуючи на крок уряду України щодо скасування позаблокового статусу, заявив напередодні, що Україна має право прагнути членства в НАТО, але повинна відповідати критеріям

блоку. В той же час підтвердив: обіцянка, що Україна та Грузія одного дня набудуть членства в НАТО, залишається в силі.

На саміті в Уельсі також може бути надано статус "партнера номер один" Грузії, Фінляндії, Швеції, Австралії та Йорданії. Йдеться про те, що НАТО звертатиме особливу увагу на безпеку цих країн, які не є членами альянсу і, наприклад, може використовувати їхню територію для своїх військ. України наразі в цьому списку немає. Але Київ прагне отримати статус союзника США поза Альянсом, що дало б додаткові безпекові гарантії Україні наймогутнішого члена НАТО, а також одержати військово—технічну допомогу від блоку. Одне слово, у Заході є шанс реабілітуватися за бездіяльність і пасивність...

Друзі пізнаються в біді

9 вересня 2014 року

Протягом останнього півріччя уславлені цінності Заходу зазнали таких тяжких випробувань, яких не мали з часів Другої світової війни. Ще трохи мовчання, загравання, виляння перед агресором — і від них не залишилося б і сліду. Так званий вільний світ спочатку упав би морально, а потім і фізично. Зрештою став би частинкою невірного світу, з чого останній дуже втішився б.

"Якщо європейці й американці і весь цивілізований світ не врахують уроки минулого і не допоможуть Україні в скрутну годину найбільшої потреби, темрява в нашому світі ще більше згущуватиметься, — заявив напередодні американський сенатор Джон Маккейн. — Висока риторика не допоможе проти танків. Українці не просять інші країни захищати їхню державу — вони роблять це самі. Але потребують підтримки. Коли ми відмовляємося вирішувати цю проблему, значить, ми живемо у світі Путіна".

Певно, лідери США, ЄС та інших високорозвинених країн зрозуміли, що опинилися біля червоної лінії, за яку не можна відступати. А тому поставилися до зустрічі в Ньюпорті як до своєрідної битви біля Ватерлоо, у якій слід було зупинити нового наполеончика. Напередодні всі присутні відзначилися гучними заявами, закликами і навіть учинками — можна уявити, яких зусиль коштувало президенту Франції Франсуа Олланду призупинити виконання контракту щодо постачання Росії вертольотоносців "Містраль". Хіба що фрау Меркель, котра засвітилася як приятелька Путіна, відмовчувалася, але продовжувала тихою сапою йому підігравати.

Уперше на саміт Путіна не запросили. І справді, навіщо чужі вуха на нараді, де йдеться про переформатування системи міжнародної безпеки. Подейкували, що Москву можуть перевести із розряду партнерів НАТО в категорію супротивників. Польща, Латвія, Литва, Естонія та Канада навіть запропонували анулювати Основний акт про співпрацю Росії та НАТО. Таке рішення дозволило б збільшити кількість військових, яких альянс може розміщувати на територіях держав Східної Європи,

оскільки Росія знехтувала умовами угоди, однак формально її розірвати не наважилися. На непорушності цього акта наполягла... Німеччина. Причому міністр оборони ФРН Урсула фон дер Ляйен у своїй заяві напередодні саміту виключила можливість постачання зброї Україні: мовляв, Берлін виступає за дипломатичне врегулювання кризи і має канал для переговорів із Путіним.

Проте фрау Меркель та її команда все ж не зважилися відкрито пливти проти геополітичної течії саміту, яка рухалася в бік України. Більшість учасників заходу була рішуче налаштована на надання всебічної допомоги нашій країні та підвищення ефективності дій блоку в Східній Європі. Петро Порошенко був у центрі уваги саміту. Його зустрічі мали двосторонній і багатосторонній формат: український Президент плюс президенти США та Франції — Обама, Олланд, канцлер Німеччини Меркель, прем'єри Великобританії та Італії Кемерон і Ренці.

Результати саміту і самі його учасники, і аналітики назвали переломними. Естонія, Великобританія, Латвія, Литва, Данія, Норвегія, Польща — країни, які найбільше стривожені російською агресією, — підписали угоду про створення корпусу швидкого реагування в межах дозволеної чисельності. "Ми надсилаємо дуже чіткий сигнал Росії про відданість зобов'язанням зробити всі необхідні кроки для надання ефективного захисту та безпеки нашим союзникам. Ви побачите більше видимої присутності НАТО на сході", — заявив генсек блоку Андерс Фог Расмуссен.

Було також затверджено пакет заходів, що сприятимуть просуванню Грузії до НАТО. Висловлено схвальну оцінку прагненням Чорногорії відповідати критеріям альянсу. Очікується, що ця балканська країна стане членом блоку до кінця наступного року. А що ж Україна? Які в неї шанси опинитися під захистом натовського щита? Про жодні конкретні строки щодо цього не йшлося. Расмуссен назвав нашу державу "особливим партнером блоку впродовж багатьох років", високо оцінив унесок України в операції НАТО, але дав зрозуміти, що ніяких привілеїв у зв'язку з тяжкою ситуацією для неї не буде, країна має відповідати всім критеріям альянсу, серед яких не лише високий ступінь обороноздатності, а й суттєві успіхи в реформуванні економіки, боротьбі з корупцією, соціальній політиці. Проте пообіцяв допомогу. Будуть створені чотири трастові фонди, які фінансуватимуть кілька програм тактичного і стратегічного значення. Зокрема, альянс допоможе в організації кіберзахисту державних структур, поліпшенні військової логістики, систем командування, управління та комунікації, реабілітації поранених військових, в реалізації оборонної реформи. Розміри трастових рахунків не розголошуються. Утім відомо, що НАТО безпосередньо виділить Україні 15 мільйонів євро (сума досить скромна).

Дуже важливо, що кілька країн-членів НАТО на двосторонніх засадах погодилися поставляти в Україну летальні (смертоносні) і нелетальні (несмертоносні) види озброєнь. Розвіялися побоювання, що Захід хоче досягти компромісу з агресором за рахунок суверенітету та територіальної цілісності України. "Ми, глави держав і рада комісії НАТО — Україна, єдині у своїй підтримці суверенітету і територіальної цілісності України в межах її кордонів, визнаних світовою спільнотою. Ми суворо засуджуємо

нелегальну, нелегітимну, самовільну анексію Криму Росією і відчайдушні спроби РФ дестабілізувати Східну Україну в порушення норм міжнародного права. Ми закликаємо Росію відмовитися від анексії, яку ми не визнаємо і ніколи не визнавали", — йдеться у підсумковій заяві саміту.

Рішення і заяви саміту викликали розгубленість і роздратування Кремля, який, вочевидь, сподівався, що "гнилий" Захід не наважиться адекватно відреагувати на його нахабство. "НАТО звикло звинувачувати Росію в постачанні зброї ополченням, проте його дії створюють підґрунття для того, аби критично оцінити дії блоку. Дуже важливо: слова це чи конкретні справи. Якщо останнє, то ми повинні зробити висновки", — заявив голова міжнародного комітету Держдуми РФ Олексій Пушков.

Порятвані? Захищені? Підстав для ейфорії мало. Поки що конфлікту не видно кінця-краю, більше того: доводиться констатувати, що він вийшов на новий етап — глобальний. Наступний хід за Кремлем...

Оборонні відомства США, Італії, Польщі та Норвегії спростували інформацію про те, що надаватимуть озброєння Україні...

Правда за нами

6 вересня 2014 року

На війні все не так, як у природі: чим ближче конфлікт до заморожування, тим гарячіше. Мабуть, саме тому після оголошення мирного плану Путіна 3 вересня протистояння на Сході України сягнуло піку. Здавалося, що перед переговорами у Мінську, які були призначені на п'ятницю 5 вересня, сторони поспішали добитися найвигідніших позицій. Росія наспиговувала регіон важким озброєнням, новими контингентами найманців та кадрових військових, Україна з останніх сил стримувала цю навалу, розуміючи, що в разі перемир'я захоплені території можуть надовго опинитися під окупантом. Звісно, якби НАТО чи США ще кілька місяців тому надали Україні військово-технічну допомогу, то переговорні позиції нашої сторони були б набагато сильніші, врешті-решт, і конфлікту на цей час вже могло б не бути.

Нагадаємо, що сім "мирних" пунктів Путіна, оголошених під час візиту до Монголії, передбачали припинення наступальних дій з обох боків, відведення українських військових од населених пунктів, обмін полоненими, створення гуманітарних коридорів та міжнародне спостереження за режимом припинення вогню. В той же час Президент України Порошенко заявив, що план повинен містити взаємні зобов'язання щодо режиму двостороннього припинення вогню, його моніторингу та підтвердження з боку ОБСЄ, а також виведення всіх іноземних військ із території України, запровадження буферної прикордонної зони і звільнення всіх заручників та тих громадян України, які незаконно утримуються на території РФ.

Виникає запитання: чому Путін запропонував "мир", а Порошенко одразу погодився? На думку професора Європейського університету в Санкт-Петербурзі Григорія Голосова, Росія опинилася в такому становищі, коли "без мінімально

правдоподібного прагнення до миру вже не обійтися". Себто Путін став побоюватися, що, по-перше, його лицемірна політика вже не користуватиметься довір'ям у Росії, а тим паче на Заході, по-друге, він може безповоротно втратити будь-який вплив на Україну. Російський професор вважає, що Путіну легше погодитися на так звані "ДНР" і "ЛНР" у складі України, ніж створювати Новоросію і звалити на власні плечі купу соціально-економічних проблем, пов'язаних із відновленням зруйнованого регіону. Петро Порошенко теж у глухому куті, вважає вчений. Український Президент так і не зміг добитися перекриття російського-українського кордону, а його відкритість надала ополченцям практично необмежені ресурси для продовження війни. Експерт досить прозоро натякнув, що російське суспільство здогадується про пряму військову участь країни в конфлікті на Донбасі, для України ж в умовах крайньої ослабленої економіки ця війна набуває безперспективного і катастрофічного характеру.

Виходить, що в разі реалізації "монгольських" ініціатив Путіна ми повертаємося до безрезневої ситуації, коли Москва вимагала від нас федералізації? Тобто все йде за планом кремлівського стратега? Схоже, він, добившись перемир'я, зможе і санкцій Заходу уникнути, і продовжити тримати нас за горло з допомогою "ДНР" і "ЛНР". Виникає запитання: а навіщо було город городити і кидати в м'ясорубку тисячі наших хлопців. Не полишає прикре відчуття, що Україну "злили" на догоду інтересам Кремля.

У громадськості було багато сумнівів з приводу формату контактної групи з участю представників ОБСЄ, України, Росії і так званих ДНР та ЛНР. Мовляв, якщо фактично ми воюємо з Росією, то чому остання виступає в ролі посередника, а не сторони переговорів? Але і Україна, і ОБСЄ закрили на це очі. Нашу державу представляв експрезидент Леонід Кучма, Російську Федерацію — посол цієї держави в Україні Михайло Зурабов, ОБСЄ — Адельхейд Тальявіні, "дипломатичну" місію "ДНР" та "ЛНР" очолили прем'єри так званих ЛНР та ДНР Ігор Плотницький, Олександр Захарченко та віцепрем'єр "ДНР" Андрій Пургін.

За підсумками переговорів підписали протокол із дванадцяти пунктів: забезпечити негайне двостороннє припинення застосування зброї, моніторинг і верифікацію з боку ОБСЄ режиму незастосування зброї, постійно діючий моніторинг на російсько-українському кордоні і верифікацію з боку ОБСЄ зі створенням зони безпеки в прикордонних районах України і РФ, провести децентралізацію влади шляхом прийняття закону "Про порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей (закон про особливий статус), негайно звільнити всіх заручників і незаконно затриманих осіб, ухвалити закон про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, які мали місце в окремих районах Донецької і Луганської областей, продовжити інклюзивний загальнонаціональний діалог, ужити заходів для поліпшення гуманітарної ситуації на Донбасі, провести дострокові місцеві вибори відповідно до закону про особливий статус регіону, вивести незаконні озброєні формування, військову техніку, а також бойовиків із території України, ухвалити програму економічного відродження Донбасу, надати гарантії особистої безпеки для учасників консультацій. Вогонь, згідно з цим документом, мав

припинитися з 18.00 п'ятого вересня.

Чи надовго втримається перемир'я? Як уже зазначалося, Путіну такі умови на цьому етапі вигідні, отже, можна припустити, що він вимагатиме від ополченців припинення вогню. Проте вони починають грати роль "незалежних" од Москви (можливо, за її ж указівкою). Олександр Захарченко нещодавно заявив, що настанови Москви вони сприймають як рекомендації — і не більше. Але, судячи з того, що вогонь і провокації з боку "ДНР" і "ЛНР" не припиняються, сепаратисти явно переграють. Висловлюються припущення, що "вогонь під час перемир'я" також узгоджено із Москвою. Сценарій простий: якщо режиму припинення вогню не дотримуються, що зафіксують усі сторони конфлікту і посередники з ОБСЄ, значить, на Донбас треба вводити "миротворчий контингент". Оскільки миротворці під егідою ООН на Схід України увійти не зможуть, бо Росія заблокує таке рішення в Радбезі цієї організації, то Путін запропонує ввести свої, точніше, надати статус "миротворців" тим регулярним військам, які вже воюють на Донбасі. До речі, так само Росія діяла в Придністров'ї.

І найболючіше питання: чи прийнятний для України мир ціною фактичної автономії Донбасу? Чи це не капітуляція? А може, перепочинок перед вирішальною битвою? Думки різні. Тим часом суспільство умовно вже розділилося на партії війни і миру. До першої належать бездарні генерали та політики, які, експлуатуючи тему патріотизму, прагнуть зробити кар'єру, до другої — більшість учасників визвольної операції, їхні матері, жителі Донбасу, біженці. Що ж далі? Усе значною мірою залежатиме від ситуації в Україні. Якщо соціально-економічні реформи будуть успішні, "територія з особливим статусом" через кількадесят років може "розсмоктатися", тобто органічно інтегруватися в українське суспільство. Можлива і друга спроба хірургічного видалення цієї регіональної пухлини, але за умови сильної України. Продовження війни за нинішніх обставин, як на мене, загроза незалежності України. "Цю війну неможливо виграти завдяки військовим заходам, але ми виграємо її завдяки тому, що правда за нами і світ нас підтримує, як і наш народ", — заявив 6 вересня український Президент.

Камені спотикання

8 вересня 2014 року

"Наша пісня гарна й нова, починаймо її знову". Саме такими словами можна охарактеризувати переговори щодо врегулювання ситуації на Донбасі. Ніби й не було мінських домовленостей про відведення російських військ од кордону з Україною, припинення вогню, створення буферних зон... Утім, маємо нову примарну надію на мир. Роль посередника у переговорах між сторонами протистояння взяв на себе міністр закордонних справ Німеччини Франц-Вальтер Штайнмаєр. Хоча цілком імовірно, що домовленість про це була досягнута в австралійському Брісбені на саміті G-20 під час розмови Путіна і канцлера ФРН Ангели Меркель.

Головний німецький дипломат минулого вівторка був наче Фігаро: встиг побувати в

Києві, де мав розмову з Президентом України Петром Порошенком, і в Москві, де спілкувався з Путіним. За підсумками першого переговорного дня міністри закордонних справ Німеччини та Росії — Штайнмаєр і Лавров дали спільну прес-конференцію. Обидва почали "танцювати" від угоди, підписаної 21 лютого цього року між Януковичем та українською опозицією за посередництва представників Заходу. "Та угода була хорошою, — сказав німець, — але її виконання стало неможливим через від'їзд Януковича".

На думку його російського колеги, камені спотикання на шляху врегулювання нинішньої ситуації були закладені саме в лютому 2014 року. "Перший пункт тієї угоди передбачав створення уряду національної згоди, який займеться підготовкою прийнятної для всіх українців конституції і виборів на її основі. Не думаю, що було правильним розривати ту угоду", — сказав Лавров.

За його логікою, рішення найвищого законодавчого органу України — це переворот, а за стіл переговорів треба знову посадити Януковича. Кремль продовжує робити вигляд, що не бачить в Україні законно обраних Президента і парламенту.

Штайнмаєр повідомив, що сторони близькі до вирішення питання про розмежування територій, після чого військові з обох сторін мають підписати відповідний документ. На основі цієї програми потім може початися відведення важких озброєнь із зони воєнних дій. Лавров вважає, що діалог Києва з Донбасом слід вести, зважаючи на вибори у самопроголошених "ДНР" і "ЛНР". До речі, на зустрічі в Мінську сторони дійшли згоди, що такі вибори не можливі, бо не сприятимуть урегулюванню ситуації.

Прес-секретар російського президента Дмитро Песков несподівано проговорився про те, де ж насправді заритий собака конфлікту на Сході України. Річ, виявляється, не в порушенні лютневої угоди, а в агресивній політиці Організації Північноатлантичного договору. "Ми хотіли б почути, що НАТО перестане наближатися до кордонів Росії, що НАТО припинить спроби порушувати баланс сил", — заявив він. І додав: "Але жаль, ми не чуємо цих слів, і це змушує нас нервувати, оскільки НАТО поступово наближається до наших кордонів".

Схоже, чергові переговори будуть нелегкі.

Страх породжує тиранів

1. лютого 2015 року

Пошуки миру після одинадцяти місяців агресії Москви проти України зайшли в глухий кут. Економічні санкції Заходу хоч і підірвали економіку Росії, проте не вплинули на її зовнішню політику. Зустріч у нормандському форматі, яка планувалася 15 січня в Астані з участю президентів Володимира Путіна (РФ), Франсуа Оланда (Франція), Петра Порошенка (Україна), канцлера Німеччини Ангели Меркель, зірвалася. Мінський переговорний процес не те що не зрушив із місця, а, навпаки — позадкував назад.

На переговори у Мінську 1 лютого 2015 року прибули другий президент України Леонід Кучма, посол Росії в Україні Михайло Зурабов, представник ОБСЄ Хайді Тальявіні, уповноважені особи терористів Денис Пушилін ("ДНР") і Владислав Дейнего ("ЛНР"). Розмова тривала понад три години. Жодних документів сторони не погодили і не підписали, звинувативши у провалі переговорів один одного.

"Консультації щодо виконання мінських домовленостей були зірвані у зв'язку з неявкою підписантів Мінських угод Олександра Захарченка та Ігоря Плотницького, через ультимативні заяви їхніх представників і відмову обговорювати план припинення вогню і відведення важкого озброєння. Вони вимагали видання указу Президента України про одностороннє припинення вогню, погрожуючи у разі невиконання цього ультиматуму відновленням повномасштабних боїв по всій лінії фронту", — розповів Леонід Кучма. Своєю чергою представник "ДНР" Денис Пушилін після зустрічі заявив, що "ДНР" і "ЛНР" готові виконувати Мінські угоди, але після того, як буде переглянута лінія розмежування. У відповідь на запитання, які можуть бути гарантії того, що в майбутньому вони не визначать яку-небудь іншу лінію, вони промовчали. Леонід Кучма вважає, що така тактика терористів суперечить заявленій позиції Росії, оскільки в суботу під час телефонної розмови з канцлером Німеччини Ангелою Меркель і президентом Франції Франсуа Олландом президент РФ Володимир Путін висловив надію на досягнення домовленостей у Мінську.

Проте якщо пам'ятати про стратегічні завдання, які ставить Путін у своїй геополітиці, то дивуватися результатам цих переговорів не слід. Жодне з них поки що не виконане. Захід не дав йому гарантій, що Україна ніколи не стане членом НАТО, не визнав ролі Росії як світового жандарма в регіоні, а її південна сусідка не відмовилася від свого європейського вектора. Можна було припустити, що Путін, розуміючи, що економічні санкції добивають економіку його країни, вирішив якнайшвидше покінчити з українською незалежністю, а вже потім вести перемови з незговірливим Заходом, виходячи з нових стратегічних позицій. Пам'ятаючи про любов комуністів і кадебістів до ідеологічних символів, можливо, можна було чекати, що господар Кремля добиватиметься якогось проміжного військового здобутку до 21 лютого, коли було повалено режим Януковича, а великого успіху — до 70-річчя Перемоги. Аби показати своїй зомбованій пастві, що Росія-матінка вірна традиціям дідів, які здолали фашизм. Вочевидь, уже йдуть репетиції параду на Красній площі, а придворні холуї готують імператору промову і білого коня. Проте наші героїчні воїни роблять усе, щоб цей сценарій провалився.

Імовірно, Захід теж мав свою стратегію, але ми про неї могли тільки здогадуватися. Мабуть, Україна для нього теж інструмент у її реалізації. Якщо так, то мав би зробити все, щоб цей інструмент був ефективний і сучасний. Але чому ж США і ЄС не поспішали надати Україні військово— технічну і фінансову допомогу, хоча вже не мали на той час для цього жодних законодавчих перепон? Боялися розлютити ведмедя? Страх — це те, що колись породило у Європі Гітлера. Схоже, що ці уроки забулися...

Європа на роздоріжжі

10 лютого 2015 року

Мир в Україні і світі можна порівняти з конструктором, що складається із кількох пазлів. Один із них — у Кремлі, інші — в Києві, ЄС та США. Чому ж вони не з'єднуються в одне ціле? Мабуть, заважають зазубні та гострі кути цих утворень. Шліфувати їх приїздили минулої п'ятниці до Києва держсекретар США Джон Керрі, президент Франції Франсуа Олланд, канцлер ФРН Ангела Меркель. Потім двоє європейських лідерів одразу ж вилетіли до Москви, щоб зустрітися з Володимиром Путіним. Подробиці переговорів у Києві й Кремлі спливали вже під час 51-ї Мюнхенської конференції з міжнародної безпеки, яка відбувалась 7-8 лютого.

У попередньому такому ж заході, який відбувся рівно рік тому, окрім світових політиків, брали участь тодішній міністр закордонних справ України Леонід Кожара, опозиціонери Арсеній Яценюк та Володимир Кличко. Йшлося тоді про врегулювання відносин між Майданом і режимом Януковича. Останньому конференція рекомендувала негайно розпочати процес повернення до парламентсько-президентської форми правління, звільнити заарештованих та уникати неадекватного силового реагування. Небажання йти на поступки опозиції, зволікання Європи із запровадженням санкцій проти керівництва України призвело до трагедії на Майдані і зрештою до війни, яка стала загрожувати безпеці всього людства. Потім стратеги у Брюсселі і Вашингтоні не змогли передбачити подальшого розвитку подій і, зокрема, агресії з боку Росії. Тобто всього за рік світ наблизився до прірви. Цікаво, про що говоритимуть світові лідери на наступній, 52-й, конференції? Про війну в Україні чи вже в Європі?

Цьогорічний форум у Мюнхені знову не справив враження адекватного розуміння ситуації. З розмов на конференції стало очевидно, що Європі бракує єдності, а між ЄС і США існують серйозні розбіжності в поглядах на розв'язання російсько-українсько конфлікту.

Зокрема, обговорювалася нова формула порозуміння, привезена Ангелою Меркель і Франсуа Олландом із Москви. Ці голуби миру запропонували частково погодитись із вимогами сепаратистів переглянути на їхню користь лінію розмежування конфліктуючих сторін, створити демілітаризовану зону завширшки 50-70 км, надати територіям, які контролюють сепаратисти, права широкої автономії, а також натякнули на можливість контролю українсько-російського кордону та буферної зони міжнародними миротворчими контингентами. Обидва висловилися проти надання Україні військової допомоги, мовляв, це призведе до ескалації конфлікту, який, на їхню думку, не має військового вирішення. Тобто і фрау, і мосьє, які пишаються європейськими цінностями, фактично не визнали за Україною права захищати свій суверенітет. За їхньою логікою виходить, що постачання Москвою озброєнь бойовикам і пряма участь росіян у бойових діях правомірні й ведуть до мирного врегулювання.

На гнилу і непослідовну позицію Європи прозоро натякнув у своєму виступі віцепрезидент США Джо Байден. Він, зокрема сказав, що об'єднаній Європі загрожують

три чинники: спроба порушити суверенітет України, корупція та енергетика як інструменти впливу та тиску на уряди країн ЄС. Мабуть, американці знають, про що кажуть. Цілком очевидно, що спроби Путіна підкупити європейських політиків були небезуспішні. "Українці мають право себе захистити, необхідно змусити Росію виконувати власні зобов'язання. Ми повинні бути єдиними і рішучими в підтримці України. Бо те, що там діється, дасть відлуння не тільки в Європі, а й у світі. Всі можуть стати об'єктом агресії. Росія має поважати угоди, які підписала. Нікому не дозволено переписувати кордони в Європі з допомогою сили", — підкреслив Байден.

Схоже, що Петро Порошенко не погодився з планом Меркель — Олланда — Путіна. Він не підтримав пропозицію щодо введення на Донбас миротворчого контингенту ООН. Конфлікт на Сході України слід гасити, а не заморожувати. Україна повинна одержати оборонну зброю — антиракетні радары і засоби зв'язку, інакше агресія триватиме. Для деескалації конфлікту необхідно негайно припинити вогонь, вивести російські війська і закрити кордон РФ із Україною, заявив український Президент. Петро Порошенко також висловив незгоду зі зміною лінії демаркації, передбаченою мінськими домовленостями. План може працювати при умові виконання всіх 12 його пунктів. Він також відкинув можливість прямого діалогу з проросійськими сепаратистами назвавши їх терористами. "Без іноземних військ, коли буде закритий кордон України, мир і стабільність стануть справою двох тижнів, я вам це обіцяю, і нам не потрібні будуть миротворчі сили".

"Ми на роздоріжжі. Якщо зараз оберемо хибний шлях, може статися, що знадобляться не роки, а цілі десятиліття, аби знову зібрати до купи друзки цієї неправильної політики, цього хибного шляху", — наголосив на конференції міністр закордонних справ Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр.

Ці слова досить точно передали психологічний стан європейських політиків — розгубленість і хитання. Вони перед вибором: "злити" Україну чи підтримати? Президент Литви Даля Грибаускайте заявила, що Євросоюз не має права зрадити український народ, адже після захоплення України агресор посує далі.

У неділю вранці Петро Порошенко, Володимир Путін, Ангела Меркель та Франсуа Олланд у режимі телефонної конференції домовилися про зустріч у так званому нормандському форматі 11 лютого в Мінську. Вчора заступники міністрів закордонних справ країн-переговорників обговорили в Берліні деталі цієї зустрічі.

"Бацька" заявив, що створить належні умови для учасників переговорів. Нам залишається сподіватися на їхній успіх.

Балансування над прірвою

12 лютого 2015 року

Після активних дипломатичних зусиль світової спільноти зажеврила надія на мирне врегулювання конфлікту на Донбасі й припинення агресії Росії проти України. 11 лютого 2015 року мав стати переломним етапом у цьому важкому процесі. Президенти України Петро Порошенко, Франції Франсуа Олланд, Росії Володимир Путін та канцлер

ФРН Ангела Меркель домовилися цього дня зустрітись у Мінську, аби обговорити подробиці нового мирного плану. Проте ще в неділю із Кремля пролунало застереження: "Це станеться за умови, якщо в понеділок у Берліні вдасться досягти попередніх домовленостей". Тобто Москва продовжувала викаблукуватись і набивати ціну. У відповідь Вашингтон попередив: якщо Росія не погодиться на дипломатичне врегулювання конфлікту, буде застосовано найвищий рівень санкцій, а Україна одержить і оборонну, і летальну зброю. Конгресмени навіть спішно підготували законопроект про надання військової допомоги Україні на суму \$1 млрд. Господар Білого дому Барак Обама зателефонував президенту Путіну напередодні переговорів і закликав його скористатися цією можливістю для пошуку мирного врегулювання конфлікту. Отож люди доброї волі, українці у всьому світі добряче нахвилювалися за ці дні: відбудеться зустріч чи ні, які будуть її результати. Своєрідним індикатором мирного процесу мало стати засідання контактної групи у вівторок. Нагадаємо, що згідно з планом Путіна-Меркель-Олланда, Україна мала погодитися на нову лінію розмежування з урахуванням успіхів бойовиків, створення 50-70-кілометрової буферної зони, введення міжнародних миротворців та широку автономію окупованих територій. Оскільки українські сили під Маріуполем відкинули російських найманців на 20 кілометрів від краю фронту, було цікаво, чи погодяться сепаратисти зафіксувати в документах нову лінію не на свою користь. Україну представляли колишній президент Леонід Кучма, одіозний політик, кум Путіна Віктор Медведчук, Росію — посол РФ в Україні Михайло Зурабов, ОБСЄ — Гайді Тальявіні, а сепаратистів — Денис Пушилін та Владислав Дейнего. Зустріч розпочалась із запізненням на три години, проходила напружено. Пізно ввечері російські ЗМІ повідомили, що сторони погодили схему відведення важкого озброєння, домовилися про режим припинення вогню і контролю за його виконанням. Проте з української сторони було сказано, що насправді не вдалося прийняти ніяких конкретних рішень, тож переговори будуть продовжені.

В середу до Мінська прибули учасники так званого нормандського формату мирних перемов — Ангела Меркель, Франсуа Олланд, Петро Порошенко, Володимир Путін.

Шанс, який не можна було змарнувати

12 лютого 2015 року

Переговори у Мінську 11 лютого 2015 року щодо врегулювання ситуації в Україні незалежно від результатів мали увійти в історію людства, як одна з найбільших дипломатичних битв за мир у всьому світі, над яким уперше з часів Карибської кризи нависла серйозна загроза. Хіба що Путін мав іншу мету — вдягнути вуздечку на норовливу Україну і перетворитися на одного із світових гегемонів. "Односторонній диктат США відповідає за ескалацію глобальних конфліктів. Із таким порядком Росія не може погодитися", — заявив московський правитель, виступаючи в Сочі на початку року. Оскільки США, які Росія вважає своїм головним суперником, і від котрих хотіла добитися рівного права на диктат у світі, участі в переговорах не брали, то багато

оглядачів пророкували, що фінальний раунд мінського процесу зазнає фіаско, або ж Кремль залишить за собою право в будь-який момент порушити досягнуті домовленості. Тобто було ясно, що Путін на переговорах варитиме воду. Але запал, із яким сторони взялися за пошуки компромісу, давав надію на позитивний результат. Одне слово, у четвер ми мали проснутися, або з миром, або війною.

Основній зустрічі у вівторок передувало засідання тристоронньої контактної групи, яка узгоджувала підсумковий документ з імплементації Мінських домовленостей. У середу відбулася попередня зустріч Президента України Петра Порошенка, канцлера Німеччини Ангели Меркель та президента Франції Франсуа Олланда з президентом РФ Володимиром Путіним. Потім розмова велася у розширеному форматі, за тим у вузькому, переривалися на каву — і знову до роботи. І так підряд 16 годин. Це було схоже на конклав католицьких кардиналів, котрі під час виборів Папи зачинаються і не виходять, поки з комина не піде білий дим — сигнал про те, що рішення прийняте. Зі скупих повідомлень, які надходили із переговорної зали було зрозуміло, що сторони не можуть узгодити лінію розмежування між воюючими сторонами, визначитися зі статусом ДНР та ЛНР.

"Росія на Саміті в Мінську висуває неприйнятні умови, — вранці заявив Президент України Петро Порошенко, — на жаль, поки що добрих новин немає, але надія все ще є. "Все дуже важко ... Ускладнює все, що Порошенко продовжують вводити в оману, доповідаючи що в Дебальцевському котлі у нього все добре ...", — написав на своїй сторінці у Twitter один із лідерів сепаратистів Денис Пушилін.

Зрештою, нібито текст підсумкового документу було схвалено і передано для узгодження контактній групі. Але представники ДНР та ЛНР Захарченко і Плотницький відмовилися його підписувати, вочевидь, намагаючись продемонструвати, що вони самостійні суб'єкти переговорів. "У критичний момент спостерігаємо дешевий театр. Але для всіх тут очевидно, що мир, схоже, не в інтересах Росії та її ставлеників", — заявив один із європейських дипломатів.

Переговори нагадували балансування на тонкій павутині над прірвою. Один невірний рух і... Переговори четвірки лідерів знову відновилися. Близько 11-ї канцлер ФРН Ангела Меркель і президент Франції Франсуа Олланд мали розмову за закритими дверима з президентом РФ Володимиром Путіним. Через півгодини президент Російської Федерації Володимир Путін вийшов до представників ЗМІ і повідомив: "Нормандська четвірка" домовилася про припинення вогню з 00:00 години 15 лютого".

У свою чергу, глава ДНР Олександр Захарченко повідомив, що він та його соратники підписали підсумковий документ, але деякі його пункти вимагають додаткового узгодження. При цьому він висловив сподівання, що завдяки гарантіям президента Росії, канцлера Німеччини і президента Франції ця угода, "покладе край бойовим діям і дозволить ДНР і ЛНР зайнятися мирним будівництвом на благо нашого народу".

Документ, підписаний у Мінську, передбачає відведення важких озброєнь, яке має розпочатися не пізніше другого дня після припинення вогню і завершитися протягом

14 днів, створення зони безпеки для важкої артилерії на Донбасі, забезпечення з боку ОБСЄ ефективного моніторингу і верифікації режиму припинення вогню з першого дня відводу техніки, ухвалення законів, що забороняють переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, що мали місце в окремих районах Донецької та Луганської областей України, проведення конституційної реформи в Україні до кінця 2015 року, яка передбачає глибоку децентралізацію та надання широких прав територіям, які підконтрольні бойовикам, виведення з території України всіх іноземних озброєнь, формувань, техніки і найманців під наглядом ОБСЄ.

Учасники зустрічі також заявили, що вони підтримують продовження тристоронніх переговорів між Європейським Союзом, Україною і Росією з метою вироблення практичного вирішення питань, що викликають стурбованість Росії, у зв'язку з виконанням Угоди про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

"Під час зустрічі в Мінську досягнуто всеосяжного політичного рішення, в тому числі про припинення вогню, що дає серйозні надії, але не все ще зроблено, — сказав президент Франції Франсуа Олланд.

Можемо поки що зітхнути з полегшенням? Поживемо — побачимо. Не слід забувати, що угоду укладено з Росією, котра досі нехтувала будь якими міжнародними домовленостями.

Нормандська незворушність

17 лютого 2015 року

Протягом останніх чотирьох днів (11-16 лютого 2015 року) лідери провідних держав Заходу, міжнародні інституції, люди доброї волі, а надто наші герої на Донбасі докладали зусиль, аби забезпечити виконання Мінських угод щодо врегулювання конфлікту на Сході України. Як і передбачалося, цих домовленостей виявилось недостатньо, аби забезпечити припинення вогню. Путін і його камарилья продовжують вести подвійну гру: на дипломатичній сцені — одне, а за кулісами — інше. За свої копромиси у Мінську Москва вирішила взяти реванш нарощенням агресії на Донбасі та шляхом нав'язування Раді Безпеки ООН резолюції щодо ситуації в Україні, котрою фактично намагалася ревізувати зміст останніх мінських домовленостей. Білокам'яна прагне перекласти відповідальність за мирний процес виключно на Україну. Також російський варіант резолюції вимагав, щоб Україна першою після припинення вогню відвела війська на 50 кілометрів. Окрім того, Москва також хотіла повністю зняти з себе обіцянки, дані в Мінську, та вимагала надати їй право постачати в Україну так звану гуманітарну допомогу.

Проте екстрене засідання Радбезу ООН, скликане на вимогу Росії у неділю 15 лютого, було відкладене. "З огляду на інтенсивну роботу над текстом проекту резолюції Ради Безпеки ООН щодо ситуації в Україні, яка з російського варіанта поступово перетворюється на спільний документ, засідання переноситься на найближчі дні", — зазначив речник Постійного представництва України в ООН Єгор Пивоваров.

"Нормандська четвірка" (президенти Ф.Олланд (Франція), В.Путін (Росія), П.Порошенко (Україна) та канцлер ФРН А.Меркель) у неділю провела телефонну консультацію, на якій обговорила перші дні перемир'я на Донбасі. Лідери держав відзначили, що режим припинення вогню на Сході України в цілому дотримується, а також закликали врегулювати локальні конфлікти. На сайті Президента України уточнюється, що під інцидентами розуміється ситуація біля Дебальцевого, де сепаратистські підрозділи заблокували українських військовослужбовців. "Нормандська четвірка" заявила про необхідність припинення вогню на всій лінії зіткнення, в тому числі й у Дебальцевому. Лідери чотирьох країн звернули увагу і на створення умов для роботи місії ОБСЄ з метою моніторингу та верифікації досягнутих угод. Напередодні членів місії не пустили в Дебальцеве.

Зважаючи на те, що бойовики фактично не припинили провокацій повсій смузи розмежування, дипломатичне формулювання "режим припинення вогню в цілому дотримується" дещо дивує. Позиція "нормандця" Путіна зрозуміла, Петро Порошенко теж намагається зберігати нормандську незворушність навіть за поганої гри, проте не зрозуміло, чому так пасивно реагують на порушення мінських домовленостей європейські лідери. "Очевидно, вони хочуть витримати паузу. Подивитися, скільки днів це триватиме. Європейці не звикли відразу робити якісь стратегічні фундаментальні висновки. Вони повинні пересвідчитися, оскільки тут на кону репутація лідерів Європи", — пояснив політолог Вадим Карасьов.

У понеділок набрали чинності нові санкції Європи проти Росії. У список осіб, щодо яких застосовано обмеження, потрапили троє представників Міноборони Росії — заступник міністра Анатолій Антонов, перший заступник міністра Аркадій Бахін і заступник начальника Генштабу Андрій Картаполов. Крім того, обмеження введені відносно співака і депутата Держдуми Йосипа Кобзона, депутата від КПРФ Валерія Рашкіна, а також представників самопроголошених республік на Сході України та громадського руху "Новоросія". Запровадження нових санкцій Євросоюзу проти Росії буде суперечити результатам, досягнутим на переговорах у Мінську, заявив голова комітету Держдуми з міжнародних справ РФ Олексій Пушков. Він вважає, що ці покарання нічого не дадуть, натомість ускладнять політичний діалог.

Вочевидь, мирний процес рухається замкненим колом.

Гірка пігулка замість бальзаму

1. травня 2015 року

На Ризький саміт Східного партнерства, який відбувався упродовж 21-22 травня, покладалося дуже багато сподівань. Очікувалося, що ЄС іще чіткіше, ніж раніше, окреслить перспективи європейської інтеграції України та нарешті запровадить для її громадян безвізовий режим. "Українцям потрібен ковток свободи", — так говорив напередодні міністр закордонних справ Павло Клімкін. На всіх спільних заходах

України та ЄС наші посадовці мало не за петельки брали своїх європейських колег, намагаючись витиснути з них обіцянку запровадити безвізовий режим протягом найближчого часу, однак ті відводили очі і говорили про низькі темпи реформ та відсутність успіхів у боротьбі з корупцією.

Вочевидь, нашим можновладцям потрібен був не стільки ковток свободи для українців, скільки хоч якийсь успіх, який виправдав би їхні провали на більшості напрямів діяльності, зокрема в економічній та соціальній сферах. Зрештою, "ризкий бальзам" потрібен був усьому українському суспільству, аби дещо залікувати душевні та фізичні рани. Але, як не крути, двієчник не може одержати п'ятірку лише за гарні очі. Щоправда, в таких випадках є надія на добре ставлення викладача, який може зглянутися на якісь особливі обставини учня, як це сталось із Зоною вільної торгівлі, коли всі преференції для України були запроваджені достроково, так би мовити, авансом. Проте цього разу Європа не захотіла тягнути за вуха відстаючого. Отож у підсумковій декларації про строки запровадження безвізового режиму для України та її чітку європерспективу — ні згадки. За компанію постраждала і Грузія, хоча вона значно випереджає нас за темпами реформ.

"Я хочу ще раз нагадати, що скасування візового режиму для цих країн можливе тільки у разі виконання державами всіх умов. Єврокомісія представила доповідь, в якій зазначається, що Грузія і Україна доклали достатньо зусиль у цьому питанні, але їх недостатньо для пом'якшення візового режиму", — заявила фрау Меркель на саміті.

Аби досягти омріяного рівня стосунків із Європою, досі ми діяли на 15 напрямках. За висновком оціночної комісії ЄС, яка працювала в Україні на початку травня цього року, всі пункти дев'яти з них виконані майже повністю, але треба дещо дошліфувати. Залишається ще шість. Серед них — безпека документів, зокрема, вдосконалення процедури перевірки та видачі паспортів. Також від нас чекають оптимізації наявних баз даних, створення єдиної системи збору інформації, в тому числі, статистичної, налагодження системного обміну інформацією з Інтерполом щодо вкрадених та втрачених паспортів. Політика притулку: тут слід внести зміни до закону про біженців і збільшити до шести місяців строк чинності документів на право перебування в Україні осіб, які звернулися по міжнародний захист. Протидія дискримінації: потрібно так змінити Трудовий кодекс, щоб була гарантована рівність прав усіх уразливих груп. У цьому ж переліку боргів боротьба з наркотрафіком, організованою злочинністю, тероризмом. Належить реформувати органи внутрішніх справ та прокуратури, зокрема забезпечити високий рівень координації та взаємодії між ними. Викорінення корупції: сформувані прозорі органи для боротьби з цим явищем та продемонструвати їхню ефективність. Права людини: забезпечити захист і реалізацію прав внутрішньо переміщених осіб та захист персональних даних.

Одне слово, непочатий край роботи, особливо на ниві боротьби з корупцією та тероризмом. Наші посадовці оптимістично заявляють, що наступна імовірна дата запровадження безвізового режиму з ЄС — 1 січня 2016 року. Чергова ілюзія, бо не віриться, що за сім місяців влада впорається з хабарництвом і приборкає терористів на

сході. Остання проблема найболючіша. І тут варто поставити зустрічне запитання Європі, яка виступає у ролі вчителя. А чи все вона зробила для того, щоб допомогти Україні призупинити війну на Донбасі? Де отой обіцяний план Маршалла, який допоміг би модернізувати "совкову" економіку нашої країни? Чи не вийде так, що всі вимоги виконаємо, окрім однієї — не погасимо вогнище бандитизму в Донецькій і Луганській областях, бо Європа не хоче нам допомагати оборонним озброєнням, не достатньо економічно і дипломатично тисне на Москву? І тоді виникає ще одне запитання: а чи не стоїть у цього вчителя за спиною якийсь директор чи завуч, котрий хоче зупинити наш рух у Європу?

Хай там як, усі домашні завдання треба виконувати, вони на користь Україні. Принаймні буде цікаво подивитися років через три-п'ять, коли наше суспільство таки здолає гідру корупції, як відбрикуватиметься від нас Європа, які нові аргументи знайде? Нагадаємо, що Молдова, де рівень корупції не нижчий, ніж у нас, і є заморожений конфлікт у Придністров'ї, рік тому одержала безвізовий режим. Завдяки цьому мешканці невизнаної республіки, більшість із яких мали російські паспорти, стали в чергу за молдавськими. Це була своєрідна бомба під московський проект "Незалежна республіка Придністров'я". Не зрозуміло, чому Європа не поспішає застосувати цей метод у боротьбі з путінським проектом "Новоросія" та совковими настроями певної частини населення в Україні.

У багатьох аналітиків залишилося відчуття, що цей саміт — останній у форматі, в якому представлені шість колишніх республік СРСР. Якщо Молдова, Грузія, Україна досягли значних успіхів у демократизації суспільств, то Азербайджан, Білорусь, Вірменія продовжують тяжіти до цінностей московської Євразії. До речі, представники останніх робили все, аби в підсумковій декларації не з'явився пункт про засудження анексії Криму та агресії Росії проти України. Іншими словами, ці держави каменюками повисли на ногах країн, які рухаються в Європу. Політолог Володимир Фесенко вважає, що треба подумати про те, аби розділити учасників Східного партнерства на дві групи: своєрідна перша і друга ліги.

А втім, підстав для песимізму немає. Ще нічого не втрачено. Двері в Європу перед нами не закриті. ЄС та Україна вчергове звірили годинники, наші чиновники дістали гірку порцію "євродопінгу", держава — солідну фінансову допомогу в сумі 1,8 млрд євро.

Президент Петро Порошенко вимагає кадрових висновків і рішень щодо керівників тих служб, які зволікали з виконанням певних пунктів Плану дій із візової лібералізації, повідомила народний депутат голова парламентського Комітету з євроінтеграції Ірина Геращенко. Проте провина за наш повільний рух у ЄС — не лише на чиновниках і депутатах, а й на громадянському суспільстві, котре не вимагає від них ефективної роботи. Не забуваймо, Євромайдан — не одномоментна акція.

Зберегти європейську перспективу

16 вересня 2015 року

Вже другий рік поспіль форум YES (Ялтинська європейська стратегія) з відомих причин відбувається не в Криму, а в Києві. Нагадаємо, що цей міжнародний дискусійний майданчик ще 2002 року заснували тодішній український президент Леонід Кучма та його зять олігарх Віктор Пінчук. Останній, вочевидь, прагнув у такий спосіб купити собі за вкрадені гроші імідж впливового європейського політика, а його "татусь" після "касетного скандалу" конче потребував міжнародної підтримки.

Аби підвищити авторитет і привабливість YES, головою Наглядової ради цього заходу запропонували стати тодішньому президенту Польщі Олександру Квасьневському. Останній, як не дивно, погодився. І форум... визнали в Європі. Відтоді на фуршети та обіди, влаштовувані Кучмою і Пінчуком, приїзять європейські президенти і прем'єри, діячі ЄС, відомі письменники і філософи. Ясна річ, учасники дискусій завжди намагалися обійти гострі теми, які могли образити господарів, наприклад, про демонтаж кланово-олігархічної системи, створеної Кучмою, яка, по суті, є головною перепорою на шляху до Європи та про досі не розкриту справу Гонгадзе, яка теж заважає очищенню нашого суспільства. Одне слово, YES перетворився на майданчик для відбілювання Кучми та легімітизації грошей Пінчука. І хто такий Кучма сьогодні? Великий миротворець, мислитель, євроінтегратор? Коротка пам'ять, як бачимо, не допомагає вирішувати давні вітчизняні проблеми. Але маємо те, що маємо.

Тема цьогорічної дискусії: "Як доля нової України впливає на Європу і світ". Відкрив форум Президент України Петро Порошенко. Його промова — стислий підсумок нашого руху в Європу за останніх два роки. Між тим і нинішнім часом — прірва. Хто міг спрогнозувати, скажімо, на тому ж YES-2013, що через два роки з уст Президента України пролунають такі слова: "Прапор ЄС був скроплений українською кров'ю." Отже, європейські і заокеанські мудреці й стратеги, мають собі дорікнути, що прогавили дуже суттєві фактори міжнародної політики, передусім такі, як надмірні геополітичні амбіції Кремля та волелюбність українського народу. Що не кажіть, історія ЄС не знала прикладів інтеграції через кров, досі ці процеси були природними. Тож ця кров не тільки на європейському Україна під прицілом прапорі, а й на руках українських та міжнародних політиків, які прямо чи опосередковано брали участь у визначенні долі України. Не було б тієї крові, якби ЄС застосував санкції до українських можновладців ще в грудні 2013-го, якби діяв Будапештський меморандум, щоб мав би нам гарантувати безпеку, якби Українська армія одержала відчутну допомогу...

Цілком імовірно, що й тепер сита Європа не враховує багатьох ризиків, продовжуючи мислити обивательськи, а не реальними категоріями. Про це свідчить нашестя арабських біженців до країн ЄС, прогулянки під ручку двох політичних авантюристів — Путіна і Берлусконі набережною Ялти та інше.

"Відсутність завчасного та належного реагування призводить до ще тяжчих наслідків. Незаконна анексія Росією Криму, що не отримало миттєвої потужної

відповіді міжнародного співтовариства, заохотила Кремль до наступного кроку агресії. У ці дні російські "зелені чоловічки" висаджуються сотнями у Сирії, інспіруючи зростання насильства на Близькому Сході та провокуючи подальше збільшення кількості біженців до ЄС", — намагався відкрити очі європейцям Президент. Він укотре закликав їх до солідарності, єдності, відданості європейським цінностям та принципам. Це має втілитися в політиці тиску на Кремль посиленням економічних санкцій. Петро Порошенко запропонував обговорити можливість розгортання операції на Донбасі для підтримки належного виконання Мінських угод. Це допоможе, на його думку, досягти двох цілей для відновлення миру в Донецькій та Луганській областях: повного виведення всіх окупаційних військ із української території та закриття українсько-російського кордону. Оскільки російська агресія проти України та окупація РФ Криму повністю зруйнували поствоєнну систему безпеки, зробили її неефективною, на 70-й сесії Генеральної асамблеї ООН треба почати дискусію щодо створення нових механізмів запобігання та протидії агресії, запропонував Петро Порошенко.

YES-15 — перший міжнародний форум, на якому українську владу почали хвалити за реформи, бо досі дорікали за нерішучість у їх проведенні. "Я вражений серйозністю зусиль у здійсненні реформ і вражаючим прогресом, який був досягнутий, незважаючи на надзвичайно складні обставини і зовнішню загрозу, перед якою стоїть Україна, але все ж треба діяти рішучіше", — сказав Європейський комісар із питань розширення та політики сусідства Йоханнес Хан. Але що він мав на увазі, коли говорив про "вражаючий прогрес"? Підвищення тарифів на газ для населення у сім разів? Заморожування зарплат і пенсій, ламання сільських громад через коліно з метою "добровільного об'єднання", чи, може, підкилимне проштовхування змін до Конституції, що призвело до трагедії під стінами Верховної Ради? Реверанс pana Хана у бік нашого уряду свідчить або про сліпоту єврочиновників, або про те, що вони махнули рукою на Україну як на майбутнього члена ЄС. Бо коли гостро критикували і вказували на помилки, це означало, що щиро бажають нашої європейської трансформації. А коли облизують, як цукерочку, значить, хочуть комусь згодувати.

А для нашого уряду слова Хана — ніби бальзам на рани. Тепер він зможе піднести їх, як прапор, і може, навіть ще більше затискатиме соціальні гайки. Бо Європа, бачте, поставила високу оцінку. Арсеній Петрович не забув і сам себе похвалити. "Ми зовсім інший уряд, не тільки тому, що англomовний, а й тому, що це зовсім інший рівень відповідальності..." Коли ж модератор Стівен Сакур кинув репліку, мовляв, українці розчаровані новим українським урядом, Арсеній Яценюк відповів: "Це неправда, що українські сім'ї не можуть платити за комунальними тарифами, є субсидії. Ми підвищили зарплати і пенсії." Коментарі, як-то кажуть, зайві. Прикро, що в цю байку вірять європейці, але ж українці відчують її шлунками.

YES-15 оригінальний і тим, що на ньому, як шило з мішка, виткнулися внутрішні українські протиріччя, дещо поламавши гламурний формат форуму. Виступ голови Одеської обласної державної адміністрації Міхеїла Саакашвілі прозвучав громом серед ясного неба.

— Насправді країною керує якась паралельна тіньова система, і ця система теж перебуває в кризі. І ось вам: ця система в кризі, інша система в кризі, державна служба в кризі, і ми повинні давати собі звіт, де ми? — зазначив він.

Було висловлено чимало компліментів щодо ролі України у глобальному світі. Особливо щедрими на них були колишні прем'єри та єврочиновники. З їхніх вуст лилося щось на кшталт: "Україна — форпост цивілізованого світу, а тому всі зусилля треба спрямувати на його захист". Хтось навіть назвав цифру необхідної допомоги нашій Україні: 50 млрд доларів. Але були й щирі поради. Не зациклюйтеся лише на польській моделі децентралізації, у вас інша ситуація, адже Польща свого часу не була розірвана, як Україна, а тому підійдіть до цього процесу творчо, розуміючи, що його головна мета — розвиток і підтримка громадянського суспільства, порекомендував Олександр Квасьневський.

YES не ухвалює ніяких рішень. Він продукує ідеї, шукає шляхи розв'язання українсько-європейських проблем, вказує на тенденції. Цей форум не вніс нічого нового в ідеологічний фундамент українського майбутнього, котрий залишається поки що незмінним — рух у Європу через Асоціацію з ЄС, співпраця з НАТО, санкції проти агресора, єдність антипутінської коаліції, посилення фінансової допомоги тощо. Але прозвучали перші тривожні дзвіночки, які свідчать, що в цій споруді з'явилися тріщинки. З кількох виступів стало зрозуміло, що Європа, після того як Путін відкрив "другий фронт" у Сирії, що спричинило потік біженців до країн ЄС, а також після тяжких економічних утрат, зумовлених санкціями проти Росії, переживає період розгубленості й хитань. Вона вже згодна на варіант "глибокого заморожування" конфлікту на Донбасі, аби не мати зайвого клопоту, може піти на інші поступки агресору, наприклад, на відстрочення запровадження з 1 січня 2016 року всеосяжної і поглибленої Зони вільної торгівлі України з ЄС, скасування економічних санкцій проти РФ тощо. Директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду у 2007-2011 рр. Домінік Стросс-Кан вважає, що на найближче десятиліття пріоритетом у списку проблем Європи буде не наша країна, а мігранти. "Є ризик, що Україну посунуть зі списку пріоритетів", — додав президент Європейської комісії (2004-2014) Жозе Мануель Баррозу.

Словом, попереду тяжкі битви на дипломатичному, інформаційному, фінансовому, антикорупційному фронтах задля збереження нашої європейської перспективи...

Відродження героїв

Ми воїни. Не ледарі. Не лежні.

І наше діло праведне й святе.

Бо хто за що, а ми за незалежність

Отож нам так і важко через те.

Ліна Костенко

За двадцять хвилин до безсмертя

Героям Небесної сотні присвячується

Україна нездоланна, бо встигла відродити плем'я героїв, яке було вирізане, вистріляне, виморене і пригноблене протягом останніх 7080 років. Революційна доба за короткий період часу підняла із національних скарбниць найпотужніші генетичні ресурси. Скільки сильних, прекрасних, безкорисливих людей з'явилося в нас! Ще рік тому ми нарікали на брак моральних авторитетів, а тепер їх стільки, що вистачить на кілька держав...

Герої Майдану — хто вони? Озвірілі нацисти, бомжі, американські найманці, як стверджує російська пропаганда, чи полум'яні патріоти, люди з великої літери? Запитання, власне, риторичне, принаймні для української спільноти. Але щоб відповісти на нього, давайте зазирнемо у світ бійця Небесної сотні Героя України Володимира Чаплінського.

Володя і Світлана зустрілися на танцювальному шкільному вечорі у селі Ногацівка, що в Славутському районі на Хмельниччині, 1987-го. Вона восьмикласниця, ходила до цієї школи із сусіднього села, він вісімнадцятирічний міський парубок, який приїхав із далекого Мурманська, де служив його батько, до дідуся й бабусі. Стояла тоді п'янка подільська весна. Ото вона й накрила їх своїм духмяним покривалом, налаштувала серденьця на один ритм, натягнула між ними дроти зв'язку, і потекли ними хвилюючі імпульси. Спілкувалися, не розмовляючи. Він віз її на велосипеді додому в Дятилівку, слухали весну і одне одного. Рік не бачилися, потім Володя написав їй із армії листа, вона відповіла, а коли повернувся додому, епістолярний роман плавно перетік у реальний. Через рік побралися, переїхали до Обухова на Київщині, де Володин батько, як демобілізований військовослужбовець, одержав квартиру. Але молодятим хотілося мати окреме гніздо. Обоє працювали — він електриком на "картонажці", вона вихователем дитячого садка, проте з їхніми заробітками про квартиру чи дім годі було й мріяти. Однак Володя був не з тих, хто опускав руки і занурювався у безнадію. Вважав, що з долею можна позмагатися, адже вона підкоряється сильним і цілеспрямованим. Були у його плані прориву на фронті сімейного добробуту і чорний "бумер", себто німецьке авто екстра-класу, і подорожі світом, і багато чого іншого. Варіантів "бліцкригу" проти злиднів тодішнє життя пропонувало небагато: бізнес (для цього потрібні були стартові гроші), нечесні промисли (Володя був шляхетної породи) або робота за кордоном. Обрав останнє. Те, що опинився на Кіпрі в ролі легального високооплачуваного працівника, — справжнє диво. Але ті, хто знав Володю, кажуть, що він за кілька хвилин міг справити на будь—кого приємне враження. Певно, такою ж довірою перейнялися до нього і роботодавці. Їхав на рік, але Європа швидко затягувала у свій солодкий вир, він опирався цьому, бо хотів жити на Батьківщині. Іще трішки, обіцяв собі. І так п'ять років. Навіть була думка забрати сюди родину. Помаранчевий Майдан став тією рукою, яка висмикнула його з патоки старого континенту. Простояв серед людського моря від початку й до кінця. Радів перемозі: "Навіщо та Європа, коли

ми почали будувати її тут". А потім разом із усіма обурювався безпорадністю нової влади. "Все — ніякої політики, всі вони однакові", — можна було почути від нього, як і від усіх розчарованих. Присвятив себе родині, дітям, придбав двокімнатну квартиру в Обухові і те омріяне БМВ, заснував невеличкий меблевий бізнес, хоча продовжував працювати електриком на "картонажці". Був жадібним до життя, намагався опанувати і час, і простір, щоб показати дружині й дітям увесь світ — возив їх на всілякі виставки, екскурсії, концерти, ходив із ними у походи, брав участь у фестивалях БМВ, читав багато історичних розвідок. Він був центром того міні-всесвіту, випромінюючи любов до життя та людей. Пошив власноруч костюм Діда Мороза і в новорічні свята обходив домівки друзів, кумів, колег, аби привітати і засіяти на добро. Умів лагодити будь-яку техніку, та особливо любив копирсатися в годинниках. "Час не повинен стояти, бо це погана прикмета", — казав. Навіть почаклював над старою дідовою настінною "зозулькою", і вона... закувала! Попри те що пів свого віку прожив у Росії, палко любив Україну, але його не можна було назвати націоналістом. Своїй дружині і друзям казав: "У мене два недоліки: я не знаю української мови та Гімну України".

Протягом 2013-го стежив за кожним євроінтеграційним кроком держави. Був шокований тим, що Янукович не підписав Угоду про асоціацію з ЄС. Не знаходив собі місця після побиття студентів 30 листопада. А 2 грудня вже був на Майдані. Чергував там, як мовиться, без відриву від виробництва. Дві доби на фабриці, а ті дні, коли мав відсипатися, проводив на головній площі країни. В особливо напружений час брав відпустку за власний рахунок. Не пристав до жодного із майданівських формувань, вирішив бути "вільним стрільцем". Таких було чимало, вони об'єдналися в окремий намет, який назвали "Паровоз Анархія". Перше слово відображало зовнішній вигляд їхнього житла, над котрим височіла труба, з якої валив чорний дим, а друге — політичні переконання пасажирів. Через два тижні прийшов додому і похвалився дружині: "Привітай мене, я вже вивчив разом із Русланою Гімн України". На Майдані Володя потоваришував із рок-музикантом із Краматорська Іваном Пантелєєвим. "У нього були такі проникливі й зворушливі пісні, ніби він наперед знав про те, що станеться в Україні", — розповідає Світлана. Раз на тиждень Володя привозив частину своєї команди до себе в Обухів — помитися, обігрітися, поласувати домашніми харчами. Ті таємні вечері починались і завершувались дискусіями про майбутнє України аж на ранок. На руках у Володі спала маленька Віолета, а дружина Світлана сиділа за столом, втомлено підперши маленьким кулачком голову. Це вже були сформовані революціонери, які вважали, що тиран від трону добровільно не відмовиться. "Це наш останній шанс: або ми поміняємо цю владу, або будемо рабами все життя", — говорив Володя.

Світлана з сином і маленькою Віолетою не пропускала жодного Віча. Мешканці анархічного намету після подій на вулиці Грушевського подарували дівчинці маленький шоломчик з автографами і гаслами Революції. В середині лютого над Майданом почали згущуватися хмари. Щось мало статися. Це відчували всі. Світлана щоразу проводжала чоловіка плачучи. "Ну що з нами може трапитися? Стріляти вони

не будуть, за що? Ми ж проти них не на танках ідемо", — заспокоював дружину. 18 лютого сказав їй, що не приїде, поки щось не вирішиться. 20-го о 7.30 вона йому зателефонувала. У слухавці відгукнувся смертельно втомлений голос, Володя пояснив, що третю добу не спить. "Ходимо, як роботи", — сказав, почувся також чийсь голос із мегафона: "Відходьте всі до сцени, можлива нова атака "Беркуту".

Світлана зв'язалася з ним через годину. Говорили недовго. "Відключаюся, бо сідає батарея", — пояснив. Потім знову стала його набирати — не відповідає. Стала добиватися до Івана Пантелєєва — знала, що вони завжди поруч. Подзвонив Володя. Це було за двадцять хвилин до його загибелі. Вона відчула, що відбувається щось страшне і непоправне. Майже голосила: "Благаю тебе, відійди до сцени, пожалій дітей, не сироти їх!" Він видушив із себе лише одне слово: "Добре...". Після 22 років спільного життя вона добре вивчила інтонації його голосу і вловила в них цілковиту безвихідь. "Я ходила по хаті й заломлювала руки, я відчула його смерть, хоча дізналася про це тільки через три години, але о 10.15 (коли не стало Володі) в мене душа просто закричала", — згадує Світлана. О пів на дванадцятую на її телефоні висвітився номер... Вані Пантелєєва. "Живі?!" — зраділа вона. Якось чужа людина запитала, чи відоме їй ім'я власника цього телефона, бо він щойно загинув. Вона розповіла все, що знає про Ваню, і стала допитуватися, чи немає там біля нього Володі Чаплінського. Про смерть чоловіка повідомив сусід по дачі, якому теж зателефонували невідомі: той був першим у Володиному списку абонентів. Вони з сином взяли таксі й помчали в Київ на Майдан. Забігли до Михайлівського собору. Там уся підлога була встелена мертвими тілами, накритими закривавленими ковдрами і простирадлами. Вона стала відкривати кожне, а їй кажуть: "Жіночко, не шукайте, вони всі підписані, вашого чоловіка тут нема". Зажеврила надія: "А може, помилка?". На Майдан вони не бігли, а летіли. Під ялинкою лежало шестеро загиблих, але і там Володю не знайшли. Перед порогом готелю "Україна" її зупинила Ольга Богомолець зі списком і запитала, хто вона. "Ви можете мені навіть не зачитувати, я знаю, що він тут", — мовила я їй і показала у той бік, де лежав чоловік, хоча вони всі були накриті", — розповідає, ковтаючи сльози. Відкрила. Боже! Справді він! "Володю!" — зойкнула і мало не зомліла.

Чиєсь любительське відео зафіксувало останні хвилини життя Володі. Ось він сидить за деревом на Інститутській, поряд — хлопчина у блакитному шоломі, за два метри лежить убитий Ваня Пантелєєв. Володя робить рух, щоб витягнути свого друга з-під вогню. "Хлясь!" — лунає постріл, ніби удар батого невидимого наглядача. Це сучий син випускає кулю, яка влучає Володі в шию. Він підводиться і нарешті виконує прохання дружини відійти до Майдану, робить два кроки і падає. Поблизу того фатального дерева 20 лютого було вбито 39 майданівців. Найбільше. То було місце страти українських великомучеників, ще одна наша Голгофа. Вони заплатили своїми життями за довготривалу пасивність суспільства. За принцип: "Моя хата скраю".

Світлана знайшла в собі сили прочитати висновки судової експертизи. У Володю влучила страшна куля зі зміщеним центром ваги: вдарила в шию, пошматувала всі нутрощі й вийшла через нирки. "За що таке звірство? Ось подивіться, чим вони були

озброєні", — показує чоловіків щит, зроблений із кришки старої пральної машини.

Вона разом із іншими родичами героїв не пропускала жодного судового засідання, на якому розглядають справи "чорних снайперів". "Я вилажу на підвіконня, щоб подивитися в очі тим собакам у клітці, які розстрілювали беззбройних людей. І кричу їм: "За що?!" А вони відводять погляд. Але найприкріше те, що нелюди мають свою групу підтримки, котра вигукує на засіданнях: "Слава Беркуту!", — обурюється Світлана.

Його іменем назвали вулицю в Обухові. На будинку, де мешкав, а також на фабриці відкрили меморіальні дошки. Неподалік розбили алею Героїв Небесної сотні. Відкриває її портрет Володимира Чаплінського. Щодня маленька Віолета, повертаючись зі школи, кладе біля підніжжя знака свої подарунки тату: малюнки, фігурки, виліплені із пластиліну, каштани, квіти. Довго вдивляється в рідне обличчя. А потім смикає маму за руку: "Дивись, дивись, тато мені всміхнувся!". А наступного дня: "Сьогодні він якийсь сумний". Зупинилася дідова "зозулька" в квартирі Чаплінських. До друзів Володимира не приходить більше Дід Мороз на Новий рік. Світ утратив гарну добру людину, а Україна — великого патріота, який разом зі своїми побратимами відкрив їй шлях до свободи...

Філософія подвигу

Репортажів Центру бойової підготовки Національної гвардії України

13 червня 2014 року. На полігоні бази Нацгвардії проходить одразу кілька бойових занять: стрільба з кулеметів, автоматів, гранатометів, на смузі перешкод вужами звиваються з десятків пластунів, на іншому майданчику добровольці шліфують навички рукопашного бою, біля обгорілого скелета приміщення, яке виконує роль тренажера, ударна група відпрацьовує операцію звільнення приміщення од терористів. Прес-секретар батальйону "Донбас" Василина вихоплює з цієї круговерті розпашілого від тренувального бою бійця і підводить до мене.

У Бога все під контролем

Молодий чоловік — мабуть, єдиний без балаклави, з відкритим обличчям, — каже, що боятися йому нічого. Назвався Ніком (пізніше ми дізналися його справжнє ім'я — Денис Альохін) — тут кожен має свій бойовий псевдонім. Приїхав із південної області, вдома залишилися дружина і семирічний син. Усе життя працював будівельником. Активний учасник Майдану. Коли залихоманило схід, одразу став шукати можливість вступити до лав захисників Батьківщини. Проаналізував інформацію про один добровольчий підрозділ, другий, третій, дійшов висновку, що вони створені більше задля шару деяких політиків, ніж для справи. "Донбас" виявився справжнім.

- **Не на прогулянку їдеш, а на війну, чи важко далось тобі це рішення? — запитую.**

- Було і важко, і страшно, адже добре усвідомлював, що мене можуть убити, покалічити, але інакше вчинити не міг. Хочу змінити життя — і своє, і всієї країни, бо ми закинули в багнюці корупції, брехні, хочу, щоб мій син жив уже по-іншому. Я радий, що опинився в цьому бойовому братстві: ми жартуємо, підтримуємо один одного, відвертаємо від поганих думок; немає ні бійок, ні сварок, ні дідівщини; нас об'єднує спільна ідея, однакові погляди на майбутнє.
-
- **А тобі не образливо, що ти тут, а тим часом десятки тисяч чоловіків призовного віку живуть звичайним життям: п'ють пиво, розважаються і виявляють свій патріотизм лише у "Фейсбуці"? А в перспективі держава, можливо, як траплялося з ветеранами воєн, про тебе забуде?**
- Це питання совісті й виконання обов'язку перед Батьківщиною, а тим, хто не тут, колись стане соромно, бо їхні діти запитують, де були у відповідальний час. У Бога все під контролем...

Чорна маска

Бачимо, що якийсь чоловік у камуфляжі та балаклаві ходить від одного підрозділу до іншого, інспектуючи навчання. З ходи, жестів і ставлення до нього бійців можна здогадатися, що це сам командир батальйону "Донбас", легендарний і загадковий Семен Семенченко. І хоча про цю людину в масці поки що конкретно нічого не відомо, крім того, що організувала це добровольче формування, з виправки, досвідченого і авторитетного поводження у ній можна вгадати колишнього кадрового офіцера досить високого рангу, якому доводилося нюхати порох у гарячих точках. Охоче відповів на наші запитання, хоча сказав, що від уваги журналістів утомився.

- Ми хочемо з числа обстріляних бійців підготувати інструкторів, а новобранцям дати початкові військові навички. Наголос робимо на вишколі підрозділів, які діятимуть за тактикою малих груп в умовах високої самостійності та секретності — це те, чого не вистачає в зоні АТО, — розповідає командир.
- **Які ще рецепти підвищення ефективності операції пропонуєте?**
- Вище керівництво країни має чітко визначитись, якому варіанту воно віддає перевагу — цілісній мирній країні чи життю на порохівій бочці. Якщо першому, то треба оцінити всі ризики і вживати рішучих заходів, якими б непопулярними вони не були. Головне — дати ініціативу військам, зменшити бюрократизм, не кидати своїх на війні. У нас є всі можливості для того, щоб завершити цю операцію з мінімальними втратами. Україна має силу, але стає безсилою, коли за діло беруться бюрократи. Не хочу вас розчаровувати, але за нинішніх підходів звільнення Донбасу від терористів може тривати не менше року. Все залежить від того, хто візьме гору в державі: негідники чи когорта патріотів...
-
- **Якою ви бачите нову Українську армію?**

- Це має бути простіша структура, ніж зараз, з меншою кількістю сполучних ланок від вищого командира до нижчого, в ній слід ширше використовувати сучасне програмне забезпечення, новітню бойову і комп'ютерну техніку, наприклад, командирські планшети, дрони (безпілотні літаки), наголос має робитися на розвідувальній роботі, створенні підрозділів ведення інформаційної війни. Треба вивчати досвід будь-якої успішної армії світу і переносити на наш ґрунт, а не винаходити заново велосипед, просто потрібні воля і бажання керівника держави. Важливо також покінчити зі злочинством і зрадництвом, а для цього нам без структури на кшталт "Смершу" (фронтowa служба безпеки в радянській армії) не обійтися, бо все прогнило. Батьківщина у великій небезпеці — це має усвідомити кожен українець. Слід діяти, як єдиний кулак, — консолідовано, дружно. Тоді переможемо.

В одному з куточків центру — наметове містечко. Командири шикують свої взводи і роти. Це в основному новобранці. "Рівняйся! Струнко!". Обличчя бійців просвітлені, урочисті, натхненні, ніби вони у храмі. Вибір, який зробили ці хлопці і дівчата, — святий. Вони змінили свої пересічні долі на незвичайні, які, можливо, у часовому вимірі будуть коротші, але яскраві. Ці люди належать до породи українських лицарів, що зараз відроджується, — безкорисливих, безстрашних, шляхетних. Щире людське золото без усяких домішок. Їхнє призначення — бути у самісінькому пеклі. Під час Другої світової в радянській армії така роль відводилася штрафбатом, але якщо останні піднімалися в атаку під страхом смерті, то наші добровольці ідуть у бій за покликом серця. І в цьому їхня сила. Командир роти повідав, що серед новобранців в основному люди зрілого віку, 30-55 років. За соціальним станом — колишні вчителі, лікарі, працівники культури, дрібні підприємці, фермери, робітники, є навіть кілька кандидатів наук і колишніх народних депутатів. Представлені всі регіони країни, але в основному південно-східні області.

Знайомлюся з кількома бійцями. Представляються: Рекс, Амазонка, Третій, Пентагон, Фома... Їхнє мислення незвичне, принаймні не таке, як у пересічних громадян. Ці люди готові, якщо потрібно, вмерти, але від них віє потужною енергією життя. Я на них дивився з більшою повагою, ніж на нардепів, міністрів чи популярних артистів, бо за духом ці чоловіки значно вищі. Відчувається, що кожен зазнав мук вибору, багато переосмислив і має сформовану філософію подвигу, в основі якої — патріотизм і самопожертва. Всі напружені, ледве приховують хвилювання. Очікування бою страшніше за сам бій. Одеситу Фомі на вигляд за п'ятдесят, невеличкого зросту, худорлявий — явний "неформат" для війни. "Не важко буде?" — запитую. "За статистикою, солдат живе в умовах бою в середньому десять хвилин. На цей час здоров'я вистачить", — пояснює. Отака філософія. Рекс і Пентагон прийшли захищати не лише єдність країни, а й 18-20—річних юнаків. "Це фактично наші діти, вони від вибуху петарди мліють, хіба можна їх кидати у м'ясорубку? А нас голіруч не візьмеш, ми бачили смаленого вовка", — кажуть.

Командир взводу кандидат технічних наук Олександр із болем говорить про

ситуацію на Донбасі, де живуть його рідні та друзі: "Їм там що не день усе важче добувати воду, продукти, є перебої зі зв'язком, електропостачанням. Та найприкріше те, що дуже багато людей перебуває під впливом путінської пропаганди. Я бачив, як усе село йшло голосувати за ДНР, знаю шахтарів, котрі вступили в лави ополченців. Страшні, трагічні часи... Через те туди й поспішаємо".

Я побажав їм перемогти і повернутися живими та неушкодженими.

Синдром пораних душ

1. червня 2014 року

Головний військово-клінічний госпіталь Міністерства оборони, мабуть, із часів Другої світової не мав стільки пацієнтів із діагнозами, характерними лише для періоду бойових дій: кульові та осколкові поранення, гематоми від ударів, опіки шкіри. У тіні алей та на осонні відпочивають або обережно пересуваються з допомогою милиць чи в інвалідних візках поранені — це "старожили" закладу, які перебувають тут близько місяця. Проте більше таких, котрі ще не можуть устатувати з ліжка, а чимало хлопців узагалі лежать у реанімації. Ми почули від волонтерів, що кілька днів тому тут помер молодий боєць, який горів у бронетранспортері, підбитому терористами. Із журналістами пацієнти госпіталю спілкуватися не хочуть. "Набридли", "не хочемо, щоб хтось ліз у душу", "немає настрою", "все одно перекрутите і набрешете" — такі були відповіді.

Спасибі, що живий

Утім, хлопець років двадцяти в інвалідному візку поговорити погодився. Це Андрій. Поруч гарна дівчина — Аня. Сюди потрапив ще 22 травня, перед цим шість днів балансував на межі життя і смерті в харківському шпиталі. "Де зачепило?" — запитую. "Та не зачепило, — невесело всміхається юнак, — а буквально прошило. Шість автоматних куль поцілило у бронежилет, одна — в каску, по дві — в ноги, кількома відірвало пальці на правій руці. Я мав хороший бронежилет — шостого класу. Ми всі були добре екіповані".

Андрій родом із Дніпропетровська, два роки провчився в одному з вишів Харкова. Добровільно пішов у військкомат. Служив у спеціальному підрозділі, який, за словами хлопця, постійно перебував на бойових чергуваннях. Решту часу стрілецькі та інші вправи тут були обов'язковими. З усіма видами зброї був на "ти", має відзнаки за влучність. У квітні мав іти на "дембель" і, мабуть, звільнився б... Проте, коли одного разу командир зібрав їх і сказав: "Хлопці, треба... Але силувати нікого не будемо...", зробив крок уперед, хоча дехто залишився на місці.

Я подивився на нього із ще більшою повагою. Виходить, патріотизм, мужність — не пустопорожні слова, що підтверджує вибір цього худорлявого юнака. Хотів би побачити

його батьків, учителів і вклонитися їм, бо виховали справжню людину. "Сьогодні не шкодуєш про своє рішення?.." — запитую. "Не-е-е, я взагалі ніколи ні про що не шкодую", — відповів задержувач.

У зоні АТО він пробув менше тижня. Їхня частина стояла табором між Ізюмом і Слов'янськом. З метою охорони місця дислокації оточили його кількома передовими пунктами, на одному з них несло бойове чергування відділення Андрія. Однієї ночі на них напали. Несподівано стали стріляти з досить близької відстані із так званої "зеленки", себто лісосмуги. Андрію, який стояв на посту, дісталось найбільше: упав під ворожими кулями, як підкошений. Бойовики відразу пішли в атаку, їх було близько сотні, наших — шестеро. Незважаючи на біль у ногах, мусив стріляти зі свого РПК (ручний кулемет, до речі, класна річ, 45 патронів у ріжку, лупить так, що аж пір'я летить), інакше міг потрапити в полон. Відстрілювався, доки бандитськими кулями не прошило йому праву руку. На цей час уже наспіли два наших БТРи з головного табору, тож відбиватися стало легше. Потім українські бійці перейшли в контратаку і загнали бойовиків на якийсь старий завод, де вони після запеклого опору здалися. З'ясувалося: російські найманці. Втім, це й так було зрозуміло з бойового почерку: діяли дуже професійно, лупили з точністю зі снайперських гвинтівок та гранатометів.

Чи страшно було, запитую. Ні, навіть якось цікаво, відповідає. Страшно стало, коли лежав у бур'янах, прислухався до свисту куль і боявся, щоб не влучили знову, бо і так відчував дикий біль, бо, як згодом з'ясувалося, снайперська куля зачепила нерв на нозі. Потім знепритомнів, поки його знайшли і доправили БТРом у головний табір, утратив багато крові. Не пам'ятає, як робили йому першу операцію, як лежав тиждень у реанімації в Харкові, отямився тільки в Києві. Батьки вже знають? Зателефонувати їм було першою думкою, коли впав на землю. Намацав телефон, що був у жилеті..., а в нього потрапила куля. Пізніше рідним про все повідомив командир. Батько, мати і сестричка приїздили і в Харків, і сюди. Почувається нормально, але ще має бути дві операції. На колінах хлопця задирчав якийсь моторчик. Це імпортований прилад, висмоктує з кісток усяку гидоту, пояснив. Що далі? Долікуюсь, каже, потім спробую відновитись у своєму виші, а там буде видно. "Може, щось треба — ліки, продукти?" "Ні-ні, ми тут усім забезпечені", — замахав уцілілою рукою.

Справжні герої завжди вирізнялися скромністю.

Люди, що побували в пеклі

Як складеться доля цього хлопця? Адже після тієї ночі він, мабуть, став зовсім іншою людиною. Не гіршою, але зі зраненою душею, скаліченим тілом, суттєво зміненим світоглядом. Цілком очевидно, що Андрій і сотні, а може, й тисячі таких, як він, уцілілих і поранених, суттєво поповнять суспільний прошарок учасників бойових дій. Причому ці хлопці відрізнятимуться від ветеранів "угорських", "чеських", "афганських" та інших подій. У них свіжі враження, рани, а найголовніше — вони билися за рідну землю і свою державу. Їм належить подолати всі тяжкі етапи соціально-психологічної адаптації, які пройшли їхні старші товариші. Це нелегко. Адже чимало колишніх воїнів

через депресію "сіли на голку", втопили свої долі в горілці або звели рахунки з життям. А дехто через невлаштованість та озлобленість поповнив лави кримінальних структур.

- Людина, яка побувала в пеклі, слушно вважає, що вона заслужила повагу суспільства, — говорить офіцер-"афганець" Валерій Кияниця. — Та коли повертається до цивільного життя і об неї витирають ноги або кажуть: "Ми вас туди не посилали", — це ранить болючіше від куль. Я теж не раз таке чув. Знаю особисто десятки колишніх воїнів, які й досі — за двадцять п'ять років! — так і не одержали квартири; ми всі змушені були відсуджувати свої пенсії, вкрадені у нас державою, причому 50 відсотків суми пішло на адвокатів. Тобто нас використали і викинули на смітник. Я боюся, щоб і з цими хлопцями так не сталося.
-
- Їхні воєнні враження і переживання, як правило, залишаються з ними надовго, — пояснює лікар-психотерапевт Тетяна Кульбачко. — Ветерани дуже страждають, при цьому завдають багато клопоту оточуючим — можуть безпричинно або через якусь дрібницю спалахнути, влаштувати істеричку, кинутися в бійку. Їх мучать страх і почуття провини за те, що в якійсь ситуації вони нібито не так повелися, через що загинув побратим. Американці, дослідивши поведінку ветеранів в'єтнамської війни, назвали її посттравматичним стресовим розладом. Таких людей треба серйозно лікувати, є ціла група фахівців — шоккових та кризових терапевтів, які мають працювати з ними не менше восьми тижнів. Поруч має бути людина, яка допоможе пов'язати все хороше, що було до війни, з тим, що може статися потім. Дуже важлива увага суспільства. Необхідні не лише соціальні пільги, а й повага, тепло оточуючих, визнання заслуг. Воїни-ветерани повинні постійно відчувати, що їхня жертва була не даремною. В жодному разі не можна допустити суспільного знецінення їхніх подвигів, інакше це може призвести до поганих наслідків.

Міна під державу

Тривожних сигналів, які свідчать про те, що ні держава, ні суспільство не готові до розуміння нової проблеми, вже безліч. Коли ми поцікавились у Андрія, як справи з оформленням його статусу учасника бойових дій, чи одержав якусь компенсацію за поранення, він відповів: "Нам сказали, що строковики не мають права на цей статус, отримав благодійну допомогу від одного з банків — кілька тисяч гривень, а від держави — свою солдатську зарплатню в розмірі 154 гривні й більше нічого..."

В офісі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини повідомили, що подібних скарг від поранених, сімей військовослужбовців дуже багато. Люди нарікають, що документи, які видаються військовослужбовцям, котрі виконували свої обов'язки в зоні АТО, не містять відповідної інформації та не відображають характеру їхньої діяльності, й таке інше.

Влада, яка намагається зекономити на патріотах, закладає міну вповільненої дії не

тільки під саму себе, а й під державу. Ветерани АТО, трохи оговтавшись од ран та шоку, можуть виставити можновладцям рахунок не лише за понівечені душі, а й за війну, за бездарність цієї операції, за зубожіння своїх земляків...

Янголи милосердя

27 червня 2014 року

То лише здається, що війна йде тільки на Донбасі. Вона запустила свої холодні щупальця майже у всі куточки нашої країни — тривожними новинами, потоками біженців, моторошними сценами прощань із загиблими героями, ущерть заповненими госпіталями. Відсидітися, відгородитися, затулити очі, заткнути вуха не вдасться нікому, інакше війна постукає у кожен дім. Усі ми маємо скласти іспит на патріотизм і громадянську зрілість: хто з автоматом у руках, хто благодійними внесками, хто волонтерською діяльністю.

На жаль, більшість громадян перебуває у полоні небезпечної ілюзії: війна десь далеко, в іншому світі, якщо не стріляють біля твого дому і ніхто з твоїх близьких не постраждав, — значить, можна нічого не змінювати у своєму житті. А те, що показують по "ящику", деким сприймається, як щось на кшталт реаліті-шоу або гостросюжетних фільмів, що, звісно, хвилюють, але не проймають серце. Аби перемкнути режим свідомості з мирного на воєнний, треба поспілкуватися з покаліченими учасниками АТО, зустрітися з біженцями із Донецької та Луганської областей... Найшвидше "перевели стрілки" на військові рейки активні учасники Майдану. Вони заснували кілька благодійних організацій, які допомагають фронтовикам, пораненим, сім'ям загиблих. Одна з них — "Волонтерська сотня".

Із її активісткою Анею Ангел (псевдонім) ми познайомилися біля Головного військово-клінічного госпіталю Міністерства оборони. Так її прозвали автомайданівці. Вона брала участь у всіх акціях цього громадського формування: пікетувала вілли можновладців, постачала Майдану шини, дрова, харчі, перевозила поранених. На передовій у Донецькій області солдати теж називають її янголом, бо завжди привозить їм найнеобхідніше: взуття, предмети гігієни, бронежилети, каски, обереги, малюнки та листи від дітей. Аня й справді схожа на янгола — дуже вродлива, з руським волоссям, наче міфічна валькірія. Мабуть, сама її поява на фронті піднімає у солдатів бойовий дух. Мати двох неповнолітніх дітей, офісний працівник мережі "Фуршет", вона мала хорошу зарплату, була, як кажуть, благополучною. Чого ж їй було ще треба? "Свободи — і не лише для себе і своїх дітей, а й для всіх українців..." — пояснює. "Їм (солдатам) дуже важко, — розповідає, — не вистачає елементарного: амуніції, одягу, продуктів, — та передовсім моральної підтримки. Якби ви бачили, як вони радіють дитячим малюнкам, листам, саморобним іграшкам, що випромінюють домашнє тепло, викликають приємні асоціації і почуття. Їм дуже важливо знати, що вони роблять потрібну для всієї держави справу, а тому передайте своїм юним читачам, щоб надсилали щось подібне".

- Моя мета — аби якомога менше хлопців потрапляло сюди, — жінка показує на госпіталь, — тобто захистити їх, тож більшість грошей, отриманих від добрих і небайдужих людей, витрачаємо на сучасні бронежилети та каски. Наш народ і справді найвеликодушніший у світі, бо ділиться останнім. Пришкандибала вчора бабуса, дала 50 гривень, каже, купіть солдатикам бронежилета... Ми плакали. Сьогодні якийсь підприємець привіз 15 переносних душових кабін, іще хтось подарував велику партію гігієнічних засобів. Самі бачите, що потік людей до нашого штабу не припиняється.

Аня сказала, що через два дні супроводжуватиме невеличкий караван "гуманітарки" у Донецьку область: спочатку до Ізюма, а потім... далі. Хлопці вже чекають. Місія її досить таємна, бо розвідка повідомила, що на неї вже полюють бойовики. Поки що обминало...

Володя та Інна Ткачови відповідають за забезпечення поранених. "Ми прийшли сюди три тижні тому, після першого ж дня зрозуміли, що не можемо звідси піти..." — пояснюють. Щодня обходять палати, цікавляться у лікарів і пацієнтів про потреби в препаратах тощо і одразу повідомляють про них на сторінці організації у "Фейсбуці".

- Щоб ви зрозуміли, про який порядок цифр пожертв ідеться, наведу такий приклад: ампула альбуміну (замінника крові) коштує від 500 до 1388 гривень, а загалом на ліки для одного пораненого, який утратив багато крові, треба витратити понад 30 тисяч гривень. І люди перераховують гроші або ж самі купують медпрепарати, — розповідає Володимир.

Чимало київських родин взяли під опіку певних пацієнтів: відвідують їх, приносять їжу, купують ліки. Щодня волонтери стають свідками якоїсь зворушливої милосердної акції. Прийшов якийсь чоловік, приніс три великі сумки, відкрили — а там тюбики із зубною пастою, на кожному дитячою рукою написано побажання пораненим: "Одужуйте, ви наші герої!". Виявляється, це подарунок від української громади Франкфурта-на-Майні. Італійські заробітчани передали протипролежневі матраци. Представники нашої діаспори в Америці привезли рідкісні й дуже ефективні ліки. Приїхав підприємець, мовчки вивантажив медпрепарати і з десяток стійок для крапельниць. "Хто ви?" — запитали. "Раб Божий Андрій...". Люди не хочуть рекламувати свою благодійність. І таких прикладів чимало. Спільними зусиллями волонтерів, матерів, дівчат та дружин поранених при госпіталі облаштовано простенький готель, в якому тимчасово можуть перебувати рідні пацієнтів.

— Ми щодня відчуваємо, що сила українського милосердя зростає, а тому впевнені, що всі душевні і тілесні рани будуть заліковані. Але молимося за те, щоб не було нових, — сказав на прощання Володимир Ткачов.

Там, де гартується криця

1. липня 2014 року

Ця війна нагадує скаженого пса, що вгризається у східний бік України. І якби тисячі наших хлопців не зчепилися у двобої з цією потворою, то вона, можливо, вже добралася б до серця нашої держави. Сьогоднішні солдати для мене — найнесподіваніше відкриття ХХІ століття. Більшість із них ніколи не била себе в груди, запевняючи у своєму патріотизмі, не брала участі у політиці, не базікала про високі матерії, проте, коли Вітчизна опинилася в небезпеці, без вагань узяла до рук зброю...

АТО-Саша

Є у мене хороший товариш Сашко, який живе в Кагарлику під Києвом. Славиться на кілька районів золотими руками, здатними оживити, "омолодити" будь-який транспортний засіб. Кілька разів випадало спостерігати за його роботою. Схиливши голову набік та прискаливши око, обдивиться свого "пацієнта" з різних точок, потім, ніби екстрасенс, проведе по ньому руками, наче лікар, обстукає його, зазирне під капот, днище, в салон. "А-я-яй, як же це ви?" — мацає зморшки на розбитому крилі. "Та я не винен..." — чухає потилицю клієнт. "Зазирніть через тиждень", — урешті каже майстер. Власник приходить, бачить свою "Ластівку", "Жужу" чи "Білу блискавку" (майже кожен придумує своїй автівці любовну назву) і від здивування та захвату перетворюється на стовп, не впізнаючи оновлену машину.

Три місяці не бачив я Сашка. Телефоную наприкінці червня, кажу, що треба у машині дещо підлампічити. "Не вийде, — відповідає, — я на АТО, говорити не можу, передзвони ввечері". Я в шоці. Сашко, цей скромняга, який і мухи не образить, на АТО?! Просто не міг собі уявити замість гайкових ключів у його руках автомат. Але довелося змінити запис у телефоні: був Авто-Саша, а став АТО-Саша. "Ну, розповідай, що та як?" — розпитую його пізно ввечері того ж дня. "Мотаємося Донецькою і Луганською областями, — розповідає. — Служимо в резервній групі, супроводжуємо колони, постачаємо боеприпаси, а якщо хтось потрапляє в "котел", спішимо на виручку, лупимо сепаратистів із тилів. Нещодавно "розвалили" цілу колону. З їхнього боку — близько п'ятдесяти трупів. Решта розбіглася".

Я мовчу, "переварюючи" почуте.

"Екіпіровані ми добре, — веде далі Олександр. — Щоправда, їхали туди без нічого, та район допоміг, спонсори купили бронежилета, каски, навіть форму. Потім передали ще білизну, мило, зубні щітки... "Броніки" нормальні, 4-5-го ступеня надійності, витримують кулю калібру 7,62, я свого сам перевірів: бахнув метрів із 18 — у тканині дірка, ніби хтось цигаркою пропалив, проте пластина залишилася ціла".

Сашко мало уваги звертає на моє "нічого собі!" — розповідає далі: "Стоїмо в лісочку, живемо в наметах. Харчування нормальне, з польової кухні. Меню традиційне — каші або макарони з тушонкою. Коли в дорозі — сухпайки. Американські. Гарні на вигляд, проте на смак погані й малі — наче для слона горошина, добової норми навіть

на сніданок не вистачає. Єрунда, одне слово. Наші — інша річ, наїдаємося від пуза, ще й залишається". "Чи вписався ти у війну?" — запитую. "Знаєш, — каже, — спочатку нам було все незвично, навіть тіні своєї боялися, нудило, коли бачили трупи, перший тиждень я не спав — така напруженість була, а потім поступово зашкарубли, пристосувалися до польового побуту, де падаємо, там і спимо: під кущем, деревом, у чистому полі, і до небезпеки стали якісь нечутливі. Словом, людина звикає до всього. Та найбільше шокує те, що війна і мир уживаються поруч, на віддалі кількох метрів, кількох хвилин, а то й секунд одне від одного. Їдемо селом — люди пораються на городах, женуть худобу, сім'я вечеряє біля хати, хтось воду з криниці набирає, хтось розвішує білизну, хлопчак на велосипедах намагаються обігнати бронетранспортери. Отож не можна сказати, що війна геть усе паралізувала — всі заховалися в льохи і чекають миру. До речі, місцеві ставляться до нас набагато краще, ніж було досі, кажуть: "Не треба нам ніякої Росії, хочемо жити, як раніше". Допмагають водою, харчами. Приїздить до нас раз на тиждень автомагазин місцевого підприємця, бо нам хочеться чогось "людського": ковбаси, кетчупу, огірка. Продають усе за прийнятними цінами. Кілька разів я передавав продавцем гроші для дружини. Дуже порядні люди, жодного разу не підвели".

Через два тижні знову телефоную Сашку. Відчувається, що настрій поганий, бо говорить неохоче. Що сталося? Потрапили під обстріл "Граду" під Зеленопіллям, пояснює. Дивом уцілів. Пощастило — упав у якусь яму, а багато хто з хлопців не встиг. "І що ж воно таке, отой "Град"?" — цікавлюсь. "Я його спершу відчув, а вже потім побачив наслідки на власні очі. Враження таке, ніби танк по вухах проїхав, а по голові хтось розпечену праску протягнув", — пояснив.

1. липня знову набираю Сашків номер. Довго йдуть виклики, нарешті чую знайомий голос, але глухий, трохи хрипливий: "Усе нормально. Вилежуюсь у госпіталі в Дніпропетровську, знову накрило "Градом", але вже під Амвросіївкою. Нічого серйозного, так, дрібні неприємності війни: упіймав осколок, забив спину (кидонуло). Догляд прекрасний, дніпропе— тровці приносять їжу, постачають ліки. Тепер у мене аж три дні народження: перший 11 квітня (за паспортом), другий — 11 липня, третій — 15 липня". "Ну, з днем народження тебе, Сашо!" — вітаю його. "Дякую!" — сміється.

Коти і миші

Зателефонував якимось у липні Денис Альохін(позивний Нік), командир відділення батальйону "Донбас". Попросив привітати з першою успішною операцією. "Вітаю, розкажи!" — прошу.

Це було поблизу Артемівська. Їх семеро їхало БТРом на прикриття розвідгрупи. За містом Нік помітив, як у лісосмузі щось блиснуло. "Снайпер!" — майнуло в голові. Наказав пригальмувати, приготуватися до бою. Якби не зробили цього, то їх

розстріляли б майже впритул із гранатометів "Оса" (це з'ясувалося згодом). У "колорадів" здали нерви, відкрили вогонь із далекої відстані. Наші відповіли з усіх стволів, дуже вдало спрацював снайпер, який поклав гранатометників. Бандити не витримали шквалу вогню і стали втікати. На дорогу вискочила біла "Нива", її задні двері були відкриті, а звідти... "смалив" кулемет. Ну чисто тобі махновська тачанка! Але недовго тривав її вояж — зрешечена зупинилася. Вона, мабуть, виконувала відвертаючий маневр, бо "Чері", "сімка" і "Газель" пробували драпати полем. Проте втекти вдалося лише "Газелі". На полі цього короткочасного бою залишилось п'ять трупів сепаратистів. "Ми підійшли до пробитих автівок, у яких вони сиділи. Троє солідних дядьків і двоє — безвусі пацани. Видно — російські заробітчани. Заробили по 9 грамів свинцю", — розповідає Нік.

У вівторок Денис знову зателефонував. Взяли Попасну, доповів. Але втратили чотирьох хлопців, 20 поранено, із них 15 — тяжко. Чотири дні пішло на визволення міста. Спочатку оточили його сталевим кільцем, яке поступово стискали. Вели розвідку, намацували слабкі місця. Потім пішли в атаку. Розповідає, що "лугандоси" чинили відчайдушний опір, били по наших прямою наводкою із зенітних гармат, обстрілювали з мінометів, гранатометів та великокаліберних кулеметів. "Донбасівці" метр за метром під прикриттям БТРів просувалися вперед. Коли зламали опір першої лінії оборони, решта сепаратистів, як це бувало й раніше, розбіглася. Десятьох узяли в полон. На рукавах у них — шеврони російського спецназу (летючі миші на тлі прапора РФ). "Якщо вони миші, то ми коти", — пожартував Нік. — Місто майже не постраждало, окрім того, що його осквернили великою кількістю російських прапорів. Замість них одразу ж вивісили українські. "Зараз сидимо в місцевій міліції, викликаємо працівників і з'ясовуємо, де вони були, чим займалися, коли місто було під сепаратистами, всі божаться, що вели героїчну боротьбу в підпіллі. Але, мабуть, те підпілля таке глибоке, що вилізти з нього було дуже важко".

- Як поводитися хлопці в бою? — запитую.
- Не бачив ні разу, щоб хтось сачкував чи ховався за спину товаришів, але й дурного героїзму не виявляли — діяли дуже виважено, з головою, адже більшість наших бійців — люди з великим життєвим досвідом, — відповів.
- Змінилися за цей час?
- Дуже. І не тільки щодо бойового досвіду чи психологічної готовності стріляти в когось і помирати самому. Вони набули гідності, впевненості. Одне слово, крила за плечима вирости. Вважають себе найпотрібнішими людьми в державі. І це справді так. Сподіваюся, що суспільство віддасть їм належне", — підсумував командир взводу...

На прощання я сказав: "Тримайтеся, ми з вами". Проте відчув, що не ми, а вони підбадьорюють нас. Тобто це вони з нами, бо опанували просту, але поки що не досягну для багатьох істину — щоб перемогти, треба битися до кінця.

Мов рідні брати

22 серпня 2014 року

Я застав їх обох в одному із кафе на "Шулявці". Господар наклав їм розкішного стола: "Для героїв нічого не жалко". Проте вони сьорбали пиво, а до їжі навіть не доторкнулися. Були похмурі, неговіркі, чимось стривожені. Раз у раз комусь телефонували. Із уривків розмови, зрозумів, що говорять зі своїми побратимами, які потрапили у якусь халепу під Іловайськом. "Та що вони собі там думають, суки!(це стосувалося генералів), "Бля, а ми — тут, а вони — там...", — не знаходили собі місця бійці батальйону "Донбас" Денис Альохін та Станіслав Ковачевич.

"За нами Україна"

Перший прибув до Києва для участі в параді на День незалежності, а його товариш, день тому виписався з госпітала. Денис колись проходив строкову і надстрокову військову службу у підрозділі бойових морських котиків, у цивільному житті — підприємець-будівельник, родом із Миколаєва, активіст Майдану. Він розповів, що від попереднього особового складу Першої штурмової роти, в якій очолює взвод, залишилося близько 20 відсотків. Чимало хлопців загинуло, зазнало поранень і травм, при чому не лише фізичних, а й психічних. Чим ближче до Донецька, тим запекліший опір противника. Тому що в його рядах переважають російські "специ", пояснив боець.

- **Чим зайшли спецпризначенці відрізняються від звичайних найманців? — запиту.**
- З ними воювати набагато важче. Якщо так звані ополченці орудують як звичайні бандформування, то "спецура" діє чітко і жорстко, досконало володіє тактикою бою, знає, як організувати оборону і напад, одне слово, це відмінно підготовлені бійці, котрі, як і ми, не бояться куль і вибухів. Більшість із них побувала в гарячих точках. Але ми їм нічим не поступаємося. Окрім усього, вони вимуштрувані ідеологічно. Брили їх у полон, намагалися допитати — "запаяні" наглухо: "Россия непобедима", "Хайль Путин!", "Смерть бандеровцям". Якби не вони, то ми вичистили б Донбас од цієї сепаратистської наволочі за два тижні. Місцевим найманцям усілякі ідеї — до лампочки, для них головне — заробити і вижити. А тому розповідають усе, хоча знають дуже мало. Їм платять по 200 доларів на день, по 600 — за вбитого, півтори тисячі — за бійця "Донбасу", за мою голову призначили 10 тисяч. Прикро вразило те, що на вулицях визволених міст бачили багато нових іномарок. Це означає, що на війні хтось із місцевих добряче заробив і сподівається, що це їм минеться безкарно.

"Громадяни сепаратисти. Дуже прошу — гуртуйтеся. Втомився вас стріляти по одному. Загибель наших пацанів не пробачу. Так що менш як по десятку не

збирайтеся. Я вас із-під землі діставати буду". (Зі звернення Дениса Альохіна у "Фейсбуці").

- **А чим відрізняються нинішні бійці "Донбасу" від новобранців у Нових Петрівцях?**

- Реагуємо на багато речей набагато холоднокровніше, спокійніше: якщо попервах на кожен постріл у наш бік ми відповідали хаотичним вогнем, то тепер уже дивимося, звідки він, без визначення цілей не стріляємо, тобто стаємо розсудливіші, розвинулася інтуїція, відчуваєш, де може бути розтяжка, звідки може прилетіти куля чи снаряд. Твоє життя залежить од швидкості реакції і мислення: чи встиг упасти, пригнутися, вчасно підняти автомат і натиснути на курок, прийняти правильне рішення. Страху немає, але перед боєм та під час рейду ти постійно напружений, у стані стресу, бо не знаєш, де ворог, а вже коли почався бій, легшає, бо з'являється визначеність.

-

- **Чи такою ти уявляв війну?**

- Все не так, як у кіно. Це дуже тяжка робота: фізична і моральна. "Сепарати" хоч і погані, але все ж люди. Що вже казати про друзів. Дуже боляче їх втрачати. Під час рейдів доводиться перти на собі, крім зброї і бронежилета, ще й боєкомплект, який розподіляємо між собою, загалом іноді набирається близько 30 кг. Спимо не більш ніж по дві години на добу, їмо мало, хоча продуктами забезпечені, багато куримо, за першої нагоди п'ємо каву, воду — постійно, споживаємо її до 7-10 літрів, а тому пітніємо, помитися — велика удача. На щастя, зустрічаються місцеві жителі, які пропонують допомогу. Мене часто питають, хто у вас там герой. Та у нас усі герої, хоча раніше були звичайними людьми! Добровільно піти під кулі і "Гради" — це серйозний учинок. Я вже розповідав, що моя група з шести чоловік якось відбилася від 30 бойовиків, був випадок, коли взвод наших бійців, маючи лише один "Фагот" (переносна протитанкова установка), пішов зупиняти три танки і чотири бронетранспортери з бойовиками. І зупинили. І ніхто не ввімкнув задню передачу. А витягнути пораненого товариша з поля бою під кулями — звична справа. Нам іще багато чого не вистачає: ефективного та сучасного озброєння, медикаментів, але ми обов'язково переможемо, бо відчуваємо підтримку всіх українців. Щоправда, не можу похвалити наших чиновників-бюрократів. Чимало прикрощів завдає тяганина з оформленням статусу учасника АТО. Я його набув, наприклад, із 17 липня, коли воюю з 1-го. Кажуть, яка тобі різниця? Ні, заперечую, це 17 днів мого життя під кулями, я 10 липня потрапив зі своїми хлопцями в засідку. Якби склав голову, що сказали б моєму синові? Де був?

Снайпер

Станіслав народився і виріс у містечку Бобринець Кіровоградської області 1991 року, закінчив Харківський національний університет внутрішніх справ, але за фахом

попрацювати не встиг — почалася революція. На Майдані був із перших днів. Причому деякі з його однокурсників опинилися з іншого боку барикад. Дізнався з Інтернету про батальйон "Донбас", приїхав на базу Нацгвардії, запитали: "Що вмієш?". Відповів, що влучно стріляє з мисливської рушниць по зайцях і качках. "Будеш снайпером", — сказали. Опанував цю військову справу за два тижні, хоча зазвичай на це відводиться два роки. В бою за Попасну зазнав важкого поранення. Зараз проходить медкомісію, щоб повернутися в батальйон.

- **В чому труднощі твоєї військової спеціальності? — запитую хлопця.**

- Снайперу набагато легше, ніж штурмовикам, — йому не потрібно тягнути на собі боєкомплект, але складність у тому, що після одного-двох пострілів треба змінювати позицію, відкочуватись убік або відповзати на 15-20 метрів, бо можна викликати на себе мінометний вогонь чи піймати кулю від колеги з протилежного табору. Моя гвинтівка СВД — штука хороша, проте була укомплектована поганою оптикою, тому влучала не далі, як за 300 метрів, хоча в технічних характеристиках значиться 1300. Спасибі фермерам — придбали мені комплект класної оптики.

-

- **Як тебе поранило?**

- Це сталося під Попасною. Хлопці взяли перший блокпост, я залишився в секреті прикривати наших СПГ-шників, бо надійшло повідомлення, що сюди рухаються танки. Кілька снарядів розірвалося метрів за 150. Ми змінили позицію. Стали підніматися вгору вулицею, дійшли до другого розбитого блокпоста. Тут нас знову обстріляли з мінометів. Впали, хто куди. Потім я став підводитися, щось пече під лямкою бронежилета, я туди рукою — кров. Підбігли хлопці. Масяня, наша дівчина, мене перев'язала. Я спочатку нормально себе почував, потім дуже захотілося спати і пити. Сказали, що це від втрати крові. Через якийсь час поранених помістили в автофургон і повезли до лікарні Артемівська. Зі мною було ще четверо, в одного відірвана рука, всі стогнуть, кричать. Поки довели, гадав, збожеволію. В лікарні мене одразу поклали на операційний стіл, але я дуже боюся уколів, тому медсестри хвилин 20 мене вмовляли ввести анестезію. Хірург подлубався в рані, видалив дрібні осколки і сказав, що більше нічого зробити не може, оскільки основний осколок аж під ключицею. В Харкові ще одна операція — сказали те саме. Привезли в центральний госпіталь у Київ. Лікар пробував з усіх боків підібратися до тієї залізяки, пояснив, що там дуже близько артерія, багато нервових волокон, якщо пошкодити — може відібрати руку. Тож вирішив залізяку не "турбувати". Каже: до весілля заживе. Я теж так думаю. Он у мене вдома знайомий ветеран війни вже 60 років носить вісім осколків — і нічого. Отож і я ще повоюю.

-

- **А може, досить, хіба не натерпівся?**

- Ні, ні, там мої друзі — Сімка, Борода, Вітер, Карась, коли я був у госпіталі, щодня

телефонували, підтримували. Як я їх там покину? Рана добре загоїлася, рука працює навіть краще, ніж раніше. Ось зберу ще кілька папірців, пройду комісію і — вперед.

•

• **Багато розмов про погану забезпеченість наших батальйонів...**

- З харчами, боезапасами, індивідуальними обладунками — все нормально. Проте озброєння у ворога і потужніше, і сучасніше. Не вистачає рацій нового зразка, сильних біноклів, розвантажувальних жилетів, тепло— візорів, джипієсів, універсальних солдатських інструментів "мультиту", приладів нічного бачення, ліків, особливим попитом у нас користується кровоспинний препарат целокс, не налагоджено ефективної польової медичної допомоги. Чимало наших товаришів загинули саме через це. Спасибі волонтерам, загалом усім людям, які мало не щодня нам щось передають. Ми вас не підведемо, дорогі...

Сила материнської любові

11 вересня 2014 року

Всі ми вболіваємо за наших захисників, проте у їхніх матерів і дружин болять серця все ж найбільше, бо віддали державі найдорожче. Вони сьогодні найпотужніша патріотична сила, яка не тільки надає воїнам моральну підтримку, а й змушує чиновників, депутатів усіх рівнів до активних дій.

Хоча міські, селищні та сільські ради не призивали солдатів до війська, проте під тиском матерів і рідних учасників АТО фактично взяли на себе матеріально-технічне забезпечення воїнів-земляків. Органам місцевого самоврядування допомагають сотні, якщо не тисячі волонтерських організацій. На тлі їхньої активності, небайдужості та оперативності впадають в очі бюрократизм, неповороткість і нерозпорядливість Міністерства оборони та інших відомств. Якби не громадськість, не відомо, чи змогли б наші підрозділи витримати навалу російського агресора та терористичних банд.

У Бориспільській міськраді зібралися матері, дружини, родичі бійців 11-го та 25-го батальйонів, які тримають оборону коло Дебальцевого Донецької області. Згадали, як урочисто проводжали своїх синів і чоловіків на війну — будинками, вулицями, селами. Збирали гуртом для них обладунки. Розуміли, що це потрібно для захисту рідної держави. Були ті проводи зі сльозами, але без нарікань і докорів, зі сподіванням на те, що вона, держава, теж зробить належний унесок у боездатність підрозділів — талантом воєначальників, пристойним озброєнням, повагою до заслуг бійців. Проте за чотири місяці вони такого наслухалися від своїх синів, що багато хто посивів. У цих людей склалося враження, що, крім самих воїнів та їхніх родичів, цілісність держави більше нікому не потрібна — покинуті, забуті, знехтувані, зраджені... "Чому нашим хлопцям не дають перепочити, не забезпечують їх надійною технікою, чому батальйони, в яких вони служать, називають добровольчими, якщо вони призивалися повістками через військкомати, чому призиваються лише хлопці із робітничо-селянських родин?" — запитували матері і дружини.

Заступникам голови міськради Людмилі Пасенко, Миколі Корнійчуку, секретарю міськради Володимиру Пилипчуку довелося терпляче, наче професійним психотерапевтам вислуховувати материнські болі. Але чим може зарадити цей орган самоврядування, який не має впливу на керівництво АТО? Хіба що може вчергове організувати гуманітарний караван для своїх земляків.

— Проблема в тому, що на сьогодні на передовій стоять тільки батальйони територіальної оборони, їх уже чотири місяці не змінюють, бійці і справді виснажилися фізично та психологічно, — говорить голова Народної ради Бориспільського району Володимир Шаповал, який щотижня особисто доставляє гуманітарні вантажі солдатам-землякам. — Їхні родичі теж утомилися від постійної напруженості. Було б чесно і справедливо дати фронтовикам перепочинок. Проте керівництво АТО з цим чомусь зволікає. Ми бачимо, наскільки недолугим є забезпечення батальйонів: не вистачає харчів, води, одягу, автомати і кулемети не стріляють, бронетранспортери розсипаються від старості, ми возимо туди, крім харчів, інструменти для ремонту техніки, запчастини, ліки. Враження таке, що люди кинуті напризволяще, їх треба було б постійно змінювати: наприклад, певна кількість бійців три дні почергувала на передовій і відійшла в тил, а потім знову повернулася назад, вони ж там сидять в одних окопах уже чотири місяці. Найстрашніше те, що ці батальйони в такій тактичній ситуації, що можуть під час наступу агресора опинитися ще в страшнішому котлі, ніж в Іловайську, тобто їх там тримають, як гарматне м'ясо. Але чиновники на наші звернення не реагують. Бюрократизм, корупція зашкалюють. За що стояли на Майдані — не зрозуміло. Дуже тяжко збирати гроші для наших гуманітарних місій, чимало людей віддає останнє, проте є підприємці, які ще й досі не пожертвували й копійки, пояснюючи це бізнесовими проблемами. Тобто не всі ще усвідомили, що йде війна і вона може прийти і сюди. А тому звертаюся до всіх людей: не будьте байдужі...

Надія Литвиненко — один із лідерів волонтерського руху Бориспільського району, член міськвиконкому. Її син учасник АТО. І от щотижня ця мама, ризикуючи життям, провідує бійців батальйону, які стали для неї теж синами. "Ми щодня з ними на зв'язку, розпитуємо про потреби, ходимо по інстанціях, звертаємося до людей по допомогу просто на вулиці, заради них готові гори вергати, ладні самі голими руками зупиняти агресора, аби наші сини були живі..." — говорить мати.

Завдяки депутату міської ради Ярославу Годунку зустріч набула конструктивного характеру. Її учасники звернулися до Київської облдержадміністрації, яка була ініціатором створення цих батальйонів, Міністерства оборони, щоб відповіли на запитання, які ставлять люди. "Найголовніші з них — ротація і підкріплення для фронтовиків, щоб не виникло нового котла..." — пояснив депутат.

Ті, хто не вклоняється кулям

Репортаж із фронту

- 1. вересня 2014 року. Дебальцеве. Тут тримають фронт 11-й та 25-й батальйони територіальної оборони, сформовані в основному із жителів Київщини, хоча, як пізніше дізнались, у цих підрозділах служать хлопці з усіх регіонів України. Завантажили воду, харчі, спальні мішки, ліки, везли й найціннішу річ, яка рятує людські життя, — тепловізор, кількасот адресних посилок, зібраних дружинами і матерями бійців. Був і солодкий подарунок — три торти для друзів іменинника Андрія із 11-го батальйону.**

Місію очолив голова Народної ради Бориспільщини Володимир Шаповал. Роль провідника каравану взяв на себе депутат Бориспільської міськради Ярослав Годунок. Мама одного із бійців 25-го батальйону Надія Литвиненко була нашою берегинею і... надією. Для цих людей допомога воїнам стала сенсом життя: три дні на відпочинок, на збір коштів — і знову вперед.

Ворота до пекла

Слов'янськ — ворота в зону АТО, а точніше, у пекло. В'їзний знак до міста зрешечений кулями та осколками, кілька будівель на околиці вщент зруйновані. Бориспільські даїшники, які віднедавна почали нести тут службу на блокпостах, попередили: тисніть педаль газу до кінця, бо, як мовиться, чим далі в ліс, тим більше... вовків. Через кожних п'ять кілометрів — невеликі блокпости. Хлопцям, які на них чатують, мабуть, найтяжче — всі гуманітарні місії їх обминають, жодних стаціонарних споруд поблизу, магазини далеко, харчуються самою тушонкою, живуть у наметах, щодня по них стріляють, допомога — далеко. А тому Ярослава Годунка вони знають і зустрічають, як брата, бо завжди їм щось привозить.

Обабіч шляху — безкраї соняшникові плантації, на яких здійсмають куряву комбайни: чи війна, чи перемир'я, а жнива — за розкладом. На багатьох полях — вирви від снарядів та мін, сади на околицях населених пунктів спалені: чорні дерева і попечені яблука. Враження таке, що села у цій місцевості зіщулилися від жаху — ніде ні душі. Із видолинків стирчать жерл гармат наших танків — то замасковані блокпости. На зруйнованих водонапірних баштах, стінах господарських споруд, автобусних зупинках — популярні написи про Путіна, так бійці АТО позначали звільнену територію.

Ось і перший блокпост на в'їзді у Дебальцеве. Це передова. Танкові гармати невдоволено крутять своїми довгими носами, ніби винюхуючи небезпеку, вдивляються біноклями вдалину командири, припали очима до прицілів снайпери. Тут на кожному кроці сліди нещодавніх боїв: посічені смертельним залізом приміщення посту ДАІ, придорожні магазини, кафе. Хтось із місії виходить із авто і починає клацати фотоапаратом. Підлітає розлючений командир: "Хто такі, хто дозволив? Негайно видаліть знімки!". А потім уже спокійно пояснює: "Ці ваші фото — наша смерть. Якщо

вони потраплять до рук сепаратистів, сфотографовані об'єкти слугуватимуть орієнтирами для обстрілів". Ще півгодини блукання лісочками та ярочками, і наш Сусанін приводить караван у розташування 25-го батальйону.

Ознаки гібридної війни

Бійці нас приймають, мов рідних. Скільки тепла вкладають вони у рукостискання, скільки вдячності й поваги світиться в очах: про них не забули, про них дбають. Обступили, розпитують, що там чути в Києві і в Європі, чи колись надійде та військово-технічна допомога, бо он бачите, чим воюємо. "Та бачимо", — зітхаємо. Не встигли поговорити, як стало бахкати: ближче, ближче, дрижить земля і вціліле скло у вікнах приміщень, вибухові хвилі ворухать волосся на головах. А може, то страх? На табір летять міни. "В укриття! Швидше!" — лунає команда.

Оце таке перемир'я? Яка ж тоді війна? Дві команди швидкого реагування зриваються з місця. Одна вскакує у досить пристойний, хоч і старенький джип, а друга у недобитий уазик, який (от біда!) заводиться не відразу. Нарешті радісно загарчав, і старе залізо, стогнучи і поскрипуючи, помчало в бій. Солдатська мама Надія перехрестила його услід: "Нехай береже вас Бог, діти!". Шановні господарники! Якщо хочете підтримати армію, не даруйте їй те, що з носа впаде, бо це може коштувати чийсь дітям життя. Можливо, таки треба запровадити в країні якщо не військовий, то якийсь інший режим, який дозволяв би вилучати техніку в підприємств та організацій для потреб Збройних сил, бо наші герої рятують країну на старих уазиках, а товстосуми, ніби нічого не сталося, їздять на полювання та риболовлю на елітних позашляховиках? Противник від нас за 4-7 кілометрів, він займається тим же, чим і ми, переформовує та доозброює війська, зміцнює свої позиції, а ми йому намагаємося завадити різними військовими методами. Хоча прямих бойових зіткнень зараз немає, але наші позиції обстрілюють регулярно, — розповідає один із командирів батальйону майор Руслан Світельський, кадровий військовий, учасник багатьох миротворчих місій. — Це гібридна війна, яка дуже схожа на ту, яка була в Іраку. Вона трохи партизанська, а трохи позиційна, тут немає лінії фронту, як, скажімо, 1941 року, проте кожна сторона намагається контролювати свою умовну територію з допомогою блокпостів, патрулювання, мінних загороджень та іншими способами. Настрої місцевого населення помітно поліпшуються. Все більше людей ставиться до нас зі співчуттям, розумінням і навіть симпатією. Але ми й досі програємо інформаційну війну. Тут нещодавно запрацювало сепаратистське радіо 102,5 FM, на якому виступають московські козаки та вожді ДНР і ЛНР. Мелють таке, що вуха в'януть, ми, за їхніми словами, і мародерством займаємося, і обстрілюємо та бомбардуємо житлові квартали. От вийдіть на висотку і послухайте їхні теревені. А тому ми хочемо створити альтернативне радіо. Цей проект для нас не менш важливий, ніж зброя, бо у людей немає інформації. Хочу передати через газету привіт своїй рідній Кейболівці, особливо дядьку своєму Василю Степановичу, тітці Ніні Степанівні, всім рідним. Ми тут, дорогі, робимо все, щоб оце лихо не прийшло до вас.

Один за всіх...

- Мені навіть виокремити когось важко — всі виконують завдання з повною самовіддачею, бойовий колектив прекрасний, живемо за принципом один за всіх, всі за одного, ніхто не ховається за спину товаришів, панує взаємовиручка, — розповідає начальник штабу майор Олексій Острик. Порадив поговорити із сапером Миколою Кошубським.
- Це правда, що сапер помиляється лише один раз? — запитую в нього.
- Ні, двічі: один раз, коли обирає професію, а другий — коли підірветься, — сміється.

Йому 53 роки, у мирному житті був успішним підприємцем, мав у Тетієві, що на Київщині, майстерню з виготовлення воріт та іншої металевої всячини. Прийшов сюди добровільно, бо не витримували нерви дивитися по телевізору, як рвуть на шматки Україну, а коли щось робиш для її захисту, каже, відчуваєшся спокійніше. Навичок сапера навчився на прискорених, десятиденних, курсах у Кам'янці-Подільському, там же й посвятили у "вибухове" лицарство. Процедура цікава: треба перед строем відкусити шматок од динамітної шашки, виплюнути його і попроситися до саперного товариства. Далі рештки "недоїденої" шашки урочисто, під заклинання інструктора спалюють. Потім із сином пішов до спеціалізованого магазину і придбав усе необхідне для цієї тонкої військової справи. Сучасними металошукачами забезпечили спонсори. На курсах вчили розмінювати радянські міни, а тут трапляються невідомі, біля яких треба добре помізкувати і попотіти. Загалом під час кожного розмінування спина вкривається холодним потом. Було б добре, якби Америка допомогла сучасними приладами, роботами, висловлює побажання Микола Іванович. А справ для саперного взводу щодня вистачає. Треба встановлювати "сигналки", нейтралізовувати снаряди та міни, які не розірвалися, будувати укріплення...

- Чи змінився я на війні? — перепитує борисполець Олексій Литвиненко, син мами нашої гуманітарної місії. — Так, тут набув життєвого і бойового досвіду, але не став жорстокий і бездушний, хоча бачив смерть, я навчився цінувати час, не перейматися дурницями, бо на тлі біди, яка випала на долю України взагалі і людей на Донбасі зокрема, всі інші проблеми видаються мізерними.
- Оце відносно затишшя дуже тяжко переносити, бо вже знаємо, що таке буває перед бурею. Загалом я негативно ставлюся до перемир'я, ніхто серед нас у нього не вірить. Це шанс для ворога перегрупуватися, доозброїтися. Не можна було зупинятися. Мені здається, наше вище командування не все зробило для перемоги, не відчувалося, що вони мають чіткий стратегічний план, — розмірковує зв'язківець Геннадій Шушковський.
- Сержант Славко Саржан, позивний — Піп, — представився немолодий борець із борідкою, — бо в цивільному житті я був священиком і психологом із реабілітації нарко— та алкозалежних. Маю п'ятеро дітей.

- То ви тепер прибули лікувати сепаратистів?
- Їхня хвороба і справді психічна, але, на жаль, дуже важко лікується. Треба змалку виховувати патріотизм, прищеплювати європейські погляди, цінності, навчати жити за людськими, а не за блатними поняттями.

Блокпости тримають оборону

Стали шукати дорогу до 11-го батальйону. Бачимо, як далеко у полі, здіймаючи куряву, мчить біла "газелька" з темною плямою на боці, трохи згодом дізнаємося, що то не проста "газелька". Доїхали до одного з блокпостів. Тут сказали: "Далі не можна — стріляють". "А туди?" — киваємо в інший бік. Там теж. "І нас щойно обстріляли. Але й ми їм усипали", — бійці показують на АГС (скорострільний гранатомет) із порожньою стрічкою.

Мінометний вогонь сепаратисти ведуть із "газелів" або джипів, у кузові яких — п'ятизарядний російський міномет "Васильок". Під'їжджають уночі до лісосмуги, а вранці смелять. Потім намагаються втекти, але це їм не завжди вдається. Сьогоднішній обстріл був очікуваний, кажуть хлопці. Цілу ніч на околиці міста перегукувалися та блимали ліхтариками ворожі навідники: "ку-ку", "кря-кря", "ме-е-е". Козли! Якщо таке відбувається, то наші вже знають: близько 11-12-ї почнуть свистіти міни. Розташування цього блокпоста зручне тим, що найближча "зеленка" — за кілометр од нього, він на узвишші, тож усе навкруги видно кілометрів за десять. Але водночас — усі бійці під ворожими прицілами, як на долоні. "Щодня на нас полюють, але ж і ми на них. Унадився нещодавно один із гвинтівкою калібру 12,7 — від такої кулі людину буквально розносить, — розказують. — Вчора вбили нашого снайпера "Тигра".

Я звернув увагу, що всі хлопці без бронежилетов. Немає? "Та є, набридли, і нам якось уже по барабану, ми досягли такого стану, що куля нас не бере", — пояснили. Що ж це за стан такий? Невагомості душі, відповідають, коли вона не чіпляється за тіло, відчуваєш презирство до смерті й психічну виснаженість.

Виявляється, хлопці практично не сплять — і від надміру адреналіну, і від випитої кави. "Мене якщо снайпер не покладе, то можу вмерти від інфаркту, бо серце вже не витримує, — говорить Сергій, симпатичний бородань із зовнішністю вчителя історії. — А он, бачите, наші секрети, там хлопці в окопах тижнями лежать, без зміни. Їх би відвести десь у тил на кілька днів і дати виспатися, але замінити ніким — усі на постах і бойових чергуваннях. Вірите, ми припинили стежити за календарем, я навіть не знаю, який сьогодні день".

Виходить, недаремно бунтують солдатські матері й дружини, вимагаючи від генералів ротації бійців і хоч якоїсь раціональної організації служби військових у зоні АТО? Але, схоже, наші вищі командири невиліковно хворі на іловайський синдром. Не хочеться думати, що ставляться до людей, як до витратного матеріалу, але такий висновок напрошується, бо воюють не вмінням, а числом, як за сталінських часів...

Ми із зачудуванням і захопленням стежили за господарями блокпоста: Русланом Діденком із Неграшів Києво-Святошинського району, Олександром Домашенком із

Яготина, Олександром Шевченком з Володимирівки, Анатолієм Коштарем із села Дудки Вишгородського району, Юрієм Сем— ченком із Борисполя. Всі вони спокійно займались своїм ділом: хтось чистив зброю, хтось набивав стрічку АГС, хтось підправляв приціл СПГ, а хтось. варив на вогнищі борщ. Чи усвідомлюють ці герої, які своїми тілами прикривають Вітчизну, яку високу місію виконують? Звідки вони взялися в країні, народ якої 23 роки принижували лицеміри і злодії? Дехто тепер каже, що війна з Росією безглузда, а кров лилася даремно, бо Мінські домовленості можуть звільнити сепаратистів од відповідальності і подарувати їм автономію. Не згоден. Ці хлопці відвоювали нашу гідність. Відповіли ляпасом на ляпас. Поставили на місце хама. Нас нарешті стали називати українами, а не хохлами.

— Ліворуч і праворуч по нас постійно ведеться вогонь із мінометів та "Градів", стріляють також із терикону навпроти Фащівки, тільки сьогодні зранку на наше розташування упало близько 15-20 мін, — розповідає командир 11-го блокпоста під селом Фащівка Балуги. — Намагаємося не відкривати вогонь у відповідь, робимо це тільки тоді, коли нас атакують. Учора були вимушені наздогнати і знешкодити групу бойовиків, яка вела обстріл із міномета, встановленого на джипі. Тиждень тому у Фащівку зайшло близько ста спецпризначенців російської армії, зірвали свої шеврони і об'єдналися з ополченням, і зараз їх там укупі близько 180 бойовиків, у розпорядженні кілька танків і БТРів. Про яке перемир'я може йти, якщо вони нас розстрілюють, а ми не можемо адекватно відповісти? Над людьми, які допомагали нам у Фащівці, тепер знушаються. Чекаю на команду зайняти це село, можу зробити це своїми силами. Вважаю, що треба діяти...

Виходить, що перемир'я — не така вже й прямолінійна і однозначна штука, як декому здається. Це досить складний стан, коли воюючі сторони намагаються звикнути жити без війни і... не можуть. А тому тривають взаємні випадки, обстріли, снайперські і мінометні дуелі, диверсійні операції. Ініціатива належить бойовикам, наші в стані активної оборони, тобто в зуби ворогові не зазирають. А загалом, ситуація виходить з— під контролю і починається взаємна мочилівка, тобто кривава бійка за принципом: зуб за зуб, око за око. Дуже боюся, що наші солдати, які нічим не зобов'язані цій владі, можуть махнути на її накази і наламати дров. Для багатьох головне — не мир, а помста за друзів, честь і гідність.

До 11-го батальйону того дня так і не вдалося добратися через складний оперативний стан. Іменинник та його друзі, замість того щоб ласувати маминим тортом, відстрілювалися і відступали, наступного дня відвойовували втрачений блокпост. Загибло кілька хлопців...

Такі реалії перемир'я на Донбасі.

Солдатська правда про Іловайськ

1 листопада 2014 року

- **Яку вам правду? Генеральську, політичну чи солдатську? — з викликом запитує мене боєць батальйону "Донбас" Сергій (позивний "Полтава"), який нині перебуває на лікуванні внаслідок численних поранень.**
- **Власну, — відповідаю.**
- **Але вона дуже жорстока. Не для людей зі слабкими нервами. Хочете почути? — Ну то слухайте...**

Коридор смерті

Він поправив руку в черезплічнику, скривився від болю, запалив цигарку, глибоко затягнувся. Обличчя бліде, змарніле, на скронях — раннє срібло, в очах якийсь неспокій, рухи трохи нервові. Колишній підприємець із Миргорода, 36 років. Гарна мова і глибокі думки видавали в ньому добре освічену людину тонкої і вразливої натури. Одне слово, інтелігент. Був із перших днів на Майдані. Коли хунта Януковича впала, дивувався, чому радіють люди, адже до перемоги ще так далеко. Не за чиюсь владу стояв, а за зміну системи. Але часу на дискусії не залишилось — почалася війна. Пішов добровольцем...

- Не зрозуміло взагалі, для чого нас завели в Іловайськ, — обурюється.— Вже наступного дня переконалися, що тут ми нічого не можемо вдіяти з переважаючими силами противника і треба відступати, але відповідного наказу не одержали, натомість нам наказали тримати кругову оборону. А коли нас оточили і всі можливості для організованого відходу були втрачені, сказали: "Тепер треба відступати". Нібито хтось нагорі домовився про "зелений" коридор. Але коли під'їхали до Красносільського, зрозуміли, що ніякого коридору не буде, бо вже тоді почались обстріли. Але нас усе одно вишикували в колону і скомандували: "Вперед!". Будь-який командир зі здоровим глуздом у таких умовах наказав би вийти з машин і рухатись у заданому напрямку своїм ходом, в такому разі могли б реагувати на обстріли, не було б стільки жертв, як тоді, коли люди сидять в автобусах і їх розстрілюють, як у тирі.
-
- Я їхав у машині з боекомплектom, — продовжує Сергій. — У неї влучив танковий снаряд, мене викинуло вибуховою хвилею, отямився в бур'янах на полі серед трупів. Підвів голову: на мене мчить, не розбираючи дороги, наш БТР, але я дивом опинився між його гусеницями, щоправда, трохи придушило днищем. Вколов собі знеболювальне, але все одно знепритомнів. Коли отямився, поповз у напрямку села. Добрався до якоїсь хати і впав на порозі. Вибігла бабуся, стала наді мною голосити: "Чим же я тобі, сину, допоможу?". Приїхав її син, каже: "Коли я навіть знайду машину і відвезу в лікарню, там тебе все одно "деенерівці" пристрелять, залишайся у нас. Якщо виживеш, то скажемо, що наш родич". Потім я знову відключився. Коли розплющив очі, побачив над собою двох російських солдатів, вони обшукали мене. А тоді один каже: "Давай його пристрелимо, бо облом із ним

тягатися". І вже хотіли виконати цей присуд. Я заплющив очі, приготувався, байдуже було, бо відчував смертельну втому. Тоді бабуся впала перед ними на коліна: "Що ви робите? Він же беззбройний! Не беріть гріха на душу!". Один із них плюнув: "Облиш, і так здохне". Пішли з двору. Наступного дня прийшли наші полонені, поклали мене на ноші, віднесли до решти поранених. Потім нас дві доби везли в кузові КАМаза, всі падали один на одного, стогнали. Мабуть, хотіли в такий спосіб доконати. Вночі викинули в полі, я був майже голий, бо, коли наш медик мене перебинтовував, увесь одяг розрізав. Уночі було холодно, вдень жарко, рани пекли вогнем, але знеболювального не давали. Біля мене помирав борець, і ніхто йому не допоміг. Але найбільше всього мене вразило те, що молоді російські солдати, яким не більше 20 років, час від часу приходили і проводили з нами політінформації: "Ви що, хохли, забули Леніна і Сталіна? Це наша земля, вона була і буде нашою, на кого ви голову підняли? Ви ніхто!". Що в головах цих людей, які шанують Леніна і Сталіна? Що коїться в цій путінській Росії? Через дві доби приїхали представники Червоного Хреста і нас забрали. Цілих передали "деенерівцям", вони й досі в полоні, але ніхто і пальцем не ворухнув, аби їх визволити, викупити, врешті-решт. Це ж звичайні люди, не чини якісь, котрі володіють цінною інформацією. Чому така байдужість до долі людей?

- Питаєте, як почуваюсь? Отут болить, — кладе руку на серце, — мучить прикре почуття зради і незавершеності початого. Як можна було за день покласти понад тисячу людей? Хто за це відповість? Вони (показує нагору) вже забули про Іловайськ, він їм не цікавий. У них у головах — посади. Нічого не змінилося. Не за це ми стояли на Майдані і воювали...

Суп із соляркою

Стас (позивний "Дакота") — наймолодший борець "Донбасу". "От скільки мені, як гадаєте?" — запитує. "Ну, 22-25..." — кажу. "Вісімнадцять! — гордовито відповідає. — Ще півроку тому мені цигарки в магазині не продавали, вимагали паспорт. А тепер — без проблем. Навіть мої однокласники не впізнають — кажуть, дуже змужнів". Він, виявляється, прийшов на Майдан іще неповнолітнім, кинув школу, а потім якимсь дивом зумів обійти формальності під час зарахування до батальйону. Здобув славу хороброго воїна, але 30 серпня разом із іншими потрапив у полон до росіян.

— Був якийсь безлад, — розповідає. — Нас просто послали на забій. Зайшли малими силами, не одержали вчасно підтримки. Сказали, що буде "зелений" коридор, натомість росіяни поділили колону на кілька частин, а тоді одних розстріляли, а нас оточили танками, іншого виходу не залишилось, як підняти руки. Нас зрадили, це точно. Посадили в полі (нас було близько 150 чоловік), два дні не давали їсти, потім вартові дозволили рвати кавуни на баштані неподалік. Приїхали російські офіцери і стали нас ділити: армійці — в один бік, добровольці — в інший. Один сказав: "Даю слово російського офіцера, що добровольців не віддамо в руки сепаратистів, але тільки скажіть правду, хто є хто". Минуло дві години, приїхали "деенерівці", запхали нас

(добровольців) у три автобуси, привезли в Донецьк, вишикували у дворі обласного СБУ, погрожували, знущалися, били. Я сам із Красного Лимана, що на Донеччині, а тому своїх земляків можу впізнати з півслова. Так от наших, тобто справжніх донеччан, не було — тільки чечени і російські найманці.

—Потім мене і ще трьох наших повели на допит, дорогою ці бандити поставили нас на коліна, приставили зброю до голови і стали годувати землею, мовляв, хотіли донецької землі, одержуйте. Довелося їсти... Я уявив, що це халва — так було легше ковтати. Привели на допит, питають, звідки. Коли дізналися, що я донеччанин, звалили на підлогу і стали бити. Підійшов один і вистрілив кілька разів із пневматичного пістолета мені в руку і в плече. Потім кинули у підвал, показали, де умивальник, я змив кров із обличчя, сів у кутку і став видобувати кулі з руки. Приміщення було переповнене нашими. Щодня приходили, вибирали жертву, витягували на вулицю, били і вкидали знов у підвал непритомного. Хлопці розказували, що їх змушували говорити на російську камеру, що вони карателі, різали дітей і таке інше. Їсти не давали. Лише через два дні принесли суп, від якого тхнуло соляркою, і один батон на десятих чоловік. Я їв ту баланду так, що аж за вухами лящало. Тепер мама жартує, чи не хочу я ще такого супчику. Річ у тому, що вона не знала, що я воюю в батальйоні "Донбас", я їй казав, що перебуваю на таємній базі в Запоріжжі, звідки через комп'ютер управляю сучасними БТРами. Але побачила мене по телеку і примчала виручати. Наробила кіпішу в штабах. 11 вересня нас обміняли...

Ми добровільно йшли вмирати

Льоня ("Риба") ще півтора місяця тому балансував між життям і смертю, на його тілі після прямого влучання міни в машину, якою вони їхали так званим "зеленим" коридором, здавалося, не залишилося живого місця. Зараз потроху оклигує. Він родом із Херсона, на Майдані — з перших днів. "Є такий ідеологічний штамп, що патріоти живуть в основному на Галичині, як же сталося, що ти, херсонець, став запеклим "бандерівцем"? — запитую. "Оцей поділ на західняків та інших — справжня дурня. У нас там, на півдні, всі патріоти. Я не люблю політиків, бо вони нас постійно зраджують, але як можна не любити Україну? Вона ж. найкраща", — відповідає спокійно, без пафосу, але його слова зворушують.

— Ми добровільно йшли вмирати, але з користю для держави, а не так безглуздо, як в Іловайську, — вів далі Леонід. — Наказу брати це місто не було, проте командири вирішили його взяти. Це була пастка, нас спочатку впустили, а потім почали тиснути, разом з нами діяли ще кілька добровольчих батальйонів, але все одно українців було набагато менше, ніж росіян, останніх налічувалось, як з'ясувалося, близько трьох тисяч особового складу. Нас стали брати в кільце, ми це розуміли, доповідали нагору, проте наказу відступати не дочекались. Казали, тримайтеся, підкріплення в дорозі. Потім повністю оточили. Одинадцять днів нас молотили, пропонували здатися, але ми відмовилися. Закінчувалися боєкомплект, харчі, вода. Хлопці поводитись як справжні герої. Тоді у нас, рядових бійців, визрів план прориватись у бік Донецька — туди, де нас

не чекали. Командири не підтримали. І тоді запропонували вийти отим коридором смерті. Коли ми вже потрапили в полон, росіяни самі зізналися, що чекали нас два дні і наказу випускати не одержували. Тобто ніяких домовленостей про "зелений" коридор не було! Враження таке, що наші генерали вирішили нас побільше покласти, покалічити, бо якби всі вийшли, то почали б, напевно, ставити багато запитань. Я і багато моїх товаришів переконані, що цю війну можна було б швидко закінчити, але, мабуть, вона комусь дуже вигідна. Як можна було кидати бійців зі стрілецькою зброєю на російські танки? Що за глупство? Чому нову техніку продають за кордон, а нам не постачають? Багато людей тішать себе ілюзіями, що після виборів щось зміниться. Але боюся, що нас знову обкрутять. Я хоч і молодий, але навчився дивитися в корінь. При владі залишилися всі ті ж, що й раніше "доїли" Україну, тільки сховалися за привабливі вивіски. Інакше винних в Іловайській трагедії суворо покарали б...

Із висновку Проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин трагічних подій, що призвели до загибелі та захоплення в полон бійців добровольчих батальйонів, а також Збройних сил України біля міста Іловайськ Донецької області.

"Обстановка, що склалась, стала результатом командування військовими діями з боку керівника АТО — начальника Генерального штабу Муженка В.М., а також начальника штабу АТО генерала Назарова В.М. Розвиток подій у зоні Іловайська з 24 серпня вимагав прийняття термінових рішень із боку керівників АТО. Необхідно було або виводити наші частини з міста, поки кільце оточення не стало щільним, що було б найбільш логічним в умовах, коли оточення Донецька стало неможливим, або достатніми силами негайно деблокувати місто і, посиливши угруповання, повністю взяти його під контроль. Замість прийняття кардинального рішення керівництво АТО фактично дезінформувало частини, які знаходились в оточенні, безпідставно обіцяючи швидку підмогу. Започаткована із запізненням і недостатніми силами спроба деблокування іловайського угруповання вчергове призвела до великих утрат, чисельність яких Міністерством оборони і Генеральним штабом приховується.

На тлі посилення блокади Іловайська російськими військами, неможливості постачання нашому угрупованню і виснаження боезапасу штаб АТО й надалі вимагав чекати підмоги і безцільно утримувати половину міста, яке втратило на той момент значення для операції з оточення Донецька. У критичній ситуації керівникові Сектору Б генерал-лейтенанту Хомчаку Р.Б. довелось самотійно приймати рішення про прорив іловайського угруповання з оточення. Політичним і військовим керівництвом країни не були вжиті вичерпні заходи по організації коридору для виведення наших військ із оточення. Обнадійлива інформація, яка доводилась начальником Генерального штабу Муженком В.М. до командування Сектору Б, носила, швидше, дезінформуючий характер, характеризуючи ставлення військових керівників, стурбованих парадми, зірками й орденами.

Не можна не сказати про ще одне. Як і раніше, пошук тіл загиблих — це турбота волонтерів, рідних і близьких. Як і раніше, наших солдатів, які не мають

розпізнавальних жетонів, продовжують ховати в безіменних могилах. Як і раніше, надання статусу учасника АТО кожному, хто захищав зі зброєю в руках Україну, — особиста, а не державна справа.

Іловайська трагедія мала не лише важкі військові, а й не менш важкі політичні наслідки для країни. Результатом помилок, які були допущені військовим керівництвом країни, стали сотні людських життів і покалічених доль. Стала падати довіра народу до керівництва країни й армії. Власну слабкість і нездатність керувати обороною країни очільники Міністерства оборони і Генерального штабу стали пояснювати силою і непереможністю агресора. З уст політичного і військового керівництва стала тиражуватися недостовірна інформація про втрату на полі бою 65% військової техніки. Так у країні і армії насаджувались настрої поразки, відповідальність за яку також повинні розділити міністр оборони Гелетей В.В. і керівник АТО Муженко В.М. Ці настрої стали фоном зустрічі президентів України і Росії, що відбулася 26 серпня 2014 в Мінську і в значній мірі визначили підписання 5 вересня 2014 року мінських угод, які неоднозначно сприймаються як мешканцями Донбасу, так і всієї України, а також прийняття не менш спірних законів "про Донбас" 16 вересня.

На жаль, після усвідомлення країною іловайської трагедії та її наслідків не відбулось усвідомлення персональної відповідальності тими, хто в ній винен".

Крила нашої Надії

Офіцер Збройних сил України, а згодом московська бранка Надія Савченко завдяки своїй мужності, духовній силі, незламності стала одним із символів України, котра бореться за свою незалежність.

— Хто ви, Савченки, якого роду-племени? — запитав я у Надійчиної мами і сестри.

Марія Іванівна родом із села Білки Попільнянського району Житомирської області, батьківщина її покійного чоловіка Віктора — Бишів Макарів— ського району Київської. Славні, роботящі, чесні й дуже горді люди були в обох родах. "І я, і доньки мої вдалися пороною і характером у мого діда Петра: якщо запланував щось чи пообіцяв, то хоч каміння з неба, а мав те зробити. Ні перед ким не гнувся і нікого не принижував. Дуже його поважали в селі", — розповідає Марія Іванівна.

Але ж і батько Надійчин був твердий горішок. Ще 1953 року здобув фах інженера в Українській сільськогосподарській академії, де у тих же роках познайомився з Марією і став до неї залицятися. Але робив це якимось спокійно, з гідністю, ніби брав в облогу неприступну фортецю. 1962-го його призначили інженером Фастівської сільгосптехніки, а вона працювала на швейній фабриці у Києві і навчалася на вечірньому відділенні технікуму. Попросив у неї руки й серця. А вона... відмовила, як і багатьом іншим хлопцям. "Я ж бідна була, у перелицьованому пальті ходила, не хотіла бути попелюшкою, тож постановила: поки не стану на ноги і не забезпечу себе всім, заміж не вийду", — згадує Марія. Він ще кільканадцять разів приходив (от упертий!), але вона ввічливо і спокійно хитала своєю гарною голівкою. І аж 1980 року та фортеця

викинула білий прапор. "І Надя точнісінько така, скільки орлів до неї клинці підбивало, а вона: "Без кохання заміж не вийду, а люблю я тільки небо й Україну".

Надія розвивалася дуже швидко, ніби хотіла наздогнати час, який згаяли її батьки, коли тягнули з одруженням. У вісім місяців почала добре розмовляти, а в рік і два місяці шокувала батьків тим, що продекламувала віршик, який перед цим прочитала їй мама. "Ой снігу, снігу білого накидала зима...". Пам'ять мала унікальну. Під час навчання у 238-й київській українській школі на Троєщині дивувала вчителів здатністю схоплювати все на льоту, аналізувати, робити логічні висновки. Була лідером, володіла даром об'єднувати навколо себе людей, усі, хто, може, й хотів із нею ворогувати, ставали її друзями. Щира усмішка, жарт, спокійне правдиве слово, проникливий погляд синіх очей перетворювали лід відчуження на чисту і теплу воду товариських стосунків. Вона за своєю сутністю — митець. Із дитинства почала малювати, шити, в'язати, танцювати, грати у шкільному театрі, сміливо бралася за незрозумілі і, здавалося, б недосяжні завдання. Наприклад, відремонтувати електроприлад, сантехніку, заштукатурити стіну, поклеїти шпалери. І все в неї виходило на "відмінно".

Юність — саме той період, коли формуються найголовніші риси громадянина — патріотизм, стійкість, мужність.

- Як же ви виховували своїх доньок, що вони у вас такі патріотки? — запитує жінку.
- Ну, я їм читала різні книги про Україну, також Шевченка, Рильського... — поважно ділиться педагогічним досвідом мати.
- Ага, мамо, а на гречку хто ставив коліними? — втручається в розмову донька Віра.
- Бо й заробляли... — віджартовується мама, пригортаючи меншеньку. Обидві якось невесело розсміялися.

Марія й справді не робила їм жодного попуску. Біля раковини в кухні висів графік чергувань, хто коли мие посуд і прибирає. Навесні й улітку возила до сестри у село, де дівчата садили город, сапали, пасли гусей, рвали траву кроликам, доїли корову. "Сільська праця — найкращий вихователь", — підсумовує мама.

Знаючи про те, як іноді непросто розвиваються стосунки між сестрами, я запитав, як із цим було у Наді й Віри. "Я її завжди перемагала в дитинстві, бо кусалася, а Надя мене жаліла. Через це сестра називала мене Хом'ячком. А взагалі-то ми жити одна без одної не можемо. Ми найбільші у світі друзі. Я за неї життя не пошкодую. І вона за мене", — відповіла Віра.

- А звідки взялася мрія про небо?" — цікавлюсь.
- Мабуть, від мене, — зізнається Марія Іванівна, — я теж хотіла бути льотчицею, а стала швачкою.

Згадує, як Надя в дитинстві прикипала до ілюмінатора в літаку під час подорожей на відпочинок, годинами споглядала зоряне небо, проводжала поглядом крилатого залізного птаха.

Проте після школи її мрія ще не викристалізувалася, не набула форми твердого рішення. Приваблювало мистецтво, тому спробувала вступити до Київського інституту театру і кіно імені І. Карпенка-Карого. Не вийшло. Це був 1998-й. Рік, коли набирали сили звичаї нового часу (не підмажеш — не поїдеш). Її навіть не захотіли прослуховувати. "Приходьте завтра... послезавтра... Вообщє не приходите", — сказала богемного вигляду пані із дуже знайомим обличчям, не виймаючи цигарку із зубів... Романтична ідеалістка дістала перший урок цинічного і жорстокого життя. Високий світ вказав простій дівчині з робітничої сім'ї на її місце. Можна не сумніватися, що Надя завдяки своїй упертості пробила б і цей мур. Але, вочевидь, театр не був її справжнім покликанням. За наполяганням матері вона вступила до швейного училища №46, що на столичному Подолі, стала закрійницею. Навіть пошила чотири пальта, одне з них — для сестрички Віри. Директор того закладу і мати радили вступати в інститут легкої промисловості, казали, що в неї талант до цього ремесла, зможе згодом навіть відкрити своє ательє. Однак дівчина віджартувалася: "Ні, новою Марією Лопес (героїня бразильського серіалу) я не буду".

І почала штурмувати небо. В авіаційному училищі їй сказали: "А ти спочатку послужи в армії". З радістю прийняла цей виклик. Але на службі півроку просиділа біля телефону в штабі. "Ні, це не моє", — вирішила і перевелася в аеромобільні війська. О! Відчула себе у своїй стихії. Стрибала з парашутом, вчилася влучно стріляти, опановувала прийоми рукопашного бою, водіння БТР. І була у всьому — і в діях, і в прийнятті рішень — настільки меткою, що дістала прізвисько Куля. А тут почали набирати команду для миротворчої місії в Іраку. Написала рапорт із проханням включити її до того елітного підрозділу. Майор Коржилов влаштував для претендентів тест. Найтяжче випробування було — пробігти 15 км із вантажем 15 кг. Вона дісталася фінішу першою, і якщо решта хлопців після того марафону попадала, то Надя з гідністю доповіла командирі про виконане завдання. Словом, взяли її в ту пустелю, в те пекло. Згодом її хрещений батько Олег Метіжев (всі наші там ще раз приймали хрещення) сказав, що під час виконання бойових завдань дівчина варта була сімох. На Різдво стався на їхній базі страшний випадок — вибухнув склад боєприпасів. Загинуло близько десятка наших хлопців. Плац був буквально встелений кривавими останками. Командир наказав їх зібрати. Хто не брався за ту страшну роботу, або зомлівав, або починав блювати. Тоді зголосилася. Надя. Згадувала потім, що ніби ходила по розпеченій сковорідці. Плакала, але, зціпивши зуби, без метушні формувала скорботний вантаж. Причому всіх пізнала: "Це той, а це той..."

Документи в Харківський університет повітряних сил надіслала ще з Іраку. Проте у приймальній комісії, коли приїхала, заявили, що не одержували їх. Зібрала новий пакет — знову відмовили: їй, мовляв, уже 24, а приймають до 23. Добилася прийому в тодішнього міністра оборони Анатолія Гриценка. І той поклопотав за ветерана Іраку. Почалося навчання. Мама і сестра згадують, якою вона була окриленою. Ще б пак — опинилася за крок від утілення мрії. Але "підводили" її впертість і принциповість. Помітивши, що дівчина має безліч талантів, у тому числі й до штукатурно-малярної

справи, начальство стало її експлуатувати. Якось один із високих командирів попросив: "А не могли б ви відремонтувати ще й он ті приміщення?" (перед цим Надя разом зі своїм підрозділом ідеально впорядкувала кімнати, де він розташовувався). "Але ж потрібні хоч якісь матеріали." — сказала дівчина. "А ви зберіть із курсантів по 500 гривень", — запропонував офіцер. "А може, краще буде, якщо командування поділиться прибутками від торгівлі землею та майном інституту?" — відрубала Надя. Через кілька днів її відрахували за "неуспішність". Бунтівна курсантка поїхала шукати правду в штаб Повітряних сил, звідти прислали комісію, яка зробила висновок, що підстав для такого жорсткого покарання не було. Через деякий час — новий "зальот". Надя з кількома подругами чергувала в їдальні, в якій діяли правила самообслуговування. Тобто кожен і курсант, і викладач мав віднести використаний посуд на мийку. Проте одне "вишукане" товариство — полковник і підполковник — залишило брудний посуд на столі, незважаючи на зауваження Наді. Обід вона насипала їм у той же посуд. Наступного дня її відсторонили від польотів і відрахували вдруге. Знову приїхала комісія зі штабу, постановила поновити курсантку, і на зібранні офіцерів її голова сказав: "Це вас треба виховувати, панове, а не курсантів...". Отака наша Надя. Вона вірила у те, що світ можна змінити на краще.

"Як мені вже хочеться онуків, — говорить Марія Іванівна, — скільки гарних хлопців просили її руки, на випуск приїхав один бравий офіцер Сергій, який теж був в Іраку, стажувався в Європі, подарував їй розкішний швейцарський годинник. Я вже думала, що їхні серця поєднаються. А вона своє: "Ще рано, хочу літати".

Надя не могла не брати участь у подіях на Майдані, хоча була офіцером ЗСУ, а через кілька місяців подалася на Схід. Не розуміла пасивності, нерішучості керівництва наших Збройних сил, відсутності взаємодії із добровольчими підрозділами, а тому взяла відпустку і вступила до батальйону "Айдар", який перебував у самісінькому пеклі — неподалік міста Щастя Луганської області. Її сестра Віра стала волонтеркою, доставляла на своєму авто у батальйон харчі та медикаменти, вивозила поранених. Зідзвоню— валися щодня. Одного разу, коли Віра зателефонувала сестрі, у слухавці почувся незнайомий чоловічий голос: "Мы вырежем ваши семьи..." Як пізніше з'ясувалося, це був начальник контррозвідки сепаратистів Громов. Надя разом із кількома бійцями напоролася на засідку і, зазнавши поранення, потрапила в полон. Віра на свій страх і ризик пробралася в Луганськ і стала шукати сестру. Через кілька годин її затримали, швидко ідентифікували, бо знайшли український паспорт: "Попалась сестра снайперші.". Віра добу просиділа в підвалі, а врятував її той же Громов на прохання сестри. "Надя їх там усіх буквально зачарувала. Бойовики говорили про неї з величезною повагою", — згадує Віра.

На її думку, сепаратисти спочатку не знали, яка рибка потрапила до їхніх рук. Звернули увагу на те, що була непроста: гарна, розумна, горда. А тому не розуміли, як використати таку удачу: просити гроші, зброю чи сфабрикувати гучну справу про криваву бандерівку. Тому й тримали тиждень в готелі "Європейський" у Воронежі і лише потім висунули підозру у вбивстві двох російських журналістів. Тобто шили

справу нашвидкуруч, білими нитками, знайшли якогось попа, котрий засвідчив, що Надя брала участь у жорстоких допитах полонених. Він так забрехався, що назвав ті дати, коли ще "Айдару" не було. Тому відкрили нову справу за 322-ю статтею російського кримінального кодексу, звинувативши її у незаконному перетині кордону. І найбезглуздіше те, що слідство доручили вести прокурору, який приймав її із мішком на голові, коли дівчину привезли до Росії. 15 грудня 2014 року Надія оголосила голодування.

— Я ледве проштовхалася до клітки в суді, в яку її посадили ці варвари, ви бачили б, яких мордоворотів приставили до неї, та ще й із вівчарками... Кого, питаю, ви так охороняєте? Беззахисну дівчину? Дитино моя, прошу, припини голодування, ти ж уся світишся вже, пожалій мене, а вона: "Не пожалію, мамо, ні тебе, ні себе, поки мене не відпустять в Україну", — розповідає Марія Іванівна.

Надія чудово знає російську мову, мала з цього предмета п'ятірку в школі, проте на судових слуханнях і допитах вимагає присутності перекладача. І, мабуть, таки навчить поважати нашу солов'їну тих, хто її не визнає. Але після того, як одержала кількасот листів на свою підтримку від росіян, 10 лютого 2015 року в Басманному суді Москви звернулася до них російською: "Росіяни, ви розумні люди, маєте широку уяву, яка дає змогу розібратися, де правда, а де брехня, нема поганих народів, а є погані люди! Дякую вам за підтримку". Кремлівські стратеги зробили величезну помилку, влаштувавши показове судилище над українською "фашисткою", бо фактично привезли в Москву ідеологічну бомбу, адже кількість симпатиків Надії в Росії і в усьому світі стрімко зростає. Це вже не просто суди, а битва українського світу із так званим руським міром. І Надя — наша Жанна Д'Арк — в ній перемагає!

Відома пісня "Україночка" авторства Андрія Демиденка і Геннадія Татар— ченка сьогодні сприймається не абстрактно, а зримо. Пригадуєте? "Не одні хани у полон мене брали, били-вбивали, на чужину гнали, а я не скорилася, із сльози відродилася, україною ж я народилася...". Коли слухаю її, наче бачу Надю і тисячі жінок та дівчат, які провели своїх чоловіків і хлопців на фронт...

Тяжкі кроки до мрії,

або

Рефлексії на постреволюційні події

Народ не візьмеш на макуху,

Він зоддаля розрізнить чин:

І хто є син його по духу,

І хто — по духу! — сучий син.

Борис Олійник

Не беріть і не давайте...

Або як розірвати зачароване коло здирництва

Україна багато в чому пасе задніх, зате за рівнем корупції — на чільних місцях у світі, мало чим поступаючись за поширенням цього явища найвідсталішим країнам світу. Щоправда, 2013-го, коли корупція сягнула піку, з'явилася інформація про те, що антикорупційний рейтинг нашої держави зріс на кілька пунктів. Громадськість миттєво відреагувала на цю новину анекдотом: "Уявляєте, який хабар треба було дати, аби добитися такого поступу". Ця важка суспільна хвороба, на жаль, вразила всі сфери суспільного життя. Її сліди скрізь — у дорогах авто чиновників, у їхніх квартирах, дачах і яхтах, у нелогічних кадрових призначеннях, присвоєнні звань і нагород, незаконному виділенні земельних ділянок, несправедливому розподілі коштів бюджетної підтримки і в багатьох інших речах. Корупція стала ганебним тавром нашої країни. За кордоном кажуть: "Україна", а розуміють — "корупція", "беззаконня".

Шкода від цього негативного явища величезна, вона руйнує державу, висмоктуючи з неї енергію поступу. Уявіть, якою багатою була б наша країна, якби всі бюджетні кошти, які спрямовувалися протягом 20 останніх років на підтримку сільського господарства, промисловості, на розвиток соціальної сфери дійшли за призначенням. Але замість цього, як мінімум, 50 відсотків із них через різноманітні схеми відмивання, відкати потрапила до кишень чиновників. Яким сильним був би кадровий склад державних структур, якби не продавалися посади, запалюючи зелене світло нездарам і кар'єристам і включаючи червоне талановитій молоді. Разів у десять, а то й сто були б більшими обсяги інвестицій у нашу економіку, якби ті, хто вкладає в неї кошти одержали б від держави тверді гарантії захисту їхнього бізнесу від рейдерства, поборів численних контролюючих служб. Було б у кілька разів більше високоплатуваних робочих місць, отже, не виїжджали б за кордон у їхніх пошуках молоді люди, зростала б народжуваність, не вимирали б сільські території. Якби державні підприємства приватизовувалися на конкурсній основі, то потрапили б у власність не кумів, сватів, братів, "своїх" та "наших", а солідних іноземних компаній, які завдяки своїм потужним капіталам модернізували б виробництво. Одне слово, країна була б зовсім інша.

На якому ж ґрунті розквітає корупція? На непомірній зарегульованості економіки, на роздутості державного апарату, на бездуховності, безідейності, безкарності, на правовому нігілізмі чиновників і громадян, на бідності. Корупція в такому суспільстві стає чи не головним рушієм державної машини, бо чиновники, одержуючи низькі зарплати, фактично не мають іншої мотивації до високоефективної праці, крім хабарів. Як мовиться, не підмажеш — не поїдеш... Окрім цього, не мають чиновники й державницької ідеї, яка ними рухала б, не одержали вони й відповідного морального виховання, бо хабарі сидять у їхній свідомості ще з студентської лави, коли слід було заплатити за вступ, а потім за екзамени і заліки, а згодом і за посаду.

Отож один із найперших антикорупційних заходів — підвищення заробітної плати

чиновникам і суддям, як це зробили свого часу в Сінгапурі — країні, яка славиться на весь світ блискучим досвідом подолання корупції. Так от, міністри і судді тут стали одержувати по... 100 тисяч доларів на місяць — на рівні топ-менеджерів успішних комерційних фірм. Грузія теж першим ділом збільшила платню своїм держслужбовцям у 8-10 разів. Пересічні українці можуть вхопитися за голову: нічого собі! Але повірте, що високооплачуваний чиновник коштуватиме для держави у десятки разів дешевше, ніж той, який одержує копійки, зате багато краде. Де взяти на це кошти? І Сінгапур, і Грузія знайшли їх, скоротивши в кілька разів апарати державних органів. У нас же кожне скорочення призводить до збільшення чиновників. Насправді ж резерви у цій справі величезні. Пригадую, що в радянські часи, які нині називають бюрократичними і командно-адміністративними, штатні розклади апаратів відомств центрального, обласного і районного рівня були вдвічі менші, ніж нині. Наприклад, у райкомах партії, замість яких нині утворені райдержадміністрації, працювало, включаючи водіїв і прибиральниць, 12 чоловік. Нині в РДА — удвічі більше! У тодішніх міських радах районного підпорядкування — чотири особи, сьогодні — теж близько двадцяти. І чим вище, тим більше чиновників, хоча справи в держави все гірші й гірші.

Але висока платня чиновника — це ще не все у боротьбі з корупцією. За ними має бути ще й пильний контроль держави. В тому ж Сінгапурі кожен держслужбовець при прийомі на службу і далі щорічно зобов'язаний декларувати своє майно та інвестиції в бізнес, включаючи вкладення дружини і залежних від нього дітей. Невідповідність багатства і одержуваної платні веде до адміністративного розслідування і, в разі виявлення порушення — до покарання. Якщо держслужбовець володіє частками в приватних компаніях, йому можуть запропонувати продати паї та акції, щоб уникнути конфлікту інтересів. З метою виявлення тіньових доходів чиновників у Сінгапурі заснована спеціальна контора — Corrupt Practices Investigation Bureau, у перекладі — "Бюро з розслідування корупції". Агенти цієї установи перевіряють банківські рахунки і майно не тільки самих держслужбовців, а й їхніх дітей, дружин, родичів і навіть друзів! Якщо клерк і його сім'я живуть невідповідно до своїх статків, Бюро автоматично, не чекаючи команди згори, починає розслідування.

Не можна сказати, що в нашій країні не ведеться боротьба з корупцією, але вона, та боротьба, стала знаряддям розправи з невгодними політиками та непокірними чиновниками. "Беруть усі, але не всіх беруть" — так кажуть про це в Україні.

Для успішної боротьби з корупцією слід мати ще й здорову моральну атмосферу в суспільстві. У нас же до цього явища більшість людей ставиться спокійно, без надриву, як до чогось усталеного, природного. Як, наприклад, до непристойної функції організму, про яку всі знають, але з ввічливості мовчать. Запитайте у мешканця якогось сільського району: "Як це Івану Івановичу вдалося збудувати триповерховий особняк і придбати престижну іномарку?". "Так він же голова адміністрації, чи начальник податкової інспекції, чи начальник міліції, чи прокурор, чи суддя", — почуєте відповідь. І вважається, що цього пояснення достатньо, воно прирівнюється до декларації про доходи. І вже ні в кого не повинно далі виникати запитань про те, звідки

ж у того чиновника гроші на ті розкоші за його невисокої платні. "Невже не ясно, навіщо ставити дурні запитання?" — можуть сказати вам, покрутивши пальцем біля скроні. І якщо представник старшого покоління з цього приводу може трохи побурчати, то переважна більшість молодих людей проведе "Лексус" того чиновника захопленими поглядами, мовляв, молодець, уміє жити. І немає сумніву, що така особа, пробившись до керівних кіл, теж шукатиме шляхів нечесного збагачення. Красти в нашій країні стало правилом хорошего тону...

А тому потрібне моральне очищення. Якщо риба гниє з голови, то й чистити її треба звідти ж. Хтось мав би зробити перший крок, який послужив би позитивним сигналом для всього суспільства. Президент Порошенко, якщо бажає стати справжнім лідером нації, мав би збутися свого бізнесу.

Антикорупційне бюро не допоможе, якщо у першої особи держави не буде волі до боротьби з цим злом. Та все ж здолати його можна тільки широким фронтом всієї громадськості. Зброя у цій боротьбі дуже проста, але ефективна: не брати і не давати...

Формула грузинського дива

Хто б міг подумати, що маленька Грузія, яка в радянський період була символом корумпованості, а в 1990-ті — свавілля влади і нестабільності, стане для нас не лише взірцем реформування економіки, а й докором за нерішучість і непослідовність у цій справі? Вони змогли, а ми — ні, хоча мали кілька хороших шансів. Грузини за останні десять років зробили величезний крок у бік Європи, ми ж поки що тупцюємо на місці.

Ця країна змінилась і зовнішньо, і внутрішньо. Прикмети помітні на кожному кроці: у підкресленій європеїзованості молоді, яка відразу переходить на англійську, коли з нею заговориш російською, у розвиненій мережі сучасних ринкових атрибутів (офіси банків, компаній, бутики, реклама, супермаркети, кафе), в нових супероригінальних архітектурних спорудах, відреставрованих пам'ятках історії, "вилізаних" і причепурених старовинних містечках, поремонтованих дорогах.

Коли я три години добирався горами й долинами від Тбілісі до столиці Кахетії Телаві, гадав, опинюся в гірській, забутій Богом глушині, проте сторопів, коли побачив, що потрапив у просто-таки казкове містечко, в якому грузинська самобутність та старовина дивовижно поєдналися з сучасністю. Таке само враження і від Кутаїсі. Мої колеги, які об'їздили цю країну вздовж і впоперек, свідчать, що грузини створили ще близько двох десятків подібних туристичних осередків. Керівництво держави, розповідають, для цього залучало кошти Європейського банку розвитку та реконструкції, різних приватних інвестиційних фондів, культурних програм ЄС, меценатів. Але ж і у нас в Україні є стільки прекрасних історичних сіл і містечок, де відчувається подих трипільської, черняхівської цивілізацій, раннього середньовіччя, козацької доби, чому ж вони не приваблюють інвесторів? Річ у тому, пояснювали мені грузини, що фінансові джерельця потекли до них лише тоді, коли приборкали

корупцію.

Я багато чув про це ще в Україні, але, відверто кажучи, не дуже вірив. Це, мабуть, якийсь пропагандистський міф, думав. Вирішив провести власне соціологічне дослідження. Говорив по ширості із майстром шкіряної справи у підземному переході Тбілісі Нукзаром, дрібним продавцем фруктів із Хашурі Аштом, таксистом Георгієм із Телаві, власником кафе в Кутаїсі Шалвою та багатьма іншими. "Ти што, шютишь, дарагой, какой карупція? Голову атарвут за то, што тебе дають і сам дайош. Раньше ето било, жить без етого не магли, а сейчас — нет", — відповідали як один. Виявляється, податкові, пожежні, санітарні та інші інспектори відвідують підприємців дуже рідко, а якщо й знаходять порушення, то спершу попереджають, а за другим разом штрафують на повну котушку. Раніше у даїшників була такса за проїзд. Порушував чи не порушував — плати два ларі (близько 15 гривень) за легковик радянського виробництва, п'ять — за іномарку, десять — за фуру. Тепер же про хабар і заїкатися не варто, бо можна накликати лихо на свою голову. Патрульний тебе покарає, якщо заслужив, але й допоможе, коли треба. Його обов'язок — надати першу медичну і технічну допомогу. Якщо забув водійські права, твою персону перевірять у базі даних: коли у ній значишся, то можеш собі їхати далі. Порівняв свої відвідини цієї країни далекого 1982 року з нинішніми. Тоді чекати від продавця-грузина решти можна було віками, тепер же тобі повернуть все до тетра (дрібні гроші), де б ти не розраховувався — на базарі, в магазині чи маршрутці.

Як же вдалося подолати ненажерливого дракона на ймення корупція? У мене є довгий перелік грузинських постанов, законів, указів, спрямованих на боротьбу з цим злом. Та чи варто їх перераховувати й цитувати, адже й у нас подібного добра за 23 роки накопичилося не менше, а корупція чомусь навіть більше поширилась. Вочевидь, річ не у паперотворчості, не в створенні спеціальних антикорупційних структур, а в чомусь іншому?

— Коли Саакшвілі проголосив кампанію боротьби з корупцією, люди не вірили в її успіх, говорили, що у нас це явище не побореш, мовляв, це менталітет, традиції щось постійно комусь пхати в кишеню, — розповідає колишня мешканка Дніпродзержинська Валентина Марджанішвілі (Мельниченко). — Проте через деякий час переконалися, що наміри влади дуже серйозні, бо діяла вона рішуче і послідовно. Щодня по телебаченню показували сюжети про затримання корупціонерів та судові процеси над ними. Повідомлення про покарання хабарників опинялися в центрі уваги всіх бізнес-структур. Грузія невелика, і якщо на гарячому "взяли" спільного знайомого, то про це негайно дізнавалися інші. Тобто суспільство переживало дуже сильний шок. Почали безкомпромісно штрафувати і охочих користуватись електроенергією поза лічильником. Якщо ж контролера

ловили на тому, що він закрив очі на використання "лівого" світла, його негайно звільняли, а, зважаючи на високий рівень безробіття та солідні зарплати цих працівників, це було досить суворим покаранням, тож вони не хотіли втрачати роботу через якусь п'ятірку чи десятку, покладену до кишені. І вже досить швидко побори у

всіх сферах економіки припинилися. Це було неймовірно, незвично, але надзвичайно приємно. Бо сьогодні, коли приходиш у державну установу, чиновник робить усе, аби тобі допомогти, навіть догодити, а не "волинить" чи принижує, підставляючи кишеню.

- Ці реформи втілювалися силовими, адміністративними методами, і, мабуть, інакше й не можна було. Якщо ти кажеш, що будеш карати, то повинен карати, а для цього треба мати надійну опору, команду. Саакашвілі за короткий час змінив трьох міністрів МВС, — згадує грузинський науковець українського походження Борис Синюк. — Це був дуже болючий процес. Уявіть собі: в один день всіх даїшників і поліцейських звільнили. Всі гадали, буде хаос, але через тиждень почали тестувати молодь, відбір пройшов тільки один із десяти кандидатів. ДАІ замінили багатофункціональною Патрульною службою. Потім запрацювали інші інституції. Каха Бендуkidзе, батько реформ, давав дуже жорсткі рекомендації, і їх неухильно виконували.

Посольство України в Грузії, крім своїх прямих дипломатичних обов'язків сьогодні на громадських засадах ще і є методичним центром з вивчення і поширення досвіду реформ цієї країни. Знали б ви, скільки делегацій із нашої країни побувало в прекрасному сучасному приміщенні, нещодавно збудованому завдяки енергії та досвіду Надзвичайного і Повноважного Посла України в Грузії Василя Цибенка.

- Досвід Грузії для нас надзвичайно корисний, головне у ньому — воля і дія, — розповідає Василь Григорович. — Під прес антикорупційної боротьби потрапили навіть найближчі соратники тодішнього керівництва, кілька депутатів, люди зрозуміли, що це не кампанія, про яку прозвітували і забули, а системна щоденна робота. Реформи — річ неприємна, але необхідна. Якщо до їх початку у грузинських в'язницях утримувалося п'ять тисяч засуджених, то через кілька років їх стало 28 тисяч. Паралельно з цим було прийнято низку законів, спрямованих на спрощення ведення підприємництва, запровадили систему, за якої бізнес і влада рідше перетиналися, а також електронний обіг паперів: для реєстрації бізнесу не потрібно ходити по кабінетах, у багатьох випадках достатньо направити у відповідні структури підготовлені в електронному вигляді документи. Максимально спростили податкову систему, врешті-решт, залишилося тільки п'ять видів стягнень. Коли починалися реформи, бюджет Грузії становив 400 мільйонів доларів, тепер, зрісши більш ніж удесятеро, він сягнув п'яти мільярдів. Під час перебування однієї з українських делегацій керівник служби доходів Грузії говорив, що може щодня знати, скільки в цій країні випито сапераві та з'їдено хінкалі, тому що всі без винятку об'єкти торгівлі оснащені касовими апаратами і під'єднані до центрального сервера цього відомства. На зменшення корупції і тіньової економіки відразу від— реагували іноземні інвестори, в один із найуспішніших років обсяг інвестицій в економіку цієї країни вийшов на показник близько двох мільярдів доларів. Україна вдесятеро більша за Грузію. За умови успішного проведення антикорупційних заходів ми могли б щорічно мати, як

мінімум, 20 млрд доларів інвестицій. За час мого перебування сюди приїздило багато українських делегацій вивчати досвід. Дехто хитав головою і казав, що нам це не підходить, мовляв, масштаб не той. Але ж у нас і можливостей набагато більше. Перед вами людина, яка тривалий час (раніше В. Цибенко працював першим заступником міністра транспорту України. — Авт.) добивалася скасування обов'язкового техогляду автомобілів. І не тому, що він не потрібний. Мені було відомо, що в багатьох країнах Європи такий захід проводиться. В той же час в Україні техогляд транспортних засобів уже давно став джерелом нетрудових доходів і корупції. Для нашої держави нині дуже важливо максимально ліквідувати всі годівниці, тобто дозвільні процедури і служби, які провокують хабарництво, і виходити у цій справі, на мій погляд, слід насамперед із того, наскільки та чи інша чиновницька діяльність сприяє чи не сприяє корупції. У боротьбі з цим злом треба використовувати не лише грузинський, а й сінгапурський, швейцарський, південнокорейський досвід.

Які уроки маємо винести з цього досвіду? По-перше, реформи треба починати на другий день після того, як нова влада прийме естафету від попередньої. Отже, добряче відстаємо, хоча почати ніколи не пізно. По-друге, інтенсивний наступ на корупцію та бюрократію має вестися доти, доки їм не буде зламано хребет, зати́м ця робота має набути систематичного характеру і ніколи не припинятися. По-третє, корупцію не можна перемогти обіцянками і вмовляннями, а лише жорсткими, вольовими методами. Саакашвілі через це дістав прізвисько "несамовитий Міша", бо декого ламав через коліно. По-четверте, радикальних змін в економіці, у системі влади і свідомості людей, виявляється, можна досягти і безкровно — в рамках демократичних законів. По-п'яте, хто б там що не говорив, роль лідера для країни, яка прагне потужного цивілізаційного ривка, має вирішальне значення.

Звісно, ідеалізувати ситуацію в Грузії не варто. Йдеться лише про темпи реформ, за якими вона випередила Україну та інші колишні республіки СРСР Грузія тільки починає оговтуватися від жаху економічної катастрофи, якої зазнала в 1990-х. Був період, згадують пересічні громадяни, коли рівень життя опускався фактично до нульової відмітки. Коли за хлібом шикувалися кілометрові черги, коли в метро можна було побачити людей із в'язками хмизу, бо країна переживала не лише голодний, а й холодний шок через гостру нестачу газу й електроенергії. Лар за ларом, шляхом підприємливості й жорсткої економії грузини поступово накопичують своє національне багатство. Треба відверто визнати, що ця країна не жирує. До добробуту європейців ще ой як далеко. Пересічні грузини, як, зрештою, й українці, ледве зводять кінці з кінцями. Наші хоч городи мають, а тамтешні люди — тільки гори і чисте повітря. Через безробіття, яке становить близько 60%, четверта частина населення (понад мільйон чоловік) — на заробітках по закордонах. Проте у грузинів є добра традиція — допомагати своїм рідним, і не лише батькам чи дітям, а й родинам сестри чи брата. Пенсійна система практично відсутня: кожен громадянин відповідного віку, незалежно від трудового стажу, одержує соціальну допомогу в розмірі 150 ларів (1125 гривень).

Хоча для Грузії з її обмеженими природними і фінансовими ресурсами це ще й немала сума. Якщо застосувати формулу нашого посла Василя Цибенка і помножити цю цифру на десять, то українські пенсіонери мали б одержувати в середньому вдсятеро більше цієї суми. Комунальні послуги, тарифи на електрику, ціни на харчі дещо вищі, ніж в Україні. Несолодко живеться місцевим аграріям. Їхню продукцію (виноград, мандарини, лимони, молочні продукти) можна побачити хіба що на базарах — у супермаркетах лише імпорт. Туристів може ввести в оману велика кількість "крутих" іномарок на вулицях Тбілісі. Але треба пам'ятати про гонор грузина. Для нього власний виїзд — це демонстрація можливостей, які досить часто не відповідають реаліям. А тому придбання авто іноді перетворюється для грузинської родини на нав'язливу ідею.

Нині до владного керма прийшла партія олігарха Бідзіни Іванішвілі, яка дуже критикувала новації "несамовитого Міши". Всі, хто переживає за долю країни, побоювалися, що реформи будуть згортатися. Проте страхи виявилися марними. Якби навіть влада й дуже захотіла повернути кермо у "совкове" минуле, їй цього не дозволило б суспільство, якому сподобалося самоочищатись і рухатись у Європу. Нещодавно в Брюсселі відбулося перше засідання Ради асоціації Грузії і ЄС, на якому Верховний представник Євросоюзу Ф.Могеріні відзначила прогрес Грузії, зокрема у сфері демократії, якого країна досягла після парламентських виборів 2012 року.

Люстрація на замовлення

Це слово на слуху останніми роками. Для тих, хто чув цей дзвін, та не знає, звідки він, нагадаємо: походить воно від латинського *lustratio* — очищення шляхом жертвоприносин. Під час цього ритуалу язичники в Греції очищали вогнем людину, яка мала постати перед Богом. Іншими словами, її спалювали. В суспільно-політичному контексті це слово набуло значення очищення влади від посадовців, які себе скомпрометували. Особливо часто його вживають, коли говорять про необхідність відсторонення від посад колишніх функціонерів КПРС та режиму Януковича.

Варто зауважити, що процедура очищення та оновлення державних структур дуже давня. Завжди після переворотів і революцій, та навіть законної зміни влади, нові правителі намагалися позбутися представників старих команд і сформувані свої. Робилося це у дусі часу: кровно і безкровно, та в будь-якому разі люстрований чиновник зазнавав і моральних, і фізичних страждань, бо якщо не втрачав життя, то зазнавав осуду всього суспільства, ставав його ізгоєм. Тобто люстрація — річ досить неприємна і не завжди справедлива. Те, що чинили більшовики у період із 1917-го по 1947 рік на теренах СРСР, теж можна назвати своєрідною люстрацією, тільки називалася вона боротьбою з ворогами народу. Під караючий меч тоді, як відомо, потрапили мільйони невинних людей.

1991 року після національної революції, яка мирним шляхом відвоювала Україні незалежність, ми теж повинні були провести люстрацію — антибільшовицьку. На

протилежність методам лєніно-сталїнцїв вона мала бути безкровна, європейська, до якої свого часу вдалися, примїром, чехи, словаки, угорцї. Питання про це настїйно порушували полїтики з нацїонально-демократичними поглядами. Можливо, так ї сталося б, якби на перших чи на других президентських виборах перемїг В'ячеслав Чорновїл чи їнший демократ. Коли б їще тодї почали кадровє оновлення, мабуть, не було б потреби у всїх наступних революцїях. Проте 1991-го ї 1994 рокїв президентську булаву здобули махровї партократи Кравчук ї Кучма, якї вважали, що лїустрацїя недоцїльна, мовляв, досвїдчених апаратникїв нїким замїнити, має зберїгатися наступнїсть поколїнь чиновникїв, якї потїм поступово європейєзуються. Але натомїсть владна елїта деградувала. Бїльшїсть посад в адмїнїстрацїях, вїдомствах, мїнїстерствах заповонили куми, свати, братки, масажистки — люди, далекї вїд їдеї служїння народу, позбавленї людської моралї, якї працювали за принципом: узяти вїд держави побїльше ї не дати її нїчого. Хоча залишилося ї чимало професїоналїв (мав же хтось плуга перти), котрї змушенї були дотримуватися правил цїєї зграї. Тобто лїустрацїя все-таки вїдбулась, але кримїнальна. Було змїнено ї державну модель. Ї той, хто говорить сьогоднї, що ми прощаємося з радянським минулим, м'яко кажучи, помиляєється, а якщо вїдверто — лукавить. Бо замїсть комунїстичного режиму ще наприкінцї 1990-х ми одержали не менш страшний устрїй — кримїнально-кланово-олїгархїчний.

2005-го за кадровє очищення взявся Вїктор Ющенко. Ї тут ми побачили, що ця процедура не така проста, як здається. Влада не мала її концепцїї, тим паче конкретного плану. Адже лїустрацїя в демократичному суспїльствї — не механїчна замїна одних на їнших, а розбудова принципово нової системи роботи з кадрами: їхня пїдготовка, перепїдготовка, запровадження ефективних критерїїв добору, створення резерву, постїйно дїючих механїзмїв очищення тощо. Це, зрештою, змїна системи влади. Бо новє вино в старих мїхах, як вїдомо, кисне. Таке завдання можна реалїзувати не за мїсяць, не за рїк, а, як мїнїмум, за десятилїття. Тим часом влада пїшла найпростїшим шляхом — стала мїняти чиновникїв усїх рївнїв, але, знову ж таки, за полїтичним ї кумївським принципом. Унаслїдок чого на багатьох державних посадах опинилися випадковї люди, якї стали витворяти не лише дива некомпетентностї, а ї жадїбностї: кришували рей— дерські захоплення, брали участь у земельних дерибанах, не гребували ї хабарами, як ї їхнї попередники. Суспїльство обурилося. Тодї Ющенко махнув на ту лїустрацїю рукою.

Ї ось — нова революцїя ї з нею чергова хвиля лїустрацїї. Впадає в очї, що свїжоспечена влада поводитьсь досить нелогїчно. Це вона мала б стати їнїатором ї лїдером лїустрацїйного процесу, аби сформувати вїддану європейській їдеї команду, очиститися вїд п'ятої колони в СБУ, Мїнїстерствї оборони, держадмїнїстрацїях, вїдомствах. Проте це вїдбувається лише пїд тиском громадянського суспїльства. Може, ї їснує нова концепцїя кадрового оновлення, яка реалїзовуватиметься протягом тривалого перїоду, але ми про неї не чули нї з уст Голови ВР, нї Прем'єра, нї Президента. А їхня вїдмовка: "Їде вїйна", — вже набила оскому. Навпаки, той, хто хоче виграти вїйну, передусїм дбає про кадри. Ї ми бачимо, що чиновництво фактично

саботує зусилля народу на забезпечення перемоги. Напрошується досить шокуюче запитання: а чи така вже нова нинішня влада? Чи справді орієнтована на оновлення? Чи не її бездіяльністю в кадровій політиці викликані народні акції сміттевого "лінчування" функціонерів колишнього режиму Януковича?

16 вересня 2014 року Верховна Рада під тиском кількох громадянських груп таки ухвалила Закон "Про очищення влади". Президент його підписав. Одразу скажу: недосконалий закон. І річ не в його негуманності, як заявляють деякі правозахисники. Як на мене, до служок режиму Януковича слід було б застосувати жорсткіші санкції, ніж просте звільнення з посад. Документ неглибокий, примітивний, позбавлений наукового підходу, несистемний, непослідовний... і навіть замовний, бо робить недоторканими певні категорії держслужбовців. У ньому не враховано помилок кадрової політики, яких припустились у 1990-х і в 2005-му році. Над проектом закону мали б попрацювати інститути права і державотворення, все громадянське суспільство, проте він народився в головах... кількох майданівців — Єгора Соболева та його соратників і, що найдивніше, майже без змін був поставлений на голосування у залі Верховної Ради! Цей документ критикують юристи, громадські активісти, ну і, ясна річ, представники чиновництва.

Найважливіший недолік: запропонована модель люстрації усічена, стосується лише колишніх кадебістів, функціонерів КПРС та чиновників, які працювали в період із 25 лютого 2010-го по 22 лютого 2014 року, тобто за президентства Януковича. Але стривайте, чому опинилися поза увагою посадовці за Кучми з 1994-го по 2004 рік? Зрозуміло, що Соболев тоді ще ходив до дитсадка і не пам'ятає, як тодішні владні самодури — щербані й засуhi — знущалися з людей, порушували їхні права, знищували свободу слова, фальсифікували результати виборів, дерибанили країну. Але ж є мільйони людей, які могли б про це повідати. Чому забули про Гонгадзе та десятки інших замордованих і переслідуваних журналістів? Урешті, Янукович тільки успадкував створену його попередником кримінальну систему. Проте Данилич сьогодні у пошані, представляє державу на переговорах, сотні тисяч тодішніх чиновників теж почуваються безпечно, хоча на багатьох із них лежить моральна і кримінальна відповідальність за те, що сталося з країною, чи суспільство вже готове пробачити тодішній їй дерибан? Вони винні у тому, що співпрацювали зі злочинним режимом, Тяжкі кроки до мрії дарма що присягали на вірність українському народові. А тому, перш ніж братися за очищення владних структур, слід було б через суд визнати злочинними і комуністичну систему, і режим Кучми — Януковича. Інакше за що суспільство хоче покарати сотні тисяч чиновників? За те, скажете, що крали. Але це правопорушення незрівнянно менше, ніж злочини проти демократії. Найкраще, якби всі чиновники цього періоду самолюструвалися, тобто написали заяви і пішли, а решті мали б винести присуди місцеві громади, які добре знають, хто чим дихає. Та найголовніше навіть не звільнення, а моральний осуд. Хай кожен із кучмістів відчує, що жив не по совісті, що не повинен був прислужувати високопоставленому порушникові закону, а мав діяти як громадянин.

Немає в люстраційному законі і жодних обмежень щодо народних депутатів, хоча слід було б заборонити балотуватися "регіоналам", комуністам, а також тим, хто сидить у парламенті більше двох скликань, — дуже вже обростають не тільки моральним "жирком", а й "потрібними зв'язками". А тому і бачимо те політичне болото впродовж останніх двадцяти років. Як не можна бути вагітною трохи, так і не може бути очищення наполовину чи на 30 відсотків — воно має бути повне, інакше державний організм отруюватиметься й далі.

За даними люстраторів, із державних установ протягом року (2014-2015) "пішли" близько двох тисяч посадовців. Багато це чи мало, добре чи погано? Не в цифрі справа, а в тому, чи зачепило очищення підвалини чинної управлінської та кадрової системи. На жаль, ні. А тому напрошується неприємний висновок: закон про люстрацію задумувався не як дієвий механізм очищення суспільства, а як привід для тривалого піару на скандалах, пов'язаних із виконанням чи невиконанням закону. Найсвіжіший приклад — засідання Конституційного суду щодо подання 46 народних депутатів (в основному від Опозиційного блоку) про неконституційність Закону "Про очищення влади". Рішення не ухвалили, засідання перенесли. Проте головний люстратор Єгор Соболев погрожував новим повстанням, якщо КС підтримає клопотання 46-ти. Низка політиків також здійняла ґвалт, мовляв, рішення про визнання неконституційним закону про очищення влади, якщо таке КС прийме, відкриє двері для повернення у владу "старих".

Але річ у тому, що "нові" за духом і стилем діяльності практично такі ж. Хіба що відрізняються риторикою та знанням англійської. Отож якщо рік тому було очевидно, що закон про очищення влади недолугий, то сьогодні зрозуміло: він себе повністю зжив і вимагає докорінної зміни, оскільки поняття "люстрація" вже треба застосовувати і до нинішніх чиновників. Тих, хто ламав через коліно громади, вимагаючи їхнього об'єднання всупереч принципам демократії, хто обідрав як липку пенсіонерів, допустив девальвацію гривні, шалену інфляцію, хто призвів до збільшення смертності в Україні, хто і пальцем не ворухнув для того, аби подолати корупцію, допустив здачу Криму, трагедію Іловайська, Дебальцевого, хто "волинить" із виділенням землі учасникам АТО, "кришує" контрабанду і нелегальний видобуток бурштину, хто провалив підготовку до опалювальних сезонів 2014-2015-го і 2015-2016 років...

На зорі незалежності, десь у 1995-му чи 1996-му, після того як Кучма узурпував владу, в широкому політичному вжитку з'явився термін "злочинна влада". Потім це визначення намертво "прилипло" до режиму Януковича. Але чому сьогодні, після революції Гідності, воно знову "лягає" на весь чиновницький і депутатський загаль? Чому влада в Україні постійно відгороджується од народу? Деякі моральні авторитети, коли я ставив їм це запитання, довго мовчали, розгублено кліпаючи очима, навіть попервах обурювалися, мовляв, що ти верзеш, хлопче, ми ж бо, коли були у владі, не мовчали, давали прикурити тим клятим ворогам нації. Але, подумавши, давали відповідь: через нашу байдужість, через ментальність, яка допускає компроміс зі злодієм, бюрократом, через наші суспільні напівфеодальні традиції, що передбачають

успадкування не лише майна, а й становища. Ви ж подивіться, на чому побудована кадрова робота. Приватні офіси й установи, законодавчий і представницькі органи заповнюють лише "свої" та "наші". На роботу беруть за ступенем родинної близькості, по знайомству, за гарні очі, за довгі ноги і за те, що ти.. не українець. А чи розбиралися ви, хто переважно рвонув в обласні, міські та районні ради на місцевих виборах 2015-го? Мажори і мажорчики на "лендроверах", "лексусах" і "хаммерах", які прикривалися пустопорожніми гаслами в розрахунку на те, що ми з вами повні невігласи. Чи звернули ви увагу, що всі "регіонали" миттєво перефарбувались і тепер балотуються в районні і обласні ради та на мерів навіть від БПП? Тобто досі в дії система, за якої підприємцям і бізнесменам вигідно дружити з основною владною партією. Гадалося, що ми вже проминули дно суспільної деградації і після Майдану почали поступово одужувати, аж ні, нинішні вибори показали: недуга загострюється.

Для того, щоб очищувати, треба самим бути чистими. Тим часом у представників нової влади немає моральної переваги над їхніми попередниками. І довіру народу вони втратили. Не питай, по кого прийшов люс— тратор, бо він по тебе прийшов! Треба ще подивитися, якою була роль найактивніших люстраторів під час недавнього ухвалення антинародних актів, унаслідок чого більшість українського люду опустилась на самісіньке соціальне дно.

Звісно, суспільство треба чистити, але це питання не тільки Єгора Собо— лева. І треба позбутись ілюзії, що можна вирішити цю проблему окремим, навіть дуже досконалим законом. Це все одно, що ухвалити акт про щастя або про всезагальну радість і зобов'язати всіх виконувати його. Не буває такого: натиснув заповітну кнопку — і все одразу змінюється. Люс— трація — завдання всього суспільства, її успіхи залежатимуть від ступеня зрілості громади. Під корупціонерами і чиновниками, які не виконують свої обов'язки, продовжують знущатися з людей, повинна горіти земля. Треба добитися ухвалення законів, які дають громадянському суспільству реальні важелі впливу на всі гілки місцевої і центральної влади. Сьогодні чиновники завели моду не відповідати на індивідуальні і колективні звернення громадян, не реагувати на виступи засобів масової інформації, акції протесту і пікети. Працюють за принципом: "А мурчик їсть собі та їсть...", тоді як байдужість до цих суспільних проявів слід карати в адміністративному і кримінальному порядку. На людський суд мають виноситися всі нові кадрові призначення, державні службовці і депутати всіх рівнів повинні хоч раз на рік звітувати перед громадою і в ЗМІ.

Парадокс у тому, що ми чекаємо, аби країну змінювали чиновники, тоді як вони в цьому не зацікавлені. Трансформація держави — це передусім наша справа. Ми повинні делегувати у державні та місцеві апарати і представницькі органи найдостойніших своїх представників. А чиновництво із об'єкта знущань і кпинів має перетворитися на шановану верству, перемістившись із найнижчого щабля суспільної поваги на значно вищий. Бо, зневажаючи службовців, ми зневажаємо і себе. Не нормально, що держава дає їм зарплату майже на рівні прибиральниць. І ми хочемо при цьому якоїсь віддачі? Хочемо, щоб вони не брали хабарів? Нехай цих службовців буде вдвічі менше, але там

повинні працювати найкращі, най— професійніші. Отож, засукуймо рукави і берімося за роботу. Під лежачий камінь вода не тече.

Але люстрація не дасть бажаного результату, якщо не змінимо державну модель. Для цього недостатньо тільки ухвалити нову Конституцію — слід перебудувати підвалини економіки, позбавити олігархів впливу на державу (це головна мета люстрації), інакше ми приречені на тупцювання на місці і на постійні революції, а про шлях у Європу доведеться забути.

Щоб не було нам переводу...

Скільки нас? Які ми за віковим, етнічним, статевим складом та за іншими параметрами? Інформацію про це можна порівняти з медичними показниками людини: кардіограма, пульс, тиск, аналіз крові і таке інше. Тобто на їх підставі можна судити про здоров'я нації. Відтак треба встановлювати діагноз і призначати лікування. Але Всеукраїнський перепис не відбувся ні 2010-го, ні в наступні роки. Вочевидь, можновладці бояться страшної демографічної правди.

Переписи на території України проводяться від початку XIX століття. 1811 року тут проживало 8 млн 656 чоловік. Протягом століття населення України збільшилося майже вчетверо і вже 1913 року становило 32 мільйони 232 тисячі (71,8% становили українці, 8,1 — росіяни, 8,9 — євреї, 8 — інші етноси), крім цього, на території Австро-Угорщини тоді проживало 6 млн 350 тисяч українців. Тобто українці виявили неабиякі здібності до відтворення своєї популяції. Цьому сприяла соціально-економічна стабільність, скасування кріпосного права, відсутність воєн. У 1859-1863 роках показник народжуваності в Україні становив 5%, тобто 50 народжень на 1000 осіб. У цей же час народжуваність у європейській державах була значно менша, наприклад, в Австрії та Пруссії — 40, Італії та Великобританії 35-36, Швеції та Норвегії — 32-33, у Франції — 27 народжень.

Перший радянський перепис 1926 року зафіксував, що на тодішніх українських землях проживало 29 млн 732 тисячі чоловік. Ця цифра свідчить про те, що Перша світова, Громадянська війни завдали українському народові дошкульних втрат. Але випробування продовжилися. У 1929-1931 роках сотні тисяч українських селян були вислані до Сибіру або розстріляні як куркулі й вороги народу. Кілька мільйонів наших співвітчизників утратили життя під час Голодомору 1932-1933 років. Попри завдання тодішньої влади сфальсифікувати результати перепису 1936 року він не зміг приховати величезних утрат: мінус 3 млн 311 тисяч порівняно з показником 1926-го. Як відомо, Сталін наказав результати перепису 1936 року скасувати і провести через три роки новий. Більшість організаторів та виконавців цього заходу були розстріляні або заслані до таборів як "очернители советской действительности и немецкие шпионы". Але й Перепис-1939 не зміг, як мовиться, натягнути плівку на кисіль. До демографічного рівня 1926-го не вистачало 1 млн 612 тисяч чоловік.

Наступний перепис відбувся аж через 20 років, хоча періодичність цього заходу за міжнародними стандартами має становити 9-10 років. Якби він відбувся у 1947-1948-го, то весь світ дізнався б про нову жахливу трагедію українського народу, який, за підрахунками сучасних істориків та демографів, під час Другої світової війни та Голодомору 1946 року втратив близько 14 мільйонів чоловік. Відповідальність за це лягла б не лише на німців, а й на режим Сталіна. Неминуче постало б питання про ефективність СРСР, який не зумів захистити від агресії та окупації одну із своїх найбільших республік. Отож із результатів перепису 15 січня 1959-го впливало, що в Україні проживало 41 869 046 осіб. Це означало, що республіка на цей час майже повністю загоїла свої рани і готова була до нового демографічного ривка, оскільки народжуваність була однією з найвищих протягом ХХ століття — 20,9 особи на 1000 населення. Щоправда, було зафіксовано і одне дуже тривожне віяння: якщо 1926 року частка росіян серед населення України становила 8,2 відсотка, то 1959-го — вже 16,9.

Ці цифри наводять на думку, що з 1932 по 1959 рік проводилася свідомо політика витіснення українців з їхньої території. Засобами для цього служили і Голодомор, і німецька окупація, і використання української робочої сили для освоєння цілини та Півночі, Далекого Сходу. 1946 року, як відомо, планувалася навіть депортація всіх українців до Сибіру. Цей відверто агресивний антиукраїнський курс було значно пом'якшено після призначення на посади керівників радянської держави вихідців із України (українців за менталітетом) Микити Хрущова та Леоніда Брежнєва. Але русифікація все одно продовжувалася.

Протягом 30 наступних років чисельність українського населення збільшувалася. Це зафіксували переписи 1970, 1979 і 1989 років. Останній установив, що в Україні проживало на той час 51 млн 452 тисячі чоловік, 72,7 з них становили українці, 22,1 — росіяни. У той же час демографи констатують, що протягом цього часу темпи зростання населення постійно зменшувалися. Якщо 1959-1970 років його чисельність зросла на 12,5%, то протягом наступного періоду (1970-1979 рр.) — на 5,4%, 1979-1989 рр. — лише на 3,7%. Як би не було, протягом трьох десятиліть чисельність українського народу збільшилася майже на десять мільйонів, а за післявоєнні роки — майже на 20 мільйонів чоловік.

Цей факт не вписується в сучасну ліберально-демократичну ідеологію, яка стала домінуючою в нашому суспільстві. Виходить, що тоталітарна комуністична держава створила сприятливіші умови для розвитку українського народу, ніж незалежна демократична, за якої його чисельність катастрофічно зменшується? Це, мовляв, абсурд, нонсенс, такого просто не може бути. Але річ у тому, що СРСР зразка 1922-1953-го, і Союз 1953-1985 років — це, як мовиться, земля і небо. Цього не можуть бачити лише сліпці і заангажовані історики. В останньому панував режим гуманізованого тоталітаризму, який переміг завдяки підвищенню освітнього і культурного рівня правлячої партійно-господарської еліти. Саме завдяки цьому в цій оновленій країні стали неможливими масові репресії та каральні акції, подібні до Голодомору 1932-1933 років. А СРСР №3 (горбачовський, перебудовний), який існував із

1985-го — по 1991 рік, був державою демократизованого напіврозкладеного тоталітаризму. Так от, і перша, і друга моделі соціалізму попри свою історичну та економічну недолугість дали всьому світові зразок ефективної соціальної політики. Люди в цей період відчували себе захищеними, спокійними, впевненими у завтрашньому дні. Їх не гнітила депресія, викликана майновою нерівністю. Селяни зуміли правдами і неправдами побудуватись, робітництво та інтелігенція одержати державні квартири, не було класових та майнових перешкод для одержання вищої освіти, молодість мала перспективу, а старість — забезпечення. Жінка, народжуючи, була впевнена, що за будь-якої ситуації про її дитину подбає держава.

А тепер давайте згадаємо про ще один період, коли населення на території України зростало високими темпами. Це середина XIX — початок XX століття. То чому ж незалежна Українська держава, замість того щоб перетворитися на фортецю українства, стала не лише його гнобителем, а й нищителем? Адже відповідно до перепису 2001 року, українське населення зменшилося на 7,2 відсотка. Якщо 1993-го його чисельність становила 52 млн 244 тисячі ("Нас 52 мільйони!"), то станом на 1 січня 2015го, згідно з даними органів статистики, — 42 млн 928 тисяч, тобто на 9 мільйонів 316 тисяч менше! А якщо ще й порахувати тих людей, які мали народитися... Між трагедією 1932-1933 років і трагедією 1994— 2015-го лише та різниця, що перша була сконцентрованим ударом, спрямованим проти одного покоління, а друга розтягнута в часі і б'є одразу по кількох українських поколіннях. Що ліпше: швидка чи повільна смерть?

Час усвідомити, що український народ опинився перед прірвою небуття, до якої вже потрапило протягом історії людства чимало народів. Я не знаю, що покаже наступний перепис. Якщо його результати не будуть сфальсифікованими, то вони вжахнуть українців. Якщо відминувати від цих 42 мільйонів ще шість, які перебувають на заробітках за кордоном, то можемо вийти на післявоєнний рівень. Страшно навіть подумати, що буде через десять-двадцять років!

Чому ми опинилися в такому трагічному становищі? Самі винуваті, може хтось зауважити. І в цьому є доля правди. Винні три імперії: Російська, Австро-угорська і Радянська, які робили все, аби перетворити українців на аморфну масу, тобто людей без національної свідомості, бездержавних, скаже хтось інший. І в цьому теж вагома частка правди. За радянських часів люди настільки звикли, що ними у всіх питаннях опікується держава, що потрапивши в ринкове середовище, стали безпорадні. Це все одно, що оленя, який виріс у зоопарку, випустити в джунглі. Вже через кілька годин його роздеруть хижаки. Отак і наші співвітчизники: вийшли на шлях боротьби за місце під сонцем на нашій планеті інфантильними, лагідними, занадто довірливими, беззахисними перед небезпеками і спокусами ринку. Крім цього, починаючи з 1932-1933 років і досі на території України так і не вирішена проблема стосунків влади і людини. Голодомор був апофеозом зневаги влади (московської, республіканської, сільської) до народу, піком її пихатості, зарозумілості, бюрократизму, байдужості до його страждань. Ця ж біда призвела і до втрати 9,3 млн українських громадян у наш

час. Немає різниці між фанатичним комунізмом і продажною відданістю олігархам.

Але минуло двадцять років. Час чомусь навчитися і нарешті взяти долю за роги. Рецепти поліпшення демографічної ситуації загальновідомі, вони висловлені в рекомендаціях парламентських слухань на цю тему, які відбулися ще 2003-го: створювати високооплачувані робочі місця, запроваджувати програми державної підтримки будівництва молодіжного житла, відроджувати сільські території, поліпшувати якість медичного обслуговування, підвищувати пенсії, заробітні плати тощо. Однак минуло багато років, а віз і нині там. Ці пропозиції перетворилися на гасла передвиборчих програм, проте жодна з політичних сил і пальцем не ворухнула для їх реалізації. Хіба що після Помаранчевої революції було запроваджено велику виплату на народжених дітей. Завдяки цьому показник народжуваності виріс із дев'яти народжень на 1000 громадян 2005-го до 11,1 — 2009 році. Але 2011-го останній опустився до 10,7 народжень. 2013-го він залишався на тому ж рівні. Треба сказати, що в країнах ЄС цей показник становить 8-12, тобто проблема народжуваності теж стоїть дуже гостро, зате смертність там — 6,7 випадку на 1000 населення при наших 15,3. Рівень смертності в Україні протягом 2010— 2014 років перевищував народжуваність в середньому на 100 тисяч осіб. Експерти прогнозують, що населення країн Європи до 2020-го навіть трохи збільшиться (за рахунок високої народжуваності серед мігрантів), тоді як українське може зменшитися на шість млн.

Запитаєте: а про що ж думають наші багатії-олігархи, яких мало б непокоїти катастрофічне зменшення працездатного населення? Хто збільшуватиме їм статки? Втім, у них на цей виклик готова відповідь. На шахтах, заводах, аграрних плантаціях працюватимуть вихідці із Східної Азії та Африки. Тобто Україна може і пожовтіти, і почорніти...

2014 року у демографічну ситуацію в Україні втрутився ще й фактор війни: гинули військові і ополченці, мирні громадяни, діти, жінки. Решта населення країни, здатного народжувати, — була в шоку. Війна, катастрофічне зниження життєвого рівня — не кращий фон для поліпшення демографічної ситуації. Матері інстинктивно не хочуть народжувати дітей, які, можливо, будуть кинуті у м'ясорубку війни. Хоча історія свідчить: у багатьох країнах після воєн спостерігався бум народжуваності. Так народ намагається компенсувати свої втрати...

Кадри — ахіллесова п'ята

В листопаді-грудні 2014-го країна з хвилюванням і надією спостерігала за формуванням нового уряду. Цілком очевидно, що принципи революційної доцільності, політичних квот, олігархічного лобізму, застосовані під час формування попереднього складу Кабміну, себе повністю скомпрометували. Які підходи будуть вибрані тепер? Прихильники нових, європейських, ведуть запеклу закулісну боротьбу із прибічниками старих. Тоді як олігархічні клани намагаються будь-що зберегти свій вплив на уряд, аби закріпити власне монопольне становище в економіці. З уст Президента пролунала ідея

про залучення в новий уряд варягів, себто іноземних топ-менеджерів. Причому на посади навіть не радників, а ключових міністрів. Мотивація такого кроку досить переконлива: по-перше, іноземці, які приїдуть із розвинених держав, намагатимуться "перекроїти" ту чи іншу галузь за правилами і нормами своїх країн проживання, по-друге, вони не пов'язані з нашою наскрізь прогнилою бюрократичною системою, по-третє, на них не впливатимуть олігархи, їх неможливо буде купити.

Проте нова кадрова палиця має два кінці. Завважмо, що ця новація насправді не така вже й нова. На початку 1990-х в уряді на посадах радників уже працювали десятки іноземців. Саме за їхніми порадами була проведена ваучерна приватизація промислових об'єктів, а також реформовані земельна сфера і аграрний комплекс. Наслідки цих реформ, реалізованих без урахування українських особливостей та інтересів пересічних громадян, без належного контролю держави, видихаємо й досі. Десятки мільйонів людей умить перетворилися на злидарів, бо за безцінь віддали своє майно в руки скоробагатків: село було спершу розграбоване "ефективними" господарями, а потім добите латифундіями. Ну і де ті радники тепер? Чи готові відповісти за скоєне? Прикметно, що серед них було багато наших єдинокровних братів із діаспори, які тоді так і не зрозуміли суті соціальних і економічних процесів в Україні.

То чи не вийде так і цього разу: урядовці-варяги, наламавши дров, не відповідатимуть за свої діяння, бо є громадянами інших держав? Іще одне. А де гарантія, що американець, англієць чи ізраїльтянин не проштовхуватиме інтереси своєї держави чи якоїсь транснаціональної корпорації? Можна не сумніватися, що наше найбільше багатство — земля, яке суспільство протягом 23 років оберігало від зазіхань іноземців та олігархів, варяги пустять із молотка: що тарифи на електроенергію, газ, комунальні послуги, проїзд у громадському транспорті підскочать до небес і в той же час соціальні виплати, витрати на освіту і медицину будуть урізані. Мовляв, а навіщо "аборигенам" та медицина, адже їх і так багато, навіщо їм освіта — достатньо і чотирьох класів. Причому Президент і Прем'єр умиють руки, скажуть: "Це ж не ми винні в соціальних провалах, а погані дяді з-за кордону". Для того, щоб почалися реформи, не іноземні фахівці потрібні, а воля. Бо якщо у керманичів держави її бракуватиме, то імпортні менеджери не допоможуть.

Міністрам люди повинні довіряти не менше, ніж народним депутатам, а нам пропонують котів у мішку, які чхатимуть на звернення громадян, організацій, підприємців. Це будуть бездушні роботи. Нам такі не потрібні. Погодьтеся, є в такому "варяжному" підході щось принизливе для нації. Мовляв, за стільки років не змогли нічого путнього зробити, то нате вам! Але це не ми не змогли, а ви, шановні політики. Ми зуміли повалити кримінальний режим Януковича, захистити країну від путінської агресії, а ви бездарно марнуєте ці завоювання. Я переконаний, що класних топ-менеджерів можна знайти і в Україні, але цим ніхто не займається. Десятки тисяч молодих талановитих фахівців не можуть пробитися нагору, бо для цього потрібні протекція і гроші. Влада їх просто не бачить і не хоче бачити. Варяги рано чи пізно підуть, а що залишиться? Тому треба починати з вироблення нової кадрової політики. У

владі мають бути фахівці— патріоти. Бо сьогодні у ній і без варягів багато неукраїнців за духом.

Іноземці в уряді, на мою думку, — це помилка, відвернення уваги суспільства і марнування державних грошей, це, зрештою, величезний ризик, намагання уникнути відповідальності за ситуацію в країні. А може, слід почати обирати іноземців депутатами? І все населення замінити, бо "не таке"? Так і хочеться сказати нашим керманичам: не смішіть світ, почніть нарешті працювати на Україну.

За що карають українців

16 грудня 2014 року

Бог нагородив нас землею та різними талантами, але постійно карає владою — зажерливою, нездарною, продажною. Кравчуком, Кучмою, Януковичем... Список продовжить самі. Не було в нас влади старої і нової, вона завжди однакова, і завдання у неї у всі часи одне — тримати людей у покорі і визискувати їх. Народ іноді показував зуби, і завжди йому їх потім вибивали. На зламі 2013— 2014-го українці теж дали знати владі, хто в домі господар, продемонструвавши всьому світові, що можна зробити, коли згуртуватися. Це хороший приклад для наступних поколінь, для сусідніх народів, але для всіх влад, навіть демократичних, — жах. Це неприпустимо! Не можна ламати звичний плин речей, не можна змінювати геополітичну орбіту. А тому народ, який повстав, треба карати. Мовляв, ви, холопи, після того, як зробили свою справу (скинули тирана), повинні знати, де ваше стійло.

Пригадуєте, як еволюціонувала думка Майдану? Спершу він вимагав лише євроінтеграції, потім — відставки міністра внутрішніх справ Захар— ченка, потім — відсторонення Азарова, затим — Януковича, згодом замахнувся на зміну владної системи та люстрацію посадовців і, врешті-решт, "розкуркулення" та відсторонення від влади олігархів. Тобто переступили недозволену межу, чого, вважають останні, не сміли робити. А тому на якомусь етапі інтереси Москви, Європи та українських скоробагачків збіглися: слід обрізати народу крила, які у нього раптом вирости. Щоб не літав, а рився на своїх городах. Можливо, це помилкове враження. Але все, що відбувається нині в Україні і навколо, нагадує змову внутрішніх і зовнішніх сил проти неї. Цей здогад, до речі, висловлюють десятки, якщо не сотні європейських та американських ЗМІ. Щоправда, європейці пишуть про колабораціоністську змову українських олігархів та їхніх ставлеників у владі із Москвою, а американці — про таємні домовленості Німеччини та Франції з Кремлем. Я ж схильний думати, що всім — і Росії, і Європі, і Америці — вільнолюбство українського народу — як більмо на оці.

Колись повстанців розпинали, зрубували голови, садили на палі... Тепер кара витонченіша, "гуманніша". **Наш патріотизм, волелюбність, прагнення до європейських цінностей лікуватимуть війною, холодом, злиднями. Все відбувається за схемою: ми випустили пар, потім нам пустили кров, а затим здеруть три шкури. Люди, за задумом владців, надовго, на генетичному рівні,**

мають запам'ятати, що будь-який спротив, непокора б'ють по них же самих.

За рік українці збідніли втричі. Ну добре, на 10 відсотків зменшилися податкові надходження через те, що деякі території опинилися в окупації, на сім відсотків зменшився ВВП, але ж усі експерти в один голос кричать, що це аж ніяк може призвести до зменшення купівельної спроможності громадян на 300 відсотків! Гривню обвалено штучно шляхом умілих маніпуляцій команди НБУ під керівництвом ставлениці Петра Порошенка Гонтаревої. Фінансова система країни — на межі краху, проте ця пані, наче нічого не сталося, продовжує робити чорну справу. Яке завдання вона виконує?

Ознаки змови, наче шило з мішка, вилазять і з сьогоднішньої енергетичної кризи. У квітні-травні, коли значна частина шахт ще контролювалася владою, експерти і фахівці галузі волали до уряду: дайте нам змогу вивезти з тих територій вугілля, законтрактуйте паливо за кордоном. Проте Яценюк та його команда і пальцем не ворухнули для порятунку енергетичної системи. "Війна, що ж ви хочете", — розводив руками Прем'єр, який перед виборами пропагував себе як безальтернативного реформатора.

Десять місяців він нічого не робив, тільки надував щоки, кидав гнівні звинувачення у бік Москви та закликав Захід активніше допомагати Україні. Тепер зрозуміла суть його місії, яку, безумовно, доручив йому один із претендентів на монопольну папаху Януковича олігарх Коломойський. Поставити український народ на коліна — це впливає із проголошеної програми реформ. Так туго зашморги на шиях українців ще не затягували ні за Кучми, ні за Януковича. Для тих, хто не знає, проясню: урядовці наміряються закрити 400 дитячих садків і шкіл у сільській місцевості, в яких менше 30 дітей, збільшити навантаження вчителя до 20 годин, обкласти податками пенсії, підвищити в кілька разів комунальні тарифи, скасувати надбавки для освітян, зокрема й викладачів ВНЗ, працівників культури (60-70% окладу), стипендії студентам, окрім сиріт та інвалідів, заморозити розмір середньої зарплати для розрахунку пенсій на рівні 2014 року (2700 грн), призупинити індексацію пенсій (щорічно на 20%) від росту "мінімалки", підвищити пенсійний вік до 60-65 років, виплачувати 90% пенсій працюючим пенсіонерам, скасувати пільговий стаж, що дає право дострокового виходу на пенсію (медики, вчителі з 30 роками стажу), підвищити пенсійний вік для тих, хто працює у шкідливих умовах (шахтарі, працівники хімічних підприємств, лісоруби), скасувати пільги за комуналку — залежно від доходів для всіх категорій пільговиків, виплати самотнім матерям проводити, враховуючи рівень доходів (досі їх не враховували), виплати при народженні дитини здійснювати тільки в тому випадку, якщо дохід батьків за останніх півроку не перевищували п'ять оподатковуваних мінімумів (5880) на місяць (досі — не залежно від доходів), переглянути межі територій, які постраждали від аварії на ЧАЕС, у бік зменшення тощо.

Та Яценюк — не реформатор, а прикажчик Коломойського і Міжнародного валютного фонду! Його наміри ґрунтуються на впевненості в тому, що патріотично налаштований народ заради світлого європейського майбутнього і миру готовий

стерпіти все. Це й справді так, але ж скільки можна зловживати терпінням людей, спекулювати на найсвітліших почуттях? Яценюк і його господарі, вочевидь, прекрасно розуміють, що протягом найближчих року-два можуть надовго вбити у людей віру в демократичні цінності, за які громада стояла на Майдані. За цей час визріє соціальний ґрунт для повернення команди Януковича. А тому, виходить, ці так звані реформи на руку... Москві? Але ж подібне вже було в нашій новітній історії. Скільки ж можна наступати на одні й ті ж граблі?

Захід, який мав би розуміти, що на території України відбувається змагання двох світів, і зробити все, аби переміг цивілізований, практично кинув нашу країну напризволяще. Санкції не зупинили агресора, про списання наших боргів навіть не йдеться, про новий план Маршалла теж ніхто не заїкається. Тож виникає закономірне запитання: це розумова недолугість чи змова, аби повернути нас у московське стійло?

Ідеологія української єдності

До якої сфери суспільних наук належить проблема соборності України? Історичної, політологічної, філософської, соціологічної, географічної, правової, економічної? Мабуть, до всіх разом. Себто складнішої й багатограннішої проблеми годі й шукати. На жаль, за останні триста п'ятдесят років українці так і не зуміли її розв'язати, а зараз узагалі загострили до краю, до крові. І лежить ця проблема, ніби величезна каменяка на дорозі нашої нації. І поки не знайдемо духовних, інтелектуальних, фізичних сил, аби прибрати цю перешкоду, не бути нам серед розвинених націй світу.

Без холопа і пана...

Соборність — поняття, швидше, духовне, ніж територіальне. Російський християнський філософ XIX століття Хом'яков визначав соборність як багатоманітність, зібрану силою любові у вільну органічну єдність. Не треба забувати, що корінь цього слова — "собор" — означає духовну спільність територіальної общини, яку об'єднує віра в Бога. Звідси висновок — соборність будь-якої держави тримається на національній ідеї, спільності духовних інтересів усієї громади. Явище соборності не раз виникало протягом української історії. Воно то спалахувало, то знов згасало. Україна-Русь протягом тривалого періоду була соборною в часи князівства Володимира Великого, Ярослава Мудрого. Потім унаслідок князівських міжусобиць єдність руського народу надовго (на кілька віків) була втрачена. Русь занепала, а її землі були віддані на поталу різним зайдам. У середині XVII століття населення більшості територій тодішньої України згуртував Богдан Хмельницький, знайшовши дуже вдалу формулу єдності, яка ґрунтувалася не лише на національних та релігійних засадах, а й на соціальних. На прапорах українського визвольного війська було написано: "За Україну без холопа і пана!". Наші прапрапрадіди билися не лише за свою державу, а й за рівність, соціальну справедливість, за віру й предковічні українські звичаї.

1657 року гетьман передчасно помер. Гідної заміни йому не знайшлося. Замість

польських панів на селянських шиях усілися свої, доморощені. Простий люд, чиїм горбом здобувалися всі перемоги, ремствував, мовляв, за що ж воювали? А Московія тим часом не дрімала: роздавала привілеї та землі козацькій старшині, формуючи п'яту колону всередині українства. Вочевидь, уже тоді вона мала намір переглянути Переяславську угоду на свою користь. Ідея, яка єднала українців під час визвольної війни, потонула в розкошах одних і бідності інших, а також у заздрощах, чварах, продажності. Від ефекту соборності не залишилося й сліду. В цих умовах гетьман Іван Виговський став розвертати вектор міжнародної політики у бік Заходу. 1657 року він укладає угоду про військовий союз із шведами, а 1658-го — Гадяцьку угоду з поляками. Але ці пакти не підтримала частина козацької старшини та населення тодішньої України. Спалахнула громадянська війна, яка й призвела до Великої Руїни. Спроба Івана Мазепи з допомогою шведів повернути своїй батьківщині державність провалилася саме через розбрід в нашому таборі. У Полтавській битві українці знову билися один проти одного. Питання, з ким бути — із Заходом чи з Росією, — перетворилося для України на вічне прокляття. Тільки-но воно поставало, відразу виникав суспільний розкол. Як розв'язати цю дилему? Дехто пропонує її взагалі уникати, не вступаючи поки що в жодні інтеграційні структури, оскільки, мовляв, живемо на геополітичній межі між Заходом і Сходом і хто пересуне цю межу, той одержить кілком по голові від сусіда. Але біда у тому, що той сусід і сам хоче її пересунути на свою користь із допомогою Митного союзу чи танків і "Градів"...

Акт про злуку

Близько 300 років довелося чекати українцям нового сплеску національної самосвідомості. Його готували наші світочі Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський та багато інших просвітителів. Завдяки їм національна ідея розвивалася, набирала сили і зрештою реалізувалася під час народно-демократичної революції 1917-1920 років. 22 січня 1919-го на Софійському майдані в Києві було проголошено Акт злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної республіки. Він містив такі врочисті слова: "Віднині зливаються в одно віками відділені одна від одної частини України — Галичина, Буковина, Закарпаття і Придніпрянська Україна — в одну Велику Україну. Сповнилися відвічні мрії, для яких жили й за які вмирали найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народна Республіка. Віднині український народ, звільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднати всі зусилля своїх синів для створення нероздільної незалежної Української Держави на добро і щастя українського народу".

Більшість істориків одностайно відзначає, що цей документ мав декларативний, символічний характер і аж ніяк не відповідав реальній ситуації в країні. Державний потенціал тоді був розпорошений між багатьма політичними силами. Гетьманська держава боролася за владу з УНР. Директорія не могла дати ради сотням повстанських армій, кожна з яких мала своє бачення реалізації національної ідеї. Акт про злуку був,

висловлюючись сучасною мовою, красивим піар-ходом, розрахованим на те, аби вдихнути силу у згасаючий вогонь української революції і сконсолідувати суспільство. Не судилося. Явища соборності, незважаючи на акт, в ті роки так і не виникло. Аж ніяк не можна назвати соборною державу, яка не змогла захистити свою незалежність, хоча під прапорами отаманів налічувалося близько мільйона багнетів.

Парадокси історії

Як сказано вище, соборність території і народу досягається завдяки спільній національній ідеї. Віками українці мріяли про єдність своїх земель, проте, як не дивно, об'єднав їх 1939 року найзаклятіший ворог українського народу — Сталін. Парадокс історії. Ясна річ, "вождь народів" робив це не для України, а для розширення радянської імперії та поширення комуністичних ідей на захід. Єдність України служила ширмою для імперіалістичних планів СРСР. Чи виникло у вересні 1939 року явище соборності? Маємо чимало свідчень, що цій події раділи і західні, і східні українці. Цілком імовірно, що тоді у зомбованій комуністичною ідеологією Україні відбувся тимчасовий сплеск національної гордості (он, мовляв, які ми великі за територією і населенням — майже як Франція), але він розтанув у репресіях і бідах, що принесла Друга світова війна. Сталін діяв із далеким прицілом. Об'єднав наші землі географічно, але робив все, щоб роз'єднати їх духовно: розсівав наших братів безмежними просторами СРСР, а Україну заселяв росіянами, створюючи у промислових регіонах суто радянські (пролетарські), себто безнаціональні, зони. Він робив те, що мав робити, згідно зі своїм статусом, — зцементовував комуністичну імперію. Але в дечому вождь і прорахувався: цілісність території відбилася у свідомості українців і як фактор національної гордості. Перегортаємо сторінки історії: 1950-ті, 1960-ті, 1970-ті, 1980-ті... Нібито нічого цікавого для нашої теми. Українці в цей період загоювали рани, заподіяні Другою світовою війною, перебиралися із землянок у просторі будинки, садили сади, вирощували врожаї, народжували дітей і не забували, хто вони є. Кажуть, що вони не мали об'єднуючої національної ідеї. Брехня. Вона, та ідея, лежала глибоко у підсвідомості народу, ніби зернина в чорноземі, чекаючи слушної години, щоби прорости. Це сталося 1 грудня 1991 року. За незалежну Україну на Всеукраїнському референдумі проголосувало понад 80 відсотків населення країни. І українці, і росіяни, і греки, і болгари і десятки інших народів, і "східняки", і "західняки", і кримчаки повірили в демократичну європейську державу "без холопа і пана", в якій житиметься заможного, дихатиметься вільно. То був не лише момент народження політичної нації, яка об'єднала всі народи України, а й справжній вияв соборності українського народу. За ефектом цієї великої події радикальні націоналісти мають зрозуміти, що українська національна ідея передусім має соціальний зміст: держава і Європа — не самоціль, перша має слугувати своїм громадянам, а другу слід використовувати як один із ресурсів розвитку.

Без Мойсея й Вашингтона

Але яка ж суперечлива і непослідовна свідомість української громади! Усвідомити національну ідею вистачило снаги, а обрати її провідника — ні. Першим президентом України мав би стати гігант думки, моральний авторитет на кшталт Джорджа Вашингтона, Шарля де Голля, Вацлава Гавела... Та на його місці опинився сірий партійний кардинал, який не знав, що робити з величезним довір'ям, наданим йому народом. Другий виявився ще гіршим. Що й казати, не пощастило. Отож національна ейфорія і явище соборності тривали недовго. Ніби обухом по голові, наших громадян били звістки про знецінення заощаджень, про розкрадання держвласності, корупцію. Можна було говорити в ті роки про солідарність людей праці всіх регіонів, але не про єдність нації, яка просто на очах розшаровувалася на бідних, багатих і надбагатих. Не було конфлікту між сходом і заходом. Було глухе безнадійне протистояння між бідними і багатими, між народом і владою. Ейфорія від незалежності й соборності потонула в морі депресії.

Осінь 2004-го. Початок світлої помаранчевої доби, коли було відроджено національну ідею 1991 року. Але чому тепер за нею не пішло все Тяжкі кроки до мрії суспільство? Відповідь на нього мають знайти політологи, соціологи, історики. Може, зі сходу і півдня було краще видно істинну сутність помаранчевих лідерів, у той час як майданівці були засліплені любов'ю до них? Хтозна... У будь-якому разі у Віктора Ющенка був шанс поширити національну ідею на всю Україну. Не заграванням з регіональною елітою, а шляхом розв'язання соціально-економічних проблем депресивних шахтарських селищ та сіл у безводних степах Миколаївщини, Херсонщини, Одещини, створення нових високооплачуваних робочих місць, ліквідації прірви між багатими і бідними. Економіка тоді була на піднесенні. Під авторитет помаранчевої влади на Заході можна було взяти вигідні кредити, залучити багатомільярдні інвестиції. Одне слово, і третій президент не став Джорджем Вашингтоном. Про четвертого і мови нема, а от чи стане ним п'ятий, шостий...?

Не було б щастя...

2013-2014-го наша соборність знову перечепилася за геополітичну межу. Ми ще раз переконалися, що різкий ривок у будь-який бік — Сходу чи Заходу — може призвести до розколу країни. Уявіть собі, якби ми вступили до Митного союзу: на Галичині, Волині відбувалося б те саме, що сьогодні на Сході. Інтеграція має бути природною, а не під дулом автомата. Для мене особисто соборність — цінність набагато вища, ніж будь-яка інтеграція. Спочатку єдність, а потім все інше. Соборність має бути головним критерієм патріотизму, а не щось інше. Убийте мене, але без Донбасу чи ще якогось регіону я в Європу не піду. Та й Європа нас не прийме у своє лоно, поки маємо донбаський гнійник. Треба чесно визнати, що між двома ідеями — соборності і євроінтеграції виникла суперечність. Ні в кого не викликає сумніву пряме військове втручання Росії у внутрішнє життя України, але Москва мала для цього серйозну

ментальну базу, яку залишив ще Сталін, і якій ми за 23 роки не змогли дати раду. Враження таке, ніби маємо два радянські острови всередині республіки, яка суттєво (принаймні ментально) просунулася у бік Європи. Тобто Путін таки свого добився, перекривши, чи принаймні загальмувавши наш шлях у Європу.

Хочу нагадати, що на референдумі 1 грудня 1991 року переважна більшість донеччан і кримчан проголосувала за незалежність. Це були наші люди, але ми їх втратили. Це величезне упущення всіх президентів, урядів, Верховних Рад, громадянського суспільства (а може, чийсь задум?). Не було державної політики, спрямованої на духовне, економічне і соціальне зцементування українського народу, на формування спільних ідеалів. Єднав лише спорт. Він зробив для соборності України більше, ніж усі політики разом узяті. І донеччани, і львів'яни однаково пристрасно вболівали за збірну України з футболу, за наших олімпійців, молодців-боксерів. Це був майданчик єдності, його треба було розширювати, шукати спільні цінності. Замість цього створили плацдарми ненависті. Можу ще назвати з десяток заходів, які могли єднати країну. Наприклад, ротація кадрів — східняки поїхали на захід, а західняки — на схід. Спільні наукові конференції вчителів, бізнесменів, вчених, аграріїв, фестивалі народної творчості народів України тощо. Ви ж подивіться, як спохопилися ЗМІ, котрі в період кримської і східної кризи стали працювати під гаслом "Україна єдина!", як раптом усі заговорили російською, демонструючи повагу до мешканців тих регіонів. Хороший хід. Але чи не запізнилий? Гірко і прикро від утрачених можливостей, від недолугості і обмеженості чиновників, політиків, недорозвиненості громадянського суспільства. Але навіть Революція не додала розуму нашим керманичам, політикам та й усім нам, патріотам. Згадайте виступ Фаріон у Верховній Раді, з ініціативи якої було скасовано закон про основи мовної політики. А хіба не було пропозицій ввести до складу нового уряду представників Криму, Донбасу і півдня, одразу надати цим регіонам більше прав? Вони були відкинуті, нова влада стала діяти за принципом: все нам і одразу, ніяких поступок. Але ця жадібність вилізла боком. Викликає захоплення мужність героїв "Правого сектору", які майже голіруч йшли на "беркутівців" на Майдані, а потім стійко тримали оборону на сході країни, і водночас шокує їхня... "безбашенність", бо в багатьох моментах, вочевидь, несвідомо, підіграли розколювачам держави. Саме ця патріотична організація постійно підживлювала новими фактами і картинками російську пропаганду, котра творила пугало кровожерного бандерівця, який різатиме і гвалтуватиме всіх російськомовних громадян. Ніхто і пальцем не ворухнув, аби розвіяти цей міф. Навпаки, з'являлися нові і нові картинки, одна страшніша за другу. Тож можна зрозуміти донеччан, які лягали під гусениці українських танків і йшли на референдум щодо визнання ДНР і ЛНР, — мешканці регіону були зомбовані, залякані, причому... з нашою допомогою. Так, у нас не було ще армії, танків, гармат, солдати не були психологічно готові до війни, але ж було телебачення, газети, радіо, інші засоби. Якими ж недолугими ми були в інформаційній війні, яка, до речі, йшла на нашій території. Тобто битву за уми людей ми ганебно програли.

Тріщини в соборності було вирішено склеїти з допомогою крові українських патріотів. Слава їм! Вони не тільки врятували Україну від прямої путінської агресії, а й розплатилися своїми життями за помилки всіх політиків нової української доби. Як добре, що є Путін, на якого можна списати всі прорахунки! Але не було б щастя, та нещастя допомогло. В.В.П. ухопився за тріщинку в нашій соборності, спробував забити у неї свій клин і.. прорахувався. Сталося те, чого ніхто не очікував. Російська агресія не лише не налякала, не деморалізувала українців, а й об'єднала їх. Знову виник уже згадуваний ефект соборності, в якому взяли участь і україномовні, і російськомовні, але, на жаль, більшість донеччан і луганчан опинилася поза ним.

Скільки ж часу і зусиль знадобиться, щоб залікувати рану на сході? Щоб не формально, а фактично повернути Україні її заблукалих синів і дочок? Уже зрозуміло, що війною проблеми не розв'яжеш. Соборність досягається не силою, а реалізацією філософії єдності. Її ми поки що не маємо. Закликаю творити її негайно. Бо на соборність чекають нові випробування. Ефект єдності, викликаний путінською агресією, може незабаром згаснути. Є побоювання, що країну почне лихоманити від безгрошів'я, безробіття, холоду, а регіони почнуть тягнути ковдру на себе. Але розчарування і депресії треба боятися найбільше! Ці хвороби нас вразили у 1992 — 2004 роках, а потім — 2005-2013-го. Можемо знову наступити на ті ж граблі. В цих умовах важливо говорити людям правду, шукати резерви, яких у нас море, підштовхувати владу до дій. Це робота громадянського суспільства. Уся надія на нього.

Укравдене свято

1 грудня 2014 року

1 грудня 1991 року для України великий день. 23 роки тому 90,3% громадян Української РСР на Всеукраїнському референдумі підтвердили чинність Акта проголошення незалежності України. Після цього 2 грудня 1991-го незалежність України була визнана Польщею та Канадою, до 31 січня 1992 року це зробили ще понад 100 країн, а згодом і весь світ. Зверніть увагу: процес входження України у світову спільноту як самостійної держави розпочався не після 24 серпня 1991 року, коли Верховна Рада ухвалила Акт проголошення незалежності України, а саме після 1 грудня. Окрім цього, 8 грудня 1991 р. Біловезька угода, яка юридично припинила існування колишнього СРСР, підписувалася нашим президентом саме на підставі результатів референдуму. Тобто дата плебісциту була визнана і світом, і українським народом значимішою і легітимнішою, ніж та, коли було ухвалено відповідне рішення Верховною Радою. Однак, незважаючи на це, а також на пропозиції громадськості, відомих діячів науки і культури, Днем Незалежності України все ж було визначено 24 серпня.

Хтось може зауважити, мовляв, чи не все одно, коли піднімати келихи, промовляючи традиційне: "Будьмо!", головне, що є незалежна держава. До того ж на

користь серпневого рішення є досить вагомі аргументи: воно було первинніше, ухвалювалося в екстремальних умовах, коли ще були діяльними головні вороги української незалежності — КПРС і КДБ, тож тодішні депутати вчинили майже як герої. Та й, зрештою, ніхто нікому не забороняє святкувати 1 грудня. Якщо цього дня вам буде радісно на серці, то веселіться на здоров'я. Саме так і відзначалися ці дві дати протягом останніх 23 років. 24 серпня — паради і феєрверки, а про 1 грудня політики згадували мимохіть, як про щось другорядне, хоча вияв народної волі слід було б поставити вище депутатського. Гадалося, що хоч у рік перемоги Революції політики і державні мужі переосмислять значення цієї дати. Де там — ні тобі урочистих зборів, ні концертів на Майдані, ні святкових інформаційних хвиль у засобах масової інформації. Глибока тиша.

Проте саме в такому розподілі ролей між двома датами, як на мене, криється глибокий зміст. Колишня партійно-господарська номенклатура, яка згодом трансформувалася у кримінально-олігархічну, зробила і робить усе, аби витравити 1 грудня з пам'яті народу як день, коли стався великий акт народовладдя і українці обрали свій історичний шлях. Бо, на думку нашої липової еліти, саме вона є вершителем долі країни, а не народ, який нібито здатен лише виконувати вказівки своїх пастирів, а не думати й ухвалювати якісь доленосні рішення.

1 грудня, вочевидь, страшить можновладців і як неприємний прецедент, котрий може наштовхнути людей на думку знову вдатися до референдуму як до засобу розв'язання суспільно-значимих проблем. Наприклад, вирішити: скасовувати мораторій на продаж землі чи ні? Чи схвалювати зміни до Конституції в частині так званої децентралізації? Чи висловити недовіру Президенту чи парламенту? Така форма народовладдя стала б на заваді державній системі, в якій головне джерело влади (народ)... відмежоване від неї з допомогою виборчої системи та корупції. Системи, за якої державні посади, депутатські мандати є привілеєм багатіїв та кримінальних елементів, бо купуються за певними розцінками, наче на базарі. Якщо за радянських часів влада бодай формально належала людям праці, то сьогодні вони її позбавлені і юридично, і фактично.

Отож разом із Всенародним Днем Незалежності у народу вкрали і саму незалежність, себто державу, та поставили її на службу виключно скоробагатакам, котрі становлять менше 10 відсотків населення. 1 грудня повинно стати не днем феєрверків, а глибоких народних роздумів. Святкуючи його, люди мали б згадати, про що мріяли під час голосування за незалежність і виставити рахунок можновладцям, народним депутатам усіх скликань і... самим собі. Хіба голосували за хабарі при вступі у ВНЗ, при одержанні довідок, оформленні земельних ділянок, розгляді судових справ? Хіба мали на увазі бідність, безробіття, безпросвітність? Мабуть, тоді кожен, знаючи про те, що живе в республіці, яка за економічним потенціалом входить у перший десяток найрозвиненіших країн світу, сподівався жити заможніше, скажімо, ніж в Америці.

Хто винен? За звичкою кажемо: можновладці. А хто ж вони? Німці? Монголо-

татари? Чи прибульці з космосу? У кожного з них є батьки, діди, брати й сестри, друзі, колишні колеги, однокласники, однокурсники. Всі вони жили в селах, містах, навчалися в школах, ВНЗ, працювали в колективах. Немає сумніву, що більшість із них у ті часи були товариські, щирі, надійні, порядні. Чому ж, коли потрапляють до парламенту, обласних рад, адміністрацій та інших структур, стають бюрократами, хабарниками і самодурами?

Двадцять років поспіль торочимо, наче папуги: щоб жити краще, треба змінити владу. Десять разів її міняли, і нічого не виходить. Змінити закони? Сотні разів їх змінюємо — теж жодного результату. Ходимо по замкненому колу. То, може, змінитися треба самим? Може, брехня, кар'єризм, крутість, жадібність, заздрість, раболіпство і плазування поряд із працелюбністю, гостинністю, добротою та іншими чеснотами є елементами нашого національного менталітету? Прикре, болюче запитання, але треба на нього відповісти. Інакше далі — ні на крок.

У пошуках Мойсея

Раджу подивитися новий фільм "Вихід. Царі і боги". Втім, якщо не маєте змоги, — не біда, сюжет вам добре відомий, адже в основу стрічки покладено Біблійну легенду про вихід євреїв із Єгипту та народження їхньої нації.

Хоча це також і про нас, і про всі народи, які свого часу здобували волю і гідність. 300 років рабства, 40 років блукання пустелею. Наша пустеля ще не перейдена. Сім кар єгипетських — це санкції США та ЄС проти Росії. Вже було чотири рівні, ще треба три. Ми кудись рушили. Бог із нами. Для решти подій теж можна знайти аналогії, тільки от Мойсея нема. Або Вашингтона, Кромвеля, де Голля, Гавела...

"Коли ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемось-таки колись...", — пророкував наш Кобзар. Про потребу появи Мойсея писав і великий Каменяр Іван Франко. А він аж надто треба, бо народ без пастиря сліпий і безпорадний. Адже нічого не помінялось у суспільних відносинах на Землі за три тисячі років, принаймні у світі невільному, центром якого є Московія. Дійові особи все ті ж: царі і їхні сатрапи, кріпаки, підневільні народи, купці, лихварі, вбивці, боягузи, зрадники... І — борці за волю. Та й мотиви ті самі: поневолення заради збагачення і марнославства, звільнення, очищення, любов і ненависть.

Пригадуєте головну вимогу Майдану: "Лідера! Лідера!". "Ні, ні! — відхрещувалися промовці. — Час месій і яскравих лідерів минув, настала пора прагматичних менеджерів (читай — злодіїв), а лідер — сам народ". Однак це лукавство. Власне, революція на теренах Європи в ХХІ столітті — нонсенс, катастрофа; але якщо вона вже сталася, то на її чолі має стати лідер. Бо не можуть такі потрясіння відбуватися без ватажків. Не заводом керують нині Прем'єр і Президент, а країною, в якій відбувається революція, котра сама по собі є поняттям духовним. Ті ж, хто вискочив тоді на трибуну, а сьогодні вхопився за кермо держави, свідомо опустили планку вимог до влади. За їхньою логікою виходить, що настав час лише для героїв, які вмирили на Майдані й

гинуть на Донбасі, страждають від голоду і холоду, "Градів" і ран. Тобто внизу — революційна романтика, а нагорі — цинічний прагматизм? Треба усувати цю дику суперечність, інакше заблудимося. Від влади, а також від кожного із нас, передусім від себе, маємо вимагати за найвищою шкалою. За тією, на яку вивищилися кіборги в Донецькому аеропорту. І ніякого попущу. Чому не покарані винуватці нездарного розслідування подій на Майдані? Чому досі при погонах генерали, професійна недолугість яких призвела до іловайської та інших трагедій? Згадаймо, як учинив начальник французького відділка поліції після терористичного акту в цій країні — застрелився. Чому не відповіли перед законом посадовці, які гальмували процес постачання нашої армії, розкрадали гроші і майно? Чому й досі залишаються на найвищих посадах ті, хто здав Крим і провалив АТО? Таких "чому" безліч. Тож навіть якщо вони й менеджери, то дуже кепські, неефективні, яких давно треба вимести поганою мітлою. Але вони й досі у владі, отже, суспільний організм нездоровий.

Де ж ти, український Мойсею? Агов! Покажіть пальцем на будь-якого політика і запитайте себе: "Це він? Це той, що пожертвує власним майном і життям заради народу?". Упевнений, що при переліку більшості з відомих імен ви розреготаетесь. "Мойсей на "Мерседесі"? Ха-ха! Месія з мільярдними рахунками? Вашингтон із Кончі-Заспи? Ну-ну...". Він десь є, але йому не дає пробитися на поверхню брудна олігархічна піна. Ми всі його підсвідомо шукаємо, але, вочевидь, не там. Немає його на телеекранах, там лише ті, кого призначають коломойські, фірташі, ахметови. Чи здатні ми його знайти, виростити, наділити владою і піти за ним? Ось питання з питань, на яке маємо якнайшвидше дати відповідь. Інакше ми — не нація.

Хтось скаже на це, мовляв, уже був один 2005 року. Наламав дров. Ну, помилилися, буває, треба робити другу спробу, третю... Поки не знайдемо гідного. Для цього мають працювати такі механізми громадянського суспільства, як Майдан, Віче, — субстанції, які генеруватимуть ідеї і пересіватимуть управлінські кадри. На жаль, ці народні органи нинішня влада знищила як непотрібні. Мабуть, не треба зациклюватися на п'ятирічному президентському терміні, який сковує народну кадрову ініціативу, адже нашим поводитимом може стати і... прем'єр (тільки не нинішній), тим паче, що маємо парламентсько-президентську республіку. Питання з новим керівником уряду можна вирішити дуже швидко. А може, слід змусити чинного Президента сповна виконувати свої обов'язки?

Сила педагогічних батальйонів

Співвідношення сил української і російської армій відоме — Давид і Голіаф. Щороку ми витрачаємо на оборону 1,5 млрд доларів, а РФ — близько 90 млрд. Виходячи з цієї арифметики, вони мали б нас придавити, як комара, за кілька днів. Але не вдалося. Кажуть, допомогли економічні санкції США та Європи. Допомогли, та вирішальної ролі не відіграли. Чому ж тримаємося? Бо маємо ресурс, набагато потужніший од нафтогазових мільярдів нашої сусідки, — патріотизм. Ця штука не падає з неба, не

видобувається в надрах, не купується, а виховується. А тепер давайте подумаємо, хто це зробив. Телебачення? Та ні, навпаки, — воно засмічувало мізки і душі нашої молоді низькопробними російськими бойовиками. Може, приклад високої жертвовності й моральності подавали політики? Навпаки, більшість із них уособлюють продажність і корумпованість. Слово "депутат", на жаль, стало синонімом таких понять, як бандит, злодій, безпринципний брехун. Може, в нас була спеціальна державна програма виховання патріотизму? Не було.

Звідки ж оці жертвовність, готовність стерпіти будь-які муки заради свободи Вітчизни, що демонструють молоді й старші люди? З повною відповідальністю заявляю: головним ковалем цього ресурсу є наш український учитель. Той, який у голодні 1990-ті сидів місяцями без зарплати, чий середньомісячний заробіток сьогодні становить трохи більше ста доларів, якого згадували і відзначали в нашій країні лише в день його професійного свята. Але, незважаючи на соціальне приниження, він сумлінно робив свою справу, по крупинках добуваючи і накопичуючи в серцях українських дітей оте наше найголовніше національне багатство. Саме він став таємною зброєю українського народу, про яку навіть не здогадувалися яструби російського імперіалізму. Вони засилали шпигунів у наші силові структури, руйнували їхніми руками армію, впливали на свою користь на державні органи, а про вчителя... забули. Путін зрозумів свою стратегічну помилку лише 2010 року. Аби виправити її, лобював призначення на посаду міністра освіти і науки українофоба Дмитра Табачника, який став переписувати підручники історії та допікати вчителям безглуздими методичними інструкціями. Тепер зрозуміло, що цей кадровий хід був складовою плану зі знищення української незалежності. Але зламати вчителя і розбазарити його багаторічне надбання не вдалося. Наші архітектори юних душ створили продукт такого високого рівня, що ним тепер захоплюється увесь світ. Героїзм учасників Майдану та бійців наших батальйонів, жертвовність волонтерів, демократична свідомість народу — це, фактично, українська суспільна інновація.

Ось чому пріоритетом влади мають бути не тільки танки, гелікоптери і бронежилета, а й освіта, яка є основою нашої духовної безпеки. Президент, уряд, парламент зобов'язані забезпечити педагогічні "батальйони" всім необхідним. Учитель повинен мати таку заробітну плату, яка давала б йому змогу не думати про город, курей та іншу живність чи якийсь додатковий підробіток. Класи мають бути обладнані інтерактивними дошками, мультимедійними та іншими сучасними пристроями. Інвестиція в освіту найвигідніша, найперспективніша. Ми це бачимо вже сьогодні.

Ви коли-небудь стояли 45 хвилин перед тридцятьма парами допитливих очей? Спробуйте — зійде сім потів. І таких сорокап'ятихвилинок протягом дня — п'ять-шість. Аби втримати увагу вихованців, вкласти у їхні голови знання, а в душі — національні почуття, вчитель докладає надзусиль. Його щоденна нервова напруженість набагато вища, ніж та, яку відчують народні депутати і державні посадовці. Але народний обранець і чиновник вважають, що вони за свої "труди" заслуговують на особливий статус зі щомісячним нарахуванням стовідсоткової надбавки за інтенсивну роботу, із

безкоштовними путівками і підвищеними пенсіями, а працю вчителя вони помічати не хочуть. Результат роботи чиновників ми бачимо — зруйнована економіка, політична криза, корупція — і вже знаємо, яку величезну справу зробив для держави Учитель. Час правильно розставити акценти. Піднімімо ж нарешті наших наставників юні на ту висоту, на яку вони заслуговують, і вони піднімуть державу.

Бідність — не гріх, а велике приниження

Бідність і багатство — протилежні, але нерозлучні поняття, як і ніч і день, добро та зло, сум і радість. Без бідності важко зрозуміти, наскільки ми багаті, а без багатства — наскільки бідні. Більшість соціологів схиляється до того, що ці два поняття відносні. Бідність в Україні бідніша за бідність у США і країнах ЄС, зате, мабуть, багатша за бідність у Сомалі, Ефіопії чи Гондурасі. Люди можуть бути бідні за стандартами економічно розвинених країн і заможні за стандартами країн, що розвиваються. Звісно ж, донецький бізнесмен, народний депутат України, власник футбольного клубу "Шахтар" Ринат Ахметов зі своїми кількома мільярдами доларів — бідняк у порівнянні з засновником корпорації Microsoft Біллом Гейтсом, багатство якого становить понад 56 млрд дол. Тобто є люди багаті, дуже багаті і вкрай багаті. За такою ж шкалою класифікуються і бідні. Та все ж має бути межа, за якою відносна бідність закінчується і починається бідність абсолютна. Українська народна мудрість намагалася зафіксувати найнижчий життєвий рівень із допомогою прислів'їв та приказок. Наприклад: "Ні кола, ні двора, один сіренький коток та на шиї мотузок" або "Ні хліба куска, ні солі дрібка, ні страви ложки, ні води трошки". Сучасні соціологи визначають її так: "Бідність — це неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству протягом конкретного періоду". "Бідні — це люди, які не можуть відтворювати не лише соціальні, а й свої фізичні потреби", — вважає директор Інституту трансформації суспільства Олег Соскін. Згідно з офіційними даними, показник відносної бідності в Україні протягом 2010-2014 років становив в середньому 26,4-28 відсотків (12-14 мільйонів громадян), в сільській місцевості — 36,8 відсотка, а рівень крайньої, або абсолютної бідності, — 13,6-19,9 відсотка. Це чи не найвищі показники у Європі.

"Як же утворюється бідність?". Насамперед унаслідок пограбування слабших сильнішими та неефективної соціальної політики. Проте в Україні рівень визискування людей набув характеру геноциду. Такий показник, як розмір частки заробітної плати у структурі собівартості виробництва продукції, є не просто техніко-економічним, а й соціальним, бо фактично визначає рівень експлуатації у суспільстві. Тобто чим нижча частка заробітної плати, тим вищий рівень експлуатації. Так от, в Україні частка заробітної плати в структурі валових витрат становить усього 12-15 відсотків, тоді як у розвинених країнах світу — 35-60 відсотків. За радянських часів цей показник становив 33 відсотки. Згідно з даними Міжнародної організації праці, середня заробітна плата українців 2015 року становила 4299 грн (174 євро). В той час як у Польщі, Словаччині,

Чехії — близько 1000 євро, навіть у Румунії — 450 євро. 2015 року мінімальна заробітна плата в Україні впала до 51 долара, тоді, як до 2013-го вона становила 150.

Дехто із соціологів твердить, що частка заробітної плати в собівартості продукції аж ніяк не може бути вища, бо в Україні дуже низька продуктивність праці, велика енергозатратність і таке інше. Але ж усе це не заважає власникам підприємств одержувати надприбутки. Вони не витрачають оборотні кошти ні на інновації, ні на соціальну сферу, ні на збереження довкілля, ні на перепідготовку кадрів, лише на самих себелюбимих. Маючи рентабельність виробництва 100-1000 відсотків (менше буває лише в АПК) та одержуючи мільйонні прибутки, вони встановлюють своїм працівникам заробітні плати на рівні, який визначився на внутрішньому ринку праці. А він, той рівень, є найнижчим у Європі. Робоча сила у нас найдешевша не тому, що вона і справді найменше коштує, а тому, що такою її зробили роботодавці. Тобто фактично існує злочинна змова роботодавців проти людей найманої праці. Причому провідна роль у цій змові належить державі, бо заробітна плата на приватних підприємствах визначається, виходячи із мінімальних заробітних плат, які періодично встановлює держава. Переважна більшість людей погоджується на такі умови праці за принципом: "Краще синиця в руках, ніж журавель у небі", тобто краще хоч якась копійка, ніж нічого. Бо в їхній пам'яті ще зберігся жах голодних 1990-х, коли підприємства та установи місяцями, а то й роками не виплачували своїм працівникам заробітні плати. Немає сумніву, що в такий спосіб нові господарі життя, так звані "прихватизатори", виховували для себе робочу силу, яка за своїм становищем і психологією нічим не відрізнялася б від рабів. Чи були такі люди, які не погодилися грати за цими правилами? Були. І немало. Але всі вони (понад 7 мільйонів) опинилися за кордоном у ролі оstarбайтерів. Зверніть увагу, що ні держава, ні роботодавці і пальцем не ворухнули, аби їх затримати. А навіщо? Якщо дефіцит робочої сили можна компенсувати за рахунок мігрантів із Китаю, В'єтнаму, африканських країн. Їм можна платити ще менше, і до того ж вони байдужі до політики.

Проблема нелюдської трудової експлуатації в Україні — як більмо в оці. Її не приховаєш, бо вона визначається з допомогою конкретних цифр. Але українські політики звертаються до цієї теми дуже рідко, лише в крайніх випадках, коли дуже припече, а якщо бути точнішим, коли на кін поставлено перемогу на парламентських чи президентських виборах. Така забудькуватість пояснюється дуже легко: 90 відсотків народних депутатів — великі роботодавці, для яких збільшення частки заробітної плати в структурі виробничих витрат дорівнює смерті, бо, відповідно зменшаться їхні надприбутки.

Як не дивно, проблему боротьби з бідністю на урядовому рівні вперше порушив 2007 року Віктор Янукович, звісно ж, це було перед достроковими парламентськими виборами. На розширеному засіданні колегії Мінсоц— праці він зауважив, що частку заробітної плати в собівартості продукції слід поступово збільшувати не лише задля підвищення життєвого рівня населення, а й для того, щоб розширити джерела надходжень до Пенсійного фонду. Все дуже просто: чим більша зарплата в людей, тим

більші пенсійні внески. Від цієї новації було б добре і найманим працівникам, і пенсіонерам, і державі. Вочевидь, мали б від цього користь і роботодавці, бо більші зарплати і пенсії спричинили б споживчий бум, відтак — бурхливий розвиток економіки. Проте революційна теза В. Януковича не мала розвитку, не втілювалася в урядові та законодавчі рішення, ніде більше ним не висловлювалася і згодом забулася.

Вдруге ця проблема сплила в грудні 2007 року, коли до Верховної Ради було подано законопроект №1172 "Про внесення змін до деяких законів України", авторами якого були народні депутати К. Ващук та О.Зарубін— ський. Проект пропонував законодавчо визначити мінімальну частку заробітної плати в структурі собівартості продукції на рівні не нижчому за 30 відсотків. У червні 2008-го під час розгляду у першому читанні цей документ із тріском провалився. "За" проголосували лише 49 народних депутатів із 445 присутніх у сесійному залі: два від Блоку Юлії Тимошенко, 27 — від КПУ і 20 — від блоку Литвина. Зважаючи на склад парламенту (90 відсотків роботодавців), ця законодавча ініціатива практично не мала шансів, проте додала комуністам і "литвинівцям" іміджу захисників пригнобленого народу. Прикметно, що ні ті, ні інші, ні треті протягом півтора останнього року до цієї ідеї більше не поверталися. Не піднімали їх на свої прапори і кандидати в президенти під час останніх перегонів. Бо, мабуть, спонсори(роботодавці) не веліли їм цього робити, мовляв, погралися у народолобців — і досить.

Проте стверджувати, що влада геть забула про проблему боротьби з бідністю, було б неправильно. 26 лютого 2010 року президент України підписав указ №274 "Про невідкладні заходи з подолання бідності", яким зобов'язав уряд протягом трьох місяців розробити проект загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010 — 2015 роки. Мінпраці розробило її у визначений строк. Проте зміст цього документа обував не лише опозиціонерів, а й Федерацію профспілок України, котру не запідозриш у нелояльності до влади. Лідери ФПУ у зверненні до Президента України назвали проект набором порожніх гасел, які неспроможні забезпечити реалізацію завдань, передбачених його Указом. На думку профспілок, цей документ вийшов такий сирий і недосконалий через те, що Мінпраці проігнорувало їхню пропозицію створити тристоронню робочу групу по доопрацюванню проекту закону України "Про затвердження Загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010-2015 роки", включивши до неї представників Спільного представницького органу всеукраїнських профспілок та профспілкових об'єднань.

Даремно апелювали профспілки до президента як до найвищої інстанції. Ця програма просто не могла бути конкретною та узгодженою із соціальними партнерами. Бо якби вона була розроблена за стандартами Міжнародної організації праці із вказанням конкретних законів і постанов, які слід ухвалити, з визначенням соціальних завдань та механізмів їх досягнення, то цей документ одразу вступив би у суперечність із курсом так званих економічних реформ, що полягають у закручуванні соціальних гайок. Якби влада і справді хотіла боротися із бідністю, то у бюджеті протягом 2010-2015 років передбачила б кількাসот мільйонів гривень на підтримку

сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та сільськогосподарського дорадництва, котрі своєю чергою могли надати дієву допомогу сільській бідності, не намагалася б знищити малий та середній бізнес, переглянула і затвердила б нову вартість споживчого кошика, яка не переоцінювалося з 2000 року, і відповідно до цього збільшила б розміри прожиткового мінімуму і мінімальної заробітної плати. Ну хіба могла бути та програма конкретною, якщо на 2011-2013 р. було заплановано підвищити комунальні тарифи, ціни на газ та електрику, пенсійний вік, запровадити житлово-комунальну та інші реформи? Одне слово, держава за Януковича вела боротьбу не з бідністю, а з бідними. Нова "європейська" влада робить те ж саме.

Бідність штовхає до протестів, революцій. Бідність була базою для революції 1917 року, вона ж штовхнула людей у грудні 2013-го на амбразури режиму Януковича. Революція — це спокуса швидко досягнути успіху, шаблів влади і добробуту. Проте вона завжди дає прямо протилежний від поставленої мети результат. Хочемо демократії — одержуємо диктатуру, хочемо миру — нате вам війну, хочете добробуту — одержуйте злидні. За 2013-2015 роки українці збідніли втричі. І це не межа. Почався шалений ріст цін на харчі, ліки, комунальні послуги. Виникає підозра, що світовий капітал почав наступ на всі соціальні завоювання людей, здобуті потом і кров'ю за останні 90 років. Людей праці нікому захистити, бо ліві партії і профспілки знищені. Треба гуртом опиратися цьому новітньому геноциду. Слід добиватися ухвалення та реалізації програм боротьби з бідністю як на державному, так і на місцевому рівнях. Українська держава має бути соціальною.

* * *

2015 року в Україні очікується зростання рівня бідності до 33%. Про це йдеться в національній доповіді "Цілі розвитку тисячоліття України: 2000-2015 рр.". "2015 року зростання рівня бідності прогнозується до 33% проти цільового орієнтиру 7%". У тексті зазначається, що тривалий час в Україні спостерігалось поступальне зменшення частки бідних, проте зараз очікується, що цей показник буде повернений до значення попередніх років. Згідно з рівнем фактичного прожиткового мінімуму, рівень бідності зменшився з 71,2% 2000 року до 22,1 — 2013 року. У документі наголошується, що родини з дітьми становлять головну групу серед бідного населення і найбільш вразливі до соціально-економічної ситуації в країні. "Так як кожне третє домогосподарство з дітьми перебуває за межею бідності, наявність однієї дитини підвищує рівень бідності за відносним критерієм на 17%, а наявність трьох і більше дітей — вже на 42%", — говориться в доповіді. "Україна підійшла до цього сплеску бідності не тільки через війну на сході", — зазначила директор Інституту демографії та соціальних досліджень академік Елла Лібанова.

Ефект білої ворони

Період розквіту корупції в Україні, який переживаємо й нині, породив дуже влучну приказку: "Беруть усі, але не всіх беруть". Її зміст, мабуть, зрозумілий і

дітям. Адже антикорупційний меч рубає досить вибірково, опускаючись лише на голови тих посадовців, котрі або порушили кодекс честі кланової системи — тобто не поділилися, бовкнули щось зайве, виявили надмірні амбіції, — або ж стали поперек дороги можновладцям в економічних чи політичних справах. Тоді як вся корупційна машина залишається не тільки неушкоджена, а й діє ще ефективніше, ніби її хто змастив.

Була недоторканною досі і прокурорська братія, хоча суспільство вважало її ключовою ланкою хабарницької системи. За чутками, ці служителі закону нібито надають низку послуг, згідно з ринковими розцінками. Серед них закриття і відкриття кримінальних проваджень, "віджим" бізнесу тощо. Скільки вчинялося протягом останніх років гучних корупційних скандалів, але майже всі вони минали безслідно для їхніх героїв. Ще ніхто жодного прокурора на гарячому досі не спіймав.

І ось шокуюча звістка: 5 липня 2015 року на робочих місцях затримані заступник начальника слідчого управління Генпрокуратури Володимир Шапакін і заступник прокурора Київської області Олександр Корнієць. При цьому у першого під час обшуку в кабінеті було знайдено 130 тис доларів і 22 тисячі євро, в будинку — 170 тис доларів і 500 тис грн, а також документи на депозитні вкладення на суму 800 тис. грн і незареєстровану вогнепальну зброю з боєприпасами. Другий виявився "колекціонером" діамантів — зберігав удома 65 "камінчиків".

Цю операцію очолювали голова СБУ Василь Грицак та заступник генпрокурора Давид Сакварелідзе. Останній повідомив: "Ми отримали інформацію від підприємця, який займається видобутком піску, про те, що працівники прокуратури Київської області вимагали у нього хабар. Він відмовився від незаконної угоди і, довірившись нам, передав деталі справи. Генеральна інспекція ГПУ спільно з СБУ оперативно зайнялася цією проблемою і з'ясувала цікавий факт: київські прокурори діяли не самі по собі, а під головуванням "великого начальника" в Генпрокуратурі, який уважав себе недоторканим".

Хто цей "великий бос", досі не з'ясовано, проте стало відомо, що виконувач обов'язків генпрокурора Володимир Гузир намагався перешкодити роботі слідчої групи та знищити документи слідчого, а також порушити кримінальне провадження проти Сакварелідзе, проте згодом заявив, що схвалює дії свого колеги, мовляв, той діє оперативно і системно. Цілком імовірно, що під час допитів затриманих слідчі витягнуть на світло увесь корупційний ланцюг. Дії підозрюваних у корупції службовців будуть кваліфіковані за ч.4-ю ст.368-ї КК України, що передбачає позбавлення волі від 8 до 12 років із позбавленням права обіймати посади, спеціальною конфіскацією та конфіскацією майна. "Так тримати, — похвалив дії здорових сил правоохоронної системи Президент України Петро Порошенко. — Вимагаю надалі рішучих дій у боротьбі з корупцією. Корупціонери всіх рівнів мають бути притягнуті до відповідальності. Прокурорську "недоторканність" скасовано!"

Чимало людей дивляться на цю подію крізь призму театрального арешту керівника ДСНС Бочковського — мовляв, знову показуха. Зокрема, викликає підозру те, що вістря

отого караючого меча знову поцілило хоч у високих, але не найвищих посадовців системи. Є досить поширеною і думка про те, що правоохоронні боси між собою щось не поділили.

Як би там не було, а корупційному монстру завдано безпрецедентно болісного удару. Суспільство вперше побачило справжнє обличчя прокурорських структур. Зламано систему корпоративної кругової поруки, яка трималася на правилах: "Своїх не здавати, сміття з хати не виносити". Нарешті хоч в одній сфері спрацював кадровий метод "білої ворони", коли в систему "вкидається" чужа для неї людина. І насамкінець: цей випадок показав, що в боротьбі з корупцією головне не створення нових правоохоронних структур, а прагнення таки навести лад і воля до перемоги.

"Я знаю, що є багато скептиків, але орієнтуюся на тих, хто вірить у світле майбутнє нашої країни, готовий працювати задля цього і зробити все можливе, щоб перемогти головного ворога — корупцію. Ми оголосили до неї нульову толерантність — система буде очищена", — запевнив Сакваре— лідзе.

Може, я помилявся і варяги і справді щось зроблять в нашій країні?

А що робити?

Батько із сином торгували на базарі. Пішли випити пива. Украли в них коней. Батько — ну лупцювати сина. "Батьку, за що?" — вирячив очі хлопець. "Але ж треба щось робити!" — вигукнув старший. Вони, бідолашні депутати і чиновники революційного призову, і справді не знають, що їм робити. Вони не розуміють, що таке реформи. Але треба щось робити, народ чекає перемін. Що найпростіше? Влупити по минулому. Скажіть, чи вимагав Майдан декомунізації? Убийте, щось не пригадую. Вимагали люстрації, декланізації, деолігархизації, декорупції, демократизації, децентралізації і такого іншого. А чому не було вимоги декомунізації? Бо громадянське суспільство не бачило такої проблеми. Її й справді не було, тому що комунізм умер ще на початку 2000-го. Акція "Україна — без Кучми!" засвідчила: в країні народилася нова система: кланово-олігар— хічно-кримінальна. Канули в Лету всі комуністичні інституції — райкоми, обкоми, парткоми, колгоспи, державна власність на підприємства. Партійні органи замінили державні структури із завданням збирати побори і хабарі, а також мафіозні та кланові угруповання.

Звісно ж, усіх колишніх треба було вимести із органів державної влади ще на початку 1990-х, бо разом із собою вони залишили традиції командно-адміністративної системи, значною мірою завдяки їм Україна залишалася у полі невільного, тобто безправного світу, але ні в якому разі цю спільноту не можна називати комуністичною, бо вона опанувала нову ідеологію — кланово-кримінальну. Покоління справжніх комуністів відійшло ще до середини 1980-х. А ці, що прийшли їм на зміну, були прагматиками, господарниками, які добре бачили хиби системи і зрештою під керівництвом Горбачова вони її й поховали. Чомусь усі забувають, що КПРС часів Горбачова взяла курс на запровадження у внутрішньопартійному житті програмного

принципу демократичного соціалізму! Тобто європейської соціал-демократії! Ця ідея вступила в конфлікт із більшовизмом, і в результаті КПРС, а разом із нею СРСР розвалилися.

Куди поділися секретарі райкомів і обкомів? Вони з усіх сил кинулися адаптовуватися в нове ринкове життя, зрештою, вони до цього дозріли ще в кінці 1980-х, уже тоді шикували, добре їли і пили, відпочивали на розкішних курортах 4-го управління, бачили, що їхнє становище дає їм безмежні можливості, та от партійні квитки заважали. А тому 1991-го року вони їх із задоволенням викинули і опанували демократичну риторику. Бізнес у них не пішов, вони були до нього не здатні, проте у них добре виходило керувати в адміністраціях і міністерствах, "рішати проблеми" з допомогою могоричів та відкатів. Але десь до 2004 року сила цієї партійно-бюрократичної братії підупала — більшість номенклатурників пішла на пенсію, уступивши місця своїм дітям, які взяли на озброєння радикальну антикомуністичну риторику.

КПУ Симоненка — це осколок більшовицької сталінської партії, якій, зрештою, навіть на свої ідеї було начхати. Це був своєрідний бізнес-проект, який експлуатував ностальгічні почуття пенсіонерів та російськомовного населення. Але після Четвертого Майдану (я Майдани рахую починаючи з вересня 1990-го, потім були ще Майдани 2000-го, 2004-го) електоральна підтримка КПУ і зовсім згасла. Тобто декомунізація відбулася природно — еволюційним шляхом.

А якщо копати глибше, то й комунізації в Україні не було, бо комунізм не характерний для українського менталітету, якому притаманний патологічний індивідуалізм. Українці говорили одне, а думали зовсім інше і не пускали до себе в душу парторгів. Комунізм терпіли, але він ніколи не був народною ідеологією. Інакше він не впав би без жодного пострілу 1991 року.

Чи треба було зносити пам'ятники Леніну, іншим катам українського народу, перейменовувати вулиці і площі? Так, але поступово, за рішенням місцевих громад, а не революційних шибайголів. Не можна висувати цей захід як першочергове завдання держави. Цілком очевидно, що піна революції — "шарікови" і "швондери", яких підштовхнули у парламент олігархи, шукають ворогів народу. Вони не можуть творити, їм треба предмет нищення. Будь ласка, знищуйте олігархію. Та схоже на те, що хтось дуже вправно перевів стрілки їхнього гніву з олігархів та кримінальних кланів на привиди комунізму, які давно вже розтанули. І що характерно, так звана декомунізація провадиться... комуністичними адміністративними методами — план до двору і драконівські санкції. Так само, по-більшовицьки, нова влада проводить адміністративну реформу, примусово зганяючи малі громади в одну велику.

А коли ж почнемо проводити деолігархізацію? Де закон, який вимагатиме ліквідувати всі ознаки цього явища, серед яких найголовніша — жахлива бідність населення? Коли почнемо боротися по-справжньому з корупцією і контрабандою? Коли візьмемося за українізацію — ненав'язливу, але тотальну, з наступом на всіх фронтах: телебаченні, видавничій, культурній сферах? Ви ж подивіться, що робиться у медіа-

просторі: 80 відсотків продукту російськомовні. Це наших реформаторів не турбує?

Не можна знищувати тоталітаризм тоталітарними методами, бо насильство і заборона завжди викликають спротив. Не можна стирати з пам'яті народу оту сумну сторінку довжиною у 74 роки. Вона була. Не можна наслідувати комуністів, які перетворили історію на свою служницю, маніпулюючи фактами, датами, оцінками. Справжнім (а не стерильним) українцем є та людина, яка зберігає у своїй генетичній пам'яті все, що було з нацією, — світле і темне, в тому числі війни, репресії, голодомори і роки відродження, коли народ почав себе відтворювати фізично після винищення та відбудовувати села, міста і мріяти про незалежність. Найкращий спосіб боротьби з комунізмом: довести переваги демократії на практиці — більшими зарплатами, захищеною старістю, новими робочими місцями, але не заборонами.

А тому депутатів і високих чиновників треба було б на кілька місяців вивезти до Польщі чи Чехії, хай би повчилися, як треба реалізувати реформи, як планувати розвиток сільських територій. А що робити?

Розпинають Україну

Не припиняємо дивуватися пророчій далекоглядності великого Кобзаря. Чи не кожен рядок його поезій накладається на нашу дійсність. І особливо на ключову реформу революційної влади — територіально-адміністративну. Вірш "І мертвим, і живим, і ненародженим..." адресований передусім нам — тоді ще не народженим.

*Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.*

І справді, за що боролася, на те й напоролася: замість розвою демократії — повернення до методів більшовизму, замість порятунку села — його знищення. І таки роз-пи-на-ють Україну в повному розумінні цього слова з допомогою вбивчих тарифів на газ, мізерних пенсій і зарплат, чиновницьких циркулів і ножиць, котрими намагаються перекроїти сільські території за західним зразком, не питаючи в місцевих людей, щоб "...повести за віком, за німцями, недоріку...". Себто в ногу з часом. У Європу.

А хіба більшовицькі колективізація й індустріалізація — не спроба за кілька років догнати і перегнати Америку і Європу будь-якою ціною? Невже забули наші керманічі про уроки історії, які доводять, що всілякі великі ривки призводили до великої руїни і демографічних катастроф? Уже внаслідок кравчуківських та кучмівських реформ Україна втратила близько 10 мільйонів населення.

У цьому заповіті Тараса не дає спокою словосполучення "свої діти". Попри те що в СРСР одразу після революційного перевороту владу захопили Бернштейни, Хатаєвичі, Кагановичі та інші полум'яні інтернаціоналісти, в реалізації їхніх планів щодо знищення української нації допомагали... свої. Історія свідчить про 112 тисяч учасників "червоних бригад", які вимітали із селянських хат усе до крихти, тисячі відданих

комуністичній ідеї партійних та радянських активістів, котрі рапортували про успіхи в хлібозаготівлях та приборканні куркульства. Таки треба було назвати поіменно всіх злочинців того періоду на рівнях села, району, області і судити навіть посмертно. Але ж ми надто делікатні: мовляв, їхнім родичам буде дуже соромно. І ось сьогодні історія повторюється. Так само, як у 1930-х, працівники обласних, районних адміністрацій нині аж захиляються, розхвалюючи реформу самоврядування, запропоновану урядом. Бо в них, бачте, така робота, їм наказали згори. Та схаменіться ж, згадайте, що ви українські діти українських батьків і що Бог не пробачить вам знищення села, а за сьогоднішні діяння через кілька років можете потрапити під люстрацію.

І нарешті про те, що саме надихнуло на цю емоційну репліку. 10 липня 2015 —го Голова Верховної Ради Володимир Гройсман зустрівся з членами правління Асоціації міст України. В офіційному повідомленні зазначається, що правління звернулося до спікера парламенту та депутатів із проханням невідкладно розглянути та підтримати законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). Позиція цієї поважної організації шокує. Протягом останніх двадцяти років вона була оплотом місцевого самоврядування і раптом підписується під реформою, яка його знищує. Бо не може бути самоврядування з-під батого, бо одна громада в межах колишнього району — це нісенітниця, бо, зрештою, об'єднати сільські і міські громади, як пропонується планами переформатування територій, — це все одно, що запрягти в одного воза лева і зайця. Тобто сенс цієї так званої децентралізації у тому, що міста ... з'їдають села. А що в такому разі їстимуть міста через десять років? Може, розраховують на те, що харчами їх забезпечить Європа? А дзуськи, споживатимете ГМО-про— дукти втридорога. Не привезе вам бабуся під під'їзд слоїк молока і курку. Філософія нинішньої децентралізації точно така ж, як і колективізації: індустріальні міста мають розвиватися за рахунок сіл. Унаслідок чого протягом 70 років народи СРСР тримали свої зуби на полицях.

Після тієї зустрічі камера великим планом показала спікера парламенту Володимира Гройсмана. В очах — натхнення, завзяття і рішучість (так у 1930-х виголошували промови полум'яні революціонери, які ламали Україну через коліно). Він розділив людей у країні на кілька категорій. На його думку, є ті, хто не розуміє реформу, хто не хоче її розуміти і хто розуміє, але не хоче виконувати. Щоправда, при цьому не взяв до уваги найчисленнішу категорію людей, котрі бачать за конституційними новаціями нових керманичів держави прихований намір узурпувати владу та ліквідувати село, але тепер уже під гаслами децентралізації. Але Гройсмана зовсім не бентежить опір реформам, вони, на його переконання, будуть усе одно реалізовані.

Ніколи ми не досягнемо ефекту децентралізації, доки не подолаємо тоталітарного мислення в головах нашої правлячої еліти і холуйських звичок у нижчого і середнього чиновництва.

Якби влада із таким же завзяттям боролася із хабарництвом, то воно було б уже знищене. Але корупція опирається, вона відстрілюється валізами з грошима, а селу

відбиватися нічим. Воно мовчить, виснажене "реформами" останніх років, безробіттям і злиднями. Перебирав я оце днями архіви десятирічної давнини. Натрапив на номер Ставищанської районної газети. На першій сторінці — фото із зображенням великого натовпу людей, які протестують проти проекту Романа Безсмертного щодо перекроювання території України. Тоді такі мітинги прокотилися всіма регіонами країни — і млин реформи зупинився. Чому ж сьогодні мовчать громади? Чому досі не зібрався Всеукраїнський з'їзд активістів місцевого самоврядування сільських територій? Чи забули, кому належить влада в країні за Конституцією, що відбулася Революція гідності?

Цербер шукає господаря,

або підсумок першого етапу революції

- 1. липня 2015 року. Через півтора року Майдан зібрався знову. Хоча мав це зробити значно раніше як постійно діючий орган народної влади, аби запитати у влади про те, як вона виконує план трансформації суспільства. Щоправда, було не до того, відволікали військові та інші клопоти. Така значна пауза розбестила висуванців Майдану, вони стали зловживати його довірою, діяти нахабно, і врешті-решт їх повністю поглинула кланово-олігархічна система. Успіхів у боротьбі з корупцією, бюрократією, контрабандою, олігархами — нуль, зате зашморг на шиї народу затягнули так туго, що той ледве дихає. Тобто фактично зрадили Революцію гідності, зрадили Україну. І це був справжній Майдан, а не фейковий, як намагалася представити його влада. Бо відзначався тією ж масовістю, високою емоційною напруженістю, і жорстокою правдою, здатною заволодіти мільйонами зі швидкістю вогню, який охоплює соломку. "У них дуже низький рейтинг, мало сил, аби щось зробити", — таку оцінку дали цьому явищу деякі політологи. Зауважу, що у того Майдану теж спочатку був досить низький рівень підтримки, а потім він заволодів усім суспільством. Заговорили сьогодні також про те, що революції — це глухі кути історії, а чому ж тоді, в листопаді 2013-го, про це не говорили? Чим та революція правильніша за цю? Тобто включилися в дію подвійні стандарти. Тоді скидали тирана? Але які критерії цього визначення? Побив студентів, допустив на Майдані смерть сотні невинних людей? Був маріонеткою Кремля? Але навіть Янукович у своєму наступі на права українців не просунувся так далеко, як нинішня правляча верхівка. Шалені газові тарифи, девальвація гривні, так звана територіальна реформа з-під батога, оподатковані пенсії, скажені ціни на продукти і ліки. Зруйнований Донбас, тисячі загиблих військових і мирних жителів. Та найприкріше те, що діють іменем Революції,**

євроінтеграції, майбутнього наших дітей. І через це наражаються на люту ненависть людей.

Ніхто не має права звинуватити мене у тому, що я адвокат Януковича, бо я посивів у судах, воюючи з корупціонерами його системи, але навіть у політиці того клептомана було більше здорового глузду й гуманізму, ніж у нинішньої влади. То були маріонетки Кремля, а це бездумні холої Вашингтона, мета якого довести нашу країну до рівня африканської Сомалі, щоб безперешкодно грабувати її багатства. Небезпека від Росії — етнічна асиміляція, а від Заходу — фізичного винищення. У янкі щодо цього не має жодних моральних забобонів, тим більше, що вони й віри іншої, зате є величезний досвід зачищення територій від аборигенів, приборкання Японії з допомогою атомної бомби, тобто це люди надзвичайно розкуті, із жуйками в ротах. Програма проста: реформувати освіту, щоб дебілізувати молодь, яка є джерелом поповнення громадянського суспільства, перебудувати медицину, щоб довести рівень населення до 10 мільйонів, знищити селянина. Потім зрівняти своїми потужними бульдозерами наші села і за безцінь забрати землю. Скажете, тупо? Примітивно? Зате правдиво. Це вже видно, як на долоні. Якби в американців були інші наміри, то вже засипали б Україну своїми "зеленими", аби збудувати тут, на кордоні з Росією, потужний і непереможний форпост Вільного світу, навіть незважаючи на нашу корупцію. Але, схоже, їм це не потрібно. Але ж там, у Білому домі, теж сидять якісь стратеги, і що вони собі думають, на що розраховують? Що 40-мільйонний народ із багатими повстанськими традиціями покірно чекатиме, коли його заріжуть, як барана? На недозрілість громадянського суспільства? На те, що вичерпався революційний ресурс мас? На найближчих виборах вони голосуватимуть навіть за дідька, аби припинити це знущання, якщо, звісно, не повстануть.

А це вже широкомасштабна громадянська війна, яка залишить від України ріжки та ніжки. Нам такий хокей, як говорилося колись, не потрібен. А потрібна стабільність, причому творча, конструктивна, а не загниваюча чи руйнівна. "Правий сектор" має виконувати роль щуки для жирного карася, який почав дрімати і жерти все підряд, навіть свою ікру. ПС і національно-визвольний рух, який він представляє, має стати натягнутим луком народу зі стрілою, приставленою до лоба влади, це, зрештою, силова структура громадянського суспільства. Але де воно? Що ж виходить? Цербер є, а господаря немає? Після Майдану радикалів, який відбувся 21 липня ("Правого сектора"), мав би зібратися Майдан здорового глузду, який висловив би своє "фе" новій владі і взяв під контроль свій інструмент гострої дії. І сказав би: "Сидіти!", поки не буде команди: "Фас!". Тобто "Правий сектор" не може бути сам по собі, а лише ланкою суспільства. Дехто каже, мовляв, господар у "Правого сектора" все ж є — це Коломойський або інші олігархи. Може, Коломойський так і думає, але це небезпечна ілюзія, бо ця іграшка рано чи пізно вибухне в його руках. Не можна забувати про логіку революції, а вона жорстока і невблаганна.

"Правий сектор" без справжнього господаря приречений на фізичне винищення. Оцих чудових хлопців із палаючими очима, безумовно, кращих із кращих, на жаль,

може чекати доля Сашка Білого. Але що робити, коли громада спить, не хоче думати, гуртуватися, діяти? А тому Цербер, перш ніж кидатися на ворога, повинен знайти собі господаря — громадянське суспільство (ГС), розбудити його, якщо воно спить. Нагадаю, що оце ГС, за моїми спостереженнями, зорганізувалося на рівні середнього класу, проте на найвищому (інтелігенція) і найнижчому (трудова маса) панує вакуум. Ми не маємо Голови!

Оці хлопці, які пройшли через вогонь, мають стати комісарами оновленого Громадянського суспільства. Якщо наші професори і письменники не хочуть думати над Конституцією та іншими доленосними документами, їх треба під дулами автоматів зігнати в одне місце і змусити це робити.

П'ята хвиля

Україна за багатьма соціальними параметрами повертається у 1990-ті, що може призвести до суспільної депресії та масової трудової міграції. Безробіття серед населення у 2015 році дійшло найбільшого показника за всі роки незалежності — 23% попри прогноз 11% (рівень 1997 року). Оскільки на селі цифри були завжди у 1,5-2 рази вищими, то можна припустити, що незайнятого населення там близько 40%. Проте наявність роботи ще не є гарантією більш-менш заможного життя. Близько 80 відсотків працюючих не можуть звести кінці з кінцями.

А ось іще одна порція неприємної статистики. Як з'ясувала компанія HeadHunter під час опитування, 91% українських фахівців із вищою освітою мають твердий намір емігрувати або ж розглядають перспективи працевлаштування за кордоном. Нагадаємо, що кожен хвилю міграції з України спричинювали великі геополітичні струси та соціальні катаклізми: війни, революції, економічні спади, безземелля. 1896-й, 1917-й, 1946-й, 1992-й... П'ята хвиля, схоже, вже котиться й набирає маси, висоти, швидкості. Влада зацікавлена в тому, щоб вона ринула на Захід, а не на Майдани. Тому й молиться на безвізовий режим із ЄС.

Трудова міграція, власне, є виходом і для уряду (сама собою розв'язується проблема безробіття, мігранти надсилають щороку кілька мільярдів євро родичам в Україні). Проте насправді це катастрофічне явище для держави і громадянського суспільства, тому що їдуть найактивніші, най— освіченіші, найенергійніші. Тобто парадокс у тому, що трудова міграція у ЄС... перекриває шлях туди Україні. Адже країна знекровлюється, втрачає трудові ресурси, національну сутність, здатність розвиватися, примножувати національний продукт, будувати демократію, рухатись у цивілізований світ. Не буде кому контролювати і обирати владу, протестувати, влаштовувати Майдани, захищати старше покоління від самодурства чиновників і багатіїв. Можновладці та олігархи й далі дограбовуватимуть країну.

Запровадження безвізового режиму і скасування мораторію на продаж сільгоспугідь може збігтися в часі — 2016-2017-ий. Це означає, що для не—

вдоволених, безробітних, безземельних відкриваються двері: попутного вітру, скатертиною дорога, можуть сказати їм наші можновладці, махаючи вслід своїми біленькими, але брудними рученятами. На місце вибулих приїдуть без'язикі й безправні африканці, малайзійці, в'єтнамці, які готові працювати лише за харчі та тимчасовий дах над головою. Словом, глобальну програму звільнення українських чорноземів від нації хліборобів уже запущено.

Як позначиться на українському суспільстві запровадження безвізового режиму з ЄС? Представники влади торочать про це, як про якусь панацею, про світло в кінці тунелю, мовляв, молоді люди, мандруючи Європою, переконаються у перевагах вступу до ЄС і НАТО. Але треба зауважити, що досі не віза була головною перешкодою для мандрів, а гроші, точніше, їх відсутність.

Як зарадити відтоку активних працездатних? Відмовитися від безвізового режиму, припинити видачу закордонних паспортів? Чи є ще якісь дієві засоби зупинення катастрофічного зубожіння людей? Їх сила-силенна, але для їх реалізації потрібні воля і бажання влади. Проте лихо в тому, що уряд і Верховна Рада діють лише за програмою, складеною у Білому домі й Міжнародному валютному фонді. Оскільки ці інституції не вимагають подолання бідності та безробіття, то українські можновладці нічого й не збираються робити. Ви чули з уст когось із депутатів чи урядовців якісь ініціативи щодо розв'язання згадуваних проблем? Так отож...

Замість того, щоб стимулювати безробіття соціальними подачками, треба розглядати проблеми села і робочих місць у комплексі, переконаний президент АФЗУ та почесний голова Всеукраїнського союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Іван Томич. Ключем до їх розв'язання є сімейні ферми та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які мають діяти за підтримки дорадницьких служб. Але щоб запустити цей механізм, потрібен матеріальний ресурс, у масштабах бюджету, втім, досить мізерний — приблизно мільярд гривень на рік. Ці гроші можна було б використати на дві програми — прямої цільової підтримки сімейних ферм та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Рецепти, які пропонує Іван Томич, можна було б застосувати і в програмах підтримки молодіжного бізнесу та в інших сферах, і гроші для цього потрібні копійчані у порівнянні з тими сумами, які розкрадаються. Добиваючись безвізового режиму, маємо одночасно дбати про створення нових робочих місць. Бар'єр для п'ятої хвилі міграції треба вибудувати із соціально-економічних заходів держави. А молодим людям, які шукають шляхів виїзду за кордон, хотілося б сказати таке: треба гуртуватись і розв'язувати свої проблеми на місці, а не втікати від них світ за очі.

Пожежу гасом не тушать

- 1. серпня 2015 року. Події розвиваються швидко. Під Верховною Радою зібралося кілька тисяч активістів, в основному під прапорами "Свободи". Протестували проти намірів коаліції ухвалити зміни до Конституції, які**

не лікують, а, навпаки, узаконюють донбаський чиряк. Сепаратисти, горлорізи і садисти мають одержати за тим законом повну амністію, регіон управлятиметься обраною на місці владою, на яку Київ впливати практично не зможе, але мусить її фінансувати. Такої реформи вимагають Москва і Захід (нарешті вони знайшли спільну мову). Тобто Європа і США вимушені були погодитися з тим, що Путін, поклавши нам до кишені бомбу з дистанційним керуванням, сказав: "А тепер ідіть у Європу". "Нова" українська влада опинилася ще у більшій безвиході, ніж колишня, — тоді хоч Європа розкривала обійми, а зараз і вона, і Москва, і громадянське суспільство обклали її з різних боків мінами. Крок вліво, вправо, назад, уперед — вибух. Але в такому разі за порадою і допомогою звертаються до народу. Проте влада продовжує діяти в управлінській матриці, створеній іще Кучмою. Кулуарність і неповага до людей — її наріжні камені. Адже до Президента напередодні звернулася велика група українських інтелігентів з проханням не ухвалювати зміни до Основного закону. Чому не відбулося діалогу? Я не знаю, куди рушила Україна, почавши процес ухвалення сепаратистської конституції. Мабуть, униз, у провалля, у ще більше пекло. Під стінами ВР рвонуло у прямому і переносному розумінні. Це вибух нашого відчаю. Стільки жертв, стільки крові та страждань, аби зірватися із совкової орбіти, — і на тобі: 265 охломонів одним натиском кнопки опускають народ на грішну землю. Виходить, ми вже нікуди не йдемо, бо навіки тепер прив'язані до Донбасу? Ми, виявляється, протягом останніх 24 років жили у геополітичному акваріумі з прозорими стінками, які не хотіли помічати. Пострибали, пострибали, постукалися лобами об ту перешкоду і впали на одне місце від шоку. Однак енергія, яка вивільнилася під час вибуху 2013-го, нікуди не поділася. Вона має у щось втілитися: або вдарити на Схід, або по владі. Її намагаються втихомирити депресією, злиднями, але навряд чи вдасться. Це все одно, що вогонь тушити гасом. Ні Путін, ні Захід цього ще не розуміють. Та дайте ж ви цьому народові волю, інакше Європа здригнеться від вибуху, у тисячі разів потужнішого, ніж той, що пролунав під стінами Українського парламенту...

Розійдуться хмари над Майданом

1. листопада 2015 року

Цілий день минулої суботи на столицю падав дощ. То мрячив, то припускав сильніше, знову стихав — ніби вибивав на парасольках якусь сумну і тривожну мелодію. Здавалося, навіть небо плаче за загиблими і покаліченими борцями за свободу. Майдан, який завжди притягував, наче магнітом, сотні тисяч киян і гостей, і нагадував

велику колиску позитивних емоцій, був похмурим і непривітним, ніби сердився на людей за те, що пролили на ньому кров і не покарали катів, а також — що позбавили його високої місії брати участь в управлінні державою і суспільством, як це було з давніх часів, використали для досягнення політичних цілей і забули як непотрібний, відпрацьований атрибут. Неповторна аура Майдану за останніх два роки зазнала тяжких пошкоджень. Він зараз поранений, оглушений, ошелешений кривавими подіями, проте найбільше тим, що в країні — спадкоємиці Київської Русі, майже нічого не змінюється на краще.

Людей було небагато, вони бродили купками від головної сцени, на якій мав відбутися концерт, до Алеї Небесної Сотні. Обличчя у всіх мокрі — чи то від дощу, чи сліз. Запалювали лампадки, клали квіти. Важке і святе місце. Тож концерти та інші масові розваги тут просто не доречні, під яким соусом не подавалися б.

Яких тільки визначень не удостоювався Майдан з 1990 року: і найвищий орган громадянського суспільства, і Всенародна рада, і генератор нашого європейського поступу, а тепер додалося ще одне — Голгофа. Кажуть, що кожен народ має свою Голгофу, а це, мовляв, наша. Та в нас їх чомусь чи не найбільше: Голодомор, масові репресії, Друга світова, Чорнобиль і ось ця, найсвіжіша, а тому найболючіша. Чому так? За які гріхи? Не знаю, за що ми розплачувалися раніше, а в 2014-му хлопці, які полягли тут, спокутували наші дрімучі байдужість і аморфність, що відкрило двері у владу пройдисвітам, сприяло розвиткові кримінально-олігархічної системи. Якби ще на зорі незалежності ми усвідомили себе як велику і дружну громаду, то, напевно, не дали б розгорнутися цьому кривавому побоїщу. Натомість протягом 20 років сиділи на своїх кухнях, споживали сало та гречку, подаровані кандидатами в депутати і президенти, і тихцем лаяли владу. А тепер "їмо" війну, руїну і плачемо за героями.

Шлях на новітню українську Голгофу починається на Хрещатику і веде на верхівку одного з печерських пагорбів. Обабіч шістнадцять лип. Вони — як віхи на ту гору. На кожній сьогодні — по кілька портретів загиблих героїв. Вони тут вмирали. Ех, дерева, дерева! Ну чому ви не закрили своїми стовбурами хлопців? Чому не вирости більшими, могутнішими, щоб за вами могло сховатися по кілька чоловік? Але напевно чи й це урятувало б, бо їхні кати — натреновані вбивці, які не залишили своїм жертвам жодного шансу.

З точки зору тактики протистояння революції цей розстріл був безглуздим. Адже банда Януковича вже пакувала валізи із золотими батонами, а перемога повсталих не викликала сумніву. Вочевидь, це було щеплення проти наступного Майдану, спроба його локалізувати та зупинити поширення на весь пострадянський простір як своєрідної інфекції. Чиясь холодна рука хотіла ввести в нашу свідомість ін'єкцію страху. Ми мали надовго зятимити: будь-які масштабні протести можуть призвести до трагічних наслідків. У 1932-1933 роках роль такої профілактичної процедури виконав Голодомор. Щоб знали, як опиратися владі. Цей ефект підсилили безжальні масові репресії. Впізнаєте почерк? Він належить Кремлю. Утім, атмосфера страху та покірності влаштовує і наших олігархів. Адже із заляканою людською масою можна

робити що завгодно. І роблять. Ви ж подивіться, скільки всього спрямовано проти народу за останніх півтора року: підвищення тарифів, заморожування соціальних стандартів, децентралізація, протягування сумнівних змін до Конституції, спроба скасувати мораторій на продаж сільгоспугідь. Проте жодного разу не зібралось мирне Віче на Майдані! Невже нас і справді залякали?!

Світлий дерев'яний хрест із розп'ятим Христом на вершині гори, мабуть, теж вирубаний із липи. Під ним — портрети героїв. Вони таки взяли цю висоту, зробивши її плацдармом свободи, і тепер утримують її, але потребують нашої підтримки. Герої вимагають, щоб ми продовжили наступ. Сюди треба приходити всім, приводити дітей та онуків. З цього місця почне народжуватися нова нація, позбавлена страху, байдужості й бруду тоталітаризму. Тут усвідомлюєш: боятися немає сенсу, а бути пасивним просто шкідливо.

Підходжу до хлопців у камуфляжах, які стежать за громадським порядком. З їхніх блідих облич і характерного відчайдушного блиску в очах видно, що переступили межу страху і зазирали в очі смерті. На все, що відбувається навколо, дивляться трохи насмішкувато, як на суєту суєт. Це ветерани АТО. Ні-ні, навіть не сумнівайтесь, зміни завдяки Майдану відбуваються, але не у владі, а в свідомості людей, а це надія на те, що й у країні рано чи пізно щось зміниться. Ми зрозуміли: мовчати не можна, треба бути дружнішими і згуртованішими — тільки так можна очистити суспільство, — говорить Андрій Левкович.

- Кого сьогодні у владу не постав, він із часом перетворюється на придаток системи, а не слугу народу, — підтримує його Андрій Шумада, кремезний чоловік монгольської зовнішності (позивний "Монгол"). — А тому важливо, щоб передусім змінилася свідомість людей. Як її змінювати — це питання з питань. Треба, щоб кожен оцінив себе сам, бо в нас лають владу, і розповідають, як класно і чисто в Європі, і тут же — недопалок не в урну, а на тротуар, сміття — в лісосмугу, намагаються потягнути все, що погано лежить, беруть гречку на виборах, займають позицію "моя хата скраю", коли треба бути активним, і таке інше. Все починається з дрібниць. Так було і на сході — одні воювали, а інші гроші й медалі на цьому заробляли. Я знаю хлопців, яким пам'ятники за життя можна ставити, але в них немає жодної відзнаки, а у тих, що сиділи в штабах — всі груди в орденах. Життя просто змушує змінюватися на краще, бо скільки хлопців поклали за це голови...

Того похмурого дня у столиці, зокрема й на Майдані, відбулася низка подій, пов'язаних із Революцією гідності. Президент Петро Порошенко зустрівся із родичами Героїв Небесної сотні, потім разом із дружиною Мариною та дітьми загиблих узяв участь у богослужінні в пам'ять лицарів Свободи біля розп'яття на вершечку української Голгофи. Але сотні людей спостерігали за цією церемонією. Здаля, крізь металеву загорожу та голови правоохоронців. То тут, то там виникали бурхливі міні-мітинги. Прагнення Глави держави молитися окремо від народу дратувало, викликало обурення.

Бо це було якось не по-новому, не по європейському. "Мабуть, Герої Небесної сотні в домовинах перевертаються, дивлячись на це!" — чую сердиті голоси.

Внизу, біля головної сцени, теж не спостерігалось гармонії. Концерт молодих виконавців активісти зірвали. Спочатку намагалися патріотичними піснями перекричати гучномовці, а потім стали виходити до мікрофона і вимагати Віча. Від кого? Від влади? Вона його не організує. Будь-яка влада не зацікавлена в розвитку громадянського суспільства. А воно в

нас, як бачимо з досвіду останніх 15 років, перебуває в нестабільному стані: його ентузіазм то спалахує, то згасає, як оце зараз, хоча він мав би постійно крутити турбіну нашого поступу. Прокидаймося, гуртуймося. Доля всміхається тільки сміливим і мужнім. Вірю, що хмари над Майданом розійдуться.

Замість післямови

Змінюючись самі, змінимо країну

Чого досягли станом на грудень 2015-го? Формулу миру у чотирикутнику Україна — США — Росія — ЄС досі не знайдено, незалежність — на волосині, підвалини державності розхитані до краю, цілісність країни не відновлено, олігархічно-кланову систему не зламано, корупцію не подолано, ВВП стрімко падає, істотної допомоги від Заходу не дочекалися, Асоціація з ЄС не принесла очікуваних результатів, ефективного громадського механізму контролю за діями влади не створено. І найстрашніше те, що не зупинено логіку революції, яка діє невідворотно, неблаганно: зубожіння населення, радикалізація настроїв, спроби згорнути демократію і повернутися до авторитарних методів управління. Маховик насильства і беззаконня може будь-якої миті прискорити обертання. Зупинити його до снаги тільки П'ятому Майдану, але вже всеохоплюючому, постійно діючому, мирному, інтелектуальному, в якому візьмуть участь усі громадяни України. Майдан — поняття духовне, а не географічне. Майдан — це не намети на головній площі країни, а стан наших душ. Він має завершити процес народження нової країни. Мусимо передовсім стати іншими самі: свідомішими, жертівнішими, моральнішими. Майдан — це не лише битва кожного із гнилою державною системою, а й і з власним тоталітарним мисленням, а також із байдужістю, жадібністю, заздрісністю, пасивністю. Суспільство має нарешті стати мислячою субстанцією і найвищою владною інстанцією. Змінюючись на краще самі, змінимо й країну. У кожного має бути свій Майдан...